

სამართლებრივი
დოკუმენტების კრებული

СБОРНИК ПРАВОВЫХ ДОКУМЕНТОВ

COLLECTION OF LEGAL DOCUMENTS

Часть I I

Тбилиси
2009

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს მეორ გამოცემას სამართლებრივი პუბლიკაციების სერიიდან, რომელიც გამოიცემა საქართველოს საერთაშორისო ახალგაზრდული ასოციაციის მიერ, პროექტის ფარგლებში “ქალები და ახალგაზრდები პროგრესისა და დემოკრატიული ცვლილებისათვის”, პროექტი ფინანსდება ევრო კომისიის მიერ.

მოცემულ გამოცემაში თანდართულია ევროპის საბჭოს საერთაშორისო დოკუმენტები, საქართველოს სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული კონცეფციებს და ნორმატიულ აქტებს, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფოს პოლიტიკის საფუძვლებს ეთნიკური უმცირესობების დაცვისა და ინტეგრაციის სფეროში.

მოცემული დოკუმენტაციის ცოდნა დაეხმარება მოსახლეობას ეფექტურად დაიცვან საკუთარი უფლებები და ზოგ შემთხვევაში თავი აარიდონ მათი დარღვევისგან, მოსახლეობას მიეცემა საშუალება მიიღონ მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში ხელისუფლების ყველა დონეზე, ასევე ხმა აიმაღლონ თავიანთი თემების ინტერესების დასაცავად.

Данная книга представляет собой второе издание из серии правовых публикаций, которые будут изданы Международной ассоциацией молодежи Грузии в рамках проекта «Женщины и молодежь за прогресс и демократические изменения», финансируемого миссией Еврокомиссии в Грузии.

Данное издание включает в себя международные документы Совета Европы, а также разработанные государственными органами Грузии концепции и нормативные акты, являющиеся основой политики государства в сфере защиты и интеграции национальных меньшинств.

Знание данных документов поможет населению эффективно защитить свои права и даже избежать, в некоторых случаях, их нарушения, позволит принимать участие в процессе принятия решений на всех уровнях власти, выступать за интересы своих общин.

Bu kitab Avropa Komissiyasının maliyyəəşirdiyi “Qadınlar və gənclər inkişaf və demokratik dəyişikliklər uğrunda” layihəsi çərçivəsində “Gürcüstan Beynəlxalq gənclər Assosiasiyası” tərəfindən hüquqi yayınlar seriyasından əvvəlki nöşrdür.

Milli azlıqların müdafiəsi və interqراسiya sahəsində dövyət siyasətinin əsası olan bu nəşr Avropa Şurasının sənədlərini əhatə edir. Bu sənədləri bilmək əhəliyə öz hüquqlarını müdafiə etmək və hətta müəyyən hallarda pozuntulardan yayınmaqda, hakimiyyətin bütün səviyyələrində qərarlar qəbul etmək prosesində iştiraka kömək etməyə, öz icmasının mənafehinin müdafiəsi uğrunda çıxış etməyə yardımçı olacaqdır.

Սույն գիրքը իրենից ներկայացնում է երկրորդ հրատարակությունը իրական հրատարակություններ շարքից, որոնք լույս կտեսնեն Վրաստանի երիտասարդության միջազգային ասոցիացիայի կողմից «Նանայք և երիտասարդությունը առաջընթացի և ժողովրդավարական փոփոխությունների համար» նախագծի շրջանակներում, որը ֆինանսավորում է Վրաստանում Տվյալազատության առաքելությունը/միսիան/:

Սույն հրատարակությունը իր մեջ ներառում է Տվյալազատության փաստաթղթերը, որոնք հանդիսանում են պետության քաղաքականության հիմքը ազգային փոքրամասնության պաշտպանության և ինտեգրացիան բնագավառում:

Տրված փաստաթղթերի իմացությունը բնակչությանը կօգնի իր իրավունքները պաշտպանելու և, նույնիսկ, որոշ դեպքերում խուսափել դրանք խախտելուց, հնարավորություն կտա մասնակցելու իշխանության բոլոր մակարդակներով որոշումների ընդունման գործընթացին, ելույթ ունենալու իր համայնքի օգտին:

СОДЕРЖАНИЕ

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია.....	5
ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ.....	20
ევროპული ქარტია რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების შესახებ.....	30
ჰააგის რეკომენდაციები ეროვნულ უმცირესობათა განათლების უფლებებთან დაკავშირებით.....	47
ოსლოს რეკომენდაციები ეროვნულ უმცირესობათა ენობრივ უფლებებთან დაკავშირებით.....	51
ლუნდის რეკომენდაციები საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში როვნული უმცირესობების ქვედით მონაწილეობასთან დაკავშირებით.....	55
ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ	62
საქართველოს კონსტიტუცია.....	69
ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაცია გულტილინგვური განათლების საშუალებით.....	101
შემფხნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია	117
იურიდიული ლექსიკონი	123
КОНВЕНЦИЯ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД.....	134
РАМОЧНАЯ КОНВЕНЦИЯ О ЗАЩИТЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ.....	148
ГААГСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ О ПРАВАХ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ НА ОБРАЗОВАНИЕ.....	157

ОСЛОВСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ О ПРАВАХ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В ОБЛАСТИ ЯЗЫКА	160
ЛУНДСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ОБ ЭФФЕКТИВНОМ УЧАСТИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ	163
ЕВРОПЕЙСКАЯ ХАРТИЯ О МЕСТНОМ САМОУПРАВЛЕНИИ....	169
КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ	175
ИНТЕГРАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ ЧЕРЕЗ МНОГОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ.....	211
НАЦИОНАЛЬНАЯ КОНЦЕПЦИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ И ГРАЖДАНСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ	227
ЮРИДИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ.....	233
REGIONAL VƏ YA AZLIQ DILLƏRI HAQQINDA AVROPA XARTIYASI.....	244
MILLI AZLIULARIN MÜDAFIƏSİ HAQUINDA ÇRÇIVƏ KONVENSIYASI.....	258
Թարգմանությունը տրամադրել է ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարությունը	264
ԵՎՐՈՊԱՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	278
სასარგებლო ვებ-გვერდები	286
ПОЛЕЗНЫЕ ВЕБ-САЙТЫ	286

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია

რომი, 1950 წლის 4 ნოემბერი

ქვემოთ ხელმომწერმა მთავრობებმა, არიან რა ევროპის საბჭოს წევრები;

გაითვალისწინეს რა 1948 წლის 10 დეკემბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ გამოცხადებული ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია;

გაითვალისწინეს რა, რომ ეს დეკლარაცია მიზნად ისახავს მასში გაცხადებულ უფლებათა საყოველთაო და ეფექტიანი აღიარებასა და დაცვის უზრუნველყოფას;

გაითვალისწინეს რა, რომ ევროპის საბჭოს მიზანია მის წევრებს შორის უფრო მეტი ერთიანობის მიღწევა და, რომ ამ მიზნის მიღწევის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვა და მათი შემდგომი რეალიზაცია;

კვლავ ადასტურებენ რა თავიანთ ღრმა რწმენას იმ ძირითადი თავისუფლებებისა, რომლებიც არის მსოფლიოში სამართლიანობისა და მშვიდობის საფუძველი და, რომელთა განმტკიცება საუკეთესო საშუალებით ხდება, ერთი მხრივ, ეფექტიანი დემოკრატიული პოლიტიკითა და მეორე მხრივ, ადამიანის უფლებათა საერთო გაგებითა და მათი დაცვით, რაზეც ისინი დამოკიდებულნი არიან;

გადაწყვიტეს რა, როგორც ევროპული ქვეყნების მთავრობებმა, რომელნიც არიან თანამოაზრენი და აქვთ პოლიტიკური ტრადიციების, იდეალების, თავისუფლებისა და სამართლის უზენაესობის საერთო მემკვიდრეობა, გადადგან პირველი ნაბიჯები, საყოველთაო დეკლარაციაში დადგენილ, ცალკეულ უფლებათა კოლექტიური განხორციელებისათვის,

შეთანხმდნენ შემდეგზე:

მუხლი 1 ადამიანის უფლებათა პატივისცემის ვალდებულება

მაღალი ხელშემკვრელი მხარეები, თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში, ყველასათვის უზრუნველყოფენ ამ კონვენციის I ნაწილში განსაზღვრულ უფლებებსა და თავისუფლებებს.

ნაწილი I - უფლებები და თავისუფლებები

მუხლი 2 სიცოცხლის უფლება

1. ყოველი ადამიანის სიცოცხლის უფლება დაცულია კანონით. არავის შეიძლება ნაერთვას სიცოცხლე განზრახ, გარდა კანონით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის, პირის მსჯავრდების შემდგომ სასამართლოს განაჩენის აღსრულებისას.

2. სიცოცხლის წართმევა არ ჩაითვლება ამ მუხლის საწინააღმდეგოდ ჩადენილ ქმედებად, როდესაც იგი არა უმეტეს აბსოლუტურად აუცილებელი ძალის გამოყენების შედეგია:

ა) ნებისმიერი პირის არამართლზომიერი ძალადობისაგან დაცვა;

ბ) უკანონო დაკავების ან კანონიერად დაპატიმრებული პირის გაქცევისთვის ხელის შეშლა;

ც) აჯანყების ან ამბოხების ჩახშობისათვის კანონიერად განხორციელებული მოქმედება.

მუხლი 3 ნაშემის აკრძალვა

არავინ შეიძლება დაექვემდებაროს ნაშემას ან არაადამიანურ ან დამამცირებელ მოპყრობას ან დასჯას.

მუხლი 4 მონობისა და იძულებითი შრომის აკრძალვა

1. არავინ შეიძლება იყოს მონობაში ან ყმობაში;

2. არავის შეიძლება მოეთხოვოს იძულებითი ან სავალდებულო სამუშაოს შესრულება;

3. ამ მუხლის მნიშვნელობით ტერმინი იძულებითი ან სავალდებულო სამუშაო არ მოიცავს:

ა) ნებისმიერ სამუშაოს, რომელიც უნდა შესრულდეს ამ კონვენციის მე-5 მუხლის დებულებების შესაბამისად, ჩვეული წესით განხორციელებული თავისუფლების აღკვეთისას ან ასეთი თავისუფლების აღკვეთისაგან პირობითი გათავისუფლების განმავლობაში;

ბ) სამხედრო ხასიათის ნებისმიერ სამსახურს, ან სავალდებულო სამხედრო სამსახურის ნაცვლად დაკისრებულ სამსახურს იმ ქვეყნებში, სადაც შინაგანი მრწამსის თანახმად, სამხედრო სამსახურის გავლის მონინააღმდეგენი აღიარებულნი არიან;

ც) ნებისმიერ სამსახურს, რომელიც დაკისრებულია საგანგებო მდგომარეობის ან უბედური შემთხვევის დროს, რაც საფრთხეს უქმნის საზოგადოების სიცოცხლეს ან კეთილდღეობას;

დ) ნებისმიერ სამუშაოს ან სამსახურს, რომელიც შეადგენს ჩვეულებრივ სამოქალაქო ვალდებულებათა ნაწილს.

მუხლი 5 თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლება

1. ყველას აქვს თავისუფლებისა და პიროვნული უსაფრთხოების უფლება. არავის შეიძლება აღეკვეთოს თავისუფლება, გარდა შემდგომი შემთხვევებისა და კანონით განსაზღვრული პროცედურის თანახმად:

ა) კომპეტენტური სასამართლოს მიერ მსჯავრდების შემდგომ პირის კანონიერი დაპატიმრება;

ბ) პირის კანონიერი დაკავება ან დაპატიმრება სასამართლოს კანონიერი გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისათვის ან კანონით გათვალისწინებული ნებისმიერი ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად;

ც) პირის კანონიერი დაკავება ან დაპატიმრება კომპეტენტური სასამართლო ორგანოს წინაშე წარდგენის მიზნით, თუ არსებობს სამარ-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

თაღდარღვევის ჩადენის საფუძვლიანი ეჭვი ან, როდესაც ეს საფუძვლიანად მიჩნეულია აუცილებლად, პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის ან ჩადენის შემდგომ მისი გაქცევის თავიდან ასაცილებლად;

დ) არასრულწლოვანის დაკავება კანონიერი გადაწყვეტილების საფუძველზე საგანმანათლებლო ზედამხედველობის მიზნით ან მისი კანონიერი დაკავება უფლებამოსილი კომპეტენტური სასამართლო ორგანოს წინაშე მისი წარდგენის მიზნით;

ე) ინფექციურ დაავადებათა გავრცელების თავიდან ასაცილებლად პირების, აგრეთვე სულით ავადმყოფების, ალკოჰოლიკების, ნარკომანების ან მანანწალების კანონიერი დაკავება;

ფ) პირის კანონიერი დაკავება ან დაპატიმრება ქვეყანაში მისი უნებართვოდ შესვლის აღსაკვეთად ან იმ პირისა, რომლის წინააღმდეგაც ხორციელდება ღონისძიებები მისი დეპორტაციის ან ექსტრადიციის მიზნით.

2. ყველა დაკავებულს მისთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ ეცნობება მისი დაკავების მიზეზები და მის წინააღმდეგ წაყენებული ყველა ბრალდება.

3. ამ მუხლის 1-ლი პუნქტის (ც) ქვეპუნქტის დებულებების თანახმად, დაკავებული ან დაპატიმრებული ყველა პირი დაუყოვნებლივ წარედგინება მოსამართლეს ან სასამართლო ხელისუფლების განხორციელებაზე კანონით უფლებამოსილ სხვა მოხელეს და მას უფლება აქვს სასამართლო პროცესის გონივრულ ვადაში ჩატარებაზე ან პროცესის განმავლობაში გათავისუფლებაზე. გათავისუფლება შეიძლება განპირობებული იყოს სასამართლო პროცესზე გამოცხადების გარანტიებით.

4. დაკავებით ან დაპატიმრებით თავისუფლებადკვეთილ ყველა პირს უფლება აქვს სასამართლო პროცესზე, რომლითაც სასამართლოს მიერ სწრაფად გადაწყდება დაპატიმრების კანონიერება და გაიცემა ბრძანება გათავისუფლებაზე, თუ დაპატიმრება არ არის კანონიერი.

5. ყველას, ვინც არის დაკავების ან დაპატიმრების მსხვერპლი ამ მუხლის დებულებათა დარღვევით, აქვს აღსრულებადი უფლება კომპენსაციაზე.

მუხლი 6 სამართლიანი განხილვის უფლება

1. სამოქალაქო უფლებათა და მოვალეობათა ან სისხლის სამართლებრივი ნებისმიერი ბრალდების განსაზღვრისას, ყველას აქვს უფლება კანონით შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ გონივრულ ვადაში სამართლიან და საჯარო მოსმენაზე. სასამართლო გადაწყვეტილება ცხადდება საჯაროდ, მაგრამ დემოკრატიულ საზოგადოებაში ზნეობის, საზოგადოებრივი წესრიგის ან ეროვნული უშიშროების ინტერესებიდან გამომდინარე, პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ დაიშვას სასამართლო განხილვის მთელ ან მის ნაწილზე, თუ ამას მოითხოვს არასრულწლოვანთა ინტერესები ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ან სასამართლოს შეხედულებით, განსაკუთრებულ

გარემოებებში, მკაცრი აუცილებლობის ზღვრამდე, თუ საჯაროობა ზიანს მიაყენებდა მართლმსაჯულების ინტერესებს.

2. ყველა, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, ითვლება უდანაშაულოდ, სანამ მისი ბრალეულობა დამტკიცდება კანონის შესაბამისად.

3. ყველას, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, აქვს უფლებათა შემდეგი მინიმუმი:

ა) დაუყოვნებლივ და დეტალურად ეცნობოს მისთვის გასაგებ ენაზე წაყენებული ბრალდების არსი და მიზეზი;

ბ) მიეცეს საკმარისი დრო და შესაძლებლობა დაცვის მოსამზადებლად;

გ) დაიცვას თავი პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ან, თუ მას არ გააჩნია საკმარისი სახსრები სამართლებრივი დახმარების ასანაზღაურებლად, მიეცეს ამის შესაძლებლობა უფასოდ, როდესაც მართლმსაჯულების ინტერესები ამას მოითხოვს;

დ) დაკითხოს ან დაკითხონ მის წინააღმდეგ ჩვენების მიმცემი მოწმეები და უზრუნველყოფილ იქნეს დაცვის მოწმეთა დასწრებით და დაკითხვით მის წინააღმდეგ ჩვენების მიმცემ მოწმეთა თანაბარ პირობებში;

ე) მიიღოს თარჯიმნის უფასო დახმარება, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს ან ილაპარაკოს ენაზე, რომელსაც იყენებს სასამართლო.

მუხლი 7 არავითარი სასჯელი კანონის გარეშე

1. არავინ იქნება ცნობილი ბრალეულად სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში, იმ მოქმედების ან უმოქმედობის გამო რომელიც ჩადენის დროს, ეროვნული ან საერთაშორისო სამართლის თანახმად, არ წარმოადგენდა სისხლის სამართლის დანაშაულს. არც იმაზე უფრო მკაცრი სასჯელი შეიძლება შეეფარდოს ვინმეს, ვიდრე ის სასჯელი, რომელიც გამოიყენებოდა სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის დროს.

2. ეს მუხლი ხელს არ შეუშლის ნებისმიერი პირის გასამართლებას და დასჯას ნებისმიერი მოქმედების ან უმოქმედობისათვის, რაც მისი ჩადენის დროისათვის იყო დანაშაული ცივილიზებული სახელმწიფოების მიერ აღიარებული სამართლის ზოგადი პრინციპების მიხედვით.

მუხლი 8 პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება

1. ყველას აქვს უფლება პატივი სცენ მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, მის საცხოვრებელსა და მის მიმონერას;

2. დაუშვებელია საჯარო ხელისუფლების ჩარევა ამ უფლების განხორციელებაში, გარდა ისეთი ჩარევისა, რაც დაშვებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებისათვის ან უნესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობის ან ზნეობის ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის.

მუხლი 9 აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება

1. ყველას აქვს უფლება აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებაზე; ეს უფლება მოიცავს რელიგიის ან რწმენის შეცვლის თავისუფლებას და თავისუფლებას როგორც მარტომ, ისე სხვებთან ერთად და საჯაროდ ან კერძოდ, გააცხადოს თავისი რელიგია ან რწმენა აღმსარებლობით, სწავლებით, რიტუალების შესრულებითა და დაცვით.

2. რელიგიის ან რწმენის გაცხადების თავისუფლება ექვემდებარება მხოლოდ ისეთ შეზღუდვებს, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, საზოგადოებრივი წესრიგის, ჯანმრთელობის ან ზნეობის ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის.

მუხლი 10 სიტყვის თავისუფლება

1. ყველას აქვს უფლება სიტყვის თავისუფლებაზე. ეს უფლება მოიცავს პირის თავისუფლებას ჰქონდეს შეხედულებები, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და მოსაზრებები საჯარო ხელისუფლების მიერ ჩარევის გარეშე და მიუხედავად საზღვრებისა. ეს მუხლი არ უშლის ხელს სახელმწიფოებს, მოითხოვონ რადიოსამაუწყებლო, სატელევიზიო ან კინემატოგრაფიულ წარმოებათა ლიცენზირება;

2. ამ თავისუფლებათა განხორციელება, რამდენადაც იგი აკისრებს მას ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობას, შეიძლება დაექვემდებაროს ისეთ ფორმალობებს, პირობებს, შეზღუდვებს ან სანქციებს, რომლებიც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, უწესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან აცილებისათვის, ჯანმრთელობის ან ზნეობის დაცვისათვის, სხვათა რეპუტაციის ან უფლებათა დაცვისათვის, საიდუმლო ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან აცილების ან სასამართლო ხელისუფლების ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის შენარჩუნებისათვის.

მუხლი 11 შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება

1. ყველას აქვს უფლება მშვიდობიანი შეკრების თავისუფლებასა და სხვებთან გაერთიანების თავისუფლებაზე, თავისი ინტერესების დასაცავად პროფესიული კავშირების შექმნისა და მასში გაერთიანების უფლების ჩათვლით.

2. დაუშვებელია რაიმე შეზღუდვის დანესება ამ უფლებათა განხორციელებაზე, გარდა იმისა, რაც გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, უწესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან აცილებისათვის, ჯანმრთელობის ან ზნეობის ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის. ეს მუხლი ხელს არ უშლის შეიარაღებული ძალების, პოლიციის ან სახელმწიფო ადმინ-

ისტრაციის წევრების მიერ ამ უფლებათა განხორციელებაზე კანონიერი შეზღუდვების დაწესებას.

მუხლი 12 ქორწინების უფლება

საქორწინო ასაკს მიღწეულ მამაკაცებსა და ქალებს აქვთ უფლება დაქორწინდნენ და შექმნან ოჯახი ამ უფლების განხორციელების მარეგულირებელი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი 13 უფლება სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალებებზე

ყველას, ვისაც დაერღვა ამ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები და თავისუფლებები, აქვს სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალება სახელმწიფო ხელისუფლების წინაშე, მიუხედავად იმისა, რომ ეს დარღვევა ჩადენილია პირთა მიერ, სამსახურებრივი უფლებამოსილების განხორციელებისას.

მუხლი 14 დისკრიმინაციის აკრძალვა

კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელება უზრუნველყოფილია დისკრიმინაციის გარეშე ისეთ საფუძველზე, როგორიცაა სქესი, რასა, კანის ფერი, ენა, რელიგია, პოლიტიკური თუ სხვა შეხედულებები, ეროვნული თუ სოციალური წარმოშობა, ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილება, ქონება, დაბადება თუ სხვა სტატუსი.

მუხლი 15 გადახვევა საგანგებო მდგომარეობის დროს

1. ომის ან სხვა საზოგადოებრივი საგანგებო მდგომარეობის დროს, რაც ემუქრება ერის სიცოცხლეს, ნებისმიერ მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს შეუძლია გაატაროს ღონისძიებები, რომლებიც უხვევენ ამ კონვენციიდან გამომდინარე მის ვალდებულებებს, იმ ზღვრამდე რაც მკაცრად მოითხოვება მდგომარეობის სიმწვავეთ და იმ პირობით, რომ საერთაშორისო სამართლის მიხედვით ამგვარი ღონისძიებები არ არის შეუსაბამოებაში მხარის სხვა ვალდებულებებთან.

2. ამ დებულების საფუძველზე დაუშვებელია გადახვევა მე-2 მუხლიდან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც გარდაცვალება მართლზომიერ საომარ მოქმედებათა შედეგია, ისევე, როგორც მე-3, მე-4 (1-ლი პუნქტი) და მე-7 მუხლებიდან.

3. ნებისმიერი მაღალი ხელშემკვრელი მხარე, რომელიც იყენებს გადახვევის ამ უფლებას, აწვდის ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს სრულ ინფორმაციას მის მიერ გატარებული ღონისძიებებისა და მათი მიზეზების შესახებ. იგი ასევე აცნობებს ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს, როდის შეწყვიტა ამ ღონისძიებებმა მოქმედება და კვლავ სრულად ამოქმედდა კონვენციის დებულებები.

მუხლი 16 შეზღუდვები უცხოელთა პოლიტიკურ საქმიანობაზე

მე-10, მე-11 და მე-14 მუხლებში არაფერი განიხილება ხელშემშლელად უცხოელთა პოლიტიკურ საქმიანობაზე, მაღალი ხელშემკვრელი მხარეების მიერ, შეზღუდვების დაწესებისაგან.

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

მუხლი 17 უფლებათა ბოროტად გამოყენების აკრძალვა

ამ კონვენციაში არაფერი არ შეიძლება განიმარტოს იმგვარად, რომ გულისხმობდეს რომელიმე სახელმწიფოს, ჯგუფის ან პირის უფლებას, მონაწილეობდეს რაიმე საქმიანობაში ან განახორციელოს რაიმე ქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებათა და თავისუფლებათა განადგურებას ან ამ უფლებათა და თავისუფლებათა იმაზე მეტად შეზღუდვას, ვიდრე ეს დადგენილია კონვენციით.

მუხლი 18 უფლებებზე შეზღუდვათა გამოყენების ფარგლები

ხსენებულ უფლებათა და თავისუფლებათა კონვენციით დაშვებული შეზღუდვები არ გამოიყენება სხვა, თუ არა მათთვის გათვალისწინებული მიზნებისათვის.

ნაწილი II - ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლო

მუხლი 19 სასამართლოს დაარსება

კონვენციითა და მისი ოქმებით მალალი ხელშემკვრელი მხარეების მიერ ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულების უზრუნველსაყოფად, არსდება ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლო, შემდგომში მოხსენიებული როგორც “სასამართლო”. სასამართლო ფუნქციონირებს მუდმივ საფუძველზე.

მუხლი 20 მოსამართლეთა რაოდენობა

სასამართლო შედგება მოსამართლეთა იმ რაოდენობისაგან, რომელიც მალალ ხელშემკვრელ მხარეთა რაოდენობის თანაბარია.

მუხლი 21 კრიტერიუმები თანამდებობისათვის

1. მოსამართლეები უნდა ხასიათდებოდნენ მალალი ზნეობრივი თვისებებით და ფლობდნენ მოსამართლის მალალი თანამდებობის დაკავებისათვის აუცილებელ კვალიფიკაციას ან იყვნენ აღიარებული კომპეტენტურობის იურისკონსულტები.

2. მოსამართლეები სასამართლოს წევრები არიან პიროვნულად.

3. მათი უფლებამოსილების ვადის განმავლობაში მოსამართლეები არ უნდა ჩაებნენ მათ დამოუკიდებლობასთან, მიუკერძოებლობასთან ან სრულგანაკვეთიანი სამსახურის მოთხოვნებთან შეუსაბამო რაიმე საქმიანობაში; ყველა საკითხი, რომელიც წამოიჭრება ამ პუნქტის გამოყენებასთან დაკავშირებით, წყდება სასამართლოს მიერ.

მუხლი 22 მოსამართლეთა არჩევა

1. მოსამართლეები თითოეული მალალი ხელშემკვრელი მხარიდან აირჩევიან საპარლამენტო ასამბლეის მიერ ხმების უმრავლესობით, მალალი ხელშემკვრელი მხარის მიერ წარდგენილი სამი კანდიდატურისაგან შემდგარი სიიდან.

2. იგივე პროცედურა გამოიყენება სასამართლოს დასაკომპლექტებლად კონვენციაზე ახალი ხელშემკვრელი მხარის შეერთების შემთხვევაში და გაუთვალისწინებელი ვაკანსიების შევსებისას.

მუხლი 23 უფლებამოსილების ვადები

1. მოსამართლეები აირჩევიან ექვსი წლის ვადით. ისინი შეიძლება ხელახლა არჩეულ იქნენ. თუმცა, პირველ არჩევნებზე არჩეულ მოსამართლეთა ნახევრის უფლებამოსილების ვადა იწურება სამი წლის გასვლის შემდეგ.

2. მოსამართლეები, რომელთა უფლებამოსილების ვადა იწურება პირველი სამწლიანი პერიოდის ბოლოს, დაუყოვნებლივ, მათი არჩევის შემდეგ, შეირჩევიან კენჭისყრით ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის მიერ.

3. იმისათვის, რათა მოსამართლეთა ნახევრის უფლებამოსილების ვადის განახლება ყოველ სამ წელიწადში შეძლებისდაგვარად იყოს უზრუნველყოფილი, საპარლამენტო ასამბლეას, შემდგომი არჩევნების ჩატარებამდე, შეუძლია გადანყვიტოს ერთი ან მეტი ასარჩევი მოსამართლის უფლებამოსილების ვადა ან ვადები არ განისაზღვროს ექვსი წლით და განისაზღვროს არა უმეტეს ცხრა და არანაკლებ სამი წლით.

4. იმ შემთხვევებში, როდესაც საკითხი ეხება უფლებამოსილების ერთზე მეტ ვადას და საპარლამენტო ასამბლეა იყენებს წინა პუნქტს, უფლებამოსილების ვადები გადანაწილდება ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის მიერ კენჭისყრის ჩატარებით, დაუყოვნებლივ არჩევნების შემდგომ.

5. იმ მოსამართლის შესაცვლელად არჩეული მოსამართლე, რომლის უფლებამოსილების ვადა ამოწურული არ არის, იკავებს თანამდებობას მისი წინამორბედის უფლებამოსილების ვადით.

6. მოსამართლეთა უფლებამოსილების ვადა იწურება, როდესაც ისინი მიაღწევენ 70 წლის ასაკს.

7. მოსამართლებს თანამდებობა უკავიათ მათ შეცვლამდე. თუმცა ისინი აგრძელებენ იმ საქმეთა განხილვას, რომელთაც მანამდე განიხილავდნენ.

მუხლი 24 დათხოვნა

არც ერთი მოსამართლე არ შეიძლება, დაითხოვონ თანამდებობიდან, თუ სხვა მოსამართლეები ხმების ორი მესამედის უმრავლესობით არ გადაწყვეტენ, რომ იგი აღარ აკმაყოფილებს ნაყენებულ პირობებს.

მუხლი 25 სამდივნო და იურიდიული მდივნები

სასამართლოს აქვს სამდივნო, რომლის ფუნქციები და ორგანიზაცია დადგენილია სასამართლოს რეგლამენტით. სასამართლოს დახმარებას უწევენ იურიდიული მდივნები.

მუხლი 26 სასამართლო პლენუმი

სასამართლო პლენუმი

ა) ირჩევს სასამართლოს თავმჯდომარეს და თავმჯდომარის ერთ ან ორ მოადგილეს სამი წლის ვადით; ისინი შეიძლება ხელახლა იქნენ არჩეული;

ბ) აარსებს პალატებს, რომლებიც იქმნება დროის განსაზღვრული პერიოდით;

საპარტაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ვ) ირჩევს სასამართლო პალატების თავმჯდომარეებს; ისინი შეიძლება ხელახლა იქნენ არჩეული;

დ) იღებს სასამართლოს რეგლამენტს; და

ე) ირჩევს სამდივნოს უფროსს და სამდივნოს უფროსის ერთ ან ორ მოადგილეს.

მუხლი 27 კომიტეტები, პალატები და დიდი პალატა

1. გადაცემულ საქმეთა განსახილველად სასამართლო ქმნის სამი მოსამართლისაგან შემდგარ კომიტეტებს, შეიძლება მოსამართლისაგან შემდგარ პალატებსა და ჩვიდმეტი მოსამართლისაგან შემდგარ დიდ პალატას. სასამართლოს პალატები აარსებენ კომიტეტებს დროის განსაზღვრული პერიოდით.

2. მოსამართლე, რომელიც არჩეულია შესაბამისი მონაწილე სახელმწიფოდან, მონაწილეობს პალატისა და დიდი პალატის სხდომებში, როგორც ეს ოფფიცირი წევრი, ან თუ ასეთი მოსამართლე არ ან ვერ მონაწილეობს, სახელმწიფოს მიერ შერჩეული პირი ახორციელებს მოსამართლის უფლებამოსილებას.

3. დიდი პალატა ასევე შედგება სასამართლოს თავმჯდომარის, თავმჯდომარის მოადგილეების, პალატების თავმჯდომარეებისა და სხვა მოსამართლეებისაგან, რომლებიც შეირჩევიან სასამართლოს რეგლამენტის შესაბამისად. როდესაც საქმე განსახილველად გადაეცემა დიდ პალატას 43-ე მუხლის თანახმად, იმ პალატის არც ერთი მოსამართლე, რომელმაც გამოიტანა საბოლოო გადაწყვეტილება, არ უნდა მონაწილეობდეს დიდი პალატის სხდომაში, გარდა პალატის თავმჯდომარისა და იმ მონაწილე სახელმწიფოს მოსამართლისა, რომელიც არის დავის მხარე.

მუხლი 28 კომიტეტების მიერ განაცხადის დაუშვებლად გამოცხადება

კომიტეტს შეუძლია, ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით, შეტანილი განაცხადი გამოაცხადოს დაუშვებლად ან ამოილოს განსახილველ საქმეთა სიიდან 34-ე მუხლის შესაბამისად, როდესაც ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მიიღოს შემდგომი განხილვის გარეშე. გადაწყვეტილება საბოლოოა.

მუხლი 29 პალატების გადაწყვეტილებები განაცხადის დაშვებასა და არსებითად განხილვაზე

1. თუ გადაწყვეტილება არ არის მიღებული 28-ე მუხლის შესაბამისად, პალატა იღებს გადაწყვეტილებას 34-ე მუხლის თანახმად წარდგენილ ინდივიდუალურ განაცხადთა დაშვებადობასა და არსებითად განხილვაზე.

2. პალატა იღებს გადაწყვეტილებას 33-ე მუხლის თანახმად წარდგენილ სახელმწიფოთაშორის განაცხადთა დაშვებადობასა და არსებითად განხილვაზე.

3. გადაწყვეტილება დაშვებადობაზე მიიღება განცალკევებულად, თუ სასამართლო, გამონაკლის შემთხვევებში, სხვაგვარად არ წყვეტს.

მუხლი 30 უარის განაცხადება იურისდიქციაზე დიდი პალატის სასარგე-

ბლოდ

როდესაც პალატის განხილვაში მყოფი საქმე ნამოჭრის სერიოზულ საკითხს, რომელიც გავლენას ახდენს კონვენციისა და მისი ოქმების განმარტებაზე, ან პალატის მიერ საკითხის გადანყვევტას შეიძლება მოჰყვეს სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებულ საბოლოო გადანყვევტილებასთან შეუთავსებელი შედეგი, პალატას უფლება აქვს საბოლოო გადანყვევტილების გამოტანამდე ნებისმიერ დროს უარი განაცხადოს იურისდიქციაზე დიდი პალატის სასარგებლოდ, თუ საქმის ერთ-ერთი მხარე არ არის წინააღმდეგი.

მუხლი 31 დიდი პალატის უფლებამოსილებანი

დიდი პალატა

ა) ნყვეტს 33-ე ან 34-ე მუხლების თანახმად წარმოდგენილ განაცხადებს, რომელთა იურისდიქციაზეც პალატამ განაცხადა უარი 30-ე მუხლის შესაბამისად ან როდესაც განაცხადი მას გადაეცემა 43-ე მუხლის შესაბამისად; და

ბ) განიხილავს 47-ე მუხლის შესაბამისად წარმოდგენილ თხოვნებს საკონსულტაციო დასკვნების შესახებ.

მუხლი 32 სასამართლოს იურისდიქცია

1. სასამართლოს იურისდიქცია ვრცელდება კონვენციისა და მისი ოქმების განმარტებასა და გამოყენებასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხზე, რომელიც მას გადაეცემა, როგორც ეს გათვალისწინებულია 33-ე, 34-ე და 47-ე მუხლებით.

2. დავის შემთხვევაში, აქვს თუ არა სასამართლოს იურისდიქცია, გადანყვევტილებას იღებს სასამართლო.

მუხლი 33 სახელმწიფოთაშორისი საქმეები

ნებისმიერ მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს მაღალი ხელშემკვრელი სხვა მხარის მიერ კონვენციისა და მისი ოქმების ნებისმიერი დარღვევის მტკიცებით.

მუხლი 34 ინდივიდუალური განაცხადი

სასამართლოს შეუძლია მიიღოს განაცხადები ნებისმიერი პირის, არასამთავრობო ორგანიზაციის ან პირთა ჯგუფისაგან, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ისინი არიან ერთ-ერთი მაღალი ხელშემკვრელი მხარის მიერ კონვენციით ან მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებების დარღვევის მსხვერპლნი. მაღალი ხელშემკვრელი მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას, არანაირად არ შეუშალონ ხელი ამ უფლების ეფექტიან განხორციელებას.

მუხლი 35 დაშვებადობის კრიტერიუმები

1. სასამართლოს შეუძლია საქმე განსახილველად მიიღოს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ამოიწურება შინასახელმწიფოებრივი დაცვის ყველა საშუალება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული ნორმის შესაბამისად, და ექვსი თვის ვადაში – საქმეზე საბოლოო გადანყვევტილების მიღების დღიდან.

2. სასამართლო არ მიიღებს განსახილველად 34-ე მუხლის შესა-

საართაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ბამისად შეტანილ არც ერთ განაცხადს, რომელიც:

- ა) არის ანონიმური; ან
- ბ) არის არსებითად იგივე საკითხი, რომელიც უკვე განხილულია სასამართლოს მიერ ან გადაეცა საერთაშორისო გამოძიების ან მოგვარების სხვა პროცედურას და არ შეიცავს შესაბამის რაიმე ახალ ინფორმაციას.

3. სასამართლო დაუშვებლად აცხადებს 34-ე მუხლის შესაბამისად შეტანილ ინდივიდუალურ განაცხადს, რომელსაც მიიჩნევს შეუთავსებლად კონვენციასა და მის ოქმებთან, აშკარად დაუსაბუთებლად, ან სასამართლოსათვის მიმართვის უფლების ბოროტად გამოყენებად.

4. სასამართლო უარყოფს ნებისმიერ განაცხადს, რომელსაც იგი მიიჩნევს დაუშვებლად ამ მუხლის შესაბამისად. სასამართლოს შეუძლია ამის განხორციელება სამართალწარმოების ნებისმიერ ეტაპზე.

მუხლი 36 მესამე მხარის მონაწილეობა

1. პალატის ან დიდი პალატის განხილვაში მყოფ ყველა საქმეში, მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს, რომლის ერთ-ერთი მოქალაქეც არის განმცხადებელი, უფლება აქვს წარადგინოს წერილობითი კომენტარები და მონაწილეობა მიიღოს საქმის მოსმენებში.

2. მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელების ინტერესებიდან გამომდინარე, სასამართლოს თავმჯდომარეს შეუძლია მიიწვიოს ნებისმიერი მაღალი ხელშემკვრელი მხარე, რომელიც არ არის პროცესის მონაწილე ან ნებისმიერი დაინტერესებული პირი, რომელიც არ არის განმცხადებელი, წერილობითი კომენტარების წარსადგენად ან საქმის მოსმენებში მონაწილეობის მისაღებად.

მუხლი 37 განაცხადის ამოღება

1. სასამართლოს შეუძლია სამართალწარმოების ნებისმიერ ეტაპზე გადაწყვიტოს, ამოიღოს განაცხადი საქმეთა სიიდან, როდესაც გარემოებებს იგი მიჰყავს დასკვნამდე, რომ:

ა) განმცხადებელს არა აქვს განზრახული ბოლომდე მიჰყვეს თავის განაცხადს;

ბ) საქმე მოგვარდა; ან

ც) სასამართლოს მიერ დადგენილი ნებისმიერი სხვა მიზეზით აღარ არის გამართლებული განაცხადის განხილვის გაგრძელება.

თუმცა, სასამართლო აგრძელებს განაცხადის განხილვას, თუ კონვენციითა და მისი ოქმებით განსაზღვრული ადამიანის უფლებათა პატივისცემა ამას მოითხოვს.

2. სასამართლოს შეუძლია გადაწყვიტოს აღადგინოს განაცხადი საქმეთა სიაში, თუ იგი ჩათვლის, რომ გარემოებები ამართლებს ამგვარ ქმედებას.

მუხლი 38 საქმის განხილვა და მორიგების პროცედურა

1. თუ სასამართლო აცხადებს განაცხადს დაშვებულად, იგი:

ა) აგრძელებს საქმის განხილვას მხარეთა წარმომადგენლებთან

ერთად და, საჭიროების შემთხვევაში, აწარმოებს გამოძიებას, რომლის ეფექტიანად წარმართვისათვის შესაბამისი სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ ყველა აუცილებელი პირობით;

ბ) სთავაზობს შესაბამის მხარეებს თავის სამსახურს საქმეზე მორიგების უზრუნველყოფის მიზნით, ადამიანის უფლებათა პატივისცემის საფუძველზე, როგორც ეს განსაზღვრულია კონვენციასა და მის ოქმებში.

2. 1-ლი პუნქტის (ბ) ქვეპუნქტის შესაბამისად წარმოებული პროცედურა კონფიდენციალურია.

მუხლი 39 მორიგების მიღწევა

თუ მიღწეულია მორიგება, სასამართლო საქმეს იღებს საქმეთა სიიდან გადაწყვეტილების გზით, რომელიც შემოიფარგლება ფაქტებისა და მიღწეული გადაწყვეტილების მოკლე მიმოხილვით.

მუხლი 40 საჯარო მოსმენები და დოკუმენტებზე ხელმისაწვდომობა

1. სასამართლო მოსმენები ღიაა, თუ სასამართლო გამონაკლის შემთხვევებში სხვაგვარად არ წყვეტს.

2. სამდივნოს უფროსთან შენახული დოკუმენტები ხელმისაწვდომია საზოგადოებისათვის, თუ სასამართლოს თავმჯდომარე სხვაგვარად არ წყვეტს.

მუხლი 41 სამართლიანი დაკმაყოფილება

თუ სასამართლო დაადგენს, რომ დაირღვა კონვენცია და მისი ოქმები, და, თუ შესაბამისი მაღალი ხელშემკვრელი მხარის შინასახელმწიფოებრივი სამართალი იძლევა ზიანის მხოლოდ ნაწილობრივი ანაზღაურების შესაძლებლობას, სასამართლო, საჭიროების შემთხვევაში, ანიჭებს დაზარალებულ მხარეს სამართლიან დაკმაყოფილებას.

მუხლი 42 პალატების საბოლოო გადაწყვეტილებები

პალატების გადაწყვეტილებები საბოლოო ხდება 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტის დებულებების შესაბამისად.

მუხლი 43 დიდი პალატისათვის გადაცემა

1. პალატის მიერ საბოლოო გადაწყვეტილებების მიღების დღიდან სამი თვის ვადაში, საქმის მონაწილე ნებისმიერ მხარეს, გამონაკლის შემთხვევებში, შეუძლია ითხოვოს საქმის დიდი პალატისათვის გადაცემა.

2. დიდი პალატის ხუთი მოსამართლისაგან შემდგარი კოლეგია იღებს თხოვნას იმ შემთხვევაში, თუ საქმე წამოჭრის სერიოზულ საკითხს, რომელიც გავლენას ახდენს კონვენციისა და მისი ოქმების განმარტებასა და გამოყენებაზე ან ზოგადი მნიშვნელობის სერიოზულ საკითხებს.

3. თუ კოლეგია მიიღებს თხოვნას, დიდი პალატა საქმეს წყვეტს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების გზით.

მუხლი 44 საბოლოო გადაწყვეტილება

1. დიდი პალატის გადაწყვეტილება საბოლოოა.

2. პალატის გადაწყვეტილება საბოლოო ხდება

ა) როდესაც, მხარეები აცხადებენ, რომ არ მოითხოვენ საქმის გად-

აცემას დიდი პალატისათვის; ან

ბ) პალატის საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანიდან სამი თვის შემდეგ, თუ დიდ პალატაში საქმის გადაცემის თხოვნა არ გაკეთებულა; ან

ც) როდესაც დიდი პალატის კოლეგია უარს აცხადებს, 43-ე მუხლის შესაბამისად, გადაცემის თხოვნის მიღებაზე.

3. საბოლოო გადაწყვეტილება ქვეყნდება.

მუხლი 45 სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებებისა და გადაწყვეტილებების დასაბუთება

1. სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებების, ისევე როგორც გადაწყვეტილებები, რომლებიც განაცხადებს დასაშვებად ან დაუშვებლად აცხადებენ, უნდა იქნეს დასაბუთებული.

2. თუ საბოლოო გადაწყვეტილება მთლიანად ან ნაწილობრივ არ გამოხატავს მოსამართლეთა ერთსულოვან აზრს, ნებისმიერ მოსამართლეს უფლება აქვს გამოხატოს განსხვავებული აზრი.

მუხლი 46 საბოლოო გადაწყვეტილების სავალდებულო ძალა და აღსრულება

1. მაღალი ხელშემკვრელი მხარეები ვალდებულიებას კისრულობენ შეასრულონ სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებები ნებისმიერ საქმეზე, რომლის მხარეებიც ისინი არიან.

2. სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებები გადაეცემა მინისტრთა კომიტეტს, რომელიც ზედამხედველობს მის აღსრულებას.

მუხლი 47 საკონსულტაციო დასკვნები

1. მინისტრთა კომიტეტის თხოვნით სასამართლოს შეუძლია გასცეს საკონსულტაციო დასკვნები სამართლებრივ საკითხებზე, რომლებიც ეხება კონვენციისა და მისი ოქმების განმარტებას.

2. ამგვარი დასკვნები არ უნდა ეხებოდეს კონვენციის ნაწილსა და მის ოქმებში განსაზღვრულ უფლებათა და თავისუფლებათა შინაარსთან ან ფარგლებთან დაკავშირებულ არც ერთ საკითხს, ან სხვა ისეთ საკითხს, რომელიც სასამართლოს ან მინისტრთა კომიტეტს შესაძლოა უნდა განეხილა ნებისმიერი ისეთი პროცესის შედეგად, რომელიც შეიძლება დაწყებულიყო კონვენციის შესაბამისად.

3. მინისტრთა კომიტეტის გადაწყვეტილებები სასამართლოსათვის საკონსულტაციო დასკვნის თხოვნის თაობაზე საჭიროებს კომიტეტში დასწრების უფლების მქონე წარმომადგენელთა ხმების უმრავლესობას.

მუხლი 48 სასამართლოს საკონსულტაციო იურისდიქცია

სასამართლო წყვეტს შედის თუ არა მის კომპეტენციაში მინისტრთა კომიტეტის მიერ წარდგენილი თხოვნა საკონსულტაციო დასკვნის შესახებ, როგორც ეს განსაზღვრულია 47-ე მუხლით.

მუხლი 49 საკონსულტაციო დასკვნების დასაბუთება

1. სასამართლოს საკონსულტაციო დასკვნები დასაბუთებულ უნდა იქნეს.

2. თუ საკონსულტაციო დასკვნა მთლიანად ან ნაწილობრივ არ გამოხატავს მოსამართლეთა ერთსულოვან აზრს, ნებისმიერ მოსამართლეს უფლება აქვს გამოხატოს განსხვავებული აზრი.

3. სასამართლოს საკონსულტაციო დასკვნები გადაეცემა მინისტრთა კომიტეტს.

მუხლი 50 სასამართლოს შენახვის ხარჯები

სასამართლოს შენახვის ხარჯებს ფარავს ევროპის საბჭო.

მუხლი 51 მოსამართლეთა პრივილეგიები და იმუნიტეტები

თავიანთი ფუნქციების განხორციელებისას მოსამართლეები სარგებლობენ პრივილეგიებითა და იმუნიტეტებით, რომლებიც გათვალისწინებულია ევროპის საბჭოს წესდების მე-40 მუხლით და მის საფუძველზე დადებული შეთანხმებებით.

ნაწილი III - სხვადასხვა დებულებები

მუხლი 52 გენერალური მდივნის მოთხოვნები

ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისაგან მოთხოვნის მიღებისთანავე ნებისმიერი მაღალი ხელშემკვრელი მხარე წარუდგენს მას ახსნა-განმარტებას იმის შესახებ, თუ რა გზით უზრუნველყოფს მისი შინასახელმწიფოებრივი სამართალი კონვენციის ნებისმიერი დებულების ეფექტიან განხორციელებას.

მუხლი 53 ადამიანის არსებული უფლებების დაცვა

ამ კონვენციაში არაფერი განიმარტება როგორც შეზღუდვა ან გადახვევა ადამიანის რომელიმე უფლებისა და ძირითადი თავისუფლებისაგან, რომლებიც შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნეს ნებისმიერი მაღალი ხელშემკვრელი მხარის კანონმდებლობით ან სხვა შეთანხმებით, რომლის მხარეც ის არის.

მუხლი 54 მინისტრთა კომიტეტის უფლებამოსილებანი

ამ კონვენციაში არაფერი ზღუდავს ევროპის საბჭოს წესდებით მინისტრთა კომიტეტისათვის მინიჭებულ უფლებამოსილებას.

მუხლი 55 დავების მოგვარების სხვა საშუალებათა გამორიცხვა

მაღალი ხელშემკვრელი მხარეები თანხმდებიან, რომ სპეციალური შეთანხმების გარდა ისინი არ ისარგებლებენ მათ შორის ძალაში მყოფი ხელშეკრულებებით, კონვენციებითა და დეკლარაციებით იმ მიზნით, რომ განსახილველად გადაეცეს ამ კონვენციის განმარტებასთან ან გამოყენებასთან დაკავშირებით წამოჭრილი დავა მოგვარების სხვა საშუალებებს, გარდა იმისა, რაც გათვალისწინებულია ამ კონვენციაში.

მუხლი 56 ტერიტორიული გამოყენება

1. ნებისმიერ სახელმწიფოს, კონვენციის რატიფიცირების ან ამის შემდგომ ნებისმიერ დროს, შეუძლია განაცხადოს ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივნისადმი შეტყობინების გაგზავნის გზით, რომ წინამდებარე კონვენცია, ამ მუხლის მე-4 პუნქტის შესაბამისად, ვრცელდება მის ყველა ან რომელიმე ტერიტორიაზე, რომელთა საერთაშორისო

ურთიერთობებზეც ის არის პასუხისმგებელი.

2. კონვენცია ვრცელდება შეტყობინებაში მითითებულ ტერიტორიაზე ან ტერიტორიებზე ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის მიერ ამ შეტყობინების მიღებიდან ოცდამეათე დღეს.

3. ამ კონვენციის დებულებანი გამოიყენება ამგვარ ტერიტორიებზე ადგილობრივი მოთხოვნების სათანადოდ გათვალისწინებით.

4. ნებისმიერ სახელმწიფოს, რომელმაც გააკეთა განცხადება ამ მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად, შემდგომში ნებისმიერ დროს შეუძლია განაცხადოს იმ ტერიტორიის ან ტერიტორიების სახელით, რომელთაც განცხადება ეხებათ, რომ ის ცნობს სასამართლოს კომპეტენციას, მიიღოს განაცხადები პირებისაგან, არასამთავრობო ორგანიზაციების ან პირთა ჯგუფებისაგან, როგორც ეს გათვალისწინებულია კონვენციის 34-ე მუხლით.

მუხლი 57 დათქმები

1. ნებისმიერ სახელმწიფოს, კონვენციაზე ხელის მოწერის ან სარატიფიკაციო სიგელის დეპონირების დროს, შეუძლია გააკეთოს დათქმა კონვენციის რომელიმე ცალკეული დებულების მიმართ იმ ფარგლებში, რომლებშიც მის ტერიტორიაზე ძალაში მყოფი რომელიმე კანონი არ შეესაბამება ამ დებულებას. დაუშვებელია საერთო ხასიათის დათქმების გაკეთება ამ მუხლის მიხედვით.

2. ამ მუხლის მიხედვით გაკეთებული ნებისმიერი დათქმა უნდა შეიცავდეს შესაბამისი კანონის მოკლე მიმოხილვას.

მუხლი 58 დენონსირება

1. მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს შეუძლია, მოახდინოს წინამდებარე კონვენციის დენონსირება მხოლოდ ხუთი წლის გასვლის შემდეგ იმ დღიდან, როდესაც ის გახდა კონვენციის მხარე და ექვსი თვის გასვლის შემდეგ, ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისათვის, რომელიც ატყობინებს სხვა მაღალ ხელშემკვრელ მხარეებს, ცნობის შემცველი შეტყობინების გაგზავნიდან.

2. ასეთი დენონსირება არ ათავისუფლებს შესაბამის მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს ამ კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებებისაგან რაიმე ქმედების მიმართ, რომელიც, შესაძლოა, წარმოადგენდა ასეთ ვალდებულებათა დარღვევას და შეიძლება ჩადენილი ყოფილიყო მის მიერ, დენონსირების ძალაში შესვლის დღემდე.

3. ნებისმიერი მაღალი ხელშემკვრელი მხარე, რომელიც წყვეტს ევროპის საბჭოს წევრად ყოფნას, ასეთივე პირობებით წყვეტს ამ კონვენციაში მონაწილეობას.

4. კონვენციის დენონსირება შეიძლება მოხდეს წინა პუნქტების დებულებათა შესაბამისად ნებისმიერი ტერიტორიის მიმართ, რომელზეც მისი მოქმედების გავრცელება გამოცხადდა 56-ე მუხლის შესაბამისად.

მუხლი 59 ხელმოწერა და რატიფიცირება

1. ეს კონვენცია ღიაა ხელმოსაწერად ევროპის საბჭოს წევრებისათვის.

იგი ექვემდებარება რატიფიცირებას. სარატიფიკაციო სიგელები დეპონირდება ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანთან.

2. წინამდებარე კონვენცია ძალაში შედის ათი სარატიფიკაციო სიგელის დეპონირების შემდეგ.

3. რაც შეეხება იმ ხელმომწერ სახელმწიფოს, რომელიც შემდგომში მოახდენს კონვენციის რატიფიცირებას, კონვენცია ძალაში შედის სარატიფიკაციო სიგელის დეპონირების დღიდან.

4. ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი ატყობინებს ევროპის საბჭოს ყველა წევრს კონვენციის ძალაში შესვლას, მაღალ ხელშემკვრელ მხარეთა სახელწოდებებს, რომელთაც მოახდინეს მისი რატიფიცირება, და ყველა სარატიფიკაციო სიგელის დეპონირების შესახებ, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს შემდგომში.

შესრულებულია ქ. რომში 1950 წლის 4 ნოემბერს, ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე, ორივე თანაბრად აუთენტური ტექსტით, ერთ ეგზემპლარად, რომლებიც შესანახად რჩება ევროპის საბჭოს არქივში. გენერალური მდივანი დამოწმებულ ასლებს გადასცემს თითოეულ ხელმომწერს.

ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ

სტრასბურგი, 1.II.1995

წინამდებარე ჩარჩო კონვენციის ხელმომწერი ევროპის საბჭოს წევრი და სხვა სახელმწიფოები, ითვალისწინებენ რა, რომ ევროპის საბჭოს მიზანია მის წევრებს შორის უფრო დიდი ერთიანობის მიღწევა იმ იდეალების და პრინციპების დაცვის მიზნით, რომლებიც წარმოადგენენ მათ საერთო მემკვიდრეობას;

ითვალისწინებენ, რა რომ ამ მიზნის მიღწევის ერთ-ერთ მეთოდს წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვა და შემდგომი რეალიზაცია;

სურთ რა შეასრულონ ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების მთავრობათა მეთაურების მიერ ვენაში 1993 წლის 9 ოქტომბერს მიღებული დეკლარაცია;

გადაწყდა რა მათ ტერიტორიებზე ეროვნული უმცირესობების არსებობის დაცვა;

ითვალისწინებენ რა, რომ ევროპის ისტორიის განვითარებამ გვიჩ-

საერთაშორისო საზოგადოებრივი დოკუმენტები

ვენა, რომ ეროვნული უმცირესობების დაცვას დიდი მნიშვნელობა აქვს სტაბილურობის, დემოკრატიული უსაფრთხოებისა და მშვიდობისათვის ამ კონტინენტზე;

ითვალისწინებენ რა, რომ პლურალისტული და ქვემარტად დემოკრატიული საზოგადოება არა მხოლოდ პატივს უნდა სცემდეს ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილი თითოეული პირის ეთნიკურ, ლინგვისტურ და რელიგიურ თვითმყოფადობას, არამედ ასევე უნდა შექმნას სათანადო პირობები, რომლებიც საშუალებას მისცემენ მათ გამოამჟღავნონ, დაცვან და განავითარონ თავიანთი თვითმყოფადობა;

ითვალისწინებენ რა, რომ ტოლერანტობისა და დიალოგის ატმოსფეროს შექმნა აუცილებელია, რათა კულტურული მრავალფეროვნება წარმოადგენს არა დანაწილებას, არამედ თითოეული საზოგადოების სულიერი გამდიდრების წყაროსა და ფაქტორს;

ითვალისწინებენ რა, რომ ტოლერანტული და აყვავებული ევროპის რეალიზაცია დამოკიდებულია არა მხოლოდ სახელმწიფოთაშორის თანამშრომლობაზე, არამედ ასევე მოითხოვს ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობას ხელისუფლების ადგილობრივ და რეგიონალურ ორგანოებს შორის, თითოეული სახელმწიფოს კონსტიტუციისა და ტერიტორიული მთლიანობისათვის ზიანის მიუყენებლად;

მხედველობაში იღებენ რა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასა და მის ოქმებს;

მხედველობაში იღებენ რა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციებსა და დეკლარაციებში, ასევე ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის კონფერენციის დოკუმენტებში, კერძოდ, 1990 წლის 29 ივნისის კოპენჰაგენის დოკუმენტში განსაზღვრულ ვალდებულებებს ეროვნული უმცირესობების დაცვის მიმართ.

გადაწყდა რა განსაზღვროს ის პრინციპები, რომელთა პატივისცემაც აუცილებელია და ის ვალდებულებანი, რომლებიც გამომდინარეობენ მათგან, იმ მიზნით, რომ კანონის ფარგლებში წევრ და სხვა სახელმწიფოებში, რომლებიც შეიძლება გახდნენ წინამდებარე დოკუმენტის მხარეები, სახელმწიფოთა ტერიტორიული მთლიანობისა და ეროვნული სუვერენიტეტის პატივისცემით უზრუნველყოფილი იქნას ეროვნული უმცირესობებისა და იმ პირების უფლებებისა და თავისუფლებების ეფექტური დაცვა, რომლებიც მიეკუთვნებიან ამგვარ უმცირესობებს;

გადაწყდა რა განხორციელდეს ამ ჩარჩო კონვენციაში განსაზღვრული პრინციპები მხარეთა ეროვნული კანონმდებლობისა და სათანადო სამთავრობო პოლიტიკის მეშვეობით, შეთანხმდნენ შემდეგ ზე:

ნაწილი I

მუხლი 1

ეროვნული უმცირესობებისა და იმ პირების უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა, რომლებიც მიეკუთვნებიან ამგვარ უმცირესობებს, წარმოადგენს ადამიანის უფლებების საერთაშორისო მაშტაბით დაცვის შემადგენელ ნაწილს და როგორც ასეთი, არის საერთაშორისო

თანამშრომლობის სფერო.

მუხლი 2

ამ ჩარჩო კონვენციის დებულებების გამოყენება მოხდება კეთილი განზრახვით, ურთიერთგაგებისა და ტოლერანტობის სულისკვეთებით და სახელმწიფოთა შორის კეთილმეზობლობის, მეგობრული ურთიერთობებისა და თანამშრომლობის პრინციპებთან შესაბამისობაში.

მუხლი 3

1. ყველა პირს, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, აქვს უფლება თავისუფლად აირჩიოს მას მოექცნენ თუ არა, როგორც ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელს და დაუშვებელია, რომ ამ არჩევანიდან ან ამ არჩევანთან დაკავშირებული უფლებებით სარგებლობიდან გამომდინარეობდეს რაიმე არახელსაყრელობა.

2. პირებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, შეუძლიათ ინდივიდუალურად, ისევე როგორც სხვებთან ერთად კავშირში, განახორციელონ ის უფლებები და ისარგებლონ იმ თავისუფლებებით, რომლებიც გამომდინარეობენ წინამდებარე ჩარჩო კონვენციით უზრუნველყოფილი პრინციპებიდან.

ნაწილი II

მუხლი 4

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას უზრუნველყონ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირების კანონის წინაშე თანასწორობა და კანონის მიერ თანაბარი დაცვა. ამ მიმართებით აკრძალულია ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილებაზე დაფუძნებული ნებისმიერი დისკრიმინაცია.

2. აუცილებლობის შემთხვევაში, მხარეები იღებენ ვალდებულებას მიიღონ ადეკვატური ზომები იმისათვის, რომ ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში ხელი შეუწყონ მთლიანი და ეფექტური თანასწორობის დამკვიდრებას იმ პირებს შორის, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობას და იმათ შორის, რომლებიც მიეკუთვნებიან უმრავლესობას. ამ მხრივ, ისინი სათანადოდ გაითვალისწინებენ იმ პირების სპეციფიკურ მდგომარეობას, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს.

3. მე-2 პუნქტის შესაბამისად მიღებული ზომები არ იქნებიან განხილულნი, როგორც დისკრიმინაციის აქტი.

მუხლი 5

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას შეუქმნან აუცილებელი პირობები იმ პირებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, მათი კულტურის შენარჩუნებისა და განვითარებისათვის და მათი თვითმყოფადობის ძირითადი ელემენტების, კერძოდ რელიგიის, ენის, ტრადიციებისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის.

2. იმ ზომებისათვის ზიანის მიუყენებლად, რომელთა მიღებაც ხდება

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

მათი ზოგადი ინტეგრაციული პოლიტიკის შესაბამისად, მხარეებმა თავი უნდა შეიკავონ ისეთი პოლიტიკისა და პრაქტიკის განხორციელებისაგან, რომლებიც მიზნად ისახავენ ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილი პირების ასიმილაციას მათი სურვილის წინააღმდეგ და უნდა დაიცვან ეს პირები ნებისმიერი ქმედებისაგან, რომელიც მიზნად ისახავს ამგვარ ასიმილაციას.

მუხლი 6

1. მხარეები ნაახალისებენ ტოლერანტობისა და კულტურათმორისი დიალოგის სულისკვეთებას და მიიღებენ ეფექტურ ზომებს მათ ტერიტორიებზე მცხოვრებ ყველა პირს შორის ურთიერთპატივისცემის, ურთიერთგაგებისა და თანამშრომლობის მხარდასაჭერად, კერძოდ, განათლების, კულტურისა და მასმედიის სფეროში, მიუხედავად ამ პირების ეთნიკური, კულტურული, ლინგვისტური ან რელიგიური კუთვნილებისა.

2. მხარეები იღებენ ვალდებულებას მიიღონ შესაბამისი ზომები იმ პირების დასაცავად, რომლებიც შეიძლება დაექვემდებარონ მუქარას ან დისკრიმინაციას, მტრულ დამოკიდებულებას ან ძალადობას მათი ეთნიკური, კულტურული, ლინგვისტური ან რელიგიური კუთვნილებისდა გამო.

მუხლი 7

მხარეები უზრუნველყოფენ ყველა იმ პირის მშვიდობიანი შეკრების, გაერთიანების, გამოხატვის და რელიგიის თავისუფლების უფლების პატივისცემას, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას.

მუხლი 8

მხარეები იღებენ ვალდებულებას აღიარონ, რომ თითოეულ პირს, ვინც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, აქვს უფლება გამოამჟღავნოს მისი რელიგია ან რწმენა და შექმნას რელიგიური დაწესებულებები, ორგანიზაციები და ასოციაციები.

მუხლი 9

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას აღიარონ, რომ თითოეული იმ პირის გამოხატვის თავისუფლების უფლება, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, ასევე მოიცავს თავისუფლებას ჰქონდეს მოსაზრებები და მიიღოს და გასცეს ინფორმაცია და იდეები უმცირესობის ენაზე სახელმწიფო ხელისუფლების ჩარევის გარეშე და საზღვრებს მიუხედავად. მხარეები, მათი სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში უზრუნველყოფენ, რომ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირები არ განიცდიდნენ დისკრიმინაციას მასმედიის მათთვის ხელმისაწვდომობის მხრივ.

2. 1-ლი პუნქტი არ შეუშლის ხელს მხარეებს, დისკრიმინაციის გარეშე და ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, მოითხოვონ ხმოვანი რადიოს და სატელევიზიო მაუწყებლობის ან კინონარმოების ლიცენზირება.

3. მხარეები ხელს არ შეეშლიან იმ პირების მიერ ბეჭდვითი მასმედიის საშუალებების შექმნასა და გამოყენებას, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს. ხმოვანი რადიოს და სატელევიზიო მაუნყებლობის სამართლებრივ ჩარჩოებში და 1-ლი პუნქტის გათვალისწინებით, ისინი მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ, რომ იმ პირებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, მინიჭებული ჰქონდეთ მათი მასმედიის საშუალებების შექმნის და გამოყენების უფლება.

4. მათი სამართლებრივი სისტემების ფარგლებში, მხარეები მიიღებენ ადეკვატურ ზომებს იმ მიზნით, რომ უზრუნველყონ მასმედიისადმი ხელმისაწვდომობა იმ პირებისათვის, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს და ხელი შეუწყონ ტოლერანტობასა და დაამკვიდრონ კელტურული პლურალიზმი.

მუხლი 10

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას აღიარონ რომ, ყველა პირს, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, თავისუფლად და ყოველგვარი ჩარევის გარეშე, აქვს უფლება გამოიყენოს მისი უმცირესობის ენა კერძოდ და საჯაროდ, ზეპირად და წერისას.

2. იმ ადგილებში, სადაც ცხოვრობენ ტრადიციულად ან დიდი რაოდენობით ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირები, თუკი ეს პირები მოითხოვენ და სადაც ეს მოთხოვნა პასუხობს რეალურ საჭიროებას, მხარეები ეცდებიან მაქსიმალურად უზრუნველყონ ისეთი პირობები, რომლებიც შესაძლებელს გახდის უმცირესობის ენის გამოყენებას ამ პირებსა და ადმინისტრაციულ ორგანოებს შორის ურთიერთობებში

3. მხარეები იღებენ ვალდებულებას უზრუნველყონ ყველა პირისათვის, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, უფლება იყოს სასწრაფოდ ინფორმირებული მისთვის გასაგებ ენაზე მისი დაპატიმრების მიზეზებისა და მის წინააღმდეგ აღძრული ყველა ბრალდების ბუნებისა და მიზეზის შესახებ და დაიცვას თავი ამ ენაზე, აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმნის უფასო დახმარებით.

მუხლი 11

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას აღიარონ, რომ ყველა პირს რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, აქვს მისი გვარისა (პატრონიმი) და პირველი სახელების უმცირესობის ენაზე გამოყენების და მათი ოფიციალური აღიარების უფლება, მათი სამართლებრივი სისტემით დადგენილი პირობების შესაბამისად.

2. მხარეები ვალდებულებას იღებენ აღიარონ, რომ ყველა პირს, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, აქვს უფლება გამოიყენოს მისი უმცირესობის ენობრივი ნიშნები, წარწერები და სხვა პირადი ხასიათის იმფორმაცია, რომელიც შესაძენვეი იქნება საზოგადოებისათვის.

3. იმ ადგილებში, სადაც ტრადიციულად მნიშვნელოვანი რაოდენობით ცხოვრობენ პირები, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირე-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

სობებს, მხარეები მათი სამართლებრივი სისტემებისა და საჭიროების შესაბამისად, ასევე სხვა სახელმწიფოებთან შეთანხმებების ფარგლებში და მათი სპეციფიკური პირობების გათვალისწინებით, ეცდებიან გამოფინონ ტრადიციული ადგილობრივი სახელები, ქუჩის სახელები და საზოგადოებისათვის განკუთვნილი სხვა ტოფოგრაფიული მითითებანი უმცირესობის ენაზეც, როდესაც სახეზეა ამგვარი მითითებების არსებობის საკმარისი მოთხოვნა.

მუხლი 12

1. მხარეები, საჭიროების შემთხვევაში, მიიღებენ ზომებს განათლებისა და მეცნიერული კვლევის სფეროში თავიანთი ეროვნული უმცირესობებისა და უმრავლესობის კულტურის, ისტორიის, ენისა და რელიგიის ცოდნის გასაღრმავებლად.

2. ამ კონტექსტში, მხარეები, ინტერალია, უზრუნველყოფენ მასწავლებელთა პროფესიული მომზადებისა და სახელმძღვანელოებისადმი ხელმისაწვდომობის ადეკვატურ შესაძლებლობებს და ხელს შეუწყობენ კონტაქტებს სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფების მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს შორის.

3. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ უზრუნველყონ ყველა დონის განათლებისადმი თანაბარი ხელმისაწვდომობა იმ პირებისათვის, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს.

მუხლი 13

1. მათი განათლების სისტემის ფარგლებში, მხარეები აღიარებენ, რომ ნებისმიერ პირებს რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობას, აქვთ უფლება შექმნან და წარმართონ მათი საკუთარი კერძო საგანმანათლებლო და პროფესიული მომზადების დაწესებულებები.

2. ამ უფლების განხორციელებას შედეგად არ მოჰყვება მხარეთა რაიმე ფინანსური ვალდებულება.

მუხლი 14

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას აღიარონ, რომ ნებისმიერ პირს, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, აქვს უფლება ისწავლოს მისი უმცირესობის ენა.

2. იმ ადგილებში, სადაც ტრადიციულად ან მნიშვნელოვანი რაოდენობით ცხოვრობენ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირები და თუკი არსებობს სათანადო მოთხოვნა, მხარეები თავიანთი განათლების სისტემის ფარგლებში ეცდებიან მაქსიმალურად უზრუნველყონ, რომ პირებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, ჰქონდეთ უმცირესობის ენაზე სწავლის ან ამ ენაზე ინსტრუქტაჟის მიღების ადეკვატური შესაძლებლობანი.

3. ამ მუხლის მე-2 პუნქტი განხორციელდება ოფიციალური ენის სწავლის ან ამ ენაზე სწავლებისათვის ზიანის მიყენების გარეშე.

მუხლი 15

მხარეები შეუქმნიან აუცილებელ პირობებს ეროვნული უმცი-

რესობისადმი კუთვნილი პირების ეფექტური მონაწილეობისათვის კულტურულ, სოციალურ და ეკონომიკურ ცხოვრებასა და იმ საზოგადოებრივ საქმეებში, რომლებიც კერძოდ მათ ეხებათ.

მუხლი 16

მხარეები თავს შეიკავებენ იმ ზომების მიღებისაგან, რომლებიც ცვლიან მოსახლეობის პროპორციას იმ ადგილებში, სადაც ცხოვრობენ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირები და მიზნად ისახავენ წინამდებარე ჩარჩო კონვენციიდან გამომდინარე უფლებებისა და თავისუფლებების შეზღუდვას.

მუხლი 17

1. მხარეები იღებენ ვალდებულებას არ ჩაერიონ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირების უფლების განხორციელებაში, დაამყარონ და შეინარჩუნონ მშვიდობიანი ურთიერთობები საზღვარგარეთ იმ პირებთან, რომლებიც კანონიერად იმყოფებიან სხვა სახელმწიფოებში და კერძოდ იმათთან, რომლებთანაც მათ აკავშირებთ საერთო ეთნიკური, კულტურული, ლინგვისტური ან რელიგიური თვითმყოფადობა ან საერთო კულტურული მემკვიდრეობა.

2. მხარეები იღებენ ვალდებულებას არ ჩაერიონ ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირების უფლების განხორციელებაში მონაწილეობა მიიღონ არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობაში, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე.

მუხლი 18

1. მხარეები აუცილებლობის შემთხვევაში, ეცდებიან დადონ ორმხრივი და მრავალმხრივი შეთანხმებები სხვა სახელმწიფოებთან, განსაკუთრებით მეზობელ სახელმწიფოებთან, რათა უზრუნველყონ იმ პირების დაცვა, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს.

2. სათანადო შემთხვევაში, მხარეები მიიღებენ ზომებს შესაბამისი ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის წასახალისებლად.

მუხლი 19

მხარეები იღებენ ვალდებულებას პატივი სცენ და განახორციელონ წინამდებარე ჩარჩო კონვენციიდან გამომდინარე პრინციპები და გადახვევები, რომლებიც დადგენილნი არიან საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტებით, კერძოდ, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა კონვენციით, იმ ზომით, რითაც ისინი შესაბამისობაში იქნებიან ზემოთ მოხსენიებული პრინციპებიდან გამომდინარე უფლებებსა და თავისუფლებებთან.

ნაწილი III

მუხლი 20

წინამდებარე ჩარჩო კონვენციის პრინციპებიდან გამომდინარე უფლებებისა და თავისუფლებების განხორციელებისას, ნებისმიერი პირი, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობას, პატივს სცემს ეროვნულ კანონმდებლობას და სხვათა უფლებებს, კერძოდ იმათ

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

უფლებებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან უმრავლესობას ან სხვა ეროვნულ უმცირესობას.

მუხლი 21

არაფერი, გათვალისწინებული წინამდებარე ჩარჩო კონვენციით, შეიძლება ახსნაგანმარტებული იქნას იმგვარად, რომ გულისხმობდეს რაიმე საქმიანობის წარმოების ან რაიმე ქმედების შესრულების უფლებას, რაც წინააღმდეგობაში იქნება საერთაშორისო სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებთან და კერძოდ, სახელმწიფოთა სუვერენული თანასწორობის, ტერიტორიული მთლიანობის და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის პრინციპებთან.

მუხლი 22

არაფერი გათვალისწინებული წინამდებარე ჩარჩო კონვენციით, შეიძლება ახსნაგანმარტებული იქნას იმგვარად, რომ იზღუდებოდეს ან ირღვეოდეს რომელიმე ხელშემკვრელი მხარის კანონებით ან რაიმე სხვა შეთანხმებით, სადაც იგი ერთ-ერთი მხარეა, უზრუნველყოფილი რომელიმე უფლება ან ძირითადი თავისუფლება.

მუხლი 23

წინამდებარე ჩარჩო კონვენციის პრინციპებიდან გამომდინარე უფლებები და თავისუფლებები, იმ ზომით, რითაც ისინი წარმოადგენენ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის შესაბამისი დებულების საგანს, გაგებულნი იქნებიან, როგორც შესაბამისობაში მყოფნი შესაბამის დებულებასთან.

ნაწილი IV

მუხლი 24

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი ზედამხედველობას გაუწევს ხელშემკვრელი მხარეების მიერ ამ ჩარჩო კონვენციის განხორციელებას. მხარეები, რომლებიც არ არიან ევროპის საბჭოს წევრები, მონაწილეობას მიიღებენ განხორციელების მექანიზმში შემდგომი განსაზღვრული პირობების შესაბამისად.

მუხლი 25

1. შესაბამისი ხელშემკვრელი მხარის მიმართ წინამდებარე ჩარჩო კონვენციის ძალაში შესვლიდან ერთი წლის ვადაში, მხარე ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს მიაწვდის სრულ ინფორმაციას ამ ჩარჩო კონვენციაში მოცემული პრინციპების ასამოქმედებლად მიღებული საკანონმდებლო და სხვა ზომების შესახებ.

2. შემდგომში, თითოეული მხარე გადასცემს გენერალურ მდივანს პერიოდულ საფუძველზე და მინისტრთა კომიტეტის მოთხოვნისამებრ ამ ჩარჩო კონვენციის შესრულებასთან დაკავშირებულ შემდგომ ინფორმაციას.

3. გენერალური მდივანი გადასცემს მინისტრთა კომიტეტს ამ მუხლის

შესაბამისად მოწოდებულ ინფორმაციას.

მუხლი 26

მხარეთა მიერ ამ ჩარჩო კონვენციაში მოცემული პრინციპების ასამოქმედებლად მიღებული ზომების ადეკვატურობის შეფასებაში მინისტრთა კომიტეტს დაეხმარება საკონსულტაციო კომიტეტი, რომლის წევრებსაც ექნებათ აღიარებული ცოდნა ეროვნული უმცირესობების დაცვის სფეროში. საკონსულტაციო კომიტეტის შემადგენლობა და მისი რეგლამენტი განისაზღვრება მინისტრთა კომიტეტის მიერ ამ ჩარჩო კონვენციის ძალაში შესვლიდან ერთი წლის ვადაში.

ნაწილი V

მუხლი 27

ეს კონვენცია ღიაა ხელმოსაწერად ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოებისათვის. კონვენციის ძალაში შესვლის თარიღამდე, იგი ღიაა ხელმოსაწერად ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოსათვის, რომელსაც მოინვესტინისტრთა კომიტეტი. იგი ექვემდებარება რატიფიკაციას, მიღებას ან დამტკიცებას, სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელების დეპონირება ხდება ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანთან.

მუხლი 28

1. ეს ჩარჩო კონვენცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას თარიღიდან, როდესაც ევროპის საბჭოს შვიდი წევრი სახელმწიფო 27-ე მუხლის დებულებათა შესაბამისად განაცხადებს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული კონვენციით.

2. ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს მიმართ, რომელიც შემდგომში განაცხადებს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული მისით, ჩარჩო კონვენცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების თარიღიდან.

მუხლი 29

1. ამ ჩარჩო კონვენციის ძალაში შესვლის და ხელშემკვრელ მხარეებთან კონსულტაციების შემდეგ, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტს, ევროპის საბჭოს სტატუსის 20-დ მუხლის შესაბამისად ხმათა უმრავლესობით მიღებული გადაწყვეტილებით, შეუძლია მიიწვიოს ევროპის საბჭოს არანწევრი სახელმწიფო მიუერთდეს კონვენციას, რომელიც 27-ე მუხლის შესაბამისად მიწვეულია ხელი მოაწეროს კონვენციას, მაგრამ ჯერ არ მოუწერია ხელი და ასევე, ნებისმიერი სხვა არანწევრი სახელმწიფო.

2. შემდგომში მიერთებული სახელმწიფოს მიმართ, ჩარჩო კონვენცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისათვის მიერთების სიგელის შესანახად ჩაბარების თარიღიდან.

მუხლი 30

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

1. ნებისმიერ სახელმწიფოს ხელმოწერის ან მისი სარატიფიკაციო, მიღების, დამტკიცების ან მიერთების სიგელის შესანახად დეპონირებისას შეუძლია განსაზღვროს ის ტერიტორია ან ტერიტორიები, რომელთა საერთაშორისო ურთიერთობებზეც იგი პასუხს აგებს და რომელთა მიმართაც მოხდება ამ ჩარჩო კონვენციის გამოყენება.

2. ყველა სახელმწიფოს მოგვიანებით ნებისმიერ დროს, ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის სახელზე გაკეთებული დეკლარაციის მეშვეობით, შეუძლია გააგრძელოს ამ ჩარჩო კონვენციის გამოყენება დეკლარაციაში მითითებულ ნებისმიერ სხვა ტერიტორიაზე, ამგვარი ტერიტორიის მიმართ, ჩარჩო კონვენცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამოწურვას გენერალური მდივნის მიერ ამგვარ დეკლარაციის მიღების თარიღიდან.

3. წინა ორი პუნქტის შესაბამისად გაკეთებული ნებისმიერი დეკლარაცია, ამგვარ დეკლარაციაში მითითებული ტერიტორიების მიმართ, შეიძლება უკან იქნას გამოთხოვილი გენერალური მდივნის სახელზე შეტყობინების გაგზავნის გზით. უკან გამოთხოვა ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამოწურვას გენერალური მდივნის მიერ ამგვარი შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 31

ყველა მხარეს ნებისმიერ დროს შეუძლია დენონსაცია გაუკეთოს ამ ჩარჩო კონვენციას ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისათვის შეტყობინების გაგზავნის საშუალებით. ამგვარი დენონსაცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს ექვსთვიანი ვადის ამოწურვას გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 32

ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი აცნობებს ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს, სხვა ხელმომწერ სახელმწიფოებს და სახელმწიფოებს, რომლებიც მიუერთდნენ ამ ჩარჩო კონვენციას:

ა) ნებისმიერი ხელმოწერის შესახებ;

ბ) ნებისმიერი სარატიფიკაციო, მიღების, დამტკიცების ან მიერთების სიგელის შესანახად ჩაბარების შესახებ;

გ) ამ ჩარჩო კონვენციის 28-ე, 29-ე, და 30-ე მუხლების შესაბამისად ძალაში შესვლის შესახებ;

დ) ნებისმიერი სხვა აქტის, შეტყობინების ან კომუნიკაციის შესახებ, რომელიც შეხებაში იქნება ამ ჩარჩო კონვენციასთან.

ამის დასტურად ქვემოთ ხელმომწერებმა, რომლებმაც სათანადოდ იყვნენ რწმუნებულნი, ხელი მოაწერეს წინამდებარე ჩარჩო კონვენციას.

შესრულებულია სტრასბურგში 1995 წლის თებერვლის პირველ დღეს ფრანგულ და ინგლისურ ენებზე, ორივე ტექსტი არის თანაბრად აუთენტური შედგენილი თითო ეგზემპლარად, რომელიც ინახება ევროპის

საბჭოს არქივებში. ევროპის საბჭოს მდივანი გადასცემს დამონმებულ ასლებს ევროპის საბჭოს თითოეულ წევრ სახელმწიფოს და ნებისმიერ სხვა სახელმწიფოს, რომელიც მიწვეულია ხელი მოაწეროს ან მიუერთდეს ამ ჩარჩო კონენციას.

ევროპული ქარტია რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების შესახებ

სტრასბურგი, 2. X. 1992

პრეამბულა

ქვემოთ ხელმომწერი ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოები, ითვალისწინებენ რა, რომ ევროპის საბჭოს მიზანია მის წევრებს შორის უფრო დიდი ერთიანობის მიღწევა, კერძოდ, იმ იდეალებისა და პრინციპების დაცვისა და რეალიზაციის მიზნით, რომლებიც წარმოადგენენ მათ საერთო მემკვიდრეობას;

ითვალისწინებენ რა, რომ ევროპის ისტორიული რეგიონალური თუ უმცირესობათა ენების დაცვა, რომელთაგანაც ზოგიერთს საბოლოო გაქრობა ემუქრება, ხელს უწყობს ევროპის კულტურული სიმდიდრისა და ტრადიციების შენარჩუნებასა და განვითარებას;

ითვალისწინებენ რა, რომ პირად და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში რეგიონალური ან უმცირესობის ენის გამოყენება წარმოადგენს ხელშეუხებელ უფლებას, რომელიც შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ გაერთიანებული ერების საერთაშორისო პაქტით გათვალისწინებულ პრინციპებს და ასევე, ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის სულისკვეთებას;

მხედველობაში იღებენ რა ეუთოს მიერ შესრულებულ სამუშაოს, კერძოდ კი 1957 წლის ჰელსინკის დასკვნით აქტსა და 1990 წლის კოპენჰაგენის შეხვედრის დოკუმენტს;

ხაზს უსვამენ რა კულტურული ურთიერთობებისა და მრავალენოვნების ღირებულებას და ითვალისწინებენ რა იმას, რომ რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების დაცვამ და წახალისებამ ზიანი არ უნდა მიაყენოს ოფიციალურ ენებსა და მათი შესწავლის აუცილებლობას;

აცნობიერებენ რა, რომ ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებსა და რეგიონებში რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების დაცვა და მათთვის ხელის შეწყობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან წვლილს დემკრატიისა და კულტურული მრავალფეროვნების პრინციპებზე დაფუძნებული ევროპის მშენებლობისათვის, ეროვნული სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული

მთლიანობის ფარგლებში;

მხედველობაში იღებენ რა სპეციფიკურ პირობებსა და ისტორიულ ტრადიციებს ევროპული სახელმწიფოების სხვადასხვა რეგიონებში, შეთანხმდნენ შემდეგზე:

ნაწილი I

მუხლი 1 - განსაზღვრებები ამ ქარტიის მიზნებისათვის:

ა) “რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები” ნიშნავს ენებს, რომლებიც:

i. ტრადიციულად გამოიყენებიან სახელმწიფოს შესაბამის ტერიტორიაზე ამ სახელმწიფოს მოქალაქეების მიერ, რომლებიც რიცხობრივად უფრო პატარა ჯგუფს წარმოადგენენ, ვიდრე ამ სახელმწიფოს დანარჩენი მოსახლეობა; და

ii. განსხვავდებიან სახელმწიფოს ოფიციალური ენისაგან (ენებისაგან); იგი არ მოიცავს სახელმწიფოს ოფიციალური ენის დიალექტებსა და არც მიგრანტების ენებს;

ბ) “ტერიტორია, რომელზედაც გამოიყენება რეგიონალური ან უმცირესობის ენა” ნიშნავს გეოგრაფიულ რაიონს, სადაც აღნიშნული ენა გამოხატვის საშუალებას წარმოადგენს იმ რაოდენობის ხალხისათვის, რომ ამ ქარტიით გათვალისწინებული სხვადასხვა დამცავი და ხელშემწყობი ზომების მიღება გამართლებული იყოს;

გ) “არა-ტერიტორიული ენები” ნიშნავს სახელმწიფოს მოქალაქეების მიერ გამოყენებულ ენებს, რომლებიც განსხვავდებიან სახელმწიფოს დანარჩენი მოსახლეობის მიერ გამოყენებული ენის ან ენებისაგან, მაგრამ რომლებიც, თუმცა ტრადიციულად გამოიყენებიან სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, ვერ გაიგივდებიან რომელიმე კონკრეტულ რაიონთან.

მუხლი 2 - ვალდებულებანი

1. თითოეული მხარე ვალდებულია იღებს გამოიყენოს II ნაწილის დებულებები მის ტერიტორიაზე გამოყენებული ყველა რეგიონული ან უმცირესობის ენის მიმართ, რომელიც აკმაყოფილებს 1-ლ მუხლში მოცემულ განსაზღვრებას.

2. თითოეული მხარე ვალდებულია იღებს, მე-3 მუხლის თანახმად რატიფიკაციის, მიღების ან დამტკიცების დროს განსაზღვრული თითოეული ენის მიმართ გამოიყენოს ქარტიის III ნაწილიდან შერჩეული არანაკლებ ოცდათხუთმეტი პუნქტი ან ქვე-პუნქტი, რომელთა შორის არჩეული უნდა იყოს მე-8 და მე-12 მუხლებიდან არანაკლებ სამ-სამი პუნქტი და მე-9, მე-10, მე-11 და მე-13 მუხლების თითო პუნქტი მაინც.

მუხლი 3 - პრაქტიკული ღონისძიებები

1. თითოეული ხელშემკვერელი მხარე სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელში განსაზღვრავს თითოეულ რეგიონალურ ან უმცირესობის ენას ან ოფიციალურ ენას, რომელიც მთელს მის ტერიტორ-

რიაზე ან ტერიტორიის ნაწილში ნაკლებად არის გამოყენებული და რომელთა მიმართაც მოხდება მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად შერჩეული პუნქტების გამოყენება.

2. ნებისმიერ მხარეს, მოგვიანებით ნებისმიერ დროს შეუძლია შეატყობინოს გენერალურ მდივანს, რომ იგი იღებს ქარტიის ნებისმიერი პუნქტის დებულებებიდან გამომდინარე ვალდებულებებს, რომლებიც არ არიან განსაზღვრულნი სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელში, ან იგი გამოიყენებს წინამდებარე მუხლის 1-ლ პუნქტს სხვა რეგიონალურ ან უმცირესობათა ან სხვა ოფიციალური ენების მიმართ, რომლებიც ნაკლებად გამოიყენებიან მის მთელს ტერიტორიაზე ან ტერიტორიის ნაწილში.

3. წინა პუნქტით განსაზღვრული ვალდებულებები განიხილება რატიფიკაციის, მიღების ან მოწონების შემადგენელ ნაწილად და აქვს იგივე იურიდიული ძალა შეტყობინების გაგზავნის თარიღიდან.

მუხლი 4 - დაცვის არსებული რეჟიმები

1. არაფერი, გათვალისწინებული ამ ქარტიით, შეიძლება ახსნა-განმარტებული იქნას იმგვარად, რომ იზღუდებოდეს, ან ირღვეოდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით უზრუნველყოფილი რომელიმე უფლება.

2. ამ ქარტიის დებულებები ზეგავლენას არ მოახდენენ უფრო ხელსაყრელ დებულებებზე, რომლებიც ეხებიან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სტატუსს ან უმცირესობებისადმი კუთვნილი პირების სამართლებრივ რეჟიმს, რომელიც შეიძლება არსებობდეს ხელშემკვრელ სახელმწიფოში ან უზრუნველყოფილი იყოს შესაბამისი ორმხრივი ან მრავალმხრივი საერთაშორისო შეთანხმებებით.

მუხლი 5 - არსებული ვალდებულებანი

არაფერი, გათვალისწინებული ამ ქარტიით, შეიძლება ახსნა-განმარტებული იქნას იმგვარად, რომ იძლეოდეს რაიმე საქმიანობაში ჩართვის ან რაიმე საქმიანობის განხორციელების უფლებას, რაც წინააღმდეგობაში იქნება გაერთიანებული ერების ქარტიის მიზნებთან ან საერთაშორისო სამართლით დადგენილ სხვა ვალდებულებებთან, სახელმწიფოთა სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპის ჩათვლით.

მუხლი 6 - ინფორმაცია

მხარეები ვალდებულებას იღებენ ზედამხედველობა გაუწიონ, რომ შესაბამისი ხელისუფლების ორგანოები, ორგანიზაციები და პირები ინფორმირებულნი იყვნენ ამ ქარტიით დადგენილი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ.

ნაწილი II

მე-2 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად განსახორციელებელი მიზნები და პრინციპები

მუხლი 7 - მიზნები და პრინციპები

1. რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების მიმართ, იმ ტერიტო-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

რიებზე, რომლებზედაც ასეთ ენებს იყენებენ და თითოეული ენის მდგომარეობის შესაბამისად, მხარეები თავიანთ პოლიტიკას, კანონმდებლობასა და პრაქტიკულ საქმიანობას ააგებენ შემდეგ მიზნებსა და პრინციპებზე დაყრდნობით:

ა) რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების აღიარება კულტურული სიმდიდრის გამოხატულებად;

ბ) თითოეული რეგიონალური ან უმცირესობის ენის გეოგრაფიული არეალის პატივისცემა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ არსებული ან ახალი ადმინისტრაციული დაყოფა დაბრკოლებას არ წარმოადგენდეს შესაბამისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის ხელშეწყობისათვის;

გ) რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების ხელშესაწყობად გადამჭრელი მოქმედების აუცილებლობის აღიარება, მათი დაცვის მიზნით;

დ) ზეპირი და წერილობითი ფორმით, საჯაროდ და პირად ცხოვრებაში რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენების ხელშეწყობა და/ან ნახალისება;

ე) ქარტიით მოცულ სფეროებში რეგიონულ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკე ჯგუფებსა და სახელმწიფოში იმავე ან მსგავს ენაზე მოლაპარაკე ჯგუფებს შორის კავშირის შენარჩუნება და განვითარება, ისევე, როგორც კულტურული ურთიერთობების დამყარება სახელმწიფოში სხვა ჯგუფებთან, რომლებიც იყენებენ განსხვავებულ ენებს;

ვ) შესაბამისი ფორმებისა და საშუალებების უზრუნველყოფა ყველა შესაბამის საფეხურზე რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სწავლებისა და შესწავლისათვის;

ზ) რეგიონალური ან უმცირესობის ენის შესასწავლად პირობების შექმნა იმ რაიონში მოცხოვრები პირებისათვის, სადაც გამოიყენება შესაბამისი ენა, თუკი შესაბამისი პირები ვერ საუბრობენ ამ ენაზე და აქვთ მისი შესწავლის სურვილი;

თ) უნივერსიტეტებსა ან ანალოგიურ ინსტიტუტებში რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების შესწავლისა და გამოკვლევის ხელშეწყობა;

ი) ამ ქარტიით მოცულ სფეროებში ტრანსნაციონალური გაცვლების შესაბამისი ფორმების ხელშეწყობა, იმ რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების ხელშესაწყობად, რომლებიც იდენტური ან მსგავსი ფორმით გამოიყენებიან ორ ან მეტ სახელმწიფოში.

2. მხარეები ვალდებულია იღებენ აღკვეთონ, თუ ჯერ არ აღუკვეთავთ, რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების მიმართ ნებისმიერი გაუმართლებელი გამოჩენვა, გამორიცხვა, შეზღუდვა ან უპირატესობის მინიჭება, რომელიც მიზნად ისახავს ამ ენების დაცვისა და განვითარებისათვის ხელის შეშლას ან საფრთხეში ჩაგდებას. რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სასარგებლოდ სპეციალური ზომების მიღება, რომლებიც მიზნად ისახავენ ამ ენებზე მოლაპარაკეთა და დანარჩენ მოსახლეობას შორის თანასწორობის ხელშეწყობას ან რომლებიც სათანადოდ იღებენ მხედველობაში ამ ენების განსაკუთრებულ პირობებს, არ ჩაითვლება დისკრიმინაციის აქტად უფრო გავრცელებულ ენებზე

მოლაპარაკეთა მიმართ.

3. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ შესაბამისი ღონისძიებებით ხელი შეუწყონ ურთიერთგაგებას ქვეყნის ყველა ლინგვისტურ ჯგუფს შორის და კერძოდ, თავიანთ ქვეყნებში უზრუნველყოფილი განათლებისა და პროფესიული მომზადების მიზნებს შორის ჩართონ რეგიონალური და უმცირესობათა ენების მიმართ პატივისცემა, გაგება და ტოლერანტული დამოკიდებულება და ასევე ნაახალისონ მასმედია იმავე მიზნების დასახვისათვის.

4. რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების მიმართ ეროვნული პოლიტიკის განსაზღვრისას, მხარეები მხედველობაში მიიღებენ ამ ენებზე მოლაპარაკე ჯგუფების საჭიროებებსა და მათ მიერ გამოთქმულ სურვილებს. ნახალისდება მათ მიერ, აუცილებლობის შემთხვევაში, ისეთი ორგანოების შექმნა, რომლებიც, ხელისუფლების ორგანოებს რჩევებს მისცემენ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებთან დაკავშირებულ ყველა საკითხზე.

5. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ არატერიტორიული ენების მიმართ მუტატის მუტანდის გამოიყენონ, ზემო 1 - 4 პუნქტებში მოცემული პრინციპები. ამასთან, ამ ენებთან მიმართებაში, წინამდებარე ქარტიის ასამოქმედებლად მისაღები ზომების ხასიათი და მასშტაბი განისაზღვრება მოქნილი წესით, აღნიშნულ ენებზე მოლაპარაკე ჯგუფების საჭიროებებისა და სურვილების გათვალისწინებითა და მათი ტრადიციებისა და სპეციფიკური თავისებურებების პატივისცემით.

ნაწილი III

მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტით აღებული ვალდებულებების შესაბამისად რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების ხელშეწყობის ზომები

მუხლი 8 - განათლება

1. განათლების სფეროში მხარეები ვალდებულიებას იღებენ იმ ტერიტორიებზე, სადაც ასეთი ენები გამოიყენება, ამ ენათაგან თითოეულის მდგომარეობის გათვალისწინებით და სახელმწიფო ენის (ენების) სწავლებისათვის ზიანის მიყენების გარეშე:

ა)

i. ხელმისაწვდომი გახადონ სკოლამდელი განათლება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

ii. ხელმისაწვდომი გახადონ სკოლამდელი განათლების არსებითი ნაწილი შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

iii. გამოიყენონ ზემო ი და იი ქვე-პუნქტებით გათვალისწინებული ზომები იმ მოსწავლეთა მიმართ მაინც, რომელთა ოჯახებიც ითხოვენ ამას და რომელთა რაოდენობაც საკმარისად ჩაითვლება; ან

iv. თუ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს არა აქვთ პირდაპირი კომპეტენცია სკოლამდელი განათლების სფეროში, ხელი შეუწყონ და ნაახალისონ i-დან iii-მდე ქვე-პუნქტებით გათვალისწინებული ზომების

გამოყენება;

ბ)

i. ხელმისაწვდომი გახადონ დანყებითი განათლება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ii. ხელმისაწვდომი გახადონ დანყებითი განათლების არსებითი ნაწილი შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

iii. უზრუნველყონ შესაბამისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის დანყებითი განათლების პროგრამაში ჩართვა მეცადინეობათა განრიგის შემადგენელ ნაწილად; ან

iv. გამოიყენონ i-დან iii-მდე ქვე-პუნქტებით გათვალისწინებული ზომებიდან ერთ-ერთი იმ მოსწავლეთა მიმართ მაინც, რომელთა ოჯახებიც ითხოვენ ამას და რომელთა რაოდენობაც საკმარისად ჩაითვლება;

გ)

i. ხელმისაწვდომი გახადონ საშუალო განათლება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ii. ხელმისაწვდომი გახადონ საშუალო განათლების არსებითი ნაწილი შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

iii. უზრუნველყონ შესაბამისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის საშუალო განათლების პროგრამაში ჩართვა მეცადინეობათა განრიგის შემადგენელ ნაწილად; ან

iv. გამოიყენონ ზემო ი-დან იი-მდე ქვე-პუნქტებით გათვალისწინებული ზომებიდან ერთ-ერთი იმ მოსწავლეთა მიმართ მაინც, რომლებიც, ან სათანადო შემთხვევებში, რომელთა ოჯახებიც ითხოვენ ამას და რომელთა რაოდენობაც საკმარისად ჩაითვლება.

დ)

i. ხელმისაწვდომი გახადონ ტექნიკური და პროფესიული განათლება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

ii. ხელმისაწვდომი გახადონ ტექნიკური და პროფესიული განათლების არსებითი ნაწილი შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

iii. ტექნიკური და პროფესიული განათლების სფეროში უზრუნველყონ, რომ შესაბამისი რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სწავლება იყოს მეცადინეობათა განრიგის შემადგენელი ნაწილი; ან

iv. გამოიყენონ ზემო i-დან iii-მდე ქვე-პუნქტებით გათვალისწინებული ზომებიდან ერთ-ერთი იმ მოსწავლეთა მიმართ მაინც, რომლებიც, ან სათანადო შემთხვევებში, რომელთა ოჯახებიც ითხოვენ ამას და რომელთა რაოდენობაც საკმარისად ჩაითვლება.

ე)

i. ხელმისაწვდომი გახადონ საუნივერსიტეტო და სხვა სახის უმაღლესი განათლება შესაბამის რეგიონალურ თუ უმცირესობათა ენებზე; ან

ii. უზრუნველყონ საშუალებები ამ ენების შესასწავლად უნივერსი-

ტეტის ან უმაღლესი განათლების ერთ-ერთი საგნის ფორმით;

iii. თუკი უმაღლესი განათლების ინსტიტუტების მიმართ სახელმწიფოს როლის მიზეზით ვერ მოხერხდება i და ii ქვე-პუნქტების განხორციელება, წაახალისონ და/ან ნება დართონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე საუნივერსიტეტო და სხვა ფორმის უმაღლესი განათლების მიღების ან ამ ენების საუნივერსიტეტო ან უმაღლესი განათლების საგნებად სწავლების შესაძლებლობების უზრუნველყოფას;

3)

i. მიიღონ ზომები მოზრდილთათვის და განათლების გაგრძელებით-სათვის კურსების ჩასატარებლად, რომლებშიც სწავლება მთლიანად ან ნაწილობრივ განხორციელდება რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ii. უზრუნველყონ, რომ ასეთი ენები იყოს მოზრდილთა და განგრძობითი განათლების საგნები, ან;

iii. თუ ხელისუფლების ორგანოებს პირდაპირი კომპეტენცია არა აქვთ მოზრდილთა განათლების სფეროში, ხელი შეუწყონ და წაახალისონ, რომ ასეთი ენები წარმოადგენდნენ მოზრდილთა და განგრძობითი განათლების დისციპლინებს.

ბ) მიიღონ ზომები, რომ უზრუნველყოფილი იქნას იმ ისტორიისა და კულტურის სწავლება, რომელიც ასახულია რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაში;

თ) უზრუნველყონ მასწავლებელთა ძირითადი და შემდგომი პროფესიული მომზადება, რაც მოითხოვება იმ პუნქტების განსახორციელებლად, რომლებიც მიღებულნი არიან მხარის მიერ ა-დან გ-მდე პუნქტებს შორის.

ი) შექმნან საზეადამხედველო ორგანო ან ორგანოები, რომლებიც პასუხისმგებელნი იქნებიან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სწავლების შემოღებისა და განვითარების სფეროში მოღწეული პროგრესის მონიტორინგზე და მათ მიერ მოკვლეული შედეგების შესახებ პეროდული მოხსენებების შედგენაზე, რომლებიც შემდგომში საჯაროდ გამოქვეყნდებიან.

2. რაც შეეხება განათლებას იმ ტერიტორიებზე, სადაც ტრადიციულად არ გამოიყენებიან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები, მხარეები ვალდებულიება იღებენ ნება დართონ, წაახალისონ ან უზრუნველყონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე ან ამ ენების სწავლება განათლების ყველა შესაბამის საფეხურზე, თუ რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ამას ამართლებს.

მუხლი 9 - სასამართლო ორგანოები

1. მხარეები ვალდებულიება იღებენ, იმ სასამართლო ოლქების მიმართ, სადაც მცხოვრებთა რაოდენობა, რომლებიც იყენებენ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებს, ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას ამ ენათაგან თითოეულის მდგომარეობის შესაბამისად და იმ პირობით, რომ

სამართალმცოდნეობის საფუძვლადგმად დოკუმენტაცია

წინამდებარე პუნქტით უზრუნველყოფილი შედეგები მოსამართლის მიერ არ უნდა განიხილებოდეს ისეთებდა, რომლებიც აბრკოლებენ მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებას:

ა) სისხლის სამართალწარმოებაში:

i. უზრუნველყონ, რომ სასამართლოები ერთ-ერთი მხარის თხოვნით ახორციელებდნენ სამართალწარმოებას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; და/ან

ii. ბრალდებულისათვის უზრუნველყონ მისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის გამოყენების უფლება; და/ან

iii. უზრუნველყონ, რომ წერილობითი თუ ზეპირი თხოვნები და მტკიცებულებები არ განიხილებოდნენ მიუღებლად მხოლოდ იმ საფუძველზე, რომ ისინი ფორმულირებულნი არიან რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენაზე; და/ან

iv. თხოვნის საფუძველზე აწარმოონ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული დოკუმენტები შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე, აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა გამოყენებით შესაბამის პირებზე ზედმეტი ხარჯების დაკისრების გარეშე;

ბ) სამოქალაქო სამართალწარმოებაში:

i. უზრუნველყონ, რომ სასამართლოები ერთ-ერთი მხარის თხოვნით ახორციელებდნენ სამართალწარმოებას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; და/ან

ii. ნება დართონ, რომ სამართალწარმოების მონაწილის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას, მას შეეძლოს მისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე; და/ან

iii. ნება დართონ, რომ მოხდეს დოკუმენტებისა და მტკიცებულებების წარმოება რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე, აუცილებლობის შემთხვევაში თარჯიმანთა და მთარგმნელთა გამოყენებით;

გ) ადმინისტრაციულ საკითხებზე სამართალწარმოებაში:

i. უზრუნველყონ, რომ სასამართლოებმა ერთ-ერთი მხარის თხოვნით განახორციელონ სამართალწარმოება რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; და/ან

ii. ნება დართონ, რომ სამართალწარმოების მონაწილის სასამართლოში პირადად გამოცხადებისას მას შეეძლოს მისი რეგიონალური ან უმცირესობის ენის გამოყენება მისთვის დამატებითი ხარჯების დაკისრების გარეშე; და/ან

iii. ნება დართონ, რომ მოხდეს დოკუმენტებისა და მტკიცებულებების წარმოება რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე, აუცილებლობის შემთხვევაში, თარჯიმანთა და მთარგმნელთა გამოყენებით;

დ) გადადგან ნაბიჯები, რათა უზრუნველყონ, რომ ზემო ა და ბ პუნქტების ი და იი ქვეპუნქტებისა და თარჯიმანთა და მთარგმნელთა

ნებისმიერ აუცილებელ გამოყენებას შედეგად არ მოჰყვეს დამატებითი ხარჯების დაკისრება შესაბამის პირებზე.

2. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ:

ა) არ უარყონ სახელმწიფოში მომზადებულ სასამართლო დოკუმენტთა იურიდიული ძალა მხოლოდ იმის გამო, რომ, ისინი შედგენილნი არიან რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე; ან

ბ) მხარეებმა თავიანთ შორის ურთიერთობებში არ უარყონ მომზადებულ სასამართლო დოკუმენტთა იურიდიული ძალა მხოლოდ იმის გამო, რომ ისინი შედგენილნი არიან რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე და უზრუნველყონ, რომ მათი გამოყენება შესაძლებელი იყოს მესამე მხარეთა წინააღმდეგ, რომლებიც არ იყენებენ ამ ენებს, იმ პირობით, რომ დოკუმენტების შინაარსი უნდა გაცნოთ მათ იმ პირების მიერ, რომლებიც მოიხმობენ ამ დოკუმენტს; ან

გ) მხარეებმა თავიანთ შორის ურთიერთობებში არ უარყონ ქვეყანაში მომზადებულ სასამართლო დოკუმენტთა იურიდიული ძალა, მხოლოდ იმ საფუძველზე, რომ ისინი შედგენილნი არიან რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე.

3. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ ხელმისაწვდომი გახადონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე ყველაზე მნიშვნელოვანი ეროვნული საკანონმდებლო ტექსტები და კერძოდ, ისინი, რომლებიც ეხებიან ამ ენებზე მოლაპარაკებებს, თუკი ამ ტექსტების მიერ სხვა რამ არ არის დადგენილი.

მუხლი 10 - ხელისუფლების ადმინისტრაციული ორგანოები და სახელმწიფო სამსახურები

1. სახელმწიფოს იმ ადმინისტრაციულ რაიონებში, სადაც ცხოვრობს რეგიონალური ან უმცირესობების ენებზე მოლაპარაკე მოსახლეობის ისეთი საკმარისი რაოდენობა, რომელიც ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, და თითოეული ენის მდგომარეობის გათვალისწინებით, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ, იმ ზომით, რითაც ეს ობიექტურად შესაძლებელი იქნება:

ა)

i. უზრუნველყონ, რომ ხელისუფლების ადმინისტრაციულმა ერთეულებმა გამოიყენონ რეგიონალური ან უმცირესობების ენები; ან

ii. უზრუნველყონ, რომ ამ ორგანოთა მოხელეებმა, რომლებიც კონტაქტში შედიან საზოგადოებასთან, გამოიყენონ რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები იმ პირებთან ურთიერთობებში, რომლებიც მიმართავენ მათ ამ ენებზე; ან

iii. უზრუნველყონ, რომ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებებს შეძლოთ წერილობითი ან ზეპირი მიმართვების წარდგენა და ამ ენებზე შედგენილი პასუხების მიღება;

iv. უზრუნველყონ, რომ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებებს შეეძლოთ ამ ენებზე შედგენილი წერილობითი ან ზეპირი მიმართვების წარდგენა; ან

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ვ. უზრუნველყონ, რომ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებებს შეეძლოთ ამ ენებზე შედგენილი დოკუმენტის წარდგენა დადგენილი წესით;

ბ) ხელმისაწვდომი გახადონ ფართოდ გამოყენებული ადმინისტრაციული ტექსტები და ფორმები რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე ან ორენოვანი ვერსიებით;

გ) ნება დართონ ხელისუფლების ადმინისტრაციულ ორგანოებს შეადგინონ დოკუმენტები რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე.

2. ხელისუფლების იმ ადგილობრივ და რეგიონალურ ორგანოთა მიმართ, რომელთა ტერიტორიაზეც მოსახლეობის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ისეთია, რომ ამართლებს ქვემოთ განსაზღვრული ზომების მიღებას, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ ნება დართონ და/ან წაახალისონ:

ა) რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენების გამოყენება ხელისუფლების რეგიონალური ან ადგილობრივი ორგანოების საქმიანობის ფარგლებში;

ბ) რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკეთა შესაძლებლობა წარადგინონ ამ ენებზე შედგენილი ზეპირი ან წერილობითი მიმართვები;

გ) ხელისუფლების რეგიონალური ორგანოების მიერ მათი ოფიციალური დოკუმენტების გამოქვეყნება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზეც;

დ) ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების მიერ მათი ოფიციალური დოკუმენტების გამოქვეყნება შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზეც;

ე) ხელისუფლების რეგიონალური ორგანოების მიერ მათ შეკრებებზე გამართული განხილვებისას რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენება, ამასთან, სახელმწიფოს ოფიციალური ენის (ენების) გამოყენების გამორიცხვის გარეშე;

ვ) ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების მიერ მათ შეკრებებზე გამართული განხილვებისას რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენება, ამასთან, სახელმწიფოს ოფიციალური ენის (ენების) გამოყენების გამორიცხვის გარეშე;

ზ) აუცილებლობის შემთხვევაში, ოფიციალურ ენაზე (ენებზე) სახელელებთან ერთად რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე ადგილების სახელწოდებათა ტრადიციული და სწორი ფორმების გამოყენებადა მიიღება.

3. ხელისუფლების ადმინისტრაციული ორგანოების ან მათი სახელით მოქმედი პირების მიერ უზრუნველყოფილი სახელმწიფო სამსახურების მიმართ, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ, მათი ტერიტორიის ფარგლებში, სადაც გამოიყენებან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები, თითოეული ენის მდგომარეობის შესაბამისად და იმ ზომით, რითაც ეს

ობიექტურად შესაძლებელი იქნება:

ა) უზრუნველყონ რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენება სამსახურის უზრუნველყოფისას; ან

ბ) ნება დართონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებებს წარადგინონ თხოვნა და მიიღონ პასუხი ამ ენებზე; ან

გ) ნება დართონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებებს წარადგინონ ამ ენებზე შედგენილი თხოვნა.

4. 1-ლი, მე-2 და მე-3 პუნქტებიდან მათ მიერ მიღებული დებულებების ასამოქმედებლად მხარეები ვალდებულიებას იღებენ მიიღონ შემდეგი ერთი ან მეტი ზომა:

ა) გადათარგმნა ან თარჯიმნობა, როდესაც ეს მოითხოვება;

ბ) სათანადო მოხელეთა დასაქმება სახელმწიფო სამსახურში და აუცილებლობის შემთხვევაში, მათი და სხვა სახელმწიფო მოხელეთა პროფესიული მომზადება;

გ) რეგიონალური ან უმცირესობის ენის მცოდნე სახელმწიფო სამსახურის მოხელეთა თხოვნების მაქსიმალურად დაკმაყოფილება მათი იმ ტერიტორიაზე დანიშვნასთან დაკავშირებით, სადაც გამოიყენება შესაბამისი ენა.

5. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ ნება დართონ გვარების გამოყენებასა და მიღებას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე, შესაბამისი პირების თხოვნის საფუძველზე.

მუხლი 11 - მასმედია

1. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკებისათვის, იმ ტერიტორიებზე, სადაც გამოიყენება ეს ენები, თითოეული ენის მდგომარეობის შესაბამისად და იმ ზომით, რითაც ხელისუფლების ორგანოები პირდაპირ ან არაპირდაპირ კომპეტენტურნი არიან და აქვთ ამ სფეროში როლის შესრულების უფლებამოსილება, მასმედიის დამოუკიდებლობისა და ავტონომიის პრინციპის პატივისცემით:

ა) იმ ზომით, რითაც რადიო და ტელევიზია ახორციელებენ სახელმწიფო სამსახურის ფუნქციებს:

i. უზრუნველყონ თუნდაც ერთი რადიო სადგურისა და სატელევიზიო არხის შექმნა რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

ii. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ თუნდაც ერთი რადიო სადგურისა და ერთი სატელევიზიო არხის შექმნას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

iii. სათანადოდ უზრუნველყონ, რომ ტელე-რადიო მაუწყებლობამ წარმოადგინოს პროგრამები რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ბ)

i. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ თუნდაც ერთი რადიო სადგურისა და ერთი სატელევიზიო არხის შექმნას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე; ან

ii. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ რადიო პროგრამების მაუწყებ-

საართაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტაჲი

ლობას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე რეგულარულ საფუძველზე;

გ)

i. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ თუნდაც ერთი სარელევიზიო არხის შექმნას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ii. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ სატელევიზიო პროგრამების მაუწყებლობას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე რეგულარულ საფუძველზე;

დ) წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე აუდიო და აუდიოვიზუალური ნაშრომების წარმოებას და დისტრიბუციას;

ე)

i. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე თუნდაც ერთი გაზეთის შექმნას და/ან შენარჩუნებას; ან

ii. წაახალისონ და/ან ხელი შეუწყონ საგაზეთო სტატიების გამოქვეყნებას რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე რეგულარულ საფუძველზე;

ვ)

i. დაფარონ იმ მასმედიის დამატებითი ხარჯები, რომლებიც იყენებენ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებს, როდესაც კანონით ზოგადად უზრუნველყოფილია მასმედიის ფინანსური დახმარება; ან

ii. გამოიყენონ ფინანსური დახმარების არსებული ზომები რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე შექმნილი აუდიოვიზუალური ნაწარმოებების მიმართაც.

ბ) მხარი დაუჭირონ იმ ჟურნალისტთა და მასმედიის სხვა მოხელეთა პროფესიულ მომზადებას, რომლებიც იყენებენ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებს.

2. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ უზრუნველყონ მეზობელი ქვეყნებიდან იმ ენაზე რადიო და ტელემაუწყებლობის პირდაპირი მიღების თავისუფლება, რომელიც გამოიყენება რეგიონალური ან უმცირესობის ენის იდენტური ან მსგავსი ფორმით და არ დააბრკოლონ რადიო და სატელევიზიო მაუწყებლობის გადმოცემა მეზობელი ქვეყნებიდან ასეთ ენაზე. ამას გარდა, ისინი ვალდებულიებას იღებენ უზრუნველყონ, რომ შეზღუდვები არ იქნას დანესებული გამოხატვის თავისუფლებაზე და ბეჭდვითი პრესის მეშვეობით ინფორმაციის თავისუფალ ცირკულაციაზე იმ ენაზე, რომელიც გამოიყენება რეგიონალური ან უმცირესობის ენის იდენტური ან მსგავსი ფორმით. ზემოხსენებული თავისუფლებების განხორციელება, იმის გამო, რომ იგი შეიცავს მოვალეობებსა და პასუხისმგებლობას, შეიძლება დაექვემდებაროს ისეთ ფორმალობებს, პირობებს, შეზღუდვებს ან სანქციებს, რომლებიც გათვალისწინებული არიან კანონით და აუცილებელი არიან დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოე-

ბრივი უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე უწესრიგობის ან დანაშაულის პრევენციისათვის, ჯანმრთელობისა და მორალის და სხვათა უფლებებისა და რეპუტაციის დაცვისათვის, კონფიდენციალურად მიღებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად, ან სასამართლოს ხელისუფლებისა და მიუკერძოებლობის შესანარჩუნებლად.

3. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ უზრუნველყონ, რომ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მოლაპარაკეთა ინტერესები წარმოდგენილი იქნან ან მხედველობაში იქნან მიღებული იმ ორგანოების მიერ, რომლებიც შეიძლება შეიქმნან კანონის შესაბამისად მასმედიის თავისუფლებისა და პლურალიზმის უზრუნველსაყოფად.

მუხლი 12 - კულტურული საქმიანობა და საშუალებები

1. კულტურული საქმიანობისა და ობიექტების, განსაკუთრებით, ბიბლიოთეკების, ვიდეოთეკების, კულტურული ცენტრების, მუზეუმების, არქივების, აკადემიების, თეატრებისა და კინოთეატრების, ისევე როგორც ლიტერატურული ნაწარმოებებისა და კინომატოგრაფიული პროდუქციის, ხალხური შემოქმედების, ფესტივალებისა და კულტურის დარგების მიმართ, რომლებიც, ინტერალია, მოიცავენ ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებას, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ, რომ იმ ტერიტორიებზე სადაც გამოიყენებია ასეთი ენები და იმ ზომით, რითაც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები კომპეტენტურნი არიან და აქვთ უფლებამოსილება ან ასრულებენ როლს ამ სფეროში:

ა) წაახალისონ რეგიონალური ან უმცირესობის ენისათვის დამახასიათებელი თვითგამოხატვის საშუალებები და ინიციატივები და მხარი დაუჭირონ ამ ენებზე შექმნილი ნაწარმოებებისადმი ხელმისაწვდომების სხვადასხვა საშუალებებს;

ბ) წაახალისონ რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე შექმნილი ნაწარმოებისადმი ხელმისაწვდომობა სხვა ენებში სათარგმანო, დუბლირების, პოსტ-სინქრონიზაციისა და სუბტიტრირების საქმიანობისათვის დახმარების განევის გზით;

გ) წაახალისონ სხვა ენებზე შექმნილი ნაწარმოებებისადმი ხელმისაწვდომობა რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე მთარგმნელობითი, დუბლირების, პოსტ-სინქრონიზაციისა და სუბტიტრირების საქმიანობისათვის დახმარების განევის გზით;

დ) უზრუნველყონ, რომ სხვადასხვა სახის კულტურული საქმიანობის ორგანიზაციისა და მხარდაჭერისათვის პასუხისმგებელმა ორგანოებმა დაანესონ შესაბამისი ანაზღაურება რეგიონალური ან უმცირესობათა ენებისა და კულტურის ცოდნისა და გამოყენებისათვის იმ ღონისძიებებში, რომლებსაც ისინი წამოიწყებენ ან რომლებისთვისაც ისინი უზრუნველყოფენ მხარდაჭერას;

ე) ხელი შეუწყონ იმ ზომებს, რომლებიც მიზნად ისახავენ რომ, კულტურული საქმიანობის ორგანიზაციისა და მხარდაჭერისათვის პასუხ-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ისმგებელ ორგანოებს ჰყავდეთ ისეთი პერსონალი, რომელიც სრულად ფლობს შესაბამის რეგიონალურ ან უმცირესობის ენას, ისევე როგორც, მოსახლეობის დანარჩენი ნაწილის ენას (ენებს);

ვ) წაახალისონ რეგიონალური ან უმცირესობის ენაზე მოლაპარაკეთა წარმომადგენლის მონაწილეობა კულტურული საქმიანობისათვის საშუალებების უზრუნველყოფაში და მათ დაგეგმვაში;

ზ) წაახალისონ და/ან მხარი დაუჭირონ ისეთი ორგანოს ან ორგანოების შექმნას, რომლებიც პასუხისმგებელი იქნებიან რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე შექმნილი ნაწარმოებების შეკრებაზე, ასლის შენახვასა და წარმოდგენაზე ან გამოქვეყნებაზე;

თ) აუცილებლობის შემთხვევაში, შექმნან და/ან ხელი შეუწყონ და დააფინანსონ მთარგმნელობითი და ტერმინოლოგიის კვლევითი სამსახურები, კერძოდ იმ მიზნით, რომ შენარჩუნებული იქნას და განვითარდეს შესაბამისი ადმინისტრაციული, კომერციული, ეკონომიკური, სოციალური, ტექნიკური ან სამართლებრივი ტერმინოლოგია თითოეულ რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაში.

2. იმ ტერიტორიების მიმართ, იმათ გარდა, სადაც ტრადიციულად გამოიყენებიან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები, თუკი რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა ამას ამართლებს, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ ნება დართონ, წაახალისონ და/ან უზრუნველყონ შესაბამისი კულტურული საქმიანობა და საშუალებები წინა პუნქტის შესაბამისად.

3. მხარეები ვალდებულიებას იღებენ კულტურის სფეროში მათი პოლიტიკის საზღვარგარეთ განხორციელებისას, სათანადო ყურადღება მიაქციონ რეგიონალურ და უმცირესობათა ენებს და იმ კულტურას, რომლის გამოხატულებაც ისინი არიან.

მუხლი 13 - ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრება

1. ეკონომიკური და სოციალური საქმიანობის მიმართ, მხარეები ვალდებულიებას იღებენ, მთელი ქვეყნის მასშტაბით:

ა) აღმოფხვრან მათი კანონმდებლობიდან ნებისმიერი დებულება, რომელიც გასამართლებელი მიზეზების გარეშე კრძალავს ან ზღუდავს რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენებას დოკუმენტებში, რომლებიც ეხებიან ეკონომიკურ ან სოციალურ ცხოვრებას, კერძოდ შრომით კონტრაქტებს, და ასევე, ტექნიკურ დოკუმენტებში, ისეთებში როგორცაა პროდუქტების ანაღჭურვილობის გამოყენების ინსტრუქციები;

ბ) აკრძალონ კომპანიათა შიდა რეგულაციებსა და კერძო დოკუმენტებში ისეთი დებულებების ჩართვა, რომლებიც გამორიცხავენ ან ზღუდავენ რეგიონალურ ან უმცირესობების ენათა გამოყენებას, სულ მცირე ამ ენაზე მოლაპარაკებს შორის;

გ) არ დაუშვან ისეთი პრაქტიკა, რომელიც მიზნად ისახავს რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენების შეფერხებას ეკონომიკურ ან სოციალურ საქმიანობასთან დაკავშირებით;

დ) ხელი შეუწყონ და/ან წაახალისონ რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენება სხვა საშუალებებით, რომლებიც გათვალისწინებული არ არიან ზემო ქვე-პუნქტებით.

2. ეკონომიკური და სოციალური საქმიანობის მიმართ, მხარეები ვალდებულია იღებენ, იმ ზომით, რითაც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები კომპეტენტურნი არიან, იმ ტერიტორიებზე, სადაც გამოიყენებიან რეგიონალური ან უმცირესობათა ენები და იმდენად, რამდენადაც ეს ობიექტურად მიზანშეწონილია:

ა) ჩართონ მათ საფინანსო და საბანკო რეგულაციებში დებულებები, რომლებიც კომერციულ პრაქტიკასთან შესაბამისობაში მყოფი პროცედურების საშუალებით, დართავენ ნებას რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენებას გადახდის ორდერების (ჩეკები, ვექსელები) ან სხვა ფინანსური დოკუმენტების შედგენაში, ან შესაბამის შემთხვევებში, უზრუნველყონ ასეთი დებულებების განხორციელება;

ბ) მათი კონტროლის (სახელმწიფო სექტორის) ქვეშ მყოფ ეკონომიკურ და სოციალურ სექტორში ორგანიზება გაუწიონ ისეთ საქმიანობას, რომელიც მიზნად ისახავს რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების გამოყენების წახალისებას;

გ) უზრუნველყონ, რომ სოციალური სფეროს ობიექტებს, ისეთებს როგორებიცაა საავადმყოფოები, მოხუცებულთა სახლები, თავშესაფრები, შეიძლოა რეგიონალურ ან უმცირესობის ენაზე მოლაპარაკე იმ პირების მიღება და მათთან ურთიერთობა ამავე ენაზე, რომლებსაც ესაჭიროებათ მოვლა ავადმყოფობის, ასაკის ან სხვა მიზეზების გამო;

დ) შესაბამისი საშუალებებით უზრუნველყონ, რომ უსაფრთხოების ინსტრუქციები შედგენილი იყოს რეგიონალურ ან უმცირესობათა ენებზე;

ე) უზრუნველყონ, რომ მომხმარებელთა უფლებებზე სახელმწიფოს კომპეტენტური ხელისუფლების ორგანოების მიერ მონოდედებული ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იყოს რეგიონალურ და უმცირესობათა ენებზე.

მუხლი 14 - საზღვართშორისი გაცვლები

მხარეები ვალდებულია იღებენ:

ა) გამოიყენონ არსებული ორმხრივი და მრავალმხრივი შეთანხმებები, რომლებიც მათ აკავშირებთ იმ სახელმწიფოებთან, სადაც იგივე ენა გამოიყენება იდენტური ან მსგავსი ფორმით, ან აუცილებლობის შემთხვევაში, ეცადონ დადონ ასეთი შეთანხმებები, იმგვარად, რომ წაახალისონ კონტაქტები ერთსა და იმავე ენაზე მოლაპარაკეთა შორის შესაბამის სახელმწიფოებში კულტურის, განათლების, ინფორმაციის, პროფესიული მომზადებისა და შეუწყვეტელი განათლების სფეროებში;

ბ) რეგიონალური ან უმცირესობათა ენების სასარგებლოდ ხელი შეუწყონ და/ან წაახალისონ ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობა, კერძოდ, ხელისუფლების რეგიონალურ ან ადგილობრივ ორგანოებს შორის,

საართველოს საგარეო ურთიერთობების დეპარტამენტი

რომელთა ტერიტორიებზეც ერთი და იგივე ენა გამოიყენება იდენტური ან მსგავსი ფორმით.

ნაწილი IV

ქარტიის გამოყენება

მუხლი 15 - პერიოდული მოხსენებები

1. მხარეები ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს მინისტრთა კომიტეტის მიერ განსაზღვრული ფორმით წარუდგენენ მოხსენებას ამ ქარტიის I ნაწილის შესაბამისად მათ მიერ გატარებული პოლიტიკის და III ნაწილის მათ მიერ მიღებულ დებულებათა შესაბამისად განხორციელებული ზომების შესახებ. პირველი მოხსენების წარდგენა მოხდება შესაბამისი მხარის მიმართ ამ ქარტიის ძალაში შესვლიდან ერთი წლის განმავლობაში, ხოლო შემდეგი მოხსენებების წარდგენა მოხდება სამწლიანი ინტერვალებით პირველი მოხსენების შემდეგ.

2. მხარეები გამოაქვეყნებენ თავიანთ მოხსენებებს.

მუხლი 16 - მოხსენებების განხილვა

1. ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისათვის მე-15 მუხლის შესაბამისად წარდგენილი მოხსენებების შემოწმება მოხდება მე-17 მუხლის შესაბამისად შექმნილი ექსპერტთა კომიტეტის მიერ.

2. ხელშემკვერელ სახელმწიფოში კანონიერად შექმნილ ორგანოებსა და ასოციაციებს შეუძლიათ მიაპყრონ ექსპერტთა კომიტეტის ყურადღება იმ საკითხებზე, რომლებიც ეხებიან მხარის მიერ ამ ქარტიის III ნაწილის შესაბამისად აღებულ ვალდებულებებს. შესაბამის მხარესთან კონსულტაციების გამართვის შემდეგ, ექსპერტთა კომიტეტს შეუძლია მხედველობაში მიიღოს ინფორმაცია ქვემო მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული მოხსენების მომზადებისას. ამ ორგანოებს ან ასოციაციებს შეუძლიათ შემდგომშიც წარმოადგინონ განცხადებები მხარის მიერ I თავის შესაბამისად გატარებული პოლიტიკის შესახებ.

3. 1-ლ პუნქტში განსაზღვრული მოხსენებებისა და მე-2 პუნქტში მოხსენიებული ინფორმაციის საფუძველზე, ექსპერტთა კომიტეტი მოამზადებს მოხსენებას მინისტრთა კომიტეტისათვის წარსადგენად.

4. მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული მოხსენება, კერძოდ, შეიცავს ექსპერტთა კომიტეტის წინადადებებს მინისტრთა კომიტეტის მიმართ ამ უკანასკნელის მიერ შესაბამისი ერთი ან მეტი მხარის მიმართ სიტუაციით მოთხოვნილი რეკომენდაციების მომზადების თაობაზე.

5. ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი ყოველ ორ წელიწადში გააკეთებს დეტალურ მოხსენებას საპარლამენტო ასამბლეაზე ამ ქარტიის გამოყენების თაობაზე.

მუხლი 17 - ექსპერტთა კომიტეტი

1. ექსპერტთა კომიტეტი შედგება თითოეული მხარის თითო წარმომადგენლისაგან, რომლებსაც ნიშნავს მინისტრთა კომიტეტი შესაბამისი მხარის მიერ წარდგენილი უმაღლესი მორალური თვისებებისა და ქარტიით მოცულ საკითხებში აღიარებული კომპეტენციის მქონე პირთაგან

შემდგარი სიიდან.

2. კომიტეტის წევრები ინიშნებიან ექვსი წლის ვადით და შესაძლებელი იქნება მათი ხელახალი დანიშვნა. წევრი, რომელიც ვერ შეძლებს სამსახურის ვადის გასრულებას, შეიცვლება 1-ლი პუნქტით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად და შემცვლელი წევრი იმსახურებს მის მიერ შეცვლილი წევრის უფლებამოსილების ვადის ამონურვამდე.

3. ექსპერტთა კომიტეტი მიიღებს თავის რეგლამენტს. მისი სამდივნოთი მომსახურება უზრუნველყოფილი იქნება ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის მიერ.

ნაწილი V

დასკვნითი დებულებები

მუხლი 18

ეს ქარტია ღიაა ხელმოსაწერად ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოებისათვის. იგი ექვემდებარება რატიფიცირებას, მიღებას ან დამტკიცებას. სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელების დეპონირება ხდება ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანთან.

მუხლი 19

1. ეს ქარტია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას თარიღიდან, როდესაც ევროპის საბჭოს ხუთი წევრი სახელმწიფო მე-18 მუხლის დებულებების შესაბამისად გამოთქვამს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული ქარტიით.

2. ნებისმიერი სხვა წევრი სახელმწიფოს მიმართ, რომელიც შემდგომში გამოთქვამს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული მისით, ქარტია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის დეპონირების თარიღიდან.

მუხლი 20

1. ამ ქარტიის ძალაში შესვლის შემდეგ, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტს შეუძლია მიიწვიოს ევროპის საბჭოს არაწევრი სახელმწიფო მიუერთდეს ამ ქარტიას.

2. ნებისმიერი მიერთებული სახელმწიფოს მიმართ, ქარტია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონურვას მიერთების სიგელის ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისათვის ჩაბარების თარიღიდან.

მუხლი 21

1. ნებისმიერ მხარეს, ხელმონერის ან მისი სარატიფიკაციო, მიღების, დამტკიცების ან მიერთების სიგელის შესანახად ჩაბარებისას, შეუძლია გააკეთოს ერთი ან მეტი დათქმა ამ ქარტიის მე-7 მუხლის მე-2-დან მე-5-მდე პუნქტების მიმართ. დაუშვებელია სხვა დათქმების გაკეთება.

2. ნებისმიერ ხელშემკვრელ სახელმწიფოს, რომელმაც გააკეთა დათქმა წინა პუნქტის შესაბამისად, შეუძლია მთლიანად ან ნაწილობრივ გამოითხოვოს იგი ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის სახელზე გაკეთებული შეტყობინების საშუალებით. უკან გამოთხოვა ძალაში შედის გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 22

1. ნებისმიერ მხარეს ნებისმიერ დროს შეუძლია მოახდინოს ამ ქარტიის დენონსაცია ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის სახელზე გაკეთებული შეტყობინების საშუალებით.

2. ასეთი დენონსაცია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს ექვსთვიანი ვადის ამონურვას გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 23

ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი აცნობებს ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს და ნებისმიერ სახელმწიფოს, რომელიც მიუერთდება ამ ქარტიას:

ა) ნებისმიერი ხელმოწერის შესახებ;

ბ) ნებისმიერი სარატიფიკაციო, მიღების, დამტკიცების ან მიერთების სიგელის შესანახად ჩაბარების შესახებ;

გ) მე-19 და მე-20 მუხლების შესაბამისად ამ ქარტიის ძალაში შესვლის ნებისმიერი თარიღის შესახებ;

დ) მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტის დებულებების გამოყენებისას მიღებული ნებისმიერი შეტყობინების შესახებ;

ე) ნებისმიერი სხვა აქტის, შეტყობინების ან კომუნიკაციის შესახებ, რომელიც ეხება ამ ქარტიას. ამის დასტურად, ქვემოთ ხელმომწერებმა, რომლებიც სათანადოდ იყვნენ რწმუნებულნი, ხელი მოაწერეს წინამდებარე ქარტიას. შესრულებულია სტრასბურგში 1992 წლის ნოემბრის მე-5 დღეს ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე, ორივე ტექსტი არის თანაბრად ავთენტური შედგენილი თითო ეგზემპლარად, რომელიც ინახება ევროპის საბჭოს არქივებში. ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი გადასცემს დამონმებულ ასლებს ევროპის საბჭოს თითოეულ წევრ სახელმწიფოს და ნებისმიერ სახელმწიფოს, რომელიც მინვეულია მიუერთდეს ამ ქარტიას.

**ჰააგის რეკომენდაციები
ეროვნულ უმცირესობათა
ბანათლების უფლებებთან დაკავ-
შირებით**

ოქტომბერი, 1996 წელი

საერთაშორისო აქტების სულისკვეთება

1) ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების უფლება შეინარჩუნონ საკუთარი თვითმყოფადობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება

იყოს სრულად რეალიზებული, თუ განათლების პროცესში ისინი მშობლიური ენის ცოდნას სათანადო დონეზე შეიძენენ. იმავდროულად, ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა სახელმწიფო ენის სათანადო დონეზე ცოდნის მოპოვების გზით გაერთიანდნენ უფრო ფართო ეროვნულ საზოგადოებაში.

2) იმ საერთაშორისო აქტების გამოყენებისას, რომლებსაც შეუძლიათ სარგებელი მოუტანონ ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს, სახელმწიფოებმა თანამიმდევრულად უნდა დაიცვან თანასწორობისა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობის პრინციპები.

3) გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ შესაბამისი საერთაშორისო მოვალეობები და ნაკისრი ვალდებულებები შეადგენენ მინიმალურ საერთაშორისო სტანდარტებს. ამ მოვალეობებისა და ნაკისრი ვალდებულებების შემზღუდველი ინტერპრეტაცია, მათ სულისკვეთებასა და მიზნებს ენინააღმდეგობოდა.

ლონისძიებები და რესურსები

4) უმცირესობათა განათლების უფლებებთან დაკავშირებით სახელმწიფოებმა პრო-აქტიური პოლიტიკა უნდა გაატარონ. როცა ეს საჭიროა, სახელმწიფოები ვალდებული არიან გაატარონ სპეციალური ღონისძიებები, რათა აქტიურად განახორციელონ უმცირესობის ენაზე განათლების უფლებები არსებული რესურსების მაქსიმუმის ფარგლებში, როგორც ინდივიდუალურად, ისე საერთაშორისო - განსაკუთრებით ეკონომიკური და ტექნიკური - დახმარებისა და თანამშრომლობის საფუძველზე.

დეცენტრალიზაცია და მონაწილეობა

5) სახელმწიფოებმა უნდა შექმნან პირობები, რათა შესაძლებლობა მისცენ დაწესებულებებს, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს წარმოადგენენ, ქმედითი მონაწილეობა მიიღონ უმცირესობათა განათლებასთან დაკავშირებული პოლიტიკისა და პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებაში.

6) სახელმწიფოებმა რეგიონული და ადგილობრივი მმართველობის ორგანოები სათანადო კომპეტენციებით უნდა აღჭურვონ უმცირესობათა განათლების სფეროში და ამით ხელი შეუწყონ უმცირესობათა მონაწილეობას პოლიტიკის შემუშავების პროცესში რეგიონულ და/ან ადგილობრივ დონეზე.

7) სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ ზომები, რათა წაახალისონ ადგილობრივ დონეზე განათლების სისტემაში მშობლების მონაწილეობა და არჩევანი, მათ შორის, უმცირესობის ენაზე განათლების მიღების თვალსაზრისით.

სახელმწიფო და კერძო დაწესებულებები

8) საერთაშორისო სამართლის თანახმად, ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს ისევე, როგორც სხვებს, უფლება აქვთ დააფუძნონ და მართონ საკუთარი საგანმანათლებლო დაწესებულებები ქვეყანა-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ნაში მოქმედი კანონმდებლობის საფუძველზე. ასეთი დანესებულებები შეიძლება მოიცავდნენ სკოლებს, რომლებშიც სწავლება უმცირესობის ენაზე მიმდინარეობს.

9) გამომდინარე ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების უფლებიდან დააფუძნონ და მართონ საკუთარი საგანმანათლებლო დანესებულებები, სახელმწიფოებმა არ უნდა დააბრკოლონ ამ უფლებით სარგებლობა ასეთი დანესებულებების შექმნისა და მართვის რეგულირებისათვის მეტისმეტად მძიმე სამართლებრივი და ადმინისტრაციული მოთხოვნების დანესების გზით.

10) კერძო საგანმანათლებლო დანესებულებებს, რომლებშიც სწავლება უმცირესობის ენაზე მიმდინარეობს, უფლება აქვთ, ყოველგვარი დაბრკოლებებისა და დისკრიმინაციის გარეშე, ეძიონ დაფინანსების წყაროები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, საერთაშორისო წყაროებიდან და კერძო სექტორიდან.

უმცირესობათა განათლება დანყებითი და საშუალო განათლების დონეზე

11) განათლების პირველ წლებს ბავშვის განვითარებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. განათლების სფეროში არსებული გამოკვლევები ცხადყოფს, რომ იდეალურ შემთხვევაში სწავლების ენა სკოლამდელ და საბავშვო ბალების დონეზე ბავშვის მშობლიური ენა უნდა იყოს. სადაც კი ეს შესაძლებელია, სახელმწიფოებმა უნდა შეუქმნან მშობლებს ამ შესაძლებლობით სარგებლობის პირობები.

12) არსებული გამოკვლევები ასევე ცხადყოფს, რომ იდეალურ შემთხვევაში დანყებით სკოლებში სასწავლო პროგრამა უმცირესობის ენაზე უნდა ისწავლებოდეს. უმცირესობის ენა რეგულარულად უნდა ისწავლებოდეს, როგორც ერთ-ერთი საგანი. ასევე რეგულარულად უნდა ისწავლებოდეს, როგორც საგანი, სახელმწიფოს ოფიციალური ენაც. ამასთანავე, უმჯობესია, რომ ამ უკანასკნელს ასწავლიდნენ ორენოვანი მასწავლებლები, რომლებმაც კარგად იციან ბავშვების კულტურული და ენობრივი გარემო. ამ პერიოდის ბოლოსკენ რამდენიმე პრაქტიკული ან არათეორიული საგანი სახელმწიფო ენაზე უნდა ისწავლებოდეს. სადაც კი ეს შესაძლებელია, სახელმწიფოებმა უნდა შეუქმნან მშობლებს ამ შესაძლებლობით სარგებლობის პირობები.

13) საშუალო სკოლებში სასწავლო პროგრამის მნიშვნელოვანი ნაწილი უმცირესობის ენაზე უნდა ისწავლებოდეს. უმცირესობის ენა რეგულარულად უნდა ისწავლებოდეს, როგორც ერთ-ერთი საგანი. ასევე რეგულარულად უნდა ისწავლებოდეს, როგორც საგანი, სახელმწიფოს ოფიციალური ენაც. ამასთანავე, უმჯობესია, რომ ამ უკანასკნელს ასწავლიდნენ ორენოვანი მასწავლებლები, რომლებმაც კარგად იციან ბავშვების კულტურული და ენობრივი გარემო. ასეთი პერიოდის განმავლობაში იმ საგნების რიცხვი, რომლებიც სახელმწიფო ენაზე ისწავლება, თანდათანობით უნდა გაიზარდოს. გამოკვლევები ცხადყოფს, რომ რაც უფრო თანდათანობით მოხდება ასეთი

ზრდა, მით უკეთესია ბავშვისათვის.

14) დაწყებითი და საშუალო განათლების უმცირესობის ენაზე უზრუნველყოფა დიდად არის დამოკიდებული ისეთი მასწავლებლების არსებობაზე, რომლებიც სათანადოდ არიან მომზადებულნი ყველა საგნის მშობლიურ ენაზე სწავლებისათვის. ამიტომაც, გამომდინარე მათი ვალდებულებიდან შექმნან სათანადო პირობები უმცირესობის ენაზე განათლების უზრუნველსაყოფად, სახელმწიფოებმა უნდა შექმნან სათანადო პირობები მასწავლებელთა ჯეროვნად მომზადებისათვის და იზრუნონ, რომ ასეთი მომზადება ხელმისაწვდომი იყოს.

უმცირესობათა განათლება პროფესიულ სასწავლებლებში

15) პროფესიული მომზადება უმცირესობის ენაზე კონკრეტულ საგნებში უზრუნველყოფილი უნდა იყოს იმ შემთხვევაში, როცა მოცემულ ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებულ პირებს გამოთქმული აქვთ ასეთი სურვილი, როცა მათ გამოავლინეს ამის საჭიროება და როცა ეს მათი რიცხობრიობით არის გამართლებული.

16) იმ პროფესიული სასწავლებლების სასწავლო პროგრამა, რომლებშიც სწავლება მშობლიურ ენაზე მიმდინარეობს, ისე უნდა იყოს შედგენილი, რომ ამ პროგრამის დასრულების შემდეგ მოსწავლეებს შეეძლოთ თავისი პროფესიული საქმიანობის წარმართვა როგორც უმცირესობის ენაზე, ისე სახელმწიფო ენაზეც.

უმცირესობათა განათლება უმაღლესი განათლების დონეზე

17) ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ მშობლიურ ენაზე უმაღლესი განათლების მიღების საშუალება იმ შემთხვევაში, როდესაც ისინი გამოთქვამენ ამის სურვილს ან საჭიროებას და როცა ეს მათი რიცხობრიობით არის გამართლებული. უმცირესობის ენაზე უმაღლესი განათლების მიღება შეიძლება გახდეს ხელმისაწვდომი არსებულ საგანმანათლებლო სტრუქტურებში შესაფერისი პირობების შექმნის გზით, იმ პირობით, თუ ამგვარი ზომა სათანადოდ პასუხობს მოცემული უმცირესობის მოთხოვნებს. ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს შეუძლიათ, აგრეთვე, ეძიონ გზები და საშუალებები საკუთარი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შესაქმნელად.

18) იმ ვითარებაში, როცა ახლო წარსულში ეროვნულ უმცირესობას საკუთარი უმაღლესი სასწავლებლების შენახვისა და მართვის შესაძლებლობა ჰქონდა, ეს გარემოება გასათვალისწინებელია სამომავლო მოდელის განსაზღვრისას.

სასწავლო პროგრამების შემუშავება

19) გამომდინარე იმ მნიშვნელობისა და ღირებულებიდან, რომლებსაც საერთაშორისო აქტები ინტერკულტურულ განათლებასა და უმცირესობების ისტორიის, კულტურისა და ტრადიციების ხაზგასმას ანიჭებს, სახელმწიფოს საგანმანათლებლო ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ ზოგადი სავალდებულო სასწავლო პროგრამების ფარგლებში შესაბამისი ეროვნული უმცირესობების ისტორიის, კულტურისა და ტრადიციების

სწავლება. უმრავლესობის წარმომადგენელთა წახალისება სახელმწიფოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობების ენების შესასწავლად მხოლოდ ხელს შეუწყობს ამ სახელმწიფოში შემწყნარებლობისა და აქტიური მრავალფეროვნების გაძლიერებას.

20) იმ სასწავლო პროგრამების შინაარსი, რომლებიც უმცირესობებს ეხება, უნდა შემუშავდეს მოცემული უმცირესობების წარმომადგენელთა აქტიური მონაწილეობით.

21) სახელმწიფოებმა ხელი უნდა შეუწყონ ისეთი ცენტრების დაფუძნებას, რომელთა საზრუნავიც უცმირესობებისათვის სასწავლო პროგრამების შემუშავება და შეფასება იქნება. ასეთი ცენტრები, შესაძლოა, არსებულ დაწესებულებებს დაუკავშირდნენ იმ პირობით, რომ ეს სათანადოდ შეუწყობს ხელს შესაბამისი მიზნების ანხორციელებას.

ოსლოს რეკომენდაციები ეროვნულ უმცირესობათა ენობრივ უფლებებთან დაკავშირებით

თებერვალი, 1998 წელი

გვარ-სახელები და სახელწოდებები

1) ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს უფლება აქვთ ისარგებლონ თავიანთი სახელებითა და გვარებით მშობლიურ ენაზე, საკუთარი ტრადიციებისა და ლინგვისტური სისტემების შესაბამისად. ეს გვარ-სახელები ოფიციალურად უნდა იქნენ აღიარებული და გამოყენებული ხელისუფლების ორგანოების მიერ.

2) ამგვარადვე, კერძო ორგანიზაციებს, როგორებიცაა ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების მიერ დაარსებული კულტურული ასოციაციები და საწარმოები, იგივე უფლება აქვთ მათ სახელწოდებებთან დაკავშირებით.

3) იმ ადგილებში, სადაც რომელიმე ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს და როცა შესაბამისი მოთხოვნა არსებობს, ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა იზრუნონ, რათა ადგილობრივი სახელები და სახელწოდებები, ქუჩების დასახელებები და საზოგადოებრივი დანიშნულების სხვა ტოპოგრაფიული ნიშნები ეროვნული უმცირესობის ენაზეც გამოიკრას.

რელიგია

4) საკუთარი რელიგიური მრწამსის აღსრულების პროცესში, განურჩევლად იმისა, ინდივიდუალურად ხდება ეს თუ სხვა პირებთან ერთობ-

ლიობაში, თითოეულ პირს უფლება აქვს ისარგებლოს ამა თუ იმ ენით ან ენებით საკუთარი არჩევანის შესაბამისად.

5) იმ რელიგიური რიტუალებისა თუ აქტებისათვის, რომლებიც, იმავდროულად, სამოქალაქო მნიშვნელობისაა და რომლებსაც მოცემულ სახელმწიფოში სამართლებრივი შედეგი გააჩნიათ, სახელმწიფოს შეუძლია მოითხოვოს, რომ ამგვარი სტატუსის მოწმობები და დოკუმენტები სახელმწიფოს ოფიციალურ ენაზე ან ენებზეც გამოიცეს. სახელმწიფოს შეუძლია მოითხოვოს, რომ სამოქალაქო მნიშვნელობის ჩანაწერები რელიგიურმა დანესებულებებმა სახელმწიფოს ოფიციალურ ენაზე ან ენებზეც აწარმოონ.

საზოგადოებრივი ცხოვრება და არასამთავრობო ორგანიზაციები

6) ნებისმიერ პირს, მათ შორის ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს, უფლება აქვთ დააფუძნონ და მართონ საკუთარი არასამთავრობო ორგანიზაციები, გაერთიანებები და დანესებულებები. ამ ორგანიზაციებს შეუძლიათ ისარგებლონ იმ ენით (ენებით), რომელსაც თავად შეარჩევნენ. სახელმწიფოს არა აქვს უფლება ენის საფუძველზე დისკრიმინაციულ მდგომარეობაში ამყოფოს ასეთი ორგანიზაციები ან არამართლზომიერად შეზღუდოს ამ ორგანიზაციების უფლება ეძიონ დაფინანსების წყაროები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, საერთაშორისო წყაროებიდან ან კერძო სექტორიდან.

7) თუ სახელმწიფო, სხვებთან ერთად, სოციალურ, კულტურულ და სპორტის სფეროებსაც აქტიურად უჭერს მხარს, იგი ვალდებულია საერთო სახსრების სამართლიანი წილი ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების ანალოგიური საქმიანობის დასაფინანსებლადაც გაიღოს. აღნიშნულ სფეროებში სახელმწიფოს მიერ ყველა იმ საქმიანობის ფინანსური მხარდაჭერა, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების ენაზე ან ენებზე ხორციელდება, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე უნდა განხორციელდეს.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები

8) ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს უფლება აქვთ დაარსონ და შეინახონ საკუთარი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები უმცირესობის ენაზე. მაუწყებლობის საშუალებების სახელმწიფო რეგულირება ობიექტურ, არადისკრიმინაციულ კრიტერიუმებს უნდა დაეყრდნოს და არ უნდა იქნეს გამოყენებული უმცირესობის უფლებების შეზღუდვის მიზნით.

9) ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ სახელმწიფო დაფინანსებაზე მყოფი მაუწყებლობის საშუალებების საეთერო დროით საკუთარ ენაზე სარგებლობაზე. როგორც ეროვნულ, ისე რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე მოცემული ეროვნული უმცირესობის ენაზე მაუწყებლობის დროის ხანგრძლივობა და ხარისხი ამ ეროვნული უმცირესობის რაოდენობრივ და კონცენ-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

ტრაციის მაჩვენებლებს, აგრეთვე, მის მდგომარეობასა და მოთხოვნილებებს უნდა შეესაბამებოდეს.

10) ეროვნული უმცირესობების ენაზე ან ენებზე სახელმწიფო ან კერძო ინფორმაციის საშუალებების პროგრამების დამოუკიდებელი ხასიათი დაცული უნდა იყოს. სახელმწიფო საინფორმაციო საშუალებების სარედაქციო საბჭო, რომელსაც პროგრამების შინაარსსა და ორიენტაციაზე მეთვალყურეობა ევალება, უნდა იყოს დამოუკიდებელი. ამ საბჭოების შემადგენლობაში ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირებიც უნდა შედიოდნენ, რომლებსაც დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეთ.

11) დაუშვებელია ინფორმაციის საშუალებების საზღვარგარეთიდან შემოსვლის არამართლზომიერი შეზღუდვა. ამ გზით ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობა არ უნდა იქნეს გამოყენებული სახელმწიფო დაფინანსებაზე მყოფ საინფორმაციო საშუალებებში ეროვნული უმცირესობისათვის გამოყოფილი საეთერო დროის შემცირების საბაზად იმ სახელმწიფოში, სადაც მოცემული ეროვნული უმცირესობა სახლობს.

ეკონომიკური ცხოვრება

12) ყველას, მათ შორის ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს, აქვთ უფლება მისდინ კერძო მენარმეობას იმ ენაზე ან ენებზე, რომლებსაც ისინი აირჩევენ. სახელმწიფოს შეუძლია მოითხოვოს ამ სახელმწიფოს ოფიციალური ენით ან ენებით დამატებით სარგებლობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა შესაძლებელია იმის დემონსტრირება, რომ ამას მოითხოვს დასაბუთებული საზოგადოებრივი ინტერესები, მაგალითად მუშა-მოსამსახურეთა ან მომხმარებელთა დაცვასთან დაკავშირებული ინტერესები, ან ურთიერთობები სანარმოსა და სახელმწიფო ორგანოებს შორის.

ადმინისტრაციული ორგანოები და საზოგადოებრივი მომსახურება

13) იმ რეგიონებსა და ადგილებში, სადაც რომელიმე ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს და სადაც ასეთი სურვილი გამოითქვა, პირებს, რომლებიც ამ ეროვნულ უმცირესობას მიეკუთვნებიან, უფლება აქვთ რეგიონული და/ან ადგილობრივი სახელმწიფო ორგანოებისაგან სამოქალაქო დოკუმენტები და მონობები მიიღონ როგორც სახელმწიფოს ოფიციალურ ენაზე ან ენებზე, ისე ეროვნული უმცირესობის ენაზეც. ამგვარადვე, რეგიონული და/ან ადგილობრივი სახელმწიფო ორგანოები ვალდებული არიან აწარმოონ სამოქალაქო ჩანაწერები ეროვნული უმცირესობის ენაზეც.

14) ადმინისტრაციულ ორგანოებთან ურთიერთობაში ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ საკუთარი ენით სარგებლობის ადეკვატური შესაძლებლობა, განსაკუთრებით იმ რეგიონებსა და ადგილებში, სადაც ასეთი სურვილი გამოითქვა და სადაც მათი მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს. ამგვარადვე, ადმინისტრა-

ციულმა ორგანოებმა, როცა კი ეს შესაძლებელია, უნდა უზრუნველყონ საზოგადოებრივი მომსახურება ეროვნული უმცირესობის ენაზეც. ამ მიზნით მათ უნდა განავითარონ კადრების შერჩევისა და მომზადება-გადამზადების შესაბამისი პოლიტიკა და პროგრამები.

15) იმ რეგიონებსა და ადგილებში, სადაც რომელიმე ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს, სახელმწიფომ უნდა მიიღოს ზომები, რათა რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების არჩეულ წევრებს, მათი სამსახურებრივი საქმიანობის პროცესში, ეროვნული უმცირესობის ენითაც შეეძლოთ სარგებლობა.

დამოუკიდებელი ეროვნული ინსტიტუტები

16) სახელმწიფოებმა, რომლებშიც ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს, უნდა უზრუნველყონ, რომ ამ პირებს, თუკი ისინი ჩათვლიან, რომ მათი ენობრივი უფლებები შელახულია, მართლმსაჯულების ორგანოებში მიმართვის გარდა, ჰქონდეთ შესაძლებლობა ისარგებლონ ისეთი დამოუკიდებელი ეროვნული ინსტიტუტების დახმარებითაც, როგორებიცაა ომბუდსმენის ინსტიტუტი ან ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისიები.

მართლმსაჯულების ორგანოები

17) ყველას, მათ შორის ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირებს, უფლება აქვთ მათთვის გასაგებ ენაზე მიიღონ სათანადო ინფორმაცია მათი დაპატიმრების და/ან დაკავების მიზეზების შესახებ, აგრეთვე მათთვის წარდგენილი ბრალდების არსისა და ხასიათის შესახებ და დაიცვან თავი ამ ენაზე, თუ საჭიროა - თარჯიმნის უფასო დახმარებით, სასამართლომდე, სასამართლო პროცესის მსვლელობისას და განაჩენის გასაჩივრების შემთხვევაში.

18) იმ რეგიონებსა და ადგილებში, სადაც რომელიმე ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს და სადაც ასეთი სურვილი გამოთქმულია, ამ ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებულ პირებს აქვთ სასამართლო პროცესზე საკუთარ ენაზე გამოსვლის უფლება, თუ საჭიროა - თარჯიმნის და/ან მთარგმნელის უფასო დახმარებით.

19) იმ რეგიონებსა და ადგილებში, სადაც რომელიმე ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებული პირების მნიშვნელოვანი რაოდენობა სახლობს და სადაც ასეთი სურვილი გამოთქმულია, სახელმწიფოებმა გულდასმით უნდა განიხილონ იმის შესაძლებლობა, რომ ყველა სასამართლო პროცესი, რომელიც ასეთ პირებს ეხება, ეროვნული უმცირესობის ენაზე ჩატარდეს.

თავისუფლების აღკვეთა

20) პენიტენციალური დაწესებულების ხელმძღვანელმა და თანამშრომლებმა უნდა იცოდნენ პატიმართა დიდი უმრავლესობის ენა ან ენები, ან ის ენა, რომელიც მათ დიდ უმრავლესობას ესმის. კადრების

საართაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

შერჩევისა და/ან მომზადებაგადამზადების პროგრამები ამ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს. აუცილებლობის შემთხვევაში, გამოყენებულ უნდა იქნეს თარჯიმნის მომსახურება.

21) დაკავებულ პირებს, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობებს მიეკუთვნებიან, უფლება აქვთ როგორც პატიმრებთან, ისე ნებისმიერ სხვა პირთან ურთიერთობაში იმ ენით ისარგებლონ, რომელსაც ისინი თავად აირჩევენ. სახელმწიფო ორგანოებმა, სადაც ეს შესაძლებელია, უნდა მიიღონ ზომები, რათა პატიმრებმა, კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვების ფარგლებში, ზეპირი კომუნიკაციები თუ პირადი მიმოწერა საკუთარ ენაზე აწარმოონ. ამასთან დაკავშირებით, ნებისმიერი დაკავებული ან ავისუფლებადკვეთილი პირი, როგორც წესი, უნდა განთავსდეს დაკავების ან თავისუფლების აღკვეთის იმ ადგილში, რომელიც მისი საცხოვრებელ ადგილთან ახლოს მდებარეობს.

**ლუნდის რეკომენდაციები
საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ
ცხოვრებაში ეროვნული
უმცირესობების ქმედით
მონაწილეობასთან დაკავშირებით**

სექტემბერი, 1999

I. ზოგადი პრინციპები

1) საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეროვნული უმცირესობების ქმედითი მონაწილეობა მშვიდობიანი და დემოკრატიული საზოგადოების აუცილებელი კომპონენტია. ევროპაში და მის ფარგლებს გარეთ არსებული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ამგვარ მონაწილეობის ხელშეწყობის მიზნით მთავრობებს ხშირად სპეციალური ზომების მიღება მართებთ. წინამდებარე რეკომენდაციების მიზანია ხელი შეუწყოს ეროვნული უმცირესობების ჩაბმას სახელმწიფო ცხოვრებაში, მისცეს მათ საკუთარი თვითმყოფადობისა და თავისებურებების შენარჩუნების შესაძლებლობა და, ამდენად, უზრუნველყოს სახელმწიფოს სწორი მმართველობა და მთლიანობა.

2) წინამდებარე რეკომენდაციები ემყარება საერთაშორისო სამართლის ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპებსა და ნორმებს, როგორებიცაა ადამიანის ღირსების პატივისცემა, თანასწორუფლებიანობა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, რამდენადაც ეს პრინციპები და ნორმები

გავლენას ახდენს ეროვნული უმცირესობების უფლებებზე მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში და ისარგებლონ სხვა პოლიტიკური უფლებებით. სახელმწიფოები მოვალენი არიან პატივი სცენ საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ ადამიანის უფლებებსა და კანონის უზენაესობას, რაც შემწყნარებლობის, მშვიდობისა და კეთილდღეობის პირობებში სამოქალაქო საზოგადოების ყოველმხრივი განვითარების საწინდარია.

3) როცა იქმნება სპეციალური ინსტიტუტები, რომელთა მიზანი საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში უმცირესობების ქმედითი მონაწილეობის უზრუნველყოფაა, რაც შეიძლება ასეთი დანებსებულებების მიერ ხელისუფლების ან პასუხისმგებლობის განხორციელებალ მოიცავდეს. მათი მოვალეობაა პატივი სცენ ყველა იმ ადამიანის უფლებებს, ვისაც ეხება მათი საქმიანობა.

4) ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნების გარდა, ინდივიდების თვით-ინდენტიფიცირება მრავალი სხვა ფორმითაც ვლინდება. მიაკუთვნებს თუ არა თავს ესა თუ ის ინდივიდი უმცირესობას თუ უმრავლესობას, ან არცერთ მათგანს, თვით ამ ინდივიდის გადასაწყვეტია და არავის აქვს უფლება თავს მოახვიოს მას ამგვარი გადაწყვეტილება. ამასთან, არავის უნდა მიადგეს ზიანი ამგვარი არჩევანის, ან არჩევანზე უარის თქმის გამო.

5) როცა საქმე ეხება ამ რეკომენდაციების შესაბამისად გარკვეული ინსტიტუტებისა და პროცედურების ჩამოყალიბებას, მნიშვნელოვანია როგორც შინაარსი, ისე პროცესიც. ურთიერთდობის ატმოსფეროს შენარჩუნების მიზნით სახელისუფლო ორგანოებმაც და უმცირესობებმაც უნდა აწარმოონ ღია, გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებულებაზე აგებული კონსულტაციები. სახელმწიფოებმა უნდა წაახალისონ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, რათა მათ ხელი შეუწყონ კულტურებს შორის ურთიერთგაგებასა და უმცირესობათა პრობლემების ასახვას.

II. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მონაწილეობა

ა. მექანიზმები ცენტრალური ხელისუფლების დონეზე

ბ) სახელმწიფოებმა უმცირესობებისათვის უნდა უზრუნველყონ ცენტრალური ხელისუფლების დონეზე გადაწყვეტილებების მიღებაში ქმედითი მონაწილეობის შესაძლებლობა, მათ შორის, თუ საჭიროა, საგანგებო მექანიზმების შექმნის გზითაც. გარემოებათა შესაბამისად, ასეთ მექანიზმებში შეიძლება იგულისხმებოდეს:

- ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლობის საგანგებო ფორმები, მაგალითად — პარლამენტის ერთ ან ორივე პალატაში ან საპარლამენტო კომიტეტებში გარკვეული რაოდენობის ადგილების დაჯავშნის გზით; აგრეთვე, საკანონმდებლო პროცესში გარანტირებული მონაწილეობის სხვა ფორმები;

- ოფიციალური ან არაოფიციალური შეთანხმებები ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებისათვის მთავრობაში, უზენაეს ან საკონსტიტუციო სასამართლოში, ან უფრო დაბალი ინსტანციის სასა-

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

მართლებში ადგილების და დანიშვნით სათათბირო ან სხვა მაღალი დონის ორგანოებში თანამდებობების გამოყოფის შესახებ;

- მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უმცირესობათა ინტერესების გათვალისწინებას შესაბამისი სამინისტროების მიერ, მაგალითად, უმცირესობათა საქმეებზე პასუხისმგებელი პირების დანიშვნის, ან მუდმივმოქმედი დირექტივების გამოცემის გზით;

- საგანგებო ზომები სამოქალაქო სამსახურში უმცირესობათა მოსაზიდად, აგრეთვე საჯარო მომსახურებების უზრუნველყოფა ეროვნული უმცირესობის ენაზე.

ბ. არჩევნები

7) ევროპაში და მის ფარგლებს გარეთ არსებული გამოცდილება ცხადყოფს საარჩევნო პროცესის დიდ მნიშვნელობას პოლიტიკურ ცხოვრებაში უმცირესობათა მონაწილეობის ხელშეწყობისათვის. სახელმწიფოები ვალდებული არიან უზრუნველყონ საჯარო საკითხების გადაწყვეტაში ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებული პირების მონაწილეობის უფლება, მათ შორის, ხმის უფლებით სარგებლობითა და ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე არჩევით თანამდებობაზე კენჭისყრაში მონაწილეობით.

8) პოლიტიკური პარტიების ჩამოყალიბებისა და საქმიანობის რეგულირება გაერთიანების თავისუფლების საერთაშორისო სამართლებრივ პრინციპს უნდა შეესაბამებოდეს. ეს პრინციპი მოიცავს პოლიტიკური პარტიების ჩამოყალიბების თავისუფლებას, როგორც რომელიმე ჯგუფთან იდენტიურობის ნიშნით, ისე რომელიმე კონკრეტული ჯგუფის ინტერესებთან იდენტიფიცირების გარეშე.

9) საარჩევნო სისტემა ხელს უნდა უწყობდეს უმცირესობათა წარმომადგენლობასა და გავლენას.

- უმცირესობათა კომპაქტური დასახლების ადგილებში მათი საკმარისი წარმომადგენლობის უზრუნველყოფა შესაძლებელია ერთმანდატიანი ოლქების შექმნის გზით.

- უმცირესობათა წარმომადგენლობას, შესაძლოა, ხელი შეუწყოს პროპორციულმა საარჩევნო სისტემებმა, როცა საკანონმდებლო ორგანოში ამა თუ იმ პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენლობა ეროვნულ არჩევნებში მის მიერ მოპოვებული ხმების შესაბამისად განისაზღვრება.

- უმცირესობათა წარმომადგენლობასა და სხვადასხვა ჯგუფებს შორის თანამშრომლობას შეიძლება ხელი შეუწყოს ზოგმა პრეფერენციულმა საარჩევნო სისტემამ, როცა ამომრჩევლები კანდიდატების რანჟირებას საკუთარი არჩევანის შესაბამისად ახდენენ.

- ხელისუფლებაში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობის გაზრდა შესაძლებელია საკანონმდებლო ორგანოში მოსახვედრად აუცილებელი საარჩევნო ბარიერის დანევით.

10) საარჩევნო ოლქების საზღვრები ისე უნდა დადგინდეს, რომ ამით ხელი შეეწყოს უმცირესობების სამართლიან წარმომადგენლობას.

გ. მექანიზმები რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე

11) რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე საზოგადოებრივპოლიტიკურ ცხოვრებაში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობის ხელშესაწყობად სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ ისეთი ზომები, რომლებიც ზემოთ აღნიშნა ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მიმართებით (იხ. პუნქტები 6-10). რეგიონული და ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების სტრუქტურა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი თავისი გამჭვირვალებითა და მისაწვდომობით ხელს უნდა უწყობდეს მასში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობას.

დ. სათათბირო და საკონსულტაციო ორგანოები

12) შესაბამისი ინსტიტუციური სისტემის ფარგლებში სახელმწიფოებმა უნდა შექმნან სათათბირო ან საკონსულტაციო ორგანოები, რომლებიც სახელმწიფო ხელისუფლებასა და ეროვნულ უმცირესობებს შორის დიალოგის გამართვას მოემსახურება. ამგვარ ორგანოებში მოიზარება საგანგებო დანიშნულების კომიტეტები ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა საბინაო და მიწის საკითხები, განათლება, ენა და კულტურა. ამ ორგანოების შემადგენლობა მათივე მიზანს უნდა შეესაბამებოდეს და ხელს უნდა უწყობდეს უმცირესობათა ინტერესების უფრო ქმედით გამოვლენასა და დაკმაყოფილებას.

13) ამ ორგანოებს უნდა შეეძლოთ გადაწყვეტილებების მიმღები ორგანოების წინაშე საკითხების დასმა, რეკომენდაციების მომზადება, საკანონმდებლო და სხვაგვარი ინიციატივების წარდგენა, მიმდინარე მოვლენებზე თვალყურის დევნება და მთავრობის მიერ შემოთავაზებულ ისეთი გადაწყვეტილების პროექტებზე თვალსაზრისის გამოხატვა, რომლებსაც შეუძლიათ პირდაპირი ან არაპირდაპირი გავლენა იქონიონ უმცირესობებზე. სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებმა რეგულარულად უნდა აწარმოონ კონსულტაციები ამ ორგანოებთან ყველა იმ საკითხის თაობაზე, რომლებიც უმცირესობებთან დაკავშირებულ კანონმდებლობასა თუ ადმინისტრაციულ ზომებს ეხება, რაც ხელს შეუწყობს როგორც უმცირესობების ინტერესების დაკმაყოფილებას, ისე ნდობის ატმოსფეროს ჩამოყალიბებას. ამ ორგანოების ეფექტურად ფუნქციონირება მოითხოვს მათთვის სათანადო რესურსების გამოყოფას.

III. თვითმმართველობა

14) საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში უმცირესობების ქმედითი მონაწილეობისათვის შეიძლება საჭირო გახდეს თვითმმართველობის არატერიტორიული ან ტერიტორიული მექანიზმების, ან ორივე მათგანის კომბინაციის შექმნა. სახელმწიფოებმა ამისათვის სათანადო რესურსები უნდა გამოყოფონ.

15) ამგვარი მექანიზმების წარმატებული ამოქმედებისათვის აუცილებელია, რომ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებმაც და უმცირესობებმაც აღიარონ მმართველობის გარკვეულ სფეროებში ცენტრალიზებული და ერთგვაროვანი გადაწყვეტილებების აუცილებლობა, ისევე, როგორც სხვა სფეროებში მრავალფეროვნების შენარჩუნების

უპირატესობა.

• ფუნქციები, რომლებიც, ჩვეულებრივ, ცენტრალური ხელისუფლების გამგებლობას მიეკუთვნება, შემდეგია: თავდაცვა, საგარეო საქმეები, საიმიგრაციო და საბაჟო რეჟიმები, მაკროეკონომიკური და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა.

• სხვა ფუნქციები, რომელნიც ქვემოთ იქნება მოყვანილი, შეიძლება უმცირესობების ან ტერიტორიული ადმინისტრაციების გამგებლობას, ან ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთობლივ კომპეტენციას მიეკუთვნოს.

• ფუნქციები შეიძლება განაწილდეს ასიმეტრიულად, ერთსა და იმავე სახელმწიფოში სხვადასხვა უმცირესობის მდგომარეობის შესაბამისად.

16) თვითმმართველობის ორგანოები, არატერიტორიული თუ ტერიტორიული პრინციპით მოწყობილი, დემოკრატიულ პრინციპებს უნდა ეფუძნებოდნენ, რათა რეალურად ასახონ მოსახლეობის შესაბამისი ნაწილის შეხედულებები.

ა. არატერიტორიული მექანიზმები

17) მმართველობის არატერიტორიული ფორმები ხელს უწყობენ ეროვნული უმცირესობების თვითმყოფადობისა და კულტურის შენარჩუნება-განვითარებას.

18) საკითხებს, რომლებიც ყველაზე უკეთ შეიძლება მოგვარდეს ამგვარი მექანიზმების მეშვეობით, მიეკუთვნება განათლება, კულტურა, უმცირესობის ენით სარგებლობა, რელიგია და სხვა სფეროები, რომლებსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ეროვნული უმცირესობების თვითმყოფადობისა და ცხოვრების წესის შენარჩუნებაში.

• ცალკეულ ინდივიდებსა და ჯგუფებს, მათი სურვილისამებრ, უფლება აქვთ ისარგებლონ თავისი სახელებით უმცირესობის ენაზე და მიაღწიონ ასეთი სახელების ოფიციალურ აღიარებას.

• იმის გათვალისწინებით, რომ საგანმანათლებლო სტანდარტების დადგენა სახელმწიფო ორგანოების კომპეტენციას შეადგენს, უმცირესობათა დანებს უფლებებს შეუძლიათ თავად დაადგინონ მათი ენების, კულტურის, ან ორივეს სასწავლო პროგრამები.

• უმცირესობებს შეუძლიათ დაადგინონ და ისარგებლონ საკუთარი სიმბოლოებითა და კულტურული თვითგამოხატვის სხვა ფორმებით.

ბ. ტერიტორიული მექანიზმები

19) ყოველ დემოკრატიულ სახელმწიფოს აქვს მმართველობის საკუთარი ორგანიზაცია სხვადასხვა ტერიტორიულ დონეზე. ევროპაში და მის ფარგლებს გარეთ დაგროვილი გამოცდილება ცხადყოფს, თუ რაოდენ სასარგებლოა გარკვეული საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ფუნქციების გადაცემა ცენტრალურიდან რეგიონული ხელისუფლების დონეზე, რაც არ შემოიფარგლება მხოლოდ ცენტრალური სახელმწიფო აპარატის დეცენტრალიზაციითა და დედაქალაქიდან რეგიონულ ან ადგილობრივ სამსახურებზე ადმინისტრაციის გადაწინაღობით. სუბ-

სიდიარობის პრინციპიდან გამომდინარე სახელმწიფოებმა სათანადო ყურადღება უნდა მიაქციონ ხელისუფლების ტერიტორიული პრინციპით დანაწილების ასეთ შესაძლებლობას, თვითმმართველობის კონკრეტული ფუნქციების ჩათვლით, განსაკუთრებით კი იქ, სადაც ამით გაიზრდება უმცირესობათა შესაძლებლობები ისეთი საკითხების დამოუკიდებლად გადაწყვეტაში, რომლებიც უშუალოდ მათ ეხება.

20) ადგილობრივმა, რეგიონულმა ან ავტონომიურმა ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა, რომლებიც ეროვნული უმცირესობების სპეციფიური ისტორიული და ტერიტორიული მდგომარეობის შესაბამისად ჩამოყალიბდა, ამ უმცირესობების პრობლემების უფრო ეფექტურად გადაწყვეტის მიზნით შეიძლება განხორციელონ რიგი ფუნქციებისა.

· ფუნქციები, რომლებზეც ასეთ ადმინისტრაციულ ორგანოებს წარმატებით გადაეცათ უპირატესი ან უმეტესი კომპეტენცია, მოიცავს ისეთ სფეროებს, როგორებიცაა განათლება, კულტურა, უმცირესობის ენით სარგებლობა, გარემოს დაცვა, ადგილობრივი დაგეგმვა, ბუნებრივი რესურსები, ეკონომიკური განვითარება, ნებსრიგის დაცვა ადგილებზე, აგრეთვე, საბინაო საკითხები, ჯანდაცვა და სხვა სახის სოციალური მომსახურება.

· ფუნქციები, რომლებიც ცენტრალური და რეგიონული ხელისუფლებების ერთობლივ კომპეტენციას მიეკუთვნება, მოიცავს გადასახადებს, მართლმსაჯულების განხორციელებას, ტურიზმსა და ტრანსპორტს.

21) ადგილობრივი, რეგიონული და ავტონომიური ხელისუფლების ორგანოებმა პატივი უნდა სცენ და დაიცვან ყველა ინდივიდის უფლებები, მათ შორის ნებისმიერი უმცირესობების უფლებები, რომელიც მათ იურისდიქციას ექვემდებარება.

IV. გარანტიები

ა. კონსტიტუციური და სამართლებრივი გარანტიები

22) თვითმმართველობის მექანიზმები კანონით უნდა იყოს დადგენილი და, ჩვეულებრივ, არ უნდა ექვემდებარებოდეს ისეთი სახით ცვლილების შეტანი მეთოდს, რომელიც ზოგად კანონმდებლობაში ცვლილებათა შეტანისას გამოიყენება. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში უმცირესობათა მონაწილეობის ხელშემწყობი მექანიზმები შეიძლება განისაზღვროს კანონით ან სხვა სათანადო საშუალებებით.

· კონსტიტუციური ნორმების და მექანიზმების შეცვლა ან გადასინჯვა, ჩვეულებრივ, კანონმდებელთა ან საერთოეროვნული თანხმობის უფრო მაღალ ხარისხს მოითხოვს.

· კანონმდებლობით დადგენილი თვითმმართველობის მექანიზ-

საპარტაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

მების შეცვლა ხშირად მოითხოვს კვალიფიციური უმრავლესობის მხარდაჭერას უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში, ავტონომიური ხელისუფლების ორგანოებში ან ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლობით ორგანოებში, ანდა ერთშიც და მეორეშიც.

· თვითმმართველობისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში უმცირესობათა მონაწილეობის მექანიზმების პერიოდული განხილვა, დაგროვილი გამოცდილებისა და ახალ გარემოებათა გათვალისწინებით, შეიძლება სასარგებლო იყოს ამ მექანიზმებში ცვლილებების შეტანის მიზანშეწონილობის დასადგენად.

23) განსახილველია ისეთი დროებითი ან ეტაპობრივი მექანიზმები, რომელიც მონაწილეობის ახალი ფორმების გამოცდაგანვითარების შესაძლებლობას იძლევა. ამგვარი მექანიზმების განსაზღვრული ვადით შემოღება შეიძლება საკანონმდებლო ან არაფორმალური წესით. მათი მოქმედების ვადის გაგრძელება, შეცვლა თუ შეწყვეტა მიღებულ შედეგზეა დამოკიდებული.

ბ. სამართლებრივი დაცვა

24) საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეროვნული უმცირესობების ქმედითი მონაწილეობა კონფლიქტების თავიდან აცილებისა და დავების მოგვარების მიზნით საკონსულტაციო მექანიზმების არსებობას, აგრეთვე, საჭიროების შემთხვევაში, საგანგებო ან ალტერნატიული მექანიზმების შექმნის შესაძლებლობასაც მოითხოვს. ასეთებია:

· კონფლიქტების სასამართლო წესით მოგვარება, კერძოდ, კანონმდებლობასა და ადმინისტრაციულ გადაწყვეტილებებზე სასამართლო ზედამხედველობა, რაც სახელმწიფოში დამოუკიდებელი, ხელმისაწვდომი და მიუკერძოებელი სასამართლო ხელისუფლების არსებობასა და მისი გადაწყვეტილებების მიმართ პატივისცემას მოითხოვს; და

· დავების მოგვარების დამატებითი მექანიზმები, როგორებიცაა მოლაპარაკებები, ფაქტების დადგენა, შუამავლობა, არბიტრაჟი, ეროვნულ უმცირესობათა საკითხებში ომბუდსმენის ინსტიტუტი, აგრეთვე, საგანგებო კომისიები, რომლებსაც შეიძლებათ მმართველობასთან დაკავშირებული საჩივრების მიღება, განხილვა და გადაწყვეტილებების მიღება.

ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ

სტრასბურგი, 15.X.1985

პრეამბულა

ქვემოთ ხელმომწერი ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოები, ითვალისწინებენ რა, რომ ევროპის საბჭოს მიზანს წარმოადგენს მის წევრებს შორის უფრო დიდი ერთიანობის მიღწევა იმ იდეალებისა და პრინციპების დაცვის მიზნით, რომლებიც წარმოადგენენ მათ საერთო მემკვიდრეობას;

ითვალისწინებენ რა, რომ ამ მიზნის მიღწევის ერთ-ერთ მეთოდს წარმოადგენს მმართველობის სფეროში ხელშეკრულებების დადება;

ითვალისწინებენ რა, რომ ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოები წარმოადგენენ ნებისმიერი დემოკრატიული რეჟიმის ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს;

ითვალისწინებენ რა, რომ მოქალაქეთა უფლება მონაწილეობა მიიღონ სახელმწიფო საქმეების წარმართვაში წარმოადგენს ერთ-ერთ დემოკრატიულ პრინციპს, რომელიც საერთოა ევროპის საბჭოს ყველა წევრი სახელმწიფოსათვის;

ითვალისწინებენ რა, რომ სწორედ ადგილობრივ დონეზე შეიძლება ყველაზე ეფექტურად ამ უფლების პირდაპირი რეალიზაცია;

დარწმუნდნენ რა იმაში, რომ ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების არსებობას, რომლებსაც გააჩნიათ რეალური პასუხისმგებლობა, შეუძლია უზრუნველყოს ეფექტური და ამასთან, მოქალაქესთან დაახლოებული მმართველობა;

აცნობიერებენ რა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის დაცვა და გაძლიერება სხვადასხვა ევროპულ ქვეყნებში წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნვლილს დემოკრატიისა და ხელისუფლების დეცენტრალიზაციის პრინციპებზე დაფუძნებული ევროპის მშენებლობისათვის;

ამტკიცებენ რა, რომ ეს გულისხმობს ხელისუფლების ისეთი ადგილობრივი ორგანოების არსებობას, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან გადაყვეტილების მიღების უფლების მქონე, დემოკრატიული გზით შექმნილი ორგანოების მიერ, და რომლებსაც გააჩნიათ ფართო ავტონომია მათი კომპეტენციის, ამ კომპეტენციის განხორციელებისა და ამისათვის აუცილებელი სახსრების მხრივ, შეთანხმდნენ შემდეგზე:

მუხლი 1

მხრეები იღებენ ვალდებულებას, მიიჩნიონ თავი ვალდებულად ქვემოთ მოცემული მუხლებით ამ ქარტიის მე-12 მუხლით დადგენილი წესითა და ზომით.

ნაწილი I

მუხლი 2 - ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციური და სამართლებრივი საფუძველი

ადგილობრივი თვითმმართველობის პრინციპი აღიარებული იქნება შიდა კანონმდებლობით და შესაძლებლობის შემთხვევაში, კონსტიტუციით.

მუხლი 3 - ადგილობრივი თვითმმართველობის კონცეფცია

1. ადგილობრივი თვითმმართველობა ნიშნავს ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების უფლებასა და შესაძლებლობას, კანონის ფარგლებში მოაწესრიგონ და მართონ საზოგადოებრივი საქმეების მნიშვნელოვანი წილი მათი პასუხისმგებლობითა და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების შესაბამისად.

2. ამ უფლების განხორციელება ხდება საბჭოების ან ასამბლეების მიერ, რომლებიც შედგებიან პირდაპირი, თანაბარი და საყოველთაო ხმის მიცემის საფუძველზე ფარული კენჭისყრით არჩეული წევრებისაგან და რომლებთანაც შეიძლება არსებობდნენ მათ წინაშე პასუხისმგებელი აღმასრულებელი ორგანოები. ეს დებულება არანაირ ზეგავლენას არ მოახდენს მოქალაქეთა

მონაწილეობაზე ასამბლეებში, რეფერენდუმებში და ნებისმიერი სახის პირდაპირ მონაწილეობაზე იქ, სადაც ეს კანონით ნებადართულია.

მუხლი 4 - ადგილობრივი თვითმმართველობის კომპეტენციის სფერო

1. ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების ძირითადი უფლებამოსილებანი და პასუხისმგებლობა განისაზღვრება კონსტიტუციით ან კანონით. ამასთან, ეს დებულება ხელს არ შეუშლის კანონის შესაბამისად ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებისათვის დამატებითი უფლებამოსილებებისა და მოვალეობების მინიჭებას სპეციალური მიზნებით.

2. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს, კანონის ფარგლებში აქვთ სრული თავისუფლება განახორციელონ თავიანთი ინიციატივა ნებისმიერი საკითხის მიმართ, რომელიც არ გამოირიცხება მათი კომპეტენციიდან ან რომელიც მინიჭებული არა აქვს ხელისუფლების რომელიმე სხვა ორგანოს.

3. როგორც წესი, სახელმწიფო უფლებამოვალეობების განხორციელება ხდება ხელისუფლების იმ ორგანოს მიერ, რომელიც ყველაზე ახლოს არის მოქალაქეებთან. მოვალეობების გადანაწილება სხვა ორგანოსათვის უნდა მოხდეს შესაბამისი ამოცანების მოცულობისა და ბუნების, ასევე ეკონომიკისა და ეფექტურობის მოთხოვნების გათვალისწინებით.

4. ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებისათვის მინიჭებული უფლებამოსილება, როგორც წესი, იქნება სრული და ექსკლუზიური. იგი არ შეიძლება იქნას შეზღუდული სხვა ცენტრალური ან რეგიონალური ორგანოს მიერ, კანონით განსაზღვრული შემთხვევების გარდა.

5. ცენტრალური ან რეგიონალური ორგანოების მიერ უფლებამოსილებათა დელეგირების შემთხვევაში, ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს ენიჭებათ, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, თავისუფლება მოახდინონ დელეგირებული უფლებამოსილებების განხორციელება ადგილობრივ პირობებთან მისადაგებით.

6. რამდენადაც ეს შესაძლებელია, ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს უნდა გაეწიოს კონსულტაციები სათანადო დროს და შესაბამისი გზებით ყველა იმ საკითხის დაგეგმვასა და მათზე გადამწყვეტილების მიღების პროცესში, რომელიც მათ პირდაპირ ეხებათ.

მუხლი 5 - ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოს ადმინისტრაციული საზღვრების დაცვა

ცვლილებები ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოს ადმინისტრაციულ საზღვრებში არ იქნება შეტანილი შესაბამის ადგილობრივ ორგანოსთან წინასწარი კონსულტაციის გარეშე, შესაძლებლობის შემთხვევაში, რეფერენდუმის ჩატარების საშუალებით იქ, სადაც კანონით ეს ნებადართულია.

მუხლი 6 - შესაბამისი ადმინისტრაციული სტრუქტურები და ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოთა ამოცანების წყარო

1. უფრო ზოგადი საკანონმდებლო დებულებებისათვის ზიანის მიყენების გარეშე, ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოები უფლებამოსილნი არიან განსაზღვრონ თავიანთი შიდა ადმინისტრაციული სტრუქტურები იმ მიზნით, რომ მოხდეს მათი მისადაგება ადგილობრივ საჭიროებებთან და უზრუნველყოფილი იქნას ეფექტური მართვა.

2. თვითმმართველობის ადგილობრივი ორგანოების მოხელეთა სამსახურის პირობები უნდა იძლეოდნენ იმის საშუალებას, რომ მოხდეს მაღალკვალიფიციური პერსონალის დაქირავება დამსახურებისა და კომპეტენტურობის საფუძველზე; ამ მხრივ უზრუნველყოფილი იქნება პროფესიული მომზადების ადეკვატური საშუალებები, ანაზღაურება და სამსახურეობრივი დანიშნულების საშუალებები.

მუხლი 7 - პირობები, რომელთა მიხედვითაც ხდება უფლებამოსილებათა განხორციელება ადგილობრივ დონეზე

1. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებში არჩეული წარმომადგენლების სამსახურის პირობებით უზრუნველყოფილი იქნება მათი ფუნქციების თავისუფალი განხორციელება.

2. ამ პირობებით უზრუნველყოფილი იქნება სამსახურეობრივი მოვალეობების განხორციელების დროს განული ხარჯების შესაბამისი ფინანსური კომპენსაცია, ისევე როგორც, სათანადო შემთხვევებში, კომპენსაცია სახსრების დაკარგვის შემთხვევაში ან შესრულებული სამუშაოს ანაზღაურება და შესაბამისი სოციალური დაცვა.

3. ნებისმიერი ფუნქცია ან საქმიანობა, რომელიც განიხილება, როგორც შეუთავსებელი ადგილობრივ არჩევით თანამდებობასთან, განისაზღვრება კანონით ან ძირითადი სამართლებრივი პრინციპებით.

მუხლი 8 - ადმინისტრაციული ზედამხედველობა ხელისუფლების

ადგილობრივ ორგანოთა საქმიანობაზე

1. ნებისმიერი ადმინისტრაციული ზედამხედველობა ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებზე შეიძლება განხორციელდეს კონსტიტუციით ან კანონით განსაზღვრული პროცედურების შესაბამისად და მათ მიერ განსაზღვრულ შემთხვევებში.

2. ნებისმიერი ადმინისტრაციული ზედამხედველობა ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების საქმიანობაზე, როგორც წესი, მიზნად უნდა ისახავდეს კანონსა და კონსტიტუციურ პრინციპებთან შესაბამისობის მიღწევას. ამასთან, ადმინისტრაციული ზედამხედველობა შეიძლება განხორციელდეს მაღალი დონის ხელისუფლების ორგანოების მიერ იმ ამოცანების შესრულებასთან დაკავშირებით, რომლებიც მათ დელეგირებული აქვთ ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებისათვის.

3. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებზე ადმინისტრაციული ზედამხედველობა განხორციელდება ისეთი გზით, რომ მაკონტროლებელი ხელისუფლების ორგანოს ჩარევა პროპორციაში იყოს იმ ინტერესების მნიშვნელობასთან, რომელთა დაცვაც არის განზრახული.

მუხლი 9 - ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების ფინანსური სახსრები

1. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს უფლება აქვთ ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლებში გააჩნდეთ საკუთარი ფინანსური სახსრები, რომელთა განკარგვაც მათ შეეძლება მათი უფლებამოსილების ფარგლებში.

2. ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების ფინანსური წყაროები თანაზომიერნი უნდა იყვნენ კონსტიტუციითა და კანონით დადგენილ მათ უფლებამოვალეობებთან.

3. ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების ფინანსური წყაროების თუნდაც ნაწილი უნდა შემოდიოდეს ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლებისაგან, რომელთა ოდენობის დადგენაც შეუძლიათ ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს კანონის ფარგლებში.

4. ფინანსური სისტემები, რომლებსაც ეფუძნებიან ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოთა სახსრები, უნდა იყოს საკმარისად მრავალფეროვანი და მოქნილი, რათა ამ ორგანოებს საშუალება ჰქონდეთ, იმდენად, რამდენადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელი იქნება, გაითვალისწინონ მათი ამოცანების შესრულებისას განეული რეალური ხარჯების ბალანსი.

5. ფინანსურად სუსტ ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოთა დაცვა მოითხოვს ფინანსური გათანასწოების პროცედურების ან სხვა შესაბამისი ზომების გატარებას, რომელთა დანიშნულებაა გამოასწორონ ფინანსების პოტენციური წყაროებისა და ფინანსური ვალდებულებების არაადეკვატური განაწილების შედეგები. ამგვარი პროცედურები ან ზომები არ შეზღუდავს ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების თავისუფლებას მათი კომპეტენციის ფარგლებში.

6. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებთან სათანადო წესით უნდა გაიმართოს კონსულტაციები იმ გზების შესახებ, რომლებითაც უნდა მოხდეს მათთვის გათვალისწინებული სახსრების გადანაწილება.

7. იმდენად, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების სუბსიდიები არ იქნება გამოყენებული სპეციალური პროექტების დასაფინანსებლად. სუბსიდირება არ ზღუდავს ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების თავისუფლებას გაატარონ დამოუკიდებელი პოლიტიკა თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში.

8. კაპიტალური ინვესტიციების მიღების მიზნით, ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებისთვის კანონის ფარგლებში ხელმისაწვდომი იქნება კაპიტალის ეროვნული ბაზარი.

მუხლი 10 - ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების უფლება გაერთიანებაზე

1. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს, მათი უფლებამოსილებების განხორციელებისას, უფლება აქვთ ითანამშრომლონ და კანონის ფარგლებში შექმნან გაერთიანება ხელისუფლების სხვა ადგილობრივ ორგანოებთან, რათა შეასრულონ საერთო ინტერესებში შემავალი ამოცანები.

2. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოთა უფლება ეკუთვნოდნენ გაერთიანებას მათი საერთო ინტერესების დაცვისა და მხარდაჭერის მიზნით და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა საერთაშორისო გაერთიანებას, აღიარებული იქნება თითოეულ სახელმწიფოში.

3. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს უფლება აქვთ კონონით დადგენილი პირობების დაცვით, ითანამშრომლონ სხვა სახელმწიფოების ანალოგიურ ორგანოებთან.

მუხლი 11 - ადგილობრივი თვითმმართველობის სამართლებრივი დაცვა

ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს უფლება აქვთ მიიღონ სამართლებრივი ზომები მათი უფლებამოსილებების თავისუფალი განხორციელების და ადგილობრივი თვითმმართველობის ისეთი პრინციპების პატივისცემის უზრუნველსაყოფად, რომლებიც დაცულნი არიან კონსტიტუციით ან შიდა კანონმდებლობით.

ნაწილი II - სხვადასხვა დებულებები

მუხლი 12 - ვალდებულებები

1. თითოეული მხარე ვალდებულებას იღებს აღიაროს, რომ იგი ვალდებულია ქარტიის 1-ლი თავის სულ მცირე 20 პუნქტით, რომელთაგანაც არანაკლებ ათი არჩეულ უნდა იქნას ქვემო პუნქტებიდან:

- მუხლი 2,
- მე-3 მუხლის 1-ლი და მე-2 პუნქტები,
- მე-4 მუხლის 1-ლი, მე-2 და მე-4 პუნქტები,
- მე-5 მუხლი,
- მე-7 მუხლის 1-ლი პუნქტი,

საართაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

- მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი,
- მე-9 მუხლის 1-ლი, მე-2 და მე-3 პუნქტები,
- მე-10 მუხლის 1-ლი პუნქტი,
- მე-11 მუხლი.

2. თითოეული ხელშემკვრელი სახელმწიფო, მისი სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების დროს ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს აცნობებს იმ პუნქტებს, რომელთა შერჩევაც მოხდება ამ მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად.

3. ნებისმიერ მხარეს, მოგვიანებით ნებისმიერ დროს, შეუძლია შეატყობინოს გენერალურ მდივანს, რომ იგი თავს მიიჩნევს ვალდებულად ამ ქარტიის ნებისმიერი პუნქტით, რომელიც მანამდე არ იქნა მიღებული ამ მუხლის 1-ლი პუნქტის დებულებების შესაბამისად. შემდგომში აღებული ამგვარი ვალდებულებები განიხილება, როგორც მხარის მიერ რატიფიკაციის, მიღების ან მოწონების შემადგენელი ნაწილი და ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამოწურვას გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 13 - ხელისუფლების ორგანოები, რომელთა მიმართაც გამოიყენება ქარტია

წინამდებარე ქარტიაში განსაზღვრული თვითმმართველობის პრინციპები გამოიყენება თითოეული მხარის ტერიტორიაზე არსებული ყველა კატეგორიის თვითმმართველობის ორგანოების მიმართ. ამასთან, თითოეულ მხარეს მისი სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების დროს შეუძლია განსაზღვროს ადგილობრივი ან რეგიონალური ორგანოების კატეგორიები, რომლებითაც იგი აპირებს შეზღუდოს ქარტიის გამოყენების სფერო ან რომლებსაც იგი გამორიცხავს მისი გამოყენების სფეროდან. მას ასევე შეუძლია ჩართოს ხელისუფლების სხვა ადგილობრივ ან რეგიონალურ ორგანოთა კატეგორიები ქარტიის გამოყენების სფეროში ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნისთვის შესაბამისი შეტყობინების გაგზავნის გზით.

მუხლი 14 - ინფორმაციის მიწოდება

თითოეული მხარე ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს გაუგზავნის ნებისმიერ სათანადო ინფორმაციას საკანონმდებლო დებულებების ამოქმედებისა და ამ ქარტიის პირობების შესრულების მიზნით მის მიერ მიღებული სხვა ზომების შესახებ.

ნაწილი III

მუხლი 15 - ხელმოწერა, რატიფიკაცია და ძალაში შესვლა

1. ეს ქარტია ღიაა ხელმოსაწინად ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოებისათვის. იგი ქვემდებარება რატიფიკაციას, მიღებას ან დამტკიცებას. სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელები შესანახად ბარდება ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს.

2. ეს ქარტია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს

სამთვიანი ვადის ამონაწერს თარიღიდან, როდესაც ევროპის საბჭოს ოთხი წევრი სახელმწიფო წინა პუნქტის დებულებების შესაბამისად განაცხადებს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული ქარტიით.

3. ნებისმიერი სხვა წევრი სახელმწიფოს მიმართ, რომელიც შემდგომში განაცხადებს თავის თანხმობას იყოს ვალდებული ქარტიით, იგი ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონაწერს სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების თარიღიდან.

მუხლი 16 - ტერიტორიული დათქმა

1. ნებისმიერ სახელმწიფოს, ხელმოწერის ან მისი სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების დროს, შეუძლია განსაზღვროს ის ტერიტორია ან ტერიტორიები, რომელთა მიმართაც მოხდება ამ ქარტიის გამოყენება.

2. ნებისმიერ სახელმწიფოს მოგვიანებით ნებისმიერ დროს, ევროპის საბჭოს გენერალური მდივნის სახელზე გაკეთებული დეკლარაციის საშუალებით შეუძლია გაავრცელოს ამ ქარტიის გამოყენება დეკლარაციაში მითითებულ ნებისმიერ სხვა ტერიტორიაზე. ამგვარი ტერიტორიის მიმართ, ქარტია ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს სამთვიანი ვადის ამონაწერს გენერალური მდივნის მიერ დეკლარაციის მიღების თარიღიდან.

3. წინა ორი პუნქტის შესაბამისად გაკეთებული ნებისმიერი დეკლარაცია, მასში მითითებული ნებისმიერი ტერიტორიის მიმართ შეიძლება უკან იქნას გამოთხოვილი გენერალური მდივნისათვის შეტყობინების გაგზავნის საშუალებით. უკან გამოთხოვა ძალაში შედის იმ თვის პირველ დღეს, რომელიც მოსდევს ექვსთვიანი ვადის ამონაწერს გენერალური მდივნის მიერ შეტყობინების მიღების თარიღიდან.

მუხლი 17 - დენონსაცია

1. ნებისმიერ მხარეს შეუძლია მოახდინოს ამ ქარტიის დენონსაცია ხუთწლიანი ვადის ამონაწერის შემდეგ ქარტიის ძალაში შესვლის თარიღიდან. ექვსი თვით ადრე გენერალურ მდივანს ეგზავნება შეტყობინება დენონსაციის შესახებ. ამგვარი დენონსაცია არ მოახდენს ზეგავლენას ქარტიის მოქმედებაზე სხვა მხარეთა მიმართ, იმ პირობით, რომ მათი რიცხვი არ უნდა იყოს ოთხზე ნაკლები.

2. ნებისმიერ მხარეს, წინა პუნქტის დებულებების შესაბამისად შეუძლია დენონსაცია გაუკეთოს მის მიერ მიღებულ ქარტიის 1-ლი ნაწილის ნებისმიერ პუნქტს, იმ პირობით, რომ მხარე ვალდებული იქნება მე-12 მუხლში განსაზღვრული პუნქტების რაოდენობითა და სახით. ნებისმიერი მხარე, რომელიც რომელიმე პუნქტის დენონსაციის შემდეგ, ვერ აკმაყოფილებს მე-12 მუხლის 1-ლი პუნქტის მოთხოვნებს, განხილვება, როგორც მხარე, რომელმაც მოახდინა ქარტიის დენონსაცია.

საქართველოს კონსტიტუცია

მუხლი 18 - შეტყობინებები
ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი აცნობებს ევროპის საბჭოს ნევრ სახელმწიფოებს:

- ა) ხელმოწერის შესახებ;
- ბ) ნებისმიერი სარატიფიკაციო, მიღების ან დამტკიცების სიგელის შესანახად ჩაბარების შესახებ;
- გ) ამ ქარტიის მე-15 მუხლის შესაბამისად ძალაში შესვლის შესახებ;
- დ) მე-12 მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტების შესაბამისად მიღებული ნებისმიერი შეტყობინების შესახებ;
- ე) მე-13 მუხლის შესაბამისად მიღებული ნებისმიერი შეტყობინების შესახებ;
- ვ) ნებისმიერი სხვა აქტის, შეტყობინების ან კომუნიკაციის შესახებ, რომელიც ეხება ამ ქარტიას. ამის დასტურად, ქვემოთ ხელმომწერებმა, რომლებიც სათანადოდ იყვნენ რწმუნებულნი, ხელი მოაწერეს წინამდებარე ქარტიას.

შესრულებულია სტრასბურგში, 1985 წლის ოქტომბრის მე-15 დღეს ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე;

ორივე ტექსტი არის თანაბრად აუთენტიური, შედგენილი თითო ექვემპლარად, რომელიც ინახება ევროპის საბჭოს არქივებში. ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი გადასცემს დამონმებულ ასლებს ევროპის საბჭოს თითოეულ ნევრ სახელმწიფოს.

საქართველოს კონსტიტუცია

საქართველოს მოქალაქენი, რომელთა ურყევი ნებაა დაამკვიდრონ დემოკრატიული საზოგადოებრივი წესწყობილება, ეკონომიკური თავისუფლება, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფო, უზრუნველყონ ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი, განამტკიცონ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა და სხვა ხალხებთან მშვიდობიანი ურთიერთობა, ეყრდნობიან რა ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრიობის ტრადიციებსა და საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის ძირითად პრინციპებს, საქვეყნოდ აცხადებენ ამ კონსტიტუციას.

თავი პირველი
ზოგადი დებულებები

მუხლი 1

1. საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმით, რომელიც ჩატარდა ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის

აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით.

2. საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური წყობილების ფორმა არის დემოკრატიული რესპუბლიკა.

3. საქართველოს სახელმწიფოს სახელწოდებაა “საქართველო”.

მუხლი 2

1. საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორია განსაზღვრულია 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით. საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და სახელმწიფო საზღვრების ხელშეუხებლობა დადასტურებულია და აღიარებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონებით, აგრეთვე სახელმწიფოთა მსოფლიო თანამეგობრობისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ.

2. საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორიის გასხვისება აკრძალულია. სახელმწიფო საზღვრების შეცვლა შეიძლება მხოლოდ მეზობელ სახელმწიფოსთან დადებული ორმხრივი შეთანხმებით.

3. საქართველოს ტერიტორიული სახელმწიფოებრივი მოწყობა განისაზღვრება კონსტიტუციური კანონით უფლებამოსილებათა გამიჯვნის პრინციპის საფუძველზე ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ.

4. საქართველოს მოქალაქეები ადგილობრივი მნიშვნელობის საქმეებს ანესრიგებენ თვითმმართველობის მეშვეობით სახელმწიფოს სუვერენიტეტის შეუღახავად. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების შექმნის წესი, უფლებამოსილება და სახელმწიფო ორგანოებთან ურთიერთობა განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 3

1. მხოლოდ საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება: ა) კანონმდებლობა საქართველოს მოქალაქეობის, ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა, ემიგრაციისა და იმიგრაციის, ქვეყანაში შემოსვლისა და გასვლის, საქართველოში სხვა სახელმწიფოების მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა დროებით ან მუდმივად ყოფნის შესახებ; ბ) სახელმწიფო საზღვრების სტატუსი, რეჟიმი და დაცვა; ტერიტორიული წყლების, საჰაერო სივრცისა და კონტინენტური შელფის სტატუსი, მათი დაცვა; გ) სახელმწიფოს თავდაცვა და უშიშროება, სამხედრო ძალები, სამხედრო მრეწველობა და იარაღით ვაჭრობა; დ) ომისა და ზავის საკითხები; საგანგებო და საომარ მდგომარეობათა სამართლებრივი რეჟიმის დადგენა და შემოღება; ე) საგარეო პოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობანი; ვ) საგარეო ვაჭრობა, საბაჟო და სატარიფო რეჟიმები; ზ) სახელმწიფო ფინანსები და სახელმწიფო სესხი; ფულის მოჭრა; საბანკო, საკრედიტო და სადაზღვევო კანონმდებლობა; თ) სტანდარტები და ეტალონები; გეოდეზია და კარტოგრაფია; ზუსტი დროის დადგენა; სახელმწიფო სტატისტიკა;

საქართველოს კონსტიტუცია

ი) ერთიანი ენერგეტიკული სისტემა და რეჟიმი; კავშირგაბმულობა; სავაჭრო ფლოტი; გემთა აღმები; საერთო-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ნავსადგურები, აეროპორტები და აეროდრომები; საჰაერო სივრცის, ტრანზიტისა და საჰაერო ტრანსპორტის კონტროლი, საჰაერო ტრანსპორტის რეგისტრაცია; მეტეოროლოგიური სამსახური; გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვების სისტემა; კ) სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის რკინიგზა და საავტომობილო გზები; ლ) თევზჭერა ოკეანესა და ღია ზღვაში; მ) სასაზღვრო-სანიტარიული კორდონი; ნ) კანონმდებლობა ფარმაცევტული პრეპარატების შესახებ; ო) საშუალო და უმაღლესი სასწავლებლების ატესტაცია და აკრედიტაცია; კანონმდებლობა აკადემიური, სამეცნიერო, პროფესიული წოდებებისა და ხარისხების შესახებ; პ) კანონმდებლობა ინტელექტუალური საკუთრების შესახებ; ჟ) სავაჭრო, სისხლის სამართლის, სამოქალაქო სამართლის, შრომის სამართლის, სასჯელის აღსრულებისა და საპროცესო კანონმდებლობა; რ) კრიმინალური პოლიცია და გამოძიება; ს) კანონმდებლობა მინის, ნიაღისეულის და ბუნებრივი რესურსების შესახებ.

2. ერთობლივ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები ცალკე განისაზღვრება.

მუხლი 4

1. საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე შესაბამისი პირობების შექმნისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფორმირების შემდეგ საქართველოს პარლამენტის შემადგენლობაში იქნება ორი პალატა-რესპუბლიკის საბჭო და სენატი.

2. რესპუბლიკის საბჭო შედგება პროპორციული წესით არჩეული წევრებისაგან.

3. სენატი შედგება აფხაზეთში, აჭარაში და საქართველოს სხვა ტერიტორიულ ერთეულებში არჩეული წევრებისა და საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დანიშნული 5 წევრისაგან.

4. პალატების შემადგენლობას, უფლებამოსილებასა და არჩევის წესს განსაზღვრავს ორგანული კანონი.

მუხლი 5

1. საქართველოში სახელმწიფო ხელისუფლების წყაროა ხალხი. სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება კონსტიტუციით დადგენილ ფარგლებში.

2. ხალხი თავის ძალაუფლებას ახორციელებს რეფერენდუმის, უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმებისა და თავისი წარმომადგენლების მეშვეობით.

3. არავის არა აქვს უფლება მიითვისოს ან უკანონოდ მოიპოვოს ხელისუფლება.

4. სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპზე დაყრდნობით.

მუხლი 6

1. საქართველოს კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. ყვე-

ლა სხვა სამართლებრივი აქტი უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციას.

2. საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ.

მუხლი 7

სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ფასეულობებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდულია ამ უფლებებითა და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით.

მუხლი 8

საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთში აგრეთვე-აფხაზური.

მუხლი 9

სახელმწიფო აღიარებს ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში, ამასთან ერთად აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას, ეკლესიის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან.

მუხლი 10

საქართველოს დედაქალაქი არის თბილისი.

მუხლი 11

საქართველოს სახელმწიფო სიმბოლოები დადგენილია ორგანული კანონით.

თავი მეორე

საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი

მუხლი 12

1. საქართველოს მოქალაქეობა მოიპოვება დაბადებით და ნატურალიზაციით. 2. საქართველოს მოქალაქე იმავდროულად არ შეიძლება იყოს სხვა სახელმწიფოს მოქალაქე.

3. საქართველოს მოქალაქეობის მოპოვებისა და დაკარგვის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 13

1. საქართველო მფარველობს თავის მოქალაქეს განურჩევლად მისი ადგილსამყოფელისა.

2. მოქალაქეობის ჩამორთმევა დაუშვებელია.

3. საქართველოდან საქართველოს მოქალაქის გაძევება დაუშვებელია.

სასამართლოს კონსტიტუცია

4. საქართველოს მოქალაქის უცხო სახელმწიფოსათვის გადაცემა დაუშვებელია, გარდა საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. გადანყვეტილება მოქალაქის გადაცემის შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში.

მუხლი 14

ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და ნოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა.

მუხლი 15

1. სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუვალი უფლებაა და მას იცავს კანონი.
2. სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიება - სიკვდილით დასჯა, მის სრულ გაუქმებამდე, შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ორგანული კანონით სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის. ამ სასჯელის შეფარდების უფლება აქვს მხოლოდ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს.

მუხლი 16

ყველას აქვს საკუთარი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება.

მუხლი 17

1. ადამიანის პატივი და ღირსება ხელშეუვალია.
2. დაუშვებელია ადამიანის წამება, მის მიმართ არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის მეთოდების გამოყენება.

მუხლი 18

1. ადამიანის თავისუფლება ხელშეუვალია.
2. თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადანყვეტილების გარეშე.

3. ადამიანის დაკავება დასაშვებია კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში საგანგებოდ უფლებამოსილი პირის მიერ. დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული პირი უნდა წარედგინოს სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით არა უგვიანეს 48 საათისა. თუ მომდევნო 24 საათის განმავლობაში სასამართლო არ მიიღებს გადანყვეტილებას დაპატიმრების ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შესახებ, პირი დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს.

4. დაუშვებელია დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული პირის ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება.

5. დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირს დაკავების ან დაპატიმრებისთანავე უნდა განემარტოს მისი უფლებები და თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველი. მას დაკავების ან დაპატიმრებისთანავე შეუძლია მოითხოვოს დამცველის დახმარება, რაც უნდა დაკმაყოფილდეს.

6. დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილის დაკავების ვადა არ უნდა

ალემატებოდეს 72 საათს, ხოლო ბრალდებულის წინასწარი პატიმრობა - 9 თვეს.

7. ამ მუხლის მოთხოვნათა დარღვევა ისჯება კანონით. უკანონოდ დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირს აქვს კომპენსაციის მიღების უფლება.

მუხლი 19

1. ყოველ ადამიანს აქვს სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება.

2. დაუშვებელია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე მისი იძულება გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ.

3. დაუშვებელია ამ მუხლში ჩამოთვლილ თავისუფლებათა შეზღუდვა, თუ მათი გამოვლინება არ ლახავს სხვათა უფლებებს.

მუხლი 20

1. ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, საუბარი სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინებანი ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლებების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშეც, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას.

2. არავის არა აქვს უფლება შევიდეს საცხოვრებელ ბინაში და სხვა მფლობელობაში მათ მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ, აგრეთვე ჩაატაროს ჩხრეკა, თუ არ არის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობა.

მუხლი 21

1. საკუთრება და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია. დაუშვებელია საკუთრების, მისი შექმნის, გასხვისების ან მემკვიდრეობით მიღების საყოველთაო უფლების გაუქმება.

2. აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის დასაშვებია ამ უფლებათა შეზღუდვა კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

3. აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევა დასაშვებია კანონით პირდაპირ დადგენილ შემთხვევებში, სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან ორგანული კანონით დადგენილი გადაუდებელი აუცილებლობისას და მხოლოდ სათანადო ანაზღაურებით.

მუხლი 22

1. ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, აქვს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება.

2. ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, შეუძლია თავისუფლად გავიდეს საქართველოდან. საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია თავისუფლად შემოვიდეს საქართველოში.

საქართველოს კონსტიტუცია

3. ამ უფლებათა შეზღუდვა შეიძლება მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელი სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის დაცვის, დანაშაულის თავიდან აცილების ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით.

მუხლი 23

1. ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლება უზრუნველყოფილია. ინტელექტუალური საკუთრების უფლება ხელშეუვალია.

2. შემოქმედებით პროცესში ჩარევა, შემოქმედებითი საქმიანობის სფეროში ცენზურა დაუშვებელია.

3. შემოქმედებითი ნაწარმოების დაყადაღება და გავრცელების აკრძალვა დაუშვებელია, თუ მისი გავრცელება არ ლახავს სხვა ადამიანის კანონიერ უფლებებს.

მუხლი 24

1. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით.

2. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისუფალია. ცენზურა დაუშვებელია.

3. სახელმწიფოს ან ცალკეულ პირებს არა აქვთ მასობრივი ინფორმაციის ან მისი გავრცელების საშუალებათა მონოპოლიზაციის უფლება.

4. ამ მუხლის პირველ და მეორე პუნქტებში ჩამოთვლილ უფლებათა განხორციელება შესაძლებელია კანონით შეზღუდოს ისეთი პირობებით, რომლებიც აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, სხვათა უფლებებისა და ღირსების დასაცავად, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად.

მუხლი 25

1. ყველას, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც არიან სამხედრო ძალების, პოლიციისა და უშიშროების სამსახურის შემადგენლობაში, უფლება აქვს წინასწარი ნებართვის გარეშე შეიკრიბოს საჯაროდ და უიარაღოდ როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ.

2. კანონით შეიძლება დაწესდეს ხელისუფლების წინასწარი გაფრთხილების აუცილებლობა, თუ შეკრება ან მანიფესტაცია ხალხისა და ტრანსპორტის სამოდრაო ადგილას იმართება.

3. ხელისუფლებას შეუძლია შეკრების ან მანიფესტაციის შეწყვეტა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მან კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი მიიღო.

მუხლი 26

1. ყველას აქვს საზოგადოებრივი გაერთიანებების, მათ შორის პროფესიული კავშირების შექმნისა და მათში გაერთიანების უფლება.

2. საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ ორგანული კანონის შესაბამისად შექმნან პოლიტიკური პარტია, სხვა პოლიტიკური გაერთიანება და მონაწილეობა მიიღონ მის საქმიანობაში.

3. დაუშვებელია ისეთი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური გაერთიანების შექმნა და საქმიანობა, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ან რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, ეროვნული, კუთხური, რელიგიური ან სოციალურ შუღლის გაღვივებას.

4. დაუშვებელია საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა მიერ შეიარაღებული ფორმირებების შექმნა.

5. პირი, რომელიც ჩაირიცხება სამხედრო ძალების, სახელმწიფო უშიშროების ან შინაგან საქმეთა ორგანოების პირად შემადგენლობაში, გამწესდება მოსამართლედ ან პროკურორად, წყვეტს პოლიტიკური გაერთიანების წევრობას.

6. საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერება ან მათი აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ორგანული კანონით დადგენილ შემთხვევებში და წესით.

მუხლი 27

სახელმწიფო უფლებამოსილია დააწესოს შეზღუდვები უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა პოლიტიკური საქმიანობაზე.

მუხლი 28

1. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს 18 წლის ასაკიდან აქვს რეფერენდუმში, სახელმწიფო და თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში მონაწილეობის უფლება. უზრუნველყოფილია ამომრჩეველთა ნების თავისუფალი გამოვლინება.

2. არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობის უფლება არა აქვს მოქალაქეს, რომელიც სასამართლომ ცნო ქმედუუნაროდ ან სასამართლოს განაჩენით იმყოფება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში.

მუხლი 29

1. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს დაიკავოს ნებისმიერი სახელმწიფო თანამდებობა, თუ იგი აკმაყოფილებს დადგენილ მოთხოვნებს.

2. სახელმწიფო სამსახურის პირობები განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 30

1. შრომა თავისუფალია.

2. სახელმწიფო ვალდებულია ხელი შეუწყოს თავისუფალი მენარმეობისა და კონკურენციის განვითარებას. აკრძალულია მონოპოლიური საქმიანობა, გარდა კანონით დაშვებული შემთხვევებისა. მომხმარებელთა უფლებები დაცულია კანონით.

3. შრომითი ურთიერთობის მომწესრიგებელ საერთაშორისო შეთან-

საქართველოს კონსტიტუცია

ხმებათა საფუძველზე სახელმწიფო იცავს საქართველოს მოქალაქეთა შრომით უფლებებს საზღვარგარეთ.

4. შრომითი უფლებების დაცვა, შრომის სამართლიანი ანაზღაურება და უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები, არასრულწლოვანისა და ქალის შრომის პირობები განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 31

სახელმწიფო ზრუნავს ქვეყნის მთელი ტერიტორიის თანაბარი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის უზრუნველსაყოფად კანონი ადგის შეღავათებს.

მუხლი 32

სახელმწიფო ხელს უწყობს უმუშევრად დარჩენილ საქართველოს მოქალაქეს დასაქმებაში. საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფის პირობები და უმუშევრის სტატუსი განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 33

გაფიცვის უფლება აღიარებულია. ამ უფლების განხორციელების წესი განისაზღვრება კანონით. კანონი ადგენს აგრეთვე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი სამსახურების საქმიანობის გარანტიებს.

მუხლი 34

1. სახელმწიფო ხელს უწყობს კულტურის განვითარებას, კულტურულ ცხოვრებაში მოქალაქეთა შეუზღუდავ მონაწილეობას, კულტურული თვითმყოფობის გამოვლინებასა და გამდიდრებას, ეროვნულ და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებათა აღიარებას და საერთაშორისო კულტურულ ურთიერთობათა გაღრმავებას.

2. საქართველოს ყოველი მოქალაქე ვალდებულია ზრუნავდეს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-შენარჩუნებაზე. კულტურულ მემკვიდრეობას სახელმწიფო იცავს კანონით.

მუხლი 35

1. ყველას აქვს განათლების მიღებისა და მისი ფორმის არჩევის უფლება.

2. სახელმწიფო უზრუნველყოფს საგანმანათლებლო პროგრამების შესაბამისობას საერთაშორისო წესებთან და სტანდარტებთან.

3. სკოლამდელ აღზრდას უზრუნველყოფს სახელმწიფო. დაწყებითი განათლება სავალდებულოა. სახელმწიფო თავის ხარჯზე უზრუნველყოფს საბაზო განათლებას. მოქალაქეებს უფლება აქვთ კანონით დადგენილი წესით და განსაზღვრულ ფარგლებში სახელმწიფო სასწავლებლებში უფასოდ მიიღონ საშუალო, პროფესიული და უმაღლესი განათლება.

4. სახელმწიფო მხარს უჭერს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს კანონით დადგენილი წესით.

მუხლი 36

1. ქორწინება ემყარება მეუღლეთა უფლებრივ თანასწორობასა და ნებაყოფლობას.

2. სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას.

3. დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით.

მუხლი 37

1. ყველას აქვს ჯანმრთელობის დაზღვევით, როგორც ხელმისაწვდომი სამედიცინო დახმარების საშუალებით, სარგებლობის უფლება. კანონით დადგენილი წესით განსაზღვრულ პირობებში უზრუნველყოფილია უფასო სამედიცინო დახმარება.

2. სახელმწიფო აკონტროლებს ჯანმრთელობის დაცვის ყველა დანებსეულებას, სამკურნალო საშუალებათა წარმოებას და ამ საშუალებებით ვაჭრობას.

3. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი. ყველა ვალდებულია გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს.

4. ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველსაყოფად, საზოგადოების ეკოლოგიური და ეკონომიკური ინტერესების შესაბამისად, ახლანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით სახელმწიფო უზრუნველყოფს გარემოს დაცვასა და რაციონალურ ბუნებათსარგებლობას.

5. ადამიანს უფლება აქვს მიიღოს სრული, ობიექტური და დროული ინფორმაცია მისი სამუშაო და საცხოვრებელი გარემოს მდგომარეობის შესახებ.

მუხლი 38

1. საქართველოს მოქალაქენი თანასწორი არიან სოციალურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში განურჩევლად მათი ეროვნული, ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი კუთვნილებისა. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების შესაბამისად მათ უფლება აქვთ თავისუფლად, ყოველგვარი დისკრიმინაციისა და ჩარევის გარეშე განავითარონ თავიანთი კულტურა, ისარგებლონ დედაენით პირად ცხოვრებაში და საჯაროდ.

2. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების შესაბამისად, უმცირესობათა უფლებების განხორციელება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს სუვერენიტეტს, სახელმწიფო წყობილებას, ტერიტორიულ მთლიანობასა და პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას.

მუხლი 39

საქართველოს კონსტიტუცია არ უარყოფს ადამიანისა და მოქალაქის სხვა საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებს, თავისუფლებებსა და გარანტიებს, რომლებიც აქ არ არის მოხსენიებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობენ კონსტიტუციის პრინციპებიდან.

მუხლი 40

1. ადამიანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშავეობა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით და კანონიერ ძალაში შესული

საქართველოს კონსტიტუცია

სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით.

2. არავინ არ არის ვალდებული ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა. ბრალდების მტკიცების მოვალეობა ეკისრება ბრალმდებელს.

3. დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ, საბრალდებო დასკვნა და გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ უტყუარ მტკიცებულებებს. ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადწყვედოს ბრალდებულის სასარგებლოდ.

მუხლი 41

1. საქართველოს ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით გაეცნოს სახელმწიფო დანესებულებებში მასზე არსებულ ინფორმაციას, აგრეთვე იქ არსებულ ოფიციალურ დოკუმენტებს, თუ ისინი არ შეიცავენ სახელმწიფო, პროფესიულ ან კომერციულ საიდუმლოებას.

2. ოფიციალურ ჩანაწერებში არსებული ინფორმაცია, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობასთან, მის ფინანსებთან ან სხვა კერძო საკითხებთან, არავისთვის არ უნდა იყოს ხელმისაწვდომი თვით ამ ადამიანის თანხმობის გარეშე, გარდა კანონით დადგენილი შემთხვევებისა, როდესაც ეს აუცილებელია სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, ჯანმრთელობის, სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.

მუხლი 42

1. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს.

2. ყოველი პირი უნდა განსაჯოს მხოლოდ იმ სასამართლომ, რომლის იურისდიქციასაც ექვემდებარება მისი საქმე.

3. დაცვის უფლება გარანტირებულია.

4. არავის არ შეიძლება განმეორებით დაედოს მსჯავრი ერთი და იმავე დანაშაულისათვის.

5. არავინ არ აგებს პასუხს იმ ქმედობისათვის, რომელიც მისი ჩადენის დროს სამართალდარღვევად არ ითვლებოდა. კანონს, თუ ის არ ამსუბუქებს ან არ აუქმებს პასუხისმგებლობას, უკუქმედებითი ძალა არა აქვს.

6. ბრალდებულს უფლება აქვს მოითხოვოს თავისი მონმეების ისეთ-სავე პირობებში გამოძახება და დაკითხვა, როგორც აქვთ ბრალდების მონმეებს.

7. კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს.

8. არავინ არ არის ვალდებული მისცეს თავისი ან იმ ახლობელთა საწინააღმდეგო ჩვენება, რომელთა წრეც განისაზღვრება კანონით.

9. ყველასთვის გარანტირებულია სახელმწიფო და თვითმმართველობის ორგანოთა და მოსამსახურეთაგან უკანონოდ მიყენებული ზარალის სასამართლო წესით სრული ანაზღაურება სახელმწიფო სახ-

სრებიდან.

მუხლი 43

1. საქართველოს ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვას ზედამხედველობას უწევს საქართველოს სახალხო დამცველი, რომელსაც 5 წლის ვადით სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს საქართველოს პარლამენტი.

2. სახალხო დამცველი უფლებამოსილია გამოავლინოს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის ფაქტები, შეატყობინოს ამის შესახებ შესაბამის ორგანოებსა და პირებს. სახალხო დამცველის საქმიანობისათვის დაბრკოლებათა შექმნა ისჯება კანონით.

3. სახალხო დამცველის უფლებამოსილებს განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 44

1. საქართველოში მცხოვრები ყოველი პირი ვალდებულია ასრულებდეს საქართველოს კონსტიტუციისა და კანონმდებლობის მოთხოვნებს.

2. ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელებამ არ უნდა დაარღვიოს სხვათა უფლებები და თავისუფლებები.

მუხლი 45

კონსტიტუციაში მითითებული ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, მათი შინაარსის გათვალისწინებით, ვრცელდება აგრეთვე იურიდიულ პირებზე.

მუხლი 46

1. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს ქვეყანაში ან მის რომელიმე ნაწილში შეზღუდოს კონსტიტუციის მე-18, მე-20, 21-ე, 22-ე, 24-ე, 25-ე, 30-ე, 33-ე და 41-ე მუხლებში ჩამოთვლილი უფლებანი და თავისუფლებანი. საქართველოს პრეზიდენტი ვალდებულია არა უგვიანეს 48 საათისა ეს გადაწყვეტილება შეიტანოს პარლამენტში დასამტკიცებლად.

2. თუ შემოღებულია საგანგებო ან საომარი მდგომარეობა, საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის, სხვა წარმომადგენლობით ორგანოთა არჩევნები ტარდება ამ მდგომარეობის გაუქმების შემდეგ.

მუხლი 47

1. საქართველოში მცხოვრებ უცხოელ მოქალაქეებს და მოქალაქეობის არმქონე პირებს საქართველოს მოქალაქის თანაბარი უფლებანი და მოვალეობანი აქვთ, გარდა კონსტიტუციითა და კანონით გათვალისწინებული გამონაკლისებისა.

2. საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად, კანონით დადგენილი წესით, საქართველო თავშესაფარს აძლევს უცხოელ მოქალაქეებსა და მოქალაქეობის არმქონე პირებს.

3. დაუშვებელია სხვა სახელმწიფოს გადაეცეს შემოხიზნული პირი, რომელსაც დევნიან პოლიტიკური მრწამსისათვის, ან იმ ქმედობისათვის, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობით დანაშაულად არ ითვლება.

მუხლი 48

საქართველოს პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, კონსტიტუციით განსაზღვრულ ფარგლებში კონტროლს უწევს მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.

მუხლი 49

1. პარლამენტი შედგება საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით, ოთხი წლის ვადით, პროპორციული სისტემით არჩეული 150 და მაჟორიტარული სისტემით არჩეული 85 პარლამენტის წევრისაგან.

2. პარლამენტის წევრად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 25 წლის ასაკიდან.

3. პარლამენტის შინაგანი სტრუქტურა და მუშაობის წესი განისაზღვრება პარლამენტის რეგლამენტით.

მუხლი 50

1. არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებას, რომლის ინიციატივაც დადასტურებულია არანაკლებ 50000 ამომრჩევლის ხელმოწერით, ან რომელსაც ჰყავს წარმომადგენელი პარლამენტში არჩევნების დანიშნვის დროისათვის, მაჟორიტარული სისტემით არჩევნებში - პირს, რომლის ინიციატივაც დადასტურებულია 1000 ხელმოწერით მაინც, ან რომელიც ბოლო არჩევნებით იყო პარლამენტის წევრი.

2. პარლამენტის წევრთა მანდატები განაწილდება მხოლოდ იმ პოლიტიკურ გაერთიანებებსა და საარჩევნო ბლოკებს შორის, რომლებიც პროპორციული სისტემით ჩატარებულ არჩევნებში მიიღებენ მონაწილე ამომრჩეველთა ხმების 5 პროცენტს მაინც.

3. პარლამენტის მორიგი არჩევნები ტარდება მისი უფლებამოსილების გასვლამდე არა უგვიანეს 15 დღისა. თუ არჩევნების ვადა ემთხვევა საგანგებო ან საომარ მდგომარეობას, არჩევნები ტარდება ამ მდგომარეობის გაუქმებიდან არა უგვიანეს 60 დღისა. არჩევნების თარიღს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი არჩევნებამდე არა უგვიანეს 60 დღისა.

4. პარლამენტის უფლებამოსილება წყდება ახალარჩეული პარლამენტის პირველი შეკრებისთანავე.

5. პარლამენტის წევრის არჩევის წესი, აგრეთვე არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის დაუშვებლობა განისაზღვრება კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით.

მუხლი 51

საქართველოს ახლარჩეული პარლამენტის პირველი სხდომა უნდა გაიმართოს არჩევნებიდან 20 დღის განმავლობაში. პირველი სხდომის დღეს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი. პარლამენტი მუშაობას შეუდგება, თუ დადასტურებულია დეპუტატთა არანაკლებ ორი მესამედის უფლებამოსილება.

მუხლი 52

1. საქართველოს პარლამენტის წევრი არის სრულიად საქართველოს წარმომადგენელი, სარგებლობს თავისუფალი მანდატით და მისი განვევა დაუშვებელია.

2. პარლამენტის წევრის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, მისი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი გაჩხრეკა შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის თანხმობით. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. თუ პარლამენტი არ მისცემს თანხმობას, პარლამენტის დაკავებული ან დაპატიმრებული წევრი დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს.

3. პარლამენტის წევრს უფლება აქვს ჩვენება არ მისცეს იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც პარლამენტის წევრს. დაუშვებელია ამ საკითხთან დაკავშირებული წერილობითი მასალის დაყადაღება. ეს უფლება პარლამენტის წევრს უნარჩუნდება მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგაც.

4. პარლამენტის წევრი პასუხისგებაში არ მიეცემა თავისი მოვალეობის შესრულებისას პარლამენტში თუ მის გარეთ გამოთქმული აზრებისა და შეხედულებებისათვის.

5. უზრუნველყოფილია პარლამენტის წევრის უფლებამოსილებათა შეუფერხებელი განხორციელების პირობები. პარლამენტის წევრის განცხადების საფუძველზე შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოები უზრუნველყოფენ მის პირად უსაფრთხოებას.

6. დეპუტატის უფლებამოსილებათა განხორციელებისათვის დაბრკოლებათა შექმნა ისჯება კანონით.

მუხლი 53

1. პარლამენტის წევრს უფლება არა აქვს ეკავოს რაიმე თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ენეოდეს სამეწარმეო საქმიანობას. შეუთავსებლობის შემთხვევებს განსაზღვრავს კანონი.

2. წინა პუნქტებით გათვალისწინებულ მოთხოვნათა დარღვევისას პარლამენტის წევრს უფლებამოსილება შეუწყდება.

3. პარლამენტის წევრი იღებს კანონით დადგენილ გასამრჯელოს.

მუხლი 54

1. პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ცნობის ან ვადამდე შეწყვეტის საკითხს წყვეტს პარლამენტი. პარლამენტის ეს გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს საკონსტიტუციო სასამართლოში.

2. პარლამენტის წევრს უფლებამოსილება ვადამდე შეუწყდება, თუ:

საპარტეზლოს კონსტიტუცია

ა) პირადი განცხადებით უფლებამოსილება მოეხსნა; ბ) მის მიმართ კანონიერ ძალაში შევიდა სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი; გ) სასამართლომ ცნო ქმედუუნაროდ, უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გარდაცვლილად; დ) დაიკავა პარლამენტის წევრის სტატუსთან შეუთავსებელი თანამდებობა, ან ეწევა შეუთავსებელ საქმიანობას; ე) დაკარგა საქართველოს მოქალაქეობა; ვ) არასაკატიო მიზეზით ოთხი თვის განმავლობაში არ მონაწილეობდა პარლამენტის მუშაობაში; ზ) გარდაიცვალა.

მუხლი 55

1. საქართველოს პარლამენტი თავისი უფლებამოსილების ვადით, რეგლამენტით დადგენილი წესით, ფარული კენჭისყრით ირჩევს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს და თავმჯდომარის მოადგილეებს, მათ შორის თითო მოადგილეს აფხაზეთიდან და აჭარიდან არჩეულ პარლამენტის წევრთაგან მათივე წარდგინებით.

2. პარლამენტის თავმჯდომარე უძღვება პარლამენტის მუშაობას, უზრუნველყოფს აზრის თავისუფალ გამოხატვას, ხელს აწერს პარლამენტის მიერ მიღებულ აქტებს, ასრულებს რეგლამენტით გათვალისწინებულ სხვა უფლებამოსილებებს.

3. პარლამენტის თავმჯდომარის მოადგილეები ასრულებენ თავმჯდომარის მოვალეობას მისივე დავალებით, თავმჯდომარის მიერ უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობისას ან თანამდებობიდან მისი გადაყენებისას.

4. პარლამენტის თავმჯდომარე რეგლამენტით გათვალისწინებული წესით ახორციელებს სრულ ადმინისტრაციულ ფუნქციებს პარლამენტის შენობაში.

მუხლი 56

1. საკანონმდებლო საკითხების წინასწარი მომზადების, გადაწყვეტილებათა შესრულებისათვის ხელის შეწყობის, პარლამენტის მიერ მის წინაშე ანგარიშვალდებული ორგანოების და მთავრობის საქმიანობის კონტროლის მიზნით პარლამენტში მისი უფლებამოსილების ვადით იქმნება კომიტეტები.

2. კონსტიტუციითა და რეგლამენტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, აგრეთვე დეპუტატთა არანაკლებ ერთი მეოთხედის მოთხოვნით პარლამენტში იქმნება საგამოძიებო ან სხვა დროებითი კომისიები. საპარლამენტო უმრავლესობის წარმომადგენლობა დროებით კომისიაში არ უნდა აღემატებოდეს კომისიის წევრთა საერთო რაოდენობის ნახევარს.

3. საგამოძიებო კომისიის მოთხოვნით მის სხდომაზე გამოცხადება, აგრეთვე საკითხის გამოკვლევისათვის აუცილებელი საბუთების წარდგენა სავალდებულოა.

მუხლი 57

1. პარლამენტის მუშაობის ორგანიზაციისათვის იქმნება პარლამენ-

ტის ბიურო, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე, თავმჯდომარის მოადგილეები, პარლამენტის კომიტეტებისა და საპარლამენტო ფრაქციების თავმჯდომარეები.

2. ბიურო ამ კანონით თანამდებობის პირთა დანიშვნასთან დაკავშირებულ საკითხებს შესაბამისი კომიტეტების დასკვნის საფუძველზე განიხილავს რეგლამენტით გათვალისწინებული წესით. დასკვნა ნარედგინება პრეზიდენტს და ბიურო იღებს გადაწყვეტილებებს პარლამენტის მუშაობის ორგანიზაციულ საკითხებზე.

მუხლი 58

1. პარლამენტის წევრები შეიძლება გაერთიანდნენ საპარლამენტო ფრაქციაში. ფრაქციის წევრთა რაოდენობა არ უნდა იყოს ათზე ნაკლები.

2. ფრაქციის შექმნისა და საქმიანობის წესი, მისი უფლებამოსილება განისაზღვრება კანონითა და რეგლამენტით.

მუხლი 59

1. პარლამენტის წევრი უფლებამოსილია კითხვით მიმართოს პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ ორგანოს, მთავრობის წევრს, ქალაქის მერს, ყველა დონის ტერიტორიული ერთეულის აღმასრულებელი ორგანოს ხელმძღვანელს, სახელმწიფო დაწესებულებებს და მიიღოს მათგან პასუხი.

2. პარლამენტის წევრთა სულ ცოტა ათკაციან ჯგუფს, საპარლამენტო ფრაქციას უფლება აქვთ შეკითხვით მიმართონ პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ ორგანოს, მთავრობის ცალკეულ წევრს, რომლებიც ვალდებული არიან უპასუხონ დასმულ შეკითხვას პარლამენტის სხდომაზე. პასუხი შეიძლება გახდეს პარლამენტის განხილვის საგანი.

მუხლი 60

1. პარლამენტის სხდომები საჯაროა. დამსწრეთა უმრავლესობის გადაწყვეტილებით პარლამენტს შეუძლია ცალკეული საკითხების განხილვისას სხდომა ან მისი ნაწილი დახურულად გამოაცხადოს.

2. პარლამენტის მიერ არჩეული, დანიშნული ან დამტკიცებული თანამდებობის პირი უფლებამოსილია, ხოლო მოთხოვნის შემთხვევაში ვალდებულია, დაესწროს პარლამენტის, მისი კომიტეტისა და კომისიის სხდომებს. ასეთი თანამდებობის პირს მოთხოვნისთანავე უნდა მოუსმინოს პარლამენტმა, კომიტეტმა ან კომისიამ.

3. კენჭისყრა ყოველთვის არის ღია ან სახელობითია, გარდა კონსტიტუციითა და კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

4. პარლამენტის სხდომის ოქმი, საიდუმლო საკითხების გამოკლებით, ქვეყნდება პარლამენტის ბეჭდვით ორგანოში.

მუხლი 61

1. საქართველოს პარლამენტი თავისი უფლებით იკრიბება მორიგ სესიაზე წელიწადში ორჯერ. საშემოდგომო სესია იხსნება სექტემბრის პირველ სამშაბათს და იხურება დეკემბრის მესამე პარასკევს, ხოლო საგზააფხულო სესია იხსნება თებერვლის პირველ სამშაბათს და იხურება

საქართველოს კონსტიტუცია

იენისის ბოლო პარასკევს.

2. საქართველოს პრეზიდენტი პარლამენტის თავმჯდომარის, დეპუტატთა არანაკლებ მეოთხედის მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით სესიებს შორის პერიოდში იწვევს პარლამენტის რიგგარეშე სესიას, ხოლო მორიგი სესიის მიმდინარეობისას - რიგგარეშე სხდომას. თუ წერილობითი მოთხოვნის წარდგენიდან 48 საათის განმავლობაში მოწვევის აქტი არ გამოიცა, პარლამენტი თავისი რეგლამენტის თანახმად ვალდებულია მომდევნო 48 საათის განმავლობაში შეუდგეს მუშაობას.

3. პარლამენტის რიგგარეშე სხდომა ჩატარდება მხოლოდ განსაზღვრული დღის წესრიგით და იხურება მისი ამონაწერისთანავე.

4. პრეზიდენტის მიერ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადებიდან 48 საათის განმავლობაში პარლამენტი იკრიბება. პარლამენტის მუშაობა გრძელდება ამ მდგომარეობის დამთავრებამდე.

მუხლი 62

პარლამენტის გადაწყვეტილება ომისა და ზავის, საგანგებო ან საომარი მდგომარეობისა და კონსტიტუციის 46-ე მუხლით გათვალისწინებულ საკითხებზე მიიღება პარლამენტის წევრთა სრული შემადგენლობის უმრავლესობით.

მუხლი 63

1. 75-ე მუხლის მეორე პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში იმპიჩმენტის წესით საქართველოს პრეზიდენტის თანამდებობიდან გადაყენების საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ერთ მესამედს. საკითხი დასკვნისათვის გადაეცემა უზენაეს სასამართლოს ან საკონსტიტუციო სასამართლოს.

2. თუ უზენაესმა სასამართლომ თავისი დასკვნით დაადასტურა პრეზიდენტის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნების არსებობა, ან საკონსტიტუციო სასამართლომ - კონსტიტუციის დარღვევა, დასკვნის განხილვის შემდეგ პარლამენტი სრული შემადგენლობის უმრავლესობით იღებს გადაწყვეტილებას, რომ კენჭისყრაზე დაისვას იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან პრეზიდენტის გადაყენების საკითხი.

3. პრეზიდენტი იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენებულად ჩაითვლება, თუ ამ გადაწყვეტილებას მხარი დაუჭირა პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორმა მესამედმა.

4. თუ 30 დღის ვადაში პარლამენტმა არ მიიღო გადაწყვეტილება, საკითხი მოხსნილად ითვლება და მომდევნო ერთი წლის განმავლობაში დაუშვებელია იმავე ბრალდების წარდგენა.

5. დაუშვებელია პრეზიდენტისთვის წარდგენილი ბრალდების პარლამენტში განხილვა და გადაწყვეტილების მიღება საგანგებო და საომარი მდგომარეობის ან ომის დროს.

მუხლი 64

1. კონსტიტუციის დარღვევისას, სახელმწიფოს ღალატისა და სისხლის

სამართლის სხვა დანაშაულის ჩადენისათვის იმპიჩმენტის წესით უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის, მთავრობის წევრების, გენერალური პროკურორის, კონტროლის პალატის თავმჯდომარის და ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრების გადაყენების საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ერთ მესამედს.

2. 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული წესით დასკვნის მიღების შემდეგ სრული შემადგენლობის უმრავლესობით პარლამენტი უფლებამოსილია თანამდებობიდან გადააყენოს ამ მუხლის პირველ პუნქტში ჩამოთვლილი თანამდებობის პირები. ამ შემთხვევებზე ვრცელდება აგრეთვე 63-ე მუხლის მე-4 პუნქტის მოქმედება.

მუხლი 65

1. საქართველოს პარლამენტი სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ახდენს საერთაშორისო ხელშეკრულებათა და შეთანხმებათა რატიფიცირებას, დენონსირებასა და გაუქმებას.

2. იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა და შეთანხმებათა გარდა, რომლებიც ითვალისწინებენ რატიფიცირებას, სავალდებულოა აგრეთვე ისეთი საერთაშორისო ხელშეკრულებისა და შეთანხმების რატიფიცირება, რომელიც: ა) ითვალისწინებს საერთაშორისო ორგანიზაციაში ან სახელმწიფოთაშორის კავშირში საქართველოს შესვლას; ბ) სამხედრო ხასიათისაა; გ) ეხება სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას ან სახელმწიფო საზღვრების შეცვლას; დ) დაკავშირებულია სახელმწიფოს მიერ სესხის აღებასა და გაცემასთან; ე) მოითხოვს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის შეცვლას, ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად აუცილებელი კანონებისა და კანონის ძალის მქონე აქტების მიღებას.

3. პარლამენტს უნდა ეცნობოს სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებათა და შეთანხმებათა დადების შესახებ.

4. საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის ან წარდგინების შეტანის შემთხვევაში დაუშვებელია საერთაშორისო ხელშეკრულების თუ შეთანხმების რატიფიცირება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

მუხლი 66

1. პარლამენტში კანონპროექტი ან დადგენილება მიღებულად ითვლება, როცა მას მხარს დაუჭერს დამსწრეთა უმრავლესობა, მაგრამ არანაკლებ პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთი მესამედისა, თუ კონსტიტუციით არ არის განსაზღვრული კანონპროექტის ან დადგენილების მიღების სხვა წესი.

2. ორგანული კანონის პროექტი მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სიითი შემადგენლობის ნახევარზე მეტი.

3. პარლამენტის თანხმობა მიიღება დადგენილების სახით, თუ კონსტიტუციით სხვა წესი არ არის განსაზღვრული.

4. სხვა სახის გადაწყვეტილებათა მიღების წესი განისაზღვრება პარლამენტის რეგლამენტით.

მუხლი 67

1. საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება აქვს საქართველოს პრეზიდენტს, პარლამენტის წევრს, საპარლამენტო ფრაქციას, პარლამენტის კომიტეტს, აფხაზეთისა და აჭარის უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოებს, არანაკლებ 30000 ამომრჩეველს.

2. საქართველოს პრეზიდენტის მოთხოვნით მის წარდგენილ კანონპროექტს პარლამენტი განიხილავს რიგგარეშე.

მუხლი 68

1. პარლამენტის მიერ მიღებული კანონპროექტი 5 დღის ვადაში გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს.

2. პრეზიდენტი 10 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს კანონს ან მოტივირებული შენიშვნებით უბრუნებს პარლამენტს.

3. თუ პრეზიდენტი დააბრუნებს კანონპროექტს, პარლამენტი კენჭს უყრის პრეზიდენტის შენიშვნებს. შენიშვნათა მისაღებად საკმარისია ხმათა იგივე რაოდენობა, რაც ამ სახის კანონპროექტისათვის დადგენილია კონსტიტუციის 66-ე მუხლით. თუ შენიშვნები მიღებულია, კანონპროექტის საბოლოო რედაქცია გადაეცემა პრეზიდენტს, რომელიც 7 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს მას.

4. თუ პარლამენტმა არ მიიღო პრეზიდენტის შენიშვნები, კენჭი ეყრება კანონპროექტის პირვანდელ რედაქციას. კანონი ან ორგანული კანონი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარი დაუჭირა პარლამენტის სიითი შემადგენლობის არანაკლებ სამმა მეხუთედმა. კონსტიტუციის შესწორება მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარი დაუჭირა პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორმა მესამედმა.

5. თუ პრეზიდენტმა დადგენილ ვადაში არ გამოაქვეყნა კანონი, მას ხელს აწერს და აქვეყნებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

6. კანონი ძალაში შედის მისი ოფიციალურ ორგანოში გამოქვეყნებიდან მეთხუთმეტე დღეს, თუ სხვა ვადა არ არის დადგენილი.

**თავი მეოთხე
საქართველოს პრეზიდენტი**

მუხლი 69

1. საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს სახელმწიფოსა და აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაური.

2. საქართველოს პრეზიდენტი წარმართავს და ახორციელებს სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკას. იგი უბრუნველყოფს ქვეყნის ერთიანობას და მთლიანობას, სახელმწიფო ორგანოთა საქმიანობას კონსტიტუციის შესაბამისად.

3. საქართველოს პრეზიდენტი საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელია საგარეო ურთიერთობებში.

მუხლი 70

1. საქართველოს პრეზიდენტი აირჩევა საყოველთაო, თანასწორი და

პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით 5 წლის ვადით. ერთი და იგივე პირი პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს ზედიზედ მხოლოდ ორჯერ.

2. პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე დაბადებით საქართველოს მოქალაქე 35 წლის ასაკიდან, რომელსაც საქართველოში უცხოვრია 15 წელს მაინც და არჩევნების დანიშვნის დღეს ცხოვრობს საქართველოში.

3. პრეზიდენტობის კანდიდატის დასახელების უფლება აქვს მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებას ან საინიციატივო ჯგუფს. კანდიდატის წარდგენა დადასტურებული უნდა იყოს არანაკლებ 50000 ამომრჩევლის ხელმოწერით.

4. არჩევნები ჩატარებულად ჩაითვლება, თუ მასში მონაწილეობდა ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის უმრავლესობა. არჩეულად ჩაითვლება კანდიდატი, რომელსაც ხმა მისცა არჩევნების მონაწილეთა ნახევარზე მეტმა.

5. თუ არჩევნები ჩატარებულად გამოცხადდა, მაგრამ ვერც ერთმა კანდიდატმა ვერ მიიღო ხმათა საჭირო რაოდენობა, ორი კვირის თავზე იმართება არჩევნების მეორე ტური.

6. არჩევნების მეორე ტურში კენჭი ეყრება პირველ ტურში უკეთესი შედეგების მქონე ორ კანდიდატს. მეორე ტური ჩატარებულად ჩაითვლება, თუ მასში მონაწილეობდა ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის მესამედი მაინც. არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც მეტ ხმას მიიღებს, ოღონდ ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის არანაკლებ ერთი მეხუთედისა.

7. თუ არჩევნები ჩატარებულად არ გამოცხადდა, ან ჩატარდა, მაგრამ პირველ ტურში მონაწილეობდა მხოლოდ ერთი კანდიდატი და მან ხმების საჭირო რაოდენობა ვერ მოაგროვა, ან მეორე ტურში არ აირჩა პრეზიდენტი, ორი თვის ვადაში ტარდება ხელახალი არჩევნები.

8. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს არჩევნები არ ტარდება.

9. პრეზიდენტის მორიგი არჩევნების პირველი ტური ეწყობა წინა არჩევნების ჩატარებიდან მეხუთე წლის აპრილის მეორე კვირა დღეს.

10. პრეზიდენტის არჩევნების წესი და პირობები განისაზღვრება კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით.

მუხლი 71

1. თანამდებობის დაკავების წინ საქართველოს ახალარჩეული პრეზიდენტი წარმოთქვამს საპროგრამო სიტყვას და დებს ფიცს:

“მე, საქართველოს პრეზიდენტი, ღვთისა და ერის წინაშე ვაცხადებ, რომ დავიცავ საქართველოს კონსტიტუციას, ქვეყნის დამოუკიდებლობას, ერთიანობასა და განუყოფლობას, კეთილსინდისიერად აღვასრულებ პრეზიდენტის მოვალეობას, ვიზრუნებ ჩემი ქვეყნის მოქალაქეთა უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობისათვის, ჩემი ხალხისა და მამულის

საქართველოს კონსტიტუცია

ალორძინებისა და ძლევამოსილებისათვის”.

2. პირველი პუნქტით გათვალისწინებული ცერემონიალი იმართება პრეზიდენტის არჩევის დღიდან მესამე კვირა დღეს.

მუხლი 72

საქართველოს პრეზიდენტს უფლება არა აქვს ეკავოს სხვა თანამდებობა, ეწოდეს სამენარმო საქმიანობას, იღებდეს ხელფასს ან სხვაგვარ მუდმივ ანაზღაურებას რაიმე სხვა საქმიანობისათვის.

მუხლი 73

1. საქართველოს პრეზიდენტი: ა) დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებს, აწარმოებს მოლაპარაკებას უცხოეთის სახელმწიფოებთან; პარლამენტის თანხმობით ნიშნავს და ათავისუფლებს საქართველოს ელჩებსა და სხვა დიპლომატიურ წარმომადგენლებს; იღებს უცხოეთის სახელმწიფოთა და საერთაშორისო ორგანიზაციათა ელჩებისა და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების აკრედიტაციას; ბ) პარლამენტის თანხმობით ნიშნავს მთავრობის წევრებს - მინისტრებს; გ) უფლებამოსილია თანამდებობიდან გაათავისუფლოს მინისტრები; დ) იღებს მინისტრებისა და კანონით განსაზღვრული სხვა თანამდებობის პირების გადადგომას, უფლებამოსილია მინისტრებს დააკისროს თანამდებობრივ მოვალეობათა შესრულება ახალი მთავრობის შექმნამდე; ე) წარუდგენს პარლამენტს საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტს პარლამენტის შესაბამის კომიტეტებთან ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების შეთანხმების შემდეგ; ვ) პარლამენტს წარუდგენს, ნიშნავს და ათავისუფლებს თანამდებობის პირებს კონსტიტუციითა და კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით; ზ) საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში აცხადებს საომარ მდგომარეობას, სათანადო პირობების არსებობისას დებს ზავს და არა უგვიანეს 48 საათისა შეაქვს ეს გადაწყვეტილებები პარლამენტში დასამტკიცებლად; თ) ომიანობის თუ მასობრივი არეულობის, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის, სამხედრო გადატრიალებისა და შეიარაღებული ამბოხების, ეკოლოგიური კატასტროფების და ეპიდემიების დროს, ან სხვა შემთხვევებში, როცა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მოკლებული არიან კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა ნორმალური განხორციელების შესაძლებლობას, ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ან მის რომელიმე ნაწილში აცხადებს საგანგებო მდგომარეობას და არა უგვიანეს 48 საათისა ეს გადაწყვეტილება შეაქვს პარლამენტში დასამტკიცებლად. საგანგებო მდგომარეობის დროს გამოსცემს კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს, რომლებიც მოქმედებს საგანგებო მდგომარეობის დამთავრებამდე, ახორციელებს საგანგებო ღონისძიებებს. დეკრეტები წარედგინება პარლამენტს, როცა იგი შეიკრიბება. საგანგებო უფლებამოსილებანი ვრცელდება მხოლოდ იმ ტერიტორიაზე, სადაც ამ პუნქტში აღნიშნულ მიზეზებთან დაკავშირებით გამოცხადებულია

საგანგებო მდგომარეობა; ი) პარლამენტის თანხმობით უფლებამოსილია შეაჩეროს თვითმმართველობის ან ტერიტორიული ერთეულების სხვა წარმომადგენლობითი ორგანოების საქმიანობა, ან დაითხოვოს ისინი, თუ მათი მოქმედებით საფრთხე შეექმნა ქვეყნის სუვერენიტეტს, ტერიტორიულ მთლიანობას, სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა განხორციელებას; კ) კონსტიტუციისა და კანონის საფუძველზე გამოსცემს ბრძანებულებებს და განკარგულებებს; ლ) ხელს აწერს და აქვეყნებს კანონებს კონსტიტუციით განსაზღვრული წესით; მ) წყვეტს მოქალაქეობის, თავშესაფრის მიცემის საკითხებს; ნ) ანიჭებს სახელმწიფო ჯილდოებს, უმაღლეს სამხედრო, სპეციალურ და საპატიო წოდებებს, უმაღლეს დიპლომატიურ რანგებს; ო) ახორციელებს მსჯავრდებულთა შეწყალებას;

2. პრეზიდენტი ნიშნავს პარლამენტისა და წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევნებს კანონით დადგენილი წესით.

3. პრეზიდენტი უფლებამოსილია გააუქმოს მისდამი ანგარიშვალდებული აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოთა აქტები.

4. პრეზიდენტი არის საქართველოს სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი. იგი ნიშნავს ეროვნული უშიშროების საბჭოს წევრებს, თავმჯდომარეობს მის სხდომებს, ნიშნავს და გადააყენებს მხედართმთავრებს.

5. პრეზიდენტი უფლებამოსილია მიმართოს ხალხს და პარლამენტს. წელიწადში ერთხელ იგი პარლამენტს წარუდგენს მოხსენებას ქვეყნის მდგომარეობის უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე.

6. პრეზიდენტი ახორციელებს კონსტიტუციითა და კანონით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს.

მუხლი 74

1. საქართველოს პარლამენტის, არანაკლებ 200000 ამომრჩევლის მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით საქართველოს პრეზიდენტი კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით განსაზღვრულ საკითხებზე ნიშნავს რეფერენდუმს მისი ჩატარების მოთხოვნის მიღებიდან 30 დღის განმავლობაში.

2. არ შეიძლება რეფერენდუმის მოწყობა კანონის მისაღებად ან გასაუქმებლად, ამნისტიისა და შეწყალების გამო, საერთაშორისო ხელშეკრულებათა და შეთანხმებათა რატიფიცირებისა და დენონსირების შესახებ, აგრეთვე ისეთ საკითხებზე, რომლებიც ზღუდავენ ადამიანის ძირითად კონსტიტუციურ უფლებებსა და თავისუფლებებს.

3. რეფერენდუმის დანიშვნასა და ჩატარებასთან დაკავშირებული საკითხები განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 75

1. საქართველოს პრეზიდენტი ხელშეუხებელია. თანამდებობაზე ყოფნის დროს არ შეიძლება მისი დაპატიმრება ან სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა.

საქართველოს კონსტიტუცია

2. პრეზიდენტის მიერ კონსტიტუციის დარღვევის შემთხვევაში, რაც დადატურებულია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, სახელმწიფო ლალატისა და სხვა სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისათვის პარლამენტს კონსტიტუციის 63-ე მუხლით, და ორგანული კანონით დადგენილი წესით შეუძლია თანამდებობიდან გადააყენოს პრეზიდენტი: ა) კონსტიტუციის დარღვევისათვის, რაც დადასტურებული უნდა იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით; ბ) თუ უზენაესი სასამართლოს დასკვნით დადასტურებულია მის ქმედებაში სახელმწიფო ლალატისა და სხვა სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნები.

მუხლი 76

1. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ თავისი უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობის ან პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში პრეზიდენტის მოვალეობას ასრულებს პარლამენტის თავმჯდომარე. ამ ხნის განმავლობაში პარლამენტის თავმჯდომარის მოვალეობას ასრულებს პარლამენტის თავმჯდომარის ერთ-ერთი მოადგილე.

2. პრეზიდენტის მოვალეობის შემსრულებელი უფლებამოსილი არ არის გამოიყენოს 73.1-ი მუხლის “გ” და “ი” პუნქტებით და 74.1-ი მუხლებით გათვალისწინებული უფლებები.

3. პრეზიდენტის არჩევნები ტარდება პრეზიდენტის უფლებამოსილების შეწყვეტის დროიდან 45 დღის განმავლობაში და მის ჩატარებას უზრუნველყოფს პარლამენტი.

მუხლი 77

1. აღმასრულებელი ხელისუფლების განსახორციელებლად საქართველოს პრეზიდენტი ფიცის მიღების შემდეგ იღებს მთავრობის ძველი შემადგენლობის მიერ უფლებამოსილებათა მოხსნას და შეუძლია მასვე დააკისროს მოვალეობათა შესრულება მთავრობის ახალი შემადგენლობის ფორმირებამდე. ორი კვირის განმავლობაში პრეზიდენტი ვალდებულია ჩამოაყალიბოს მთავრობის შემადგენლობა და წარუდგინოს პარლამენტს. შესაბამის კომიტეტებში განხილვის შემდეგ პარლამენტი ამტკიცებს მას სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით.

2. მთავრობის იმ წევრის საკითხს, რომლის მიმართ პარლამენტმა მიიღო აცხილება, ან რომელიც ვერ დამტკიცდა, წყვეტს პრეზიდენტი. ის უფლებამოსილია ხელახლა წარადგინოს იგივე ან ახალი კანდიდატურა. ერთი და იგივე კანდიდატურა შეიძლება წარდგენილ იქნეს ორჯერ. მეორედ წარდგენის წესი განისაზღვრება კანონით.

3. მინისტრის განთავისუფლების შემთხვევაში მინისტრის კანდიდატურას პრეზიდენტი პარლამენტს წარუდგენს ორი კვირის ვადაში.

მუხლი 78

1. აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურასა და საქმიანობის წესს პრეზიდენტის წარდგინებით ამტკიცებს პარლამენტი.

2. აკრძალულია სამხედრო ძალების, სახელმწიფო უშიშროებისა და

პოლიციის უწყებათა შერწყმა ან სხვაგვარი გაერთიანება.

მუხლი 79

1. მთავრობის წევრები პასუხისმგებელი არიან საქართველოს პრეზიდენტის წინაშე.

2. მთავრობის წევრები უფლებამოსილებას იხსნიან პრეზიდენტის წინაშე.

მუხლი 80

1. მთავრობის წევრს უფლება არა აქვს ეკავოს სხვა თანამდებობა, გარდა პარტიულისა, ენეოდეს სამენარმეო საქმიანობას, იღებდეს ხელფასს ან სხვაგვარ მუდმივ ანაზღაურებას რაიმე სხვა საქმიანობიდან.

2. მთავრობის წევრი უფლებამოსილია თანამდებობიდან გადადგეს კანონით განსაზღვრული წესით.

3. მთავრობის წევრის თანამდებობიდან განთავისუფლება შესაძლებელია პრეზიდენტის ბრძანებულებით ან პარლამენტის მიერ 64-ე მუხლით განსაზღვრული წესით.

მუხლი 81

1. სამინისტროები იქმნება კანონის საფუძველზე სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების განსაზღვრულ სფეროში სახელმწიფო მმართველობის უზრუნველსაყოფად.

2. სამინისტროს ხელმძღვანელობს მინისტრი, რომელიც დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებებს მის კომპეტენციას მიკუთვნებულ საკითხებზე. მინისტრი კანონის საფუძველზე და მის შესასრულებლად გამოსცემს ბრძანებებს.

3. მთავრობის შემადგენლობაშია სახელმწიფო მინისტრი, რომელიც ხელმძღვანელობს კანცელარიას და პრეზიდენტის რწმუნებით ასრულებს მის ცალკეულ დავალებებს.

თავი მეხუთე

სასამართლო ხელისუფლება

მუხლი 82

1. სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულების და კანონით დადგენილი სხვა ფორმების მეშვეობით.

2. სასამართლოს აქტები სავალდებულოა ყველა სახელმწიფო ორგანოსა და პირისათვის ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე.

3. სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მას ახორციელებენ მხოლოდ სასამართლოები.

4. სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოაქვს საქართველოს სახელით.

მუხლი 83

1. საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანოა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. მისი უფლებამოსილება, შექმნისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება კონსტიტუციით და ორგანული კანონით.

საქართველოს კონსტიტუცია

2. მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საერთო სასამართლოები. მათი სისტემა და სამართალწარმოების წესი დადგენილია კანონით.

3. სამხედრო სასამართლოს შემოღება შეიძლება საომარ პირობებში და მხოლოდ საერთო სასამართლოს სისტემაში.

4. საგანგებო ან სპეციალური სასამართლოების შექმნა დაუშვებელია.

მუხლი 84

1. მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციას და კანონს. რაიმე ზემოქმედება მოსამართლეზე, ან ჩარევა მის საქმიანობაში გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით, აკრძალულია და ისჯება კანონით.

2. მოსამართლის ჩამოცილება საქმის განხილვისაგან, თანამდებობიდან მისი ვადამდე განთავისუფლება ან სხვა თანამდებობაზე გადაყვანა დაიშვება მხოლოდ კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში.

3. არავის არა აქვს უფლება მოსთხოვოს მოსამართლეს ანგარიში კონკრეტულ საქმეზე.

4. ბათილია ყველა აქტი, რომელიც ზღუდავს მოსამართლის დამოუკიდებლობას.

5. სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმება, შეცვლა ან შეჩერება შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს კანონით განსაზღვრული წესით.

მუხლი 85

1. სასამართლოში საქმე განიხილება ღია სხდომაზე. დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დასაშვებია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. სასამართლოს გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ.

2. სამართალწარმოება ხორციელდება სახელმწიფო ენაზე. პირს, რომელმაც სახელმწიფო ენა არ იცის, მიეჩინება თარჯიმანი. იმ რაიონებში, სადაც მოსახლეობა არ ფლობს სახელმწიფო ენას, უზრუნველყოფილია სახელმწიფო ენის შესწავლისა და სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა.

3. სამართალწარმოება ხორციელდება მხარეთა თანასწორობისა და შევიწროებისაგან თავისუფლების საფუძველზე.

მუხლი 86

1. მოსამართლე შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 30 წლის ასაკიდან, თუ მას აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება და სპეციალობით მუშაობის სულ ცოტა 5 წლის გამოცდილება.

2. მოსამართლის თანამდებობაზე გამწესება ხდება არანაკლებ 10 წლის ვადით. მოსამართლეთა შერჩევის, დანიშვნის, თანამდებობიდან განთავისუფლების წესი განისაზღვრება კანონით.

3. მოსამართლის თანამდებობა შეუთავსებელია ნებისმიერ სხვა თანამდებობასთან და ანაზღაურებად საქმიანობასთან, გარდა პედაგოგიური მოღვაწეობისა. მოსამართლე არ შეიძლება იყოს პოლიტიკური პარტიის

წვერი, მონაწილეობდეს პოლიტიკურ საქმია ნობაში.

მუხლი 87

1. მოსამართლე ხელშეუხებელია. დაუშვებელია მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, მისი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი გაჩხრეკა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის თანხმობის გარეშე. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს. თუ იგი არ მისცემს თანხმობას, დაკავებული ან დაპატიმრებული მოსამართლე დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს.

2. სახელმწიფო უზრუნველყოფს მოსამართლის და მისი ოჯახის უსაფრთხოებას.

მუხლი 88

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო სასამართლო ხელისუფლებას ახორციელებს საკონსტიტუციო სამართალწარმოების წესით.

2. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო შედგება 9 მოსამართლისაგან - საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრებისაგან. სასამართლოს სამ წევრს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი, სამ წევრს ირჩევს პარლამენტი სიითი შემადგენლობის არანაკლებ სამი მეხუთედით, სამ წევრს ნიშნავს უზენაესი სასამართლო. საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრთა უფლებამოსილების ვადაა 10 წელი. საკონსტიტუციო სასამართლო თავისი შემადგენლობიდან 5 წლის ვადით ირჩევს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარეს. თავმჯდომარედ ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევა დაუშვებელია.

3. საკონსტიტუციო სასამართლოს წვერი არ შეიძლება იყოს პირი, რომელსაც ადრე ეკავა ეს თანამდებობა.

4. საკონსტიტუციო სასამართლოს წვერი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 35 წლის ასაკიდან, თუ მას აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება. საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების შერჩევის, დანიშვნისა და არჩევის, მათი უფლებამოსილების შეწყვეტის, აგრეთვე საკონსტიტუციო სამართალწარმოების და სასამართლოს საქმიანობის სხვა საკითხები განისაზღვრება კანონით.

5. საკონსტიტუციო სასამართლოს წვერი ხელშეუხებელია. დაუშვებელია მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, მისი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი გაჩხრეკა საკონსტიტუციო სასამართლოს თანხმობის გარეშე. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს საკონსტიტუციო სასამართლოს. თუ იგი არ მისცემს თანხმობას, საკონსტიტუციო სასამართლოს დაკავებული ან დაპატიმრებული წვერი დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს.

მუხლი 89

საქართველოს კონსტიტუცია

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედის, სასამართლოს, აფხაზეთისა და აჭარის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოების, სახალხო დამცველის და მოქალაქის სარჩელისა თუ წარდგინების საფუძველზე ორგანული კანონით დადგენილი წესით: ა) იღებს გადაწყვეტილებებს კონსტიტუციასთან კანონის და პრეზიდენტის, აფხაზეთის, აჭარის ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა ნორმატიული აქტების შესაბამისობის საკითხებზე; ბ) იხილავს დავას სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის შესახებ; გ) იხილავს მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებათა შექმნისა და საქმიანობის კონსტიტუციურობის საკითხებს; დ) იხილავს რეფერენდუმებისა და არჩევნების კონსტიტუციურობის საკითხთან დაკავშირებულ დავას; ე) იხილავს საერთაშორისო ხელშეკრულებების და შეთანხმებების კონსტიტუციურობის საკითხს; ვ) მოქალაქის სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავის საკითხებთან მიმართებით; ზ) ახორციელებს საქართველოს კონსტიტუციით და ორგანული კანონით განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს.

2. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან.

მუხლი 90

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლო დადგენილი საპროცესო ფორმით ზედამხედველობს მართლმსაჯულების განხორციელებას საქართველოს საერთო სასამართლოებში, პირველი ინსტანციით განიხილავს კანონით განსაზღვრულ საქმეებს.

2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს და უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი არანაკლებ 10 წლის ვადით.

3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს უფლებამოსილება, ორგანიზაცია, საქმიანობისა და უზენაესი სასამართლოს წევრთა უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის წესი განისაზღვრება კანონით.

4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე და წევრები ხელშეუხებელი არიან. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის და წევრების სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა, დაკავება ან დაპატიმრება, მათი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი გაჩხრეკა შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის თანხმობით. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. თუ პარლამენტი არ მისცემს თანხმობას, დაკავებული ან დაპატიმრებული დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს.

მუხლი 91

1. საქართველოს პროკურატურა სასამართლო ხელისუფლების დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს სისხლისსამართლებრივ დევნას, ზედამხედველობას მოკვლევის დაწესებულებებზე, სასჯელის მოხდაზე, მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას.

2. საქართველოს პროკურატურა ერთიანი ცენტრალიზებული სისტემა. გენერალურ პროკურორს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით ნიშნავს პარლამენტი სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით 5 წლის ვადით. ქვემდგომ პროკურორებს ნიშნავს გენერალური პროკურორი.

3. პროკურატურის უფლებამოსილება, ორგანიზაცია და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

თავი მეექვსე
სახელმწიფო ფინანსები და კონტროლი

მუხლი 92

1. საქართველოს პარლამენტი სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ყოველწლიურად წილებს სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონს, რომელსაც ხელს აწერს საქართველოს პრეზიდენტი.

2. საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შედგენისა და მიღების წესი განისაზღვრება კანონით.

მუხლი 93

1. მხოლოდ საქართველოს პრეზიდენტი უფლებამოსილი პარლამენტს წარუდგინოს ბიუჯეტის პროექტი.

2. პრეზიდენტი მომავალი წლის ბიუჯეტის პროექტს პარლამენტს წარუდგენს არა უგვიანეს სამი თვისა საბიუჯეტო წლის დამთავრებამდე. ბიუჯეტის პროექტთან ერთად პრეზიდენტი წარუდგენს მოხსენებას მიმდინარე წლის ბიუჯეტის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ. სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშს პრეზიდენტი პარლამენტს დასამტკიცებლად წარუდგენს საბიუჯეტო წლის დასრულებიდან არა უგვიანეს 3 თვისა.

3. პრეზიდენტის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია ბიუჯეტის პროექტში ცვლილების შეტანა. პრეზიდენტს მხოლოდ იმ პირობით შეუძლია მოსთხოვოს პარლამენტს დამატებითი სახელმწიფო ხარჯის გაღება, თუ მიუთითებს მისი დაფარვის წყაროს.

4. თუ პარლამენტმა ახალი საბიუჯეტო წლის დაწყებამდე ვერ მოახერხა ბიუჯეტის მიღება, სახელმწიფოს მიერ ადრე ნაკისრ ვალდებულებათა შესასრულებლად აუცილებელი ხარჯები დაიფარება წინა წლის ბიუჯეტის მიხედვით.

მუხლი 94

1. სავალდებულოა გადასახადებისა და მოსაკრებლების გადახდა კანონით დადგენილი ოდენობითა და წესით.

საქართველოს კონსტიტუცია

2. გადასახადებისა და მოსაკრებლების სტრუქტურას, შემოღების წესს ადგენს მხოლოდ კანონი.

3. გადასახადებისაგან განთავისუფლება, აგრეთვე სახელმწიფო ხაზინიდან ხარჯის გაღება დასაშვებია მხოლოდ კანონით.

მუხლი 95

1. საქართველოს ფულად-საკრედიტო სისტემის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს საქართველოს ეროვნული ბანკი.

2. საქართველოს ეროვნული ბანკი შეიმუშავებს და ახორციელებს ფულად-საკრედიტო და სავალუტო პოლიტიკას პარლამენტის მიერ განსაზღვრული ძირითადი მიმართულებების შესაბამისად.

3. ეროვნული ბანკი არის ბანკთა ბანკი, საქართველოს მთავრობის ბანკირი და ფისკალური აგენტი.

4. ეროვნული ბანკი დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში. ეროვნული ბანკის უფლება-მოვალეობა, საქმიანობის წესი და დამოუკიდებლობის გარანტია განისაზღვრება ორგანული კანონით.

5. ფულის სახელწოდება და ერთეული განისაზღვრება კანონით. ფულის ემისიის უფლება აქვს მხოლოდ ეროვნულ ბანკს.

მუხლი 96

1. საქართველოს ეროვნული ბანკის უმაღლესი ორგანოა ეროვნული ბანკის საბჭო, რომლის წევრებს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით 7 წლის ვადით სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი. ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრების გადაყენება შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის გადაწყვეტილებით 64-ე მუხლის შესაბამისად.

2. ეროვნული ბანკის პრეზიდენტს ეროვნული ბანკის საბჭოს წარდგინებით ბანკის საბჭოს წევრთაგან ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს პრეზიდენტი.

3. ეროვნული ბანკი პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე და ყოველწლიურად წარუდგენს მას თავისი საქმიანობის ანგარიშს.

მუხლი 97

1. სახელმწიფო სახსრებისა და სახელმწიფოს სხვა მატერიალურ ფასეულობათა გამოყენებასა და ხარჯვას ზედამხედველობს საქართველოს კონტროლის პალატა. იგი უფლებამოსილია აგრეთვე შეამოწმოს საფინანსო-სამეურნეო კონტროლის სხვა სახელმწიფო ორგანოთა საქმიანობა, წარუდგინოს პარლამენტს საგადასახადო კანონმდებლობის სრულყოფის წინადადებები.

2. კონტროლის პალატა დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში. იგი ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე. კონტროლის პალატის თავმჯდომარეს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით 5 წლის ვადით სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ნიშნავს პარლამენტი. მისი თანამდებობიდან გადაყენება შეიძლება მხოლოდ პარლამენტის გადაწყვეტილებით 64-ე მუხლის შესაბამისად.

3. წელიწადში ორჯერ, ბიუჯეტის შესრულების წინასწარი და სრული ანგარიშის წარდგენის დროს, კონტროლის პალატა პარლამენტს წარუდგენს მოხსენებას მთავრობის ანგარიშთან დაკავშირებით, ხოლო წელიწადში ერთხელ - თავისი საქმიანობის ანგარიშს.

4. კონტროლის პალატის უფლებამოსილება, ორგანიზაცია და საქმიანობის წესი, დამოუკიდებლობის გარანტია განისაზღვრება კანონით.

5. სახელმწიფო კონტროლის სხვა ორგანოები იქმნება კანონის შესაბამისად.

თავი მეშვიდე
სახელმწიფოს თავდაცვა

მუხლი 98

1. საქართველოს სუვერენული უფლებაა აწარმოოს თავდაცვითი ომი.

2. ქვეყნის დამოუკიდებლობის, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად, აგრეთვე საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად საქართველოს ჰყავს სამხედრო ძალები.

3. სამხედრო ძალების სახეობები და შემადგენლობა განისაზღვრება კანონით. სამხედრო ძალების სტრუქტურას ამტკიცებს საქართველოს პრეზიდენტი, რაოდენობას კი ეროვნული უშიშროების საბჭოს წარდგინებით - პარლამენტი სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით.

მუხლი 99

1. სამხედრო აღმშენებლობისა და ქვეყნის თავდაცვის ორგანიზაციისათვის იქმნება ეროვნული უშიშროების საბჭო, რომელსაც ხელმძღვანელობს საქართველოს პრეზიდენტი.

2. ეროვნული უშიშროების საბჭოს შემადგენლობა, უფლებამოსილება და საქმიანობის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მუხლი 100

1. საქართველოს პარლამენტის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია სამხედრო ძალთა გამოყენება საგანგებო მდგომარეობის დროს ან საერთაშორისო ვალდებულებათა შესასრულებლად.

2. სახელმწიფოს თავდაცვის მიზნით განსაკუთრებულ და კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ქვეყანაში სხვა სახელმწიფოს სამხედრო ძალის შემოყვანის, გამოყენების და გადაადგილების გადანყვეტილებას იღებს საქართველოს პრეზიდენტი. გადანყვეტილება დაუყოვნებლივ წარედგინება პარლამენტს დასამტკიცებლად და ძალაში შედის პარლამენტის თანხმობის შემდეგ.

მუხლი 101

1. საქართველოს დაცვა საქართველოს ყოველი მოქალაქის მოვალეობაა.

საქართველოს კონსტიტუცია

2. ქვეყნის დაცვა და სამხედრო ვალდებულების მოხდა საამისო უნარის მქონე ყველა მოქალაქის ვალია. სამხედრო ვალდებულების მოხდის ფორმას ადგენს კანონი.

თავი მერვე კონსტიტუციის გადასინჯვა

მუხლი 102

1. კონსტიტუციის ზოგადი ან ნაწილობრივი გადასინჯვის კანონპროექტის შეტანის უფლება აქვთ:

- ა) პრეზიდენტს;
- ბ) პარლამენტის წევრთა სრული შემადგენლობის ნახევარზე მეტს;
- გ) არანაკლებ 200000 ამომრჩეველს.

2. კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონპროექტი წარედგინება საქართველოს პარლამენტს, რომელიც აქვეყნებს მას საყოველთაო-სახალხო განხილვისათვის. პარლამენტში კანონპროექტის განხილვა იწყება მისი გამოქვეყნებიდან ერთი თვის შემდეგ.

3. კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონპროექტი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს საქართველოს პარლამენტის სრული შემადგენლობის სულ ცოტა ორი მესამედი.

4. კონსტიტუციის 68-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონს ხელს აწერს და აქვეყნებს საქართველოს პრეზიდენტი.

მუხლი 103

საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადება გამოიწვევს კონსტიტუციის გადასინჯვის შეჩერებას საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გაუქმებამდე.

თავი მეცხრე გარდამავალი დებულებები

მუხლი 104

1. საქართველოს კონსტიტუცია ძალაში შედის საქართველოს ახლარჩეული პრეზიდენტისა და პარლამენ გს უფლებამოსილების ცნობის დღიდან.

2. კონსტიტუციის 49-ე, 50-ე და 70-ე მუხლები ძალაში შედის კონსტიტუციის გამოქვეყნებისთანავე.

მუხლი 105

1. 1995 წლის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებას, რომლის ინიციატივა დადასტურებულია 50000 ხელმოწერით მაინც, ან რომელსაც ჰყავდა წარმომადგენელი პარლამენტში კონსტიტუციის მიღების დღისათვის.

2. პროპორციული სისტემით არჩევნები ტარდება ერთიანი პარტიული სიით.

3. პოლიტიკურ გაერთიანებას, საარჩევნო ბლოკს უფლება აქვს მაჟორიტარულ საარჩევნო ოლქში წარადგინოს დეპუტატობის ის კანდიდატი, რომელიც იმავდროულად მის პარტიულ სიაშია.

4. მაჟორიტარულ საარჩევნო ოლქში არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც ხმათა მეტ რაოდენობას მიიღებს, მაგრამ კენჭისყრის მონაწილეთა არანაკლებ ერთი მესამედისა.

5. თუ პარლამენტის წევრი პირველ ტურში ვერ აირჩა, ჩატარდება მეორე ტური, რომელშიც მონაწილეობას მიიღებს უკეთესი შედეგის მქონე ორი კანდიდატი. არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც ხმათა მეტ რაოდენობას მიიღებს.

6. ეს მუხლი ძალაში შედის კონსტიტუციის გამოქვეყნებისთანავე და მოქმედებს ახალარჩეული პარლამენტის უფლებამოსილების ცნობამდე.

მუხლი 106

1. კონსტიტუციის ძალაში შესვლის შემდეგ მოქმედებს მხოლოდ ის სამართლებრივი აქტი ან აქტის ნაწილი, რომელიც კონსტიტუციას არ ეწინააღმდეგება.

2. კონსტიტუციის ძალაში შესვლიდან ორი წლის განმავლობაში საქართველოს პრეზიდენტი და საქართველოს პარლამენტი უზრუნველყოფენ კონსტიტუციის ძალაში შესვლამდე მიღებული ნორმატიული აქტების სახელმწიფო რეგისტრაციას, კონსტიტუციასთან და კანონებთან მათ შესაბამისობას.

3. კონსტიტუციის ძალაში შესვლიდან ორი წლის განმავლობაში საქართველოს პარლამენტმა უნდა მიიღოს კონსტიტუციით გათვალისწინებული ორგანული კანონები, ან დაადასტუროს ამ სფეროში არსებული ნორმატიული აქტების მართლზომიერება.

მუხლი 107

1. კონსტიტუციის შესაბამისად სასამართლო წყობილების ორგანული კანონების მიღებამდე ძალაში რჩება სასამართლო წყობილების მოქმედი კანონმდებლობა.

2. კონსტიტუციის მე-18 მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტები ძალაში შევა შესაბამისი სისხლის სამართლის საპროცესო საკანონმდებლო აქტების მიღების შემდეგ.

3. საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონი მიღებულ უნდა იქნეს 1996 წლის 1 თებერვლამდე.

მუხლი 108

საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრულ აღდგენასთან დაკავშირებით კონსტიტუციის 102-ე მუხლის მე-2 პუნქტში სათანადო ცვლილებებისა თუ დამატებები შეტანა გამონაკლისის

კანონმდობის

წესით დასაშვებია კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონპროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვისათვის გამოქვეყნების გარეშე.

მუხლი 109

1. შესაბამისი წესით მიღებულ კონსტიტუციას ხელს აწერს და აქვეყნებს საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური.

2. საქართველოს პარლამენტისა და საკონსტიტუციო კომისიის წევრები ხელს აწერენ კონსტიტუციის ტექსტს. კონსტიტუციის ძალაში შესვლიდან სულ ცოტა ერთი წლის განმავლობაში ტექსტი ღიად უნდა ინახებოდეს საქართველოს ყველა ადგილობრივი ორგანოს შენობაში, რათა მოსახლეობა გაეცნოს მის შინაარსს.

მიღებულია 1995 წლის 24 აგვისტოს

**ეროვნულ უმცირესობათა
ინტეგრაცია მულტილინგვური
განათლების საშუალებით**

განათლების პოლიტიკის დოკუმენტი (პროექტი)

შესავალი

ეროვნულ უმცირესობათა სამოქალაქო ინტეგრაციის წარმატების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინდიკატორი არის სახელმწიფო ენის ცოდნა. არსებობს პირდაპირი კავშირი სახელმწიფო ენაზე საუბრის შესაძლებლობას, სამოქალაქო საზოგადოებასთან ინტეგრაციასა და შრომის ბაზარს შორის. არსებობს იმის რისკი, რომ სახელმწიფო ენის გავრცელება, შეიძლება ჩაითვალოს ასიმილაციის პოლიტიკად ეროვნული უმცირესობების მიერ, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს წინააღმდეგობის გრძნობა. მაშასადამე, მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო ენის ხელშეწყობისას დაცულ იქნას უმცირესობათა უფლებები. ე.ი. ის ადამიანები, რომლებიც ეკუთვნიან ეროვნულ უმცირესობებს, აცნობიერებდნენ, რომ აქვთ თანასწორი შესაძლებლობები თავიანთ ენაზე განათლების მიღების ჩათვლით. ასე რომ, მულტილინგვური განათლება აღქმულია, როგორც ინტეგრაციის პოლიტიკის ეფექტური ინსტრუმენტი, რომელიც საშუალებას აძლევს ეთნიკურ და ენობრივ უმცირესობებს, რომ ჰქონდეთ სახელმწიფო ენის დაუფლების უკეთესი შესაძლებლობა და ამავე დროს უზრუნველყოფს მათი მშობლიური ენების ფუნქციონირებას.

პოლიტიკის მიზნები

ეროვნული უმცირესობების საზოგადოებაში ინტეგრაციისათვის მნიშვნელოვან როლს ასრულებს განათლების სისტემა. ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაციისათვის საჭიროა სახელმწიფო ენის ცოდნა და მათი ლინგვისტური და კულტურული იდენტურობის დაცვა. განათლების სისტემამ უნდა უზრუნველყოს ზოგადადამიანური და ზოგადსახელმწიფოებრივი ღირებულებების შესწავლა და მიღება, ასევე ეროვნულ უმცირესობათა კულტურული იდენტურობის დაცვა და ინტერკულტურული განათლება.

მულტილინგვური სწავლებისას კლასში ორი, ან მეტი ენა გამოიყენება. განათლების მიღება მშობლიურ ენაზე ბავშვებსა და მოსწავლეებს თავიანთი ინტელექტუალური შესაძლებლობების სრული განვითარების შესაძლებლობას აძლევს. იმავდროულად ისინი ეუფლებიან ლინგვისტურ უნარებს იმ ენაზე, რომელიც მათთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია. თუმცა მულტილინგვური განათლების მიღების ძირითადი უპირატესობა ის არის, რომ იგი ხელს უწყობს ინტერკულტურული ჩვევებისა და ტოლერანტობის განვითარებას, რაც მრავალენოვანი ქვეყანაში მშვიდობიანი საზოგადოების ჩამოყალიბებას განაპირობებს.

ამიტომ საქართველოში მულტილინგვური განათლების ძირითადი მიზნები ასეთია:

- შეიქმნას განათლების ისეთი სისტემა, რომელიც იქნება ძირითადი ინსტრუმენტი ეროვნულ უმცირესობათა საზოგადოებაში ინტეგრაციისათვის.

- შეიქმნას განათლების ისეთი სისტემა, რომელიც იქნება ძირითადი ინსტრუმენტი ტოლერანტობისა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებისათვის.

- უზრუნველყოფილ იქნას, რომ საქართველოს ყველა მცხოვრები საკმაოდ ფლობდეს ქართულ ენას იმისთვის, რომ აქტიური მონაწილეობა მიიღოს საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში და წარმატებით მოხდეს მისი ინტეგრაცია დასაქმების სფეროში.

- უზრუნველყოფილ იქნას ეროვნულ უმცირესობათა განათლების ისეთი პროგრამების შექმნა და დანერგვა, რომლებიც შეესაბამება ზემოაღნიშნულ მიზნებს და იმავდროულად ხელს შეუწყობს ეროვნულ უმცირესობათა კულტურული და ლინგვისტური იდენტურობის დაცვასა და ინტეგრაციას ქართულ საზოგადოებაში.

ლეგალური ჩარჩოები

კანონი საჯარო განათლების შესახებ ლეგალურ ჩარჩოებს გვთავაზობს საქართველოში მულტილინგვური განათლების პროგრამების შემუშავებისა და დანერგვისათვის. საჯარო განათლების 4.3 პუნქტის თანახმად, საქართველოს იმ მოქალაქეებს, რომელთათვის ქართული ენა მშობლიური არ არის, აქვთ უფლება მიიღონ სრული საჯარო განათლება თავიანთ მშობლიურ ენაზე იმ კურიკულუმების მიხედვით,

კანონმდებელი

რომელიც შემუშავებულია კანონის შესაბამისად. ასეთ საჯარო სკოლებში სახელმწიფო ენის სწავლა აუცილებელია, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ორივე სახელმწიფო ენის (ქართულისა და აფხაზურის) სწავლა მოეთხოვებათ. უფრო მეტიც, ამ მუხლის მე-4 პუნქტის შესაბამისად, ზოგიერთ შემთხვევაში, რომელიც რეგულირდება საერთაშორისო შეთანხმებებითა და ხელშეკრულებებით, რომლებშიც საქართველოც მონაწილეობს, უცხო ენაზე სწავლებაც ნებადართულია. ასეთ საჯარო სკოლებში სახელმწიფო ენის სწავლება აუცილებელია, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ორივე სახელმწიფო ენა უნდა ისწავლებოდეს.

ენობრივი მრავალფეროვნების ღირებულება და ლეგიტიმურობა ხაზგასმულია მზარდი რაოდენობის საერთაშორისო შეთანხმებებსა და სხვა დოკუმენტებში, რომლებიც სხვადასხვა წყაროდან მომდინარეობს: გაერო და მასთან დაკავშირებული სააგენტოები, ევროპის საბჭო და ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია (OSCE). განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს: გაერთიანებული ერების დეკლარაცია იმ ადამიანის უფლებებზე, რომელიც მიეკუთვნება ეროვნულ ან ეთნიკურ, რელიგიურ და ლინგვისტურ უმცირესობებს (1992); კოპენჰაგენის შეხვედრის დოკუმენტი ადამიანის შესაძლებლობებზე (OSCE) (1990); ეროვნული უმცირესობების დაცვის ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია (1994); და ევროპული ქარტია რეგიონულ ან უმცირესობათა ენებისათვის (1992).

2005 წლის 13 ოქტომბერს საქართველოს მთავრობის მიერ რატიფიცირებულ იქნა ევროპული ჩარჩო კონვენცია, ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვის შესახებ, რომელიც იძლევა ლეგალურ გარანტიას უმცირესობათა სრული ინტეგრაციის შემდგომ, საგანმანათლებლო სისტემის საშუალებით ინტეგრაციისა და უმცირესობათა ენებზე განათლების უფლებების კონსტიტუციური დაცვის ჩათვლით.

პოლიტიკის ძირითადი პრინციპები

მულტილინგვური განათლების პოლიტიკა უნდა ემყარებოდეს შემდეგ ძირითად პრინციპებს:

- ხელმისაწვდომობის პრინციპი

მულტილინგვური განათლება თანაბრად ხელმისაწვდომია ყველა მონაწილისთვის; ყველა სკოლას, სწავლების ენისაგან დამოუკიდებლად, აქვს უფლება შეიმუშაოს და დანერგოს მულტილინგვური საგანმანათლებლო პროგრამები თავიანთი რესურსების გათვალისწინებით, მოსწავლეებისა და მათი მშობლების საჭიროებების შესაბამისად. მულტილინგვური განათლების ხელმისაწვდომობა ასევე გულისხმობს დამატებითი სასწავლო აქტივობების, სოციალური და კულტურული მოვლენებისა და სხვა ისეთი შესაძლებლობების ხელმისაწვდომობას, რომელთა შეთავაზებაც შეიძლება მულტილინგვური განათლებისა და

სოციალური ინტეგრაციის მხარდასაჭერად.

- ინტეგრაციის პრინციპი

სახელმწიფოში მულტილინგვური განათლება ჩართული უნდა იყოს საშუალო განათლების ინსტიტუციებში.

- მონანილეობის პრინციპი

ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენლები ფართო საზოგადოებასთან ერთად აქტიურად უნდა ჩაერთონ მულტილინგვური განათლების პოლიტიკის განვითარებასა და გატარებაში.

- უწყვეტობისა და თანმიმდევრობის პრინციპი

საშუალო სკოლებში მულტილინგვური განათლება უნდა გახდეს მთელი განათლების სისტემის – სკოლამდელი განათლებიდან პროფესიულ და უმაღლეს განათლებამდე – ინტეგრალური ნაწილი და უნდა უზრუნველყოს მონანილეთა წარმატებული გადასვლა განათლების შემდგომ საფეხურზე.

- ინსტიტუციათა თანამშრომლობისა და პასუხისმგებლობის პრინციპი

მულტილინგვური განათლება უნდა იყოს ეროვნული ინტეგრაციის პროგრამების ნაწილი და პოლიტიკის გატარებისას უნდა ითხოვდეს პასუხისმგებელი ინსტიტუციების ჩართვასა და თანამშრომლობას.

პრობლემების იდენტიფიცირება

მიმდინარე მულტილინგვური საგანმანათლებლო პოლიტიკის მოკლე მიმოხილვა

ეროვნულ უმცირესობათა საგანმანათლებლო პოლიტიკის სფეროში განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო გეგმავს არაერთი მოკლევადიანი და გრძელვადიანი პროგრამების განხორციელებას. ამის მთავარი მიზანია არაქართული სკოლების მოსწავლეების სამოქალაქო ინტეგრაციის ხელშეწყობა, რაც სახელმწიფო ენისა და ეროვნულ უმცირესობათა ენების გაუმჯობესებული სწავლებით უნდა იყოს მიღწეული. ყოვლისმომცველი პროგრამები შექმნილია ფინანსების უკეთ გამოყენებისა და სკოლებში სწავლის ხარისხის გასაუმჯობესებლად. ეს ინიციატივები შეეხება არაქართულ სკოლებს მთელი ქვეყნის მასშტაბით.

ამ პროგრამების უმეტესობა მიზანმიმართულია: 1) სახელმწიფო ენისა და ეროვნულ უმცირესობათა ენების კურიკულუმების გაუმჯობესების; 2) მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების; 3) ეროვნულ უმცირესობათა სკოლების მხარდაჭერის; 4) სახელმწიფო ენის ფლობის დონის სრულყოფისაკენ.

საზოგადოდ, იმ პროგრამებმა, რომლებიც ფოკუსირებულია ახალი კურიკულუმების შექმნაზე, პილოტირებასა და დანერგვაზე, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა უნიფიცირებული განათლების სტანდარტების სისტემის შემუშავებასა და ყველა სკოლაში მათი დანერგვის საქმეში. ისეთი ახალი სახელმძღვანელოების შედგენამ, რომლებიც შეესაბამება ეროვნულ კურიკულუმს, ყველა სკოლაში გაზარდა სწავლებისა და

სწავლის დონის ამაღლების შესაძლებლობა.

არაქართულ სკოლებში მოსწავლეთა და მასწავლებელთა ქართული ენის არასათანადო ცოდნის გათვალისწინებით საჭიროა, სახელმძღვანელოების, ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და სხვა დამხმარე მასალების თარგმნა ამ სკოლებში ახალი კურიკულუმის დასაწერად. მიუხედავად იმისა, რომ იყო გარკვეული უკმაყოფილება ქართული გრამატიკის, ლიტერატურის, ისტორიისა და გეოგრაფიის ახალი სახელმძღვანელოების გამო, მათი თარგმნა სკოლებისა და მასწავლებლების მიერ პოზიტიურ მოვლენად შეფასდა. თუმცა ზოგიერთი პრობლემა სახელმძღვანელოების ხარისხისა და ფასის გამო კვლავ რჩება. არაქართული სკოლების სახელმწიფო ხელშეწყობის ფარგლებში, სახელმძღვანელოების უფასო მიწოდებაც ივარაუდება, მაგრამ ამით ყველა პრობლემა არ ამოიწურება. სწავლებისათვის საჭირო ახალი სახელმძღვანელოებისა და კურიკულუმების მიწოდება კვლავ ნელა სრულდება. უმცირესობათა ენებზე სახელმძღვანელოების თარგმნაც კი, რაც სრულიად აუცილებელია ყველა სკოლაში ერთიანი კურიკულუმის წარდგენისთვის, არ შეიძლება ჩაითვალოს სახელმწიფო ენის ფლობის გაღრმავების ეფექტურ ზომად.

მეთოდოლოგიისა და პრაქტიკული უნარების არქონის გამო, ქართული ენის მასწავლებლებს უტარდებოდათ სპეციალური ტრენინგი, ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლებისათვის. ეს ხსნის ზოგიერთ ნამონეყებასთან დაკავშირებულ ზოგად უკმაყოფილებას (მაგალითად, “მომავალი ვარსკვლავები დღეს”), როდესაც მასწავლებელს მოსწავლეთა ენის არცოდნისას მეორე ენის სწავლების გამოცდილება არა აქვს. მსგავს პრობლემებს აწყდებიან მასწავლებლები ქართულ სკოლებშიც, სადაც ეთნიკური უმცირესობის მოსწავლეების ზრდა აღინიშნება ქართულ ენაზე სწავლების პროგრამებში ჩართულობის თვალსაზრისით. ასეთ სკოლებს არ ექცეოდათ სათანადო ყურადღება იმის გამო, რომ პოლიტიკა კონცენტრირებული იყო სპეციფიურ რეგიონებზე, რომლებიც ეთნიკური უმცირესობებით არის დასახლებული. ამგვარად, პოლიტიკას, რომელიც მასწავლებელთა პროფესიული განვითარებისკენ არის მიმართული, აკლია სისტემური მიდგომა და არ შეესაბამება ეთნიკური უმცირესობის მოსწავლეთა განათლების სისტემაში ინტეგრაციასთან დაკავშირებულ ყველა მასწავლებლის ტრენინგის საჭიროებას.

სახელმწიფო პროგრამების ხელშეწყობის შედეგად ზოგიერთი პოზიტიური ცვლილება შეინიშნება ეროვნულ უმცირესობათა დამოკიდებულებაში სახელმწიფო ენის შესწავლისადმი და საერთოდ, განათლების პოლიტიკისადმი. მაგალითად, სკოლათა პარტნიორობის პროგრამა დადებითად შეფასდა ეროვნულ უმცირესობათა მხრიდან. მათ ეს მიიღეს, როგორც წვლილი ინტერკულტურული და ინტერეთნიკური ურთიერთობის გაუმჯობესებისა და ეროვნულ უმცირესობებში სახელმწიფო ენის ფლობის სრულყოფისათვის. თუმცა ეს პროგრამები

არ არის ბოლომდე დახვეწილი, განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, სადაც ეთნიკური უმცირესობა კომპაქტურად არის დასახლებული და ქართული ენის გამოყენების შეზღუდული შესაძლებლობაა. ამასთანავე, ქართული მედიაც (გაზეთები, ტელევიზია და სხვა) არ არის ხელმისაწვდომი.

მთავარი ზემოთ მოხსენებულ წამოწყებში არის ეფექტურობა. მნიშვნელოვანია, რომ წარმატებული პროგრამები, კარგი შედეგებისა და გამოცდილების ჩათვლით, აგრძელებს სახელმწიფოსგან მხარდაჭერის მიღებას და ჩართულნი არიან საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს სტრატეგიულ გეგმაში, რათა განხორციელდეს მათი შემდგომი განვითარება და მთელ ქვეყანაში დანერგვა. პირველ რიგში, ეს გულისხმობს რამდენიმე წამოწყების ინსტიტუტულიზაციას და მეორე, შესაბამისი პოლიტიკის განვითარებას, რაც უზრუნველყოფს მომავალში მის გავრცელებასა და დანერგვას მთელ ქვეყანაში. შესაბამისად, მხოლოდ რომელიმე გამიზნულ ჯგუფზე კონცენტრირებამ (მაგ., უმცირესობათა სკოლის მასწავლებლებზე) ან პოლიტიკებს შორის კონტაქტის უქონლობამ, მაგალითად, ფოკუსირებამ მხოლოდ სახელმწიფო ენის, ან მხოლოდ უმცირესობათა ენების შესწავლაზე, შეიძლება გამოიწვიოს ადამიანთა და ფინანსური რესურსების არაეფექტური გამოყენება.

საბოლოოდ შეიძლება დავასკვნათ, რომ ზემოაღნიშნულმა პოლიტიკამ და ინიციატივებმა ქმედითი წვლილი შეიტანა საჭირო წინაპირობისა და პოზიტიური დამოკიდებულების შესაქმნელად მულტილინგვური განათლების ფართო ინტეგრაციისათვის საქართველოს განათლების სისტემაში.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო პასუხისმგებლობას იღებს წარმატებულ გამოცდილებასა და ხელმისაწვდომ რესურსებზე დაფუძნებული მულტილინგვური პოლიტიკის შემდგომ განვითარებაზე, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაციისადმი უფრო სისტემური მიდგომა საგანმანათლებლო სისტემის მეშვეობით და შეიქმნას შესაბამისი პირობები (სისტემური, ორგანიზაციული, ინდივიდუალური) მულტილინგვური განათლების დანერგვის ხელშესაწყობად სახელმწიფო და რეგიონალურ დონეზე.

მულტილინგვური

პოლიტიკის დანერგვის პოტენციური რისკი

მგ-ის პოლიტიკის განვითარებისა და დანერგვის წარმატება დიდად არის დამოკიდებული ამ პოლიტიკის გამტარებელი ინსტიტუციების (განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინტეგრაციის პროგრამა, კურიკულუმისა და შეფასების ეროვნული ცენტრი, ეროვნული აკრედიტაციის ცენტრი, რეგიონალური განათლების რესურსცენტრები) პასუხისმგებლობისა და შესაძლებლობის სწორად გადანაწილებაზე. ვარდა იმისა, რომ უნდა შეიქმნას პასუხისმგებელი ჯგუფი შესაბამისი საშტატო ერთეულებითა და დაფინანსებით. შესაძლოა საჭირო გახდეს მათთვის

პანონაროქტი

ტრენინგების ჩატარება, გარე ტექნიკური დახმარებისა და ექსპერტიზის ჩათვლით, რაც ხელმიწუნვდომელი იქნება სამინისტროში.

საზოგადოებრივი ურთიერთობის კომპანიები არასაკმარისია იმისთვის, რომ გაზარდოს საზოგადოებრივი შეგნება ინტეგრაციის პოლიტიკისა და მულტილინგვური განათლების (მგ) მიმართ. ეს ეხება ეროვნული უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებს. ინფორმაციისა და ადგილობრივ საზოგადოებასთან თანამშრომლობის ნაკლებობამ (განსაკუთრებით უმცირესობათა ენებში), შეიძლება მგ-ის პოლიტიკის განხორციელება საფრთხეში ჩააგდოს. ეროვნულ უმცირესობას უნდა განემარტოს, რომ ეს არ გულისხმობს მათ მშობლიურ ენაში განათლების უფლების შეზღუდვას.

მგ-ის პოლიტიკის გატარების დროს მხოლოდ არაქართულ სკოლებზე კონცენტრირებამ შეიძლება შეაფერხოს პოლიტიკის ეფექტი უმცირესობათა ინტეგრაციაზე. რასაკვირველია, მგ-ის მეთოდები ფართოდ უნდა გავრცელდეს არაქართულ სკოლებში, მაგრამ ქართული სკოლებიც მეტად მიმზიდველნი უნდა გახდნენ ეთნიკური უმცირესობის ბავშვებისათვის. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველაფერთან ერთად, სკოლებმა უფრო მეტი ყურადღება და ინტერესი უნდა გამოიჩინონ იმ საჭიროებების მიმართ, რომლებიც უმცირესობის ბავშვებისა და მათი მშობლების მოთხოვნებს ეხება ენებთან, კულტურულ და რელიგიურ იდენტურობასთან დაკავშირებით. ამჟამად ეროვნულ უმცირესობათა საჭიროებების გათვალისწინება არ არის სკოლათა აკრედიტირების/ შეფასების სისტემის ნაწილი.

მგ-ის პოლიტიკის განხორციელება, მასწავლებელთა სერტიფიკაციისა და სკოლების აკრედიტირების სისტემის საშუალებით, ისევე, როგორც მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების პროგრამების ლიცენზია, მოითხოვს ეფექტური მონიტორინგის სისტემის განვითარებას; თუმცა მასწავლებელთა რეგისტრაციის სისტემა ამჟამად ჯერ კიდევ მუშავდება მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრში. არსებული EMIS არ ფლობს სათანადო მონაცემებს და არ იძლევა მიმდინარე განათლების სისტემის მონიტორინგის ჩატარების საშუალებას. უფრო მეტიც, ზოგიერთი გამოკვლევის მონაცემების მიხედვით უმცირესობათა სკოლებში მონაცემები მწირია. მონაცემების რეგულარული ანალიზი ჯერ-ჯერობით არ არის ჩართული გადაწყვეტილების მიღებისა და დაგეგმვის პროცესში, რამაც შეიძლება ხელი შეუშალოს პოლიტიკის ეფექტურობის შესახებ დროული და სანდო გამოკითხვის მიღებას. სკოლაში მასწავლებელთა და მოსწავლეთა შესახებ მონაცემების არქონამაც შეიძლება ხელი შეუშალოს მგ-ის პოლიტიკის ეფექტურ დაგეგმვას.

არადამაკმაყოფილებელი რესურსები, ასევე უმცირესობათა ენებზე საჭირო სახელმძღვანელოებისა და მეთოდოლოგიური მასალის შექმნის ძალიან შენელებული ტემპი, შეიძლება მგ-ის პოლიტიკისადმი უარყოფითი დამოკიდებულების ჩამოყალიბების მიზეზი გახდეს და

შეზღუდოს მისი ეფექტურობა.

სკოლებში მგ-ის ინტეგრაცია მოითხოვს დამატებითი თანხებისა და ადამინური რესურსების გამოყენებას (როგორცაა დამატებითი სასწავლო საათები, საშტატო ერთეულები, კურსკულუმებისა და სასწავლო მასალების შექმნა და ა.შ.), რაც ამჟამად ბევრ სკოლას არ აქვს. სკოლების დაფინანსების არსებული სისტემა, ე.ი. ვაუჩერების სისტემა, არ განაწილებს სკოლებს ისე, რომ დაინყონ მგ-ის პროგრამების განხორციელება, რადგან ის არ არის სახელმწიფოსაგან დაფინანსების მყარი საშუალება. საჭიროა გამოიყოს დამატებითი თანხები (მაგ. მასწავლებლების ხელფასი) სკოლებში მგ-ის რეფორმის მხარდაჭერისთვის, გარდამავალ პერიოდში მაინც.

პოლიტიკის მიზნები

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ყურადღებას გაამახვილებს პოლიტიკის ძირითად სტრატეგიულ მიზნებზე, რომლებიც დაკავშირებულია ეთნიკური უმცირესობის ბავშვებისა და მოსწავლეების განათლებასა და ინტეგრაციასთან:

პოლიტიკის მიზანი №1: ეთნიკური უმცირესობის ბავშვებისა და მოსწავლეების ხარისხიანი განათლების მიღების თანაბარი უფლებით უზრუნველყოფა.

პოლიტიკის მიზანი №2: ეთნიკური უმცირესობების ბავშვებისა და მოსწავლეებისათვის კულტურული და ენობრივი იდენტურობის შენარჩუნება და განვითარება.

პოლიტიკის მიზანი №3: ეთნიკური უმცირესობების ბავშვებისა და მოსწავლეებისათვის უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობის გაუმჯობესება და პოლიტიკასა თუ სოციალურ ცხოვრებაში და შრომის ბაზარში მათი წარმატებული ინტეგრაციის წინაპირობის შექმნა.

პოლიტიკის მიზანი №4: კულტურული მრავალფეროვნების მხარდაჭერა და განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობის ჯგუფებს შორის ურთიერთგაგების ჩამოყალიბება განათლების გზით და ბავშვებისა და მოსწავლეების განვითარება ურთიერთპატივისცემის, ტოლერანტობისა და ურთიერთგაგების ატმოსფეროში.

პოლიტიკის მიზანი №5: სკოლებში სწავლისა და სწავლების ისეთი გარემოს შექმნა, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება ადგილობრივი საზოგადოების მოთხოვნებსა და პოლიტიკური, სოციალური სიტუაციის გაუმჯობესებაზე.

პოლიტიკის მიზანი №6: ყველა დაინტერესებული პირის სოციალური მონაწილეობისა და მოვალეობის გაზრდა, თანასწორი დამოკიდებულების ფორმირება და სოციალური დახმარების სისტემის განვითარება, რაც ხელს შეუწყობს ამ პოლიტიკის დანერგვას.

პოლიტიკის მიმართულებები და აქტივობები

პოლიტიკის ძირითადი მიზნები გატარებული იქნება შემდეგი მიმართულებით:

მიმართულება №1: პოლიტიკის გატარებისათვის ლეგალური გარანტიით უზრუნველყოფა კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანის გზით, რაც მიღწეული იქნება:

- მგ-ის პოლიტიკის რეგულირების განვითარების მხარდაჭერით;
- მგ-ის პროგრამების შემუშავებითა და დამტკიცების მექანიზმის შექმნით;
- მგ-ის მოთხოვნების ინტეგრირებით მასწავლებელთა აკრედიტირების სისტემაში;
- მგ-ის მოთხოვნების ინტეგრირებით სკოლების აკრედიტირების სისტემაში.

მიმართულება №2: საგანმანათლებლო სისტემის ინსტიტუციური შესაძლებლობების გამოყენება სახელწიფო სტრუქტურებში განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროში ორგანიზაციულ-ადმინისტრაციული მექანიზმის შექმნით, რომელიც უზრუნველყოფს აქტივობების ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ კოორდინაციას ამ პოლიტიკის ფარგლებში იმ სამთავრობო ინსტიტუციებს შორის, რომლებიც ჩართული არიან საჯარო განათლების სისტემის ადმინისტრირებასა და მონიტორინგში. ეს მიღწეული იქნება:

- მგ-ს დანერგვისათვის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროში ორგანიზაციული და ინდივიდუალური შესაძლებლობების გამოყენებით;
- მგ-ის პოლიტიკის დანერგვისა და კონკრეტული ფუნქციის დაკისრების მექანიზმის შექმნით;
- მგ-ის პოლიტიკის მონიტორინგის სისტემის შექმნით.

მიმართულება №3: ეთნიკური უმცირესობის ბავშვებისა და მოსწავლეების ინტეგრაციის პროცესის დანერგვისათვის განათლების აუცილებელი პირობებისა და საშუალებების შექმნის უზრუნველყოფა და მათი კულტურული იდენტურობის განვითარება. ამას შეიძლება ახლდეს კურიკულუმისა და შინაარსის ცვლილებები. ეს მიღწეული იქნება:

- შესაბამისი კურიკულუმის წარდგენითა და განვითარებით;
- შესაბამისი შეფასების სისტემის განვითარებით;
- მგ-ის მოთხოვნათა ინტეგრირებით შეფასების ეროვნულ სტანდარტულ სისტემაში;
- სკოლებში მგ-ის ხელშეწყობისათვის სახელმძღვანელოებითა და სხვა საჭირო საშუალებებით უზრუნველყოფით.

მიმართულება №4: მულტილინგვური და ინტერკულტურული საგანმანათლებლო პროგრამების დასანერგად საჭირო პედაგოგიური

და ადმინისტრაციული პერსონალის უზრუნველყოფა, რაც მიღწეული იქნება:

- მულტილინგვური და ინტერკულტურული საგანმანათლებლო პროგრამების დანერგვისათვის მასწავლებელთა გადამზადებითა და უმაღლესი სკოლების მასწავლებელთა მოსამზადებელი და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების სისტემის შექმნით;

- სკოლის ადმინისტრაციის მომზადებით მგ-ის პროგრამების შექმნისა და დანერგვისათვის;

- რეგიონალურ საგანმანათლებლო რესურსცენტრებში საექსპერტო ჩვევების განვითარებით მგ-ის პროგრამების დასანერგად ჩართული სკოლების მხარდასაჭერად.

მიმართულება №5: პოლიტიკის მიზნების განსახორციელებლად არსებულ ვაუჩერულ სქემასთან და ზუსტ ფინანსურ პროექციასთან და ფინანსების დაგეგმვასთან მიმართებაში ეფექტური ფინანსური მექანიზმის უზრუნველყოფა მულტილინგვური და ინტერკულტურული განათლებისათვის, რაც მიღწეული იქნება:

- სკოლებში არსებული ფინანსური მექანიზმების გადახედვითა და გაუმჯობესებით, რაც სკოლებში მგ-ის პროგრამების შემუშავებასა და დანერგვას შეუწყობს ხელს;

- გარდამავალი პერიოდისთვის დამატებითი თანხების გადანაწილებით მგ-ის პროგრამების შექმნისა და პილოტირებისათვის;

- მგ-ის მასწავლებელთა პროფესიული დონის ასამაღლებელი პროგრამების შექმნისა და დანერგვისათვის სპეციალური თანხების გადანაწილებით;

- კურიკულუმისა და რესურსების გასაუმჯობესებლად სპეციალური თანხების გადანაწილებით.

მიმართულება №6: მგ-ის პოლიტიკის შექმნისას და გატარებისას, ასევე მგ-ს პროგრამების მონიტორინგის პროცესში და ეთნიკური უმცირესობების სოციალურ ინტეგრაციაზე მათი ზემოქმედების გამოსავლენად ისეთი სამოქალაქო (არასამთავრობო) ორგანიზაციების ჩართვა, რომლებიც წარმოადგენენ ეროვნულ უმცირესობებს, რაც მიღწეული იქნება:

- არსებული თანამშრომლობის მექანიზმების გაძლიერებით და მათი მომავალი განვითარებით, რომელიც დაფუძნებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა (უმცირესობათა საბჭო და სხვა) წარმომადგენელი ორგანიზაციების რეკომენდაციებზე;

- მგ-ის პოლიტიკის გატარებასა და შედეგებზე საზოგადოების პასუხისმგებლობის ზრდით;

- საზოგადოებრივი თვითშეგნების ორგანიზებით.

მიმართულება №7: ბავშვებისა და მოსწავლეების (ასევე ეთნიკური უმცირესობიდან), სასკოლო განათლების დამატებით სასწავლო გეგმებში ჩართვა, რაც მიღწეული იქნება:

კანონმდობა

• ისეთი სასკოლო და საზოგადო აქტივობების ფორმების შექმნით, რაც ხელს შეუწყობს მულტილინგვურ და ინტერკულტურულ განათლებას;

• სასკოლო და საზოგადო ხელშეწყობის სისტემების დაარსებით (როგორცაა გრანტების პროექტი, სტიპენდიები და ა.შ.), რაც ხელს შეუწყობს მულტილინგვურ და ინტერკულტურულ განათლებას.

აქტივობების, მოსალოდნელი შედეგებისა და ეფექტურობის ინდიკატორების დანვრილებითი აღწერილობა მოცემულია პოლიტიკის ნერგვის გეგმაში.

პოლიტიკის რეზულტატი

პოლიტიკის შედეგები (outcomes)

მულტილინგვური პოლიტიკის გატარების შედეგად მოსალოდნელია შემდეგი ძირითადი შედეგების მიღწევა:

1. საშუალო სკოლებში ეროვნულ უმცირესობათა ენების ხარისხის გაუმჯობესება;

2. ეროვნული უმცირესობიდან სტუდენტთა რაოდენობის ზრდა უმაღლეს სასწავლებლებში;

3. სახელმწიფო ენის ფლობის მაღალი დონე;

4. სკოლებში მართვის გაუმჯობესება და სოციალურ-პოლიტიკური რეფორმების დღის წესრიგში დაყენება საზოგადოებისა და სტუდენტების ინდივიდუალური მოთხოვნების შესაბამისად;

5. მულტილინგვური და ინტერკულტურული განათლების ექსპერტთა ზრდა ქვეყანაში;

6. სკოლებში უფრო პოზიტიური სასწავლო გარემო, რომელიც შედეგება სხვადასხვა ეროვნების მოსწავლეებისაგან;

7. უფრო დადებითი დამოკიდებულების გამომჟღავნება ეროვნულ უმცირესობათა საზოგადოებაში სოციალური ინტეგრირებისათვის.

8. ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების ფართოდ მონაწილეობა დღის წესრიგში მდგარ რეფორმებში.

გატარებული პოლიტიკის ეფექტურობის ინდიკატორები

გატარებული პოლიტიკის შედეგები რაოდენობისა და ხარისხის მაჩვენებელთა ჯამით იზომება.

ჩადებული რესურსები/ინვესტირების ინდიკატორები (input):

• მულტილინგვური პრაქტიკის ტიპები სკოლებში (IN 1);

• სკოლებში გატარებული მულტილინგვური განათლების პროგრამების რაოდენობა (IN 2);

• მგ-ში მომზადებულ მასწავლებელთა რიცხვი (IN 3);

• ფინანსური რესურსები მგ-ის დასაწერგად (IN 4);

• მგ-ში დასაქმებულ პირთა პროფესიული ზრდა (IN 5).

შედეგის ინდიკატორები:

ნაციონალურ დონეზე -

• სკოლების მოთხოვნათა ზრდა მგ-ის პროგრამებში ჩასართველად (ON 1);

• მულტილინგვური განათლების პროგრამებში ჩართვა (რეგიონებში) (ON 2);

• სტუდენტთა მიღწევები ეროვნულ გამოცდებში (ON 3);

• უმაღლესი განათლების პროგრამებში ჩართვა (IN 4);

• უმაღლესი სკოლის მასწავლებელთა მგ-ის ტრენინგის პროგრამების რაოდენობა (ON 6);

• ეროვნულ უმცირესობათა სკოლებში მასწავლებლებისა და მასწავლებლების სახელმწიფო ენაში მომზადების აუცილებლობა (მასწავლებელთა და მოსწავლეთა რაოდენობა, ენის ფლობის დონეში დარწმუნება)(ON 7);

• ენობრივი ტრენინგები მოზარდთათვის (სახელმწიფო ენა) (ON 8);

• სკოლის მართვის გაუმჯობესება ეთნიკურ უმცირესობათა საგანმანათლებლო პრობლემებთან მიმართებაში (ON 9);

• ქვეყანაში პროფესიონალიზმის ზრდა (ექსპერტები იმ ინსტიტუციებში, სადაც ხორციელდება რომლებიც პოლიტიკის დანერგვა, ასევე ადგილობრივი ექსპერტები რეგიონებში) (ON 10);

• მგ-ის პოლიტიკა აღიარებულია განსაზღვრული ჯგუფისა და ფართო საზოგადოების მიერ (ON 11).

სკოლის დონეზე:

• მგ ჩართულია აკრედიტაციისა და სკოლების ხარისხის შეფასების სისტემებში (OS 1);

• სტუდენტთა მიღწევები, სახელმწიფო და უმცირესობათა ენებში მიღწევების ჩათვლით (OS 2);

• სტუდენტთა ჩართვა უმაღლესი განათლების პროგრამებში (OS 3);

• მოსწავლეთა, სტუდენტთა და მათი მშობლების კმაყოფილება განათლების პროგრამებით (OS 4);

• ადამიანთა რესურსების გაუმჯობესებული მართვა (მონაწილეობისა და ინიციატივის ზრდა) (OS 5),

• ფინანსური მართვის გაუმჯობესება (დამატებითი რესურსების მოძიებისა და მართვის შესაძლებლობა) (OS 6).

ცხრილი 1 გვიჩვენებს გატარებული პოლიტიკის ეფექტურობის მაჩვენებლებსა და მათ კავშირს მაჩვენებელთა შედეგებთან.

მოსალოდნელია, მგ-ის პოლიტიკას ექნება არაპირდაპირი ზემოქმედება სხვა დღის წერტილში მდგარ რეფორმებზეც, მაგალითად:

• თვითმმართველობის გაძლიერება და ლოკალური ადმინისტრაციული ერთეულების დემოკრატიული პროცესებისთვის ლოკალური უფლებამოსილი პირების მონაცვლეობით მეტად ხელსაყრელი, დემოკრატიული პირობების შექმნა;

• უმუშევრობისა და სიღატაკის შემცირება.

პოლიტიკის მონიტორინგი და შეფასება

პოლიტიკის მონიტორინგსა და შეფასებაზე პასუხისმგებელი ინ-

პანონაროძტი

ცხრილი 1: პოლიტიკის ეფექტურობის მაჩვენებლები:

პოლიტიკის ეფექტურობის ინდიკატორები	აღწერა	კავშირი პოლიტიკის შედეგებთან
ჩადებული რესურსების ინდიკატორები (input)		
IN 1- მულტილინგუარი პრაქტიკის ტიპები სკოლებში	მარკეტული აღნიშნავს სკოლაში გატარებული მულტილინგუარი განათლების მოდელის ნაირსახეობებს (პროგრამების ტიპებს)	1,8
IN 2- სკოლებში გატარებული მულტილინგუარი განათლების პროგრამების რაოდენობა	მარკეტული აღნიშნავს სკოლაში გატარებული მულტილინგუარი განათლების პროგრამების ნაირსახეობებს (წილედებით)	1,8
IN 3- მგ-ში მომზადებული მასწავლებელთა რიცხვი	მარკეტული აღნიშნავს მასწავლებელთა რიცხვს (წილედებით) მგ-ში პროფესიულ განვითარებათა პროგრამების გადარეგ.	1,4
IN 4- ენიანხური რესურსები მგ-ის დახანგრად	მარკეტული აღნიშნავს მგ-ისთვის ხელმისაწვდომი სახელმწიფო ან სხვა ბიუჯეტის რაოდენობას (კატეგორიის მიხედვით)	4
IN 5- ადამიანთა ქმედითურობის რაოდენობა მგ-ის დახანგრად	მარკეტული აღნიშნავს მგ-ის დახანგრად ადამიანთა გამოცდილების რაოდენობას (მასწავლებელთა გარდა— აღმნიშნავს რაოდენობას, ექსპერტებს, ტრენერებს და სხვა).	5
შედეგის ინდიკატორები (ნატიონალური დონე) outcome		
ON 1- სკოლების მოთხოვნის რაოდენობა მგ-ის პროგრამებში ჩახართავად	მარკეტული აღნიშნულია სკოლების მოთხოვნის (წილედების) რაოდენობის რაოდენობა პროგრამებში ჩართავად	8
ON 2- მულტილინგუარი განათლების პროგრამებში ჩართვა (რეგისტრაცია)	ამ მარკეტული აღნიშნულია მულტილინგუარი განათლების პროგრამებში ჩართული სკოლათა რაოდენობა (წილედებით) სკოლების	4,8
ON 3- სტუდენტთა მიღწევები ეროვნულ გამოცდებში	ამ მარკეტული აღნიშნულია ეროვნულ ცენტრალიზებულ გამოცდებში სტუდენტთა შედეგები	3
ON 4- უმაღლესი განათლების პროგრამებში ჩართვა	ამ მარკეტული აღნიშნულია უმაღლესი განათლების პროგრამებში ჩართული სტუდენტების რაოდენობა (წილედებით)	2
ON 5- მგ-ში მასწავლებლების მომზადებული პროგრამების რაოდენობა	ამ მარკეტული აღნიშნულია უმაღლესი მასწავლებლების მიერ დანერგული მგ-ის მასწავლებელთა მომზადებული პროგრამების (ტიპები, ხაზები)	5
ON 6- ეროვნული უმცირესობათა სკოლებში მასწავლებლების და მასწავლებლების სახელმწიფო ენაში მომზადების ხარისხი	ამ მარკეტული აღნიშნულია სახელმწიფო ენის ცოდნის მსურველ მასწავლებელთა და მომწოდებელთა რიცხვი ენის ცოდნის დონის თვითშეფასება	3
ON 7- ენაში ზრდასრულია მომზადება (სახელმწიფო ენა)	ამ მარკეტული აღნიშნულია ზრდასრულია სახელმწიფო ენაში მომზადების რაოდენობა (სახელმწიფო ენაში დამატებით, თუ კერძო მომზადებით)	3

<p>ON 8 - გაუმჯობესებული სკოლის მენეჯმენტ ეფექტიანობის უმცირეს ხარისხს განსაზღვრის პრიორიტეტული მიზანშეწონი</p>	<p>ამ ინდიკატორით აღწერილი სკოლის დარეგულირების ან სხვა თანამშრომლების რაოდენობის, რომლებზეც მენეჯმენტის პრიორიტეტული მიზანშეწონი განისაზღვრება.</p>	<p>4</p>
<p>ON 9- მენეჯმენტის ადგილობრივი ექსპერტების რიცხვის ზრდა</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია მოსალოდნელი ექსპერტების სხვა თანამშრომლების რიცხვი</p>	<p>5</p>
<p>ON 10- მენეჯმენტის პოლიტიკა აღიარებული და ხელშეწყობილი უნდა იქონიებდეს და ფართოდ სარგებლობს მიერ</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია დონის განსაზღვრული უფლებები მენეჯმენტის პოლიტიკის შედეგები (%)</p>	<p>7</p>
<p>შედეგის ინდიკატორები (სკოლის დონე) outcome</p>		
<p>OS 1- მენეჯმენტის სკოლის აკრედიტაციის და ხარისხის შეფასების სისტემაში</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია შედეგის აკრედიტაციის სკოლის აკრედიტაციის მოთხოვნებით კმაყოფილების (%) სკოლების რიცხვი</p>	<p>4,1</p>
<p>OS 2- სტრუქტურული მიდევნების, სახელმწიფო და უმცირეს ხარისხის მიდევნების ჩათვლით</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია სტრუქტურული მიდევნების სახელმწიფო და უმცირეს ხარისხის მიდევნების (სკოლის შეფასების, ეროვნული ცენტრალიზებული შეფასების შედეგები)</p>	<p>3</p>
<p>OS 3 - სტრუქტურული ჩართვა უმაღლესი ხარისხის პრიორიტეტული მიზანშეწონის</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია უმაღლესი ხარისხის პრიორიტეტული მიზანშეწონის განხორციელების მქონე (ახევრე სტრუქტურების, როგორც ეროვნული უმცირესობის განვითარების) პირთა რაოდენობა.</p>	<p>2</p>
<p>OS 4- განათლების პრიორიტეტული მიზანშეწონის, სტრუქტურული და მათი მშობლების კმაყოფილება</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია მოსწავლეების და მშობლების ხასკოლო განათლების პრიორიტეტული კმაყოფილების დონე (მოსწავლეები/სტრუქტურული და მშობლები, როგორც ხასკოლო აკრედიტაციის/შეფასების პრიორიტეტული მიზანშეწონის)</p>	<p>6</p>
<p>OS 5 - აღმართული რეზურვის გაუმჯობესებული მენეჯმენტის (მოწოდების ხარისხის და ინდიკატორის ზრდა)</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია სკოლების მანაჯერული და სხვადასხვა სკოლის თანამშრომლებთან მოწოდების რაოდენობა თანამშრომლების რაოდენობის (უბანი, რეგიონი ან სახელმწიფო დონე) (%)</p>	<p>4,8</p>
<p>OS 6 - ფინანსური მენეჯმენტის გაუმჯობესება (ფინანსური რეზურვის მითითების და მართვის შესაძლებლობა)</p>	<p>ამ ინდიკატორით ნაჩვენებია სკოლების მიერ მენეჯმენტის ფინანსური დამართვის ფინანსების (%) ზრდის ჩვენება.</p>	<p>4</p>

სტიტიტიტიტი

განათლების სამინისტროს პროგრამების დეპარტამენტის ინტეგრაციის პროგრამები პასუხისმგებლობას იღებენ მულტილინგუური განათლების პოლიტიკის დანერგვის გეგმის მონიტორინგისა და შეფასებისათვის. ინტეგრაციის პროგრამა თვალყურს მიადევნებს ამ პოლიტიკის გატარებას იმ ინდიკატორების გამოყენებით, რომლებიც ჩამოყალიბდა

პანონაროქტი

საწყის ეტაპზე და ჩაერთო პოლიტიკის გატარების გეგმაში. დამატებით, ინტეგრაციის პროგრამა პასუხისმგებელია, რომ შექმნას და დანერგოს ფუნქციური მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს, რომ ეროვნულ უმცირესობებში ამ პრობლემით დაინტერესებულმა წრეებმა მონაწილეობა მიიღონ მულტილინგვური განათლების პროგრამების დამუშავებასა და მათ განხორციელებაში და გააკონტროლონ ამ პროგრამების იმპაქტი ეთნიკური უმცირესობების სოციალურ ინტეგრაციაზე.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პროგრამული დეპარტამენტის, ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრისა და ნაციონალური აკრედიტაციის ცენტრის ექსპერტთა სამუშაო ჯგუფი უნდა შექმნას იმისათვის, რომ დროულად უზრუნველყოს პოლიტიკასთან დაკავშირებული აქტივობების დანერგვის დაგეგმვისა და გადამწყვეტილების მიღების პროცესი.

სკოლები პასუხისმგებელი იქნებიან პოლიტიკის გატარების მონიტორინგსა და შეფასებაზე, რისთვისაც გამოყენებული იქნება სტანდარტები და ინდიკატორები, რომლებიც სკოლების აკრედიტაციის ინსტრუქციებში გამოიყენება. მულტილინგვური განათლების პროგრამების დანერგვის შედეგები უნდა აღინუსხოს სკოლების ყოველწლიური თვითშეფასების ანგარიშში.

ეროვნული აკრედიტაციის ცენტრი უზრუნველყოფს მულტილინგვური განათლების პროგრამების დანერგვას, როგორც სკოლების აკრედიტაციის პროცესის ნაწილს.

პოლიტიკის მონიტორინგი და შეფასება

განათლების მინისტრი პასუხისმგებელი იქნება პოლიტიკის დანერგვის მართვაზე და უზრუნველყოფს ეთნიკური უმცირესობების უშუალო მონაწილეობას ამ პოლიტიკის მონიტორინგსა და შეფასებაში ომბუდსმენის ოფისში 2008 წლის 28 ივნისს რატიფიცირებულ პრეზიდენტის ტოლერანტობისა და ინტეგრაციის საბჭოსა და ეთნიკური უმცირესობების საბჭოს ურთიერთგაგებისა და თანამშრომლობის მემორანდუმის საფუძველზე.

მემორანდუმში უზრუნველყოფს პრეზიდენტის საბჭოსა და ეთნიკური უმცირესობების საბჭოს თანამშრომლობას საქართველოში ეთნიკური უმცირესობების უფლებათა დაცვის საკითხში და შეიმუშავებს პოლიტიკის მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმს, რომელშიც მოიაზრება საზოგადოებრივი დისკუსიები, რეკომენდაციების შემუშავება და მათზე დაფუძნებული პოლიტიკის დანერგვის გეგმის განხილვა.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პროგრამული დეპარტამენტის ინტეგრაციის პროგრამა პასუხისმგებელი იქნება მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესებაზე, შეფასების ორგანიზებასა და შედეგების მოხსენებაზე. პროგრამების დეპარტამენტის ინტეგრაციის პროგრამა პასუხისმგებელი იქნება პოლიტიკის დანერგვის მიმდ-

ნარეობაზე და განსახილველად წარმოადგენს რაპორტს პრეზიდენტის ტოლერანტობისა და ინტეგრაციის საბჭოსა და ეთნიკურ უმცირესობათა საბჭოში და უზრუნველყოფს პოლიტიკის დანერგვის გეგმის შესახებ გამომხმაურების შეგროვებას და მის დამუშავებას.

განათლების სამინისტროს ანალიტიკურმა დეპარტამენტმა EMIS-ის საშუალებით უნდა უზრუნველყოს საჭირო ინფორმაციის მიწოდება, პოლიტიკის გატარებისა და ეფექტური მაჩვენებლების მისაღწევად. ამ მონაცემთა წყაროები გამოყენებულ უნდა იქნას იმისათვის, რომ უზრუნველყოს ინფორმაციის მიწოდება პოლიტიკის მონიტორინგისა და შეფასებისათვის:

- მასწავლებელთა რეგისტრაციისა და სერტიფიკაციის მონაცემები;
- სკოლის აკრედიტირებისა და შეფასების მონაცემები;
- მოსწავლეთა ეროვნული გამოცდებისა და ტესტირებების შედეგები;
- სახელმწიფო ბიუჯეტის მიმოხილვა /აუდიტი/ ;
- უმაღლესი განათლების ინსტიტუტების სარეგისტრაციო მონაცემთა ბაზები;
- ინფორმაცია მასწავლებლის პროფესიულ განვითარებაზე;
- საზოგადოების გამოკვლევა და სხვა გამოკვლევები;
- განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ და პოლიტიკის გამტარებელმა სხვა ინსტიტუციებმა, რომლებსაც აქვთ სხვა მონაცემები, უნდა უზრუნველყონ მათი ამოქმედება.

ინტეგრაციის პროგრამის მიერ მომზადებული პირველი მოხსენება მოსალოდნელია 2010 წელს და შემდეგ მომზადდება ყოველწლიურად.

პოლიტიკის შეფასების შუა პერიოდი ივარაუდება 2013 წლის დასაწყისში, ხოლო საბოლოო შეფასება დაგეგმილია 2015 წელს. პოლიტიკის გატარების სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად რეკომენდირებულია ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ მოხდეს პოლიტიკის შეფასება და საჭიროების შემთხვევაში - განახლება, შედეგებისა და მაჩვენებლების შეჯამება წინა შეფასებების შედეგებზე დაყრდნობით.

და ბოლოს, ხანგრძლივადიანი პოლიტიკის შეფასება, მაგალითად, პოლიტიკის იმპაქტის ანალიზი მიზნობრივ ჯგუფებზე, ისევე, როგორც პოლიტიკის საფასურის ეფექტურობის ანალიზი რეკომენდირებულია პირველი ციკლის (თორმეტი წლის) შემდეგ, მას შემდეგ, რაც მულტი-ლინგვური განათლების პროგრამების დანერგვა დასრულდება.

შემწყნარებლობის და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია

პროექტი

შესავალი

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია შემუშავდა საქართველოს პრეზიდენტის 2005 წლის 8 აგვისტოს განკარგულების¹ შესაბამისად. ფართო საზოგადოებრივი კონსენსუსის მიღწევის მიზნით დოკუმენტის შემუშავების პროცესში უზრუნველყოფილი იყო ყველა დაინტერესებული პირის, მათ შორის სხვადასხვა პოლიტიკური, სოციალური, რელიგიური და ეთნიკური ჯგუფების მონაწილეობა.

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის ძირითადი მიზანია დემოკრატიული, კონსოლიდირებული და საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებული სამოქალაქო საზოგადოების შექმნის ხელშეწყობა, რომელიც მრავალფეროვნებას საკუთარი ძლიერების წყაროდ მიიჩნევს და ყველა მოქალაქეს უზრუნველყოფს საკუთარი იდენტობის შენარჩუნებისა და განვითარების შესაძლებლობით.

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციით განისაზღვრება სახელმწიფო სტრატეგია და ამოცანები ექვსი ძირითადი მიმართულებით: კანონის უზენაესობა, განათლება და სახელმწიფო ენა, მედია და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, პოლიტიკური ინტეგრაცია და სამოქალაქო მონაწილეობა, ეკონომიკური და რეგიონული ინტეგრაცია, კულტურა და თვითმყოფადობის შენარჩუნება.

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის განხორციელება არ შემოიფარგლება მხოლოდ იმ რეგიონებით, სადაც ტრადიციულად დიდი რაოდენობით არიან დასახლებულნი ეთნიკური უმცირესობები. თუმცა განსაკუთრებული დახმარება გაენევათ რეგიონებს, რომლებიც საჭიროებს სამოქალაქო ინტეგრაციის სპეციფიკური პოლიტიკის გატარებას. შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის მოქმედება სრულად გავრცელდება საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მცხოვრებ აფხაზებსა და ოსებზე, ხოლო ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შემდეგ აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონშიც.

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონ-

¹“შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავების შესახებ,” №639.

ცეფციის აღსრულების მთავარი წყაროა სახელმწიფო ბიუჯეტი და საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების დახმარება.

სამართლებრივი საფუძვლები

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია ეფუძნება საქართველოს კონსტიტუციას, რომელიც აღიარებს ყველა ადამიანის თანასწორობას კანონის წინაშე განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, რელიგიისა, ეროვნული და ეთნიკური კუთვნილებისა და უფლებას, განავითაროს თავისი კულტურა თავისუფლად, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე და ისარგებლოს მშობლიური ენით პირად ცხოვრებაში და საჯაროდ.

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია აგრეთვე ეფუძნება შემდეგ საერთაშორისო შეთანხმებებსა და რეკომენდაციებს, რომლებსაც საქართველო შეუერთდა ან მომავალში შეუერთდება:

- გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია;
- გენოციდის დანაშაულის წინააღმდეგ წინასწარი ზომების მიღებისა და გენოციდისთვის დასჯის შესახებ საერთაშორისო კონვენცია;
- სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტი;
- ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების საერთაშორისო პაქტი;
- შრომისა და დასაქმების სფეროში დისკრიმინაციის საერთაშორისო კონვენცია;
- ევროპის კულტურული კონვენცია;
- რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ საერთაშორისო კონვენცია;
- აპარტიდის დანაშაულის აღკვეთისა და მისი დასჯის შესახებ საერთაშორისო კონვენცია;
- ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია;
- ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ ევროპული ქარტია;
- ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ევროპული ჩარჩო კონვენცია;
- ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებს ან ხელისუფლების ორგანოებს შორის ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის შესახებ სახელმძღვანელო ევროპული კონვენცია;
- რეგიონული და უმცირესობების ენების ევროპული ქარტია.
- ჰააგის რეკომენდაციები ეროვნულ უმცირესობათა განათლების უფლებების შესახებ.
- ოსლოს რეკომენდაციები ეროვნულ უმცირესობათა ენობრივი უფლებების შესახებ.
- ლუნდის რეკომენდაციები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ეროვნულ უმცირესობათა ეფექტური მონაწილეობის შესახებ.

მიზნები

კანონმდებლობის

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის მიზნებია:

- შემწყნარებლობისა და ურთიერთპატივისცემის გარემოს შექმნა საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ, კულტურულ, ენობრივ და რელიგიურ ჯგუფებს შორის.

- საქართველოს ყველა მოქალაქის უზრუნველყოფა თანაბარი შესაძლებლობებით, ისარგებლოს სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური უფლებებით განურჩევლად ეთნიკური, კულტურული, ენობრივი და რელიგიური კუთვნილებისა.

- აუცილებელი პირობების შექმნა საქართველოს პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში უმცირესობების ეფექტური მონაწილეობისთვის.

- უმცირესობების წარმომადგენელთა მიერ განათლების ყველა საფეხურის თანაბარი ხელმისაწვდომობის, საკუთარ ენაზე განათლების მიღებისა და კომუნიკაციის უფლების უზრუნველყოფა.

- უმცირესობების კულტურის განვითარების ხელშეწყობა, მათი თვითმყოფადობის ძირითადი ელემენტების, კერძოდ, რელიგიის, ენის, ტრადიციებისა და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება.

პრინციპები

- შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის პრინციპებია:

- საქართველოს ყველა მოქალაქის თანასწორობა, ანტიდისკრიმინაცია და შემწყნარებლობის ტრადიციის განმტკიცება.

- ბალანსის დაცვა სამოქალაქო ინტეგრაციასა და უმცირესობების იდენტობის დაცვას შორის, სამოქალაქო ინტეგრაციის ნებაყოფლობითობა და იძულებითი ასიმილაციის დაუშვებლობა.

- უმცირესობების წარმომადგენლების უფლება, თავისუფლად აირჩიონ, გავრცელდეს თუ არა მათზე უმცირესობების წარმომადგენლების სტატუსი და ისარგებლონ თუ არა ამ სტატუსთან დაკავშირებული უფლებებით.

- უმცირესობების წარმომადგენლების უფლება, ისარგებლონ საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით დადგენილი უფლებებითა და თავისუფლებებით როგორც ინდივიდუალურად, ისე სხვებთან ერთად.

- უმცირესობების წარმომადგენლების ეფექტური მონაწილეობა ყველა იმ გადაწყვეტილების მიღებაში, რომელიც პირდაპირ ან არაპირდაპირ ეხება მათი იდენტობის დაცვასა და განვითარებას.

- შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნულ კონცეფციის აღსრულებასთან დაკავშირებული სახელმწიფო ფუნქციების ნაწილობრივ დელეგირება საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისათვის.

კანონის უზენაესობა

კანონის უზენაესობა შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის ერთ-ერთი სტრატეგიული მიმართულებაა, რომელიც გულისხმობს ეთნიკურ, რელიგიურ, კულტურულ ან ენობრივ ნიადაგზე დისკრიმინაციის სანინაალმდეგო ეფექტური მექანიზმების შექმნას. კერძოდ, ის უზრუნველყოფს შესაბამისი კანონმდებლობისა და ჯეროვანი პროცედურების არსებობას ანტიდისკრიმინაციული მოთხოვნების იდენტიფიცირებისა და მათზე სწრაფი რეაგირებისათვის სასამართლოს ან სხვა მექანიზმების მეშვეობით.

ამოცანები

1. საქართველოს კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებთან.
2. უმცირესობების მიერ მართლმსაჯულების სისტემის ეფექტური ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.
3. დისკრიმინაციის სანინაალმდეგო კანონმდებლობისა და საჯარო სამსახურში შიდასაუნყებო პროცედურების გაძლიერება და ეფექტური აღსრულება.
4. საჯარო მოსამსახურეების ცნობიერების ამაღლება უმცირესობების უფლებებსა და ანტიდისკრიმინაციულ კანონმდებლობაზე.
5. რასობრივ, რელიგიურ, ეროვნულ ან ეთნიკურ ნიადაგზე ჩადენილ დანაშაულთა ეფექტური გამოძიება.

განათლება და სახელმწიფო ენა

სამოქალაქო ინტეგრაციის ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული გამოწვევაა ეთნიკური უმცირესობების მიერ სახელმწიფო ენის არცოდნა, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს მათ დასაქმებას საჯარო სამსახურში და მონაწილეობას ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. 2004 წლიდან განათლების სფეროში დანყებული რეფორმის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია ეთნიკურ უმცირესობებში სახელმწიფო ენის ცოდნის ხარისხის ამაღლება. სახელმწიფო ენის სრულფასოვანი შესწავლა და მიღებული ცოდნის რეალიზება გრძელვადიანი პერსპექტივაა. თუმცა სანყის ეტაპზე აუცილებელია ისეთი სპეციფიკური ღონისძიებების გატარება, რომლებიც, სახელმწიფო ენის ცოდნის დაბალი ხარისხის მიუხედავად, უზრუნველყოფს უმცირესობების ჩართულობას ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და აამაღლებს მათ მოტივაციას, დაეუფლონ ქართულ ენას.

ამოცანები

1. უმცირესობების წარმომადგენლების მიერ ქართული ენის შესწავლის ხელშეწყობა.
2. ქართულენოვანი მოსახლეობის მიერ უმცირესობების ენების შეს-

პანონაროქტი

წავლის ხელშეწყობა.

3. უმცირესობების წარმომადგენლების მიერ საკუთარ ენაზე განათლების მიღების შესაძლებლობის უზრუნველყოფა.

4. უმცირესობების ენების, როგორც ღირებულების პოპულარიზაცია.

5. უმცირესობების წარმომადგენლების მიერ კერძო განათლების მიღების შესაძლებლობის უზრუნველყოფა.

6. უმცირესობების წარმომადგენლების მიერ უმაღლესი და პროფესიული განათლების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

მედია და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

ეთნიკური უმცირესობების ინფორმირების კუთხით მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა საზოგადოებრივი მაუწყებლის მიერ, რომლის ეთერშიც 2005 წლიდან გადის საინფორმაციო პროგრამები ეთნიკური უმცირესობების ენებზე (აფხაზურად, ოსურად, სომხურად, აზერბაიჯანულად და რუსულად). უკანასკნელი საკანონმდებლო ცვლილებების მიხედვით, საზოგადოებრივი მაუწყებლის პროგრამული ბიუჯეტის არანაკლებ 25% უნდა მოხმარდეს უმცირესობების ენაზე მომზადებული პროგრამების გადაცემას. სახელმწიფო ენის ცოდნის დაბალი დონისა და ქართული სამაუწყებლო მედიის ძირითადად ქართულენოვანი მაუწყებლობის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია სპეციფიკური ღონისძიებების გატარება ეთნიკური უმცირესობების ჯეროვანი ინფორმირების უზრუნველსაყოფად.

ამოცანები

1. ტრადიციულად დიდი რაოდენობით უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში ეროვნული და შესაბამისი სათემო მაუწყებლობის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

2. უმცირესობების ენებზე სამაუწყებლო პროგრამების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

3. სამაუწყებლო პროგრამებში უმცირესობების გაშუქებისა და უმცირესობების წარმომადგენელთა მონაწილეობის უზრუნველყოფა.

4. უმცირესობების ენებზე ელექტრონული და ბეჭდვითი მედიის განვითარების ხელშეწყობა.

5. მედიაში შემწყნარებლობისა და კულტურული პლურალიზმის დამკვიდრების ხელშეწყობა.

პოლიტიკური ინტეგრაცია და სამოქალაქო მონაწილეობა

უმცირესობების პოლიტიკური ინტეგრაციისა და სამოქალაქო მონაწილეობის დონის ამაღლების მიზნით ბოლო წლებში ტარდება საჯარო მოხელის კვალიფიკაციის ამაღლების ტრენინგები ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის; ტრადიციულად დიდი რაოდენობით

ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში მიმდინარეობს მათი ნახალისება საჯარო სამსახურში რეკრუტირებისას; საარჩევნო მასალები და ბიულეტენები ქვეყნდება ეთნიკური უმცირესობების ენებზე და შექმნილია კონკურენტული გარემო პოლიტიკური პარტიების მიერ საარჩევნო კამპანიის წარმოებისთვის. ეთნიკური უმცირესობების საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში აქტიური ჩართვა მეტწილად დამოკიდებული იქნება სახელმწიფო ენის ცოდნის დონის ამაღლებასა და სანყის ეტაპზე სახელმწიფოს მიერ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლების ნახალისებაზე, დაიწყონ მუშაობა საჯარო სამსახურში.

ამოცანები

1. საჯარო სამსახურში დასაქმების თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფა.
2. არჩევით სახელმწიფო ორგანოებში უმცირესობების თანაბარი წარმომადგენლობისა და თანასწორი საარჩევნო უფლების უზრუნველყოფა.
3. გადანყვეტილებების მიღების პროცესში უმცირესობების მონაწილეობის გაუმჯობესება.

სოციალური და რეგიონალური ინტეგრაცია

ბოლო წლებში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში უმცირესობების სრულფასოვანი მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად. სახელმწიფო სტრუქტურებში აღმოიფხვრა კორუფცია, ტრადიციულად დიდი რაოდენობით უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში განხორციელდა ინფრასტრუქტურის მასშტაბური რეაბილიტაციის პროექტები, ხოლო რუსული სამხედრო ბაზის დახურვის შემდეგ დაიწყო ადგილობრივი მოსახლეობიდან საქართველოს შეიარაღებული ძალებისთვის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის შესყიდვის პროგრამა. ქვემო ქართლში აგრეთვე დაიწყო ადგილობრივ მოსახლეობაში მინების განაწილების პროცესი.

ამოცანები

1. ტრადიციულად დიდი რაოდენობით უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში ინფრასტრუქტურის განვითარება და დასაქმების ხელშეწყობა.
2. უმცირესობების პროფესიული გადამზადება ეკონომიკის სტრუქტურული ცვლილებებისა და საბაზრო მოთხოვნების გათვალისწინებით.
3. უმცირესობების სოციალური და რეგიონული მობილობის ხელშეწყობა.

კულტურა და თვითმყოფადობის შენარჩუნება

ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში უმცირესობების მონაწილეობისა და მათი კულტურული მემკვიდრეობის მხარდაჭერის მიზნით სახელმწიფოს მიერ გადადგმულია გარკვეული ნაბიჯები. თუმცა აღნიშნულ სფეროში წარმატების მიღწევა დიდწილად დამოკიდებული იქნება სახელმწიფოსა და ბიზნეს სექტორს შორის მჭიდრო თანამშრომლობაზე.

ამოცანები

1. სამოქალაქო ცნობიერების ჩამოყალიბების ხელშეწყობა.
2. უმცირესობების კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნების ხელშეწყობა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა.
3. კულტურათაშორისი დიალოგისა და კავშირების მხარდაჭერა, სხვადასხვა კულტურული ტრადიციების შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება.
4. საქართველოს კულტურულ ცხოვრებაში უმცირესობების მონაწილეობის ხელშეწყობა.
5. უმცირესობების კულტურისა და ისტორიის, როგორც ქვეყნის კულტურული ღირებულების წარმოჩენა.

იურიდიული ლექსიკონი

ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა - ფიზიკური და იურიდიული პირების პასუხისმგებლობა ადმინისტრაციული უფლებათა დარღვევისას, ერთერთი იურიდიული პასუხისმგებლობიდან, ნაკლებად მკაცრი ვიდრე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა.

ადვოკატი - (ლათინურიდან *advocatus*, სიტყვისგან *advoco* - გინვევთ) – იურისტი, რომელიც უწევს პროფესიონალურ სამართლებრივ დახმარებას ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს (კონსულტაციის საფუძველზე, კისრულობს მათი ინტერესების წარმომადგენლობას სასამართლოზე), ბრალდებულის დაცვას.

ანდერძი - მოქალაქის განგება მის ქონებაზე მისი სიკვდილის შემთხვევაში, აგრეთვე თავად საბუთი, რომლითაც იგი ფორმდება. შესაბამისად თითოეულ მოქალაქეს შეუძლია დატოვოს მთელი მისი ქონება ან ქონების ნაწილი. ერთ ან რამოდენიმე პირს რომლებიც კანონით, შედიან და არ შედიან მემკვიდრეთა რიცხვში. აგრეთვე სახელმწიფოს

ან ცალკეულ იურიდიულ პირებს. წერილობით უნდა იყოს მითითებული ადგილი და დრო მისი დაწერისა, შეანდერძის მიერ ხელნაწერი და ნოტარიულად დამონმებული.

აპელაცია - (ლათინურიდან *appellatio* - მიმართვა) სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრება სახელმწიფო რიგებიდან ერთერთი ფორმა (როგორც სისხლის სამართლის ასევე სამოქალაქო). ტერმინი ორი აზრის მატარებელია: სააპელაციო სასამართლოსთან მიმართვა რათა გადახედოს გადაწყვეტილებას ან გაასაჩივროს მისი ქვემდგომი სასამართლოს გადაწყვეტილება.

აქტი - (ლათინურიდან *actus* - მოქმედება, *actum* - საბუთი) 1) ქმედება, მოქმედება 2) ოფიციალური საბუთი. ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ კანონმდებლობის საფუძველზე გამოცემული სამართლებრივი აქტი, რომელიც იძენს აუცილებელ ძალას.

გენოციდი - მოქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს მკვლელობის სახით გაანადგუროს ესა თუ ის ეროვნება, ეთნიკური, რასული ან რელიგიური ჯგუფები, მათი ჯანმრთელობის სერიოზული ზიანის სახით, მათი გამრავლების ძალით შეწყვეტა, მათ ფიზიკურ განადგურებას.

დემოკრატია - (ბერძნულიდან *demokratia* - ხალხის ძალაუფლება, *demos* - ხალხი და *kratos* - ძალაუფლება) თანამედროვე გაგებით სახელმწიფო წყობის ფორმა, ამგვარ პრინციპებზე აღიარების დაყრდნობით, მოქალაქეთა თავისუფლება და თანაბარუფლებიანობა, ადამიანის განუსხვავებელი უფლებები. .

დისკრიმინაცია - (ლათინურიდან *discriminatio* - განასხვავება), საერთოსამართლის ტერმინი, რომელიც აღნიშნავს უბრალოდ სახელმწიფოს უფლებების შევიწროვებას, იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს (სხვა ქვეყნებთან შედარებით იურიდიული და ფიზიკური პირების). ყველა ფორმაში ეკრძალება შინაგანი უფლებებით დემოკრატიულ ქვეყნებს, აგრეთვე საერთაშორისო სამართლით.

ერი - (ლათინურიდან - ტომი, ხალხი) 1) ტერიტორიულ უფლებაში - ისტორიულ ხალხთა კრება. მათი ტერიტორიული მთლიანობის წყობილების პროცესში, ეკონომიურ კავშირებს, ენას, ზოგ უჩვეულებას ხასიათის და კულტურის, რომელიც შეადგენს მის ნიშანთვისებას. ზოგ შემთხვევაში სინონიმი არის ხალხის გაგება; 2) ინგლისურ ენოვან ქვეყნებში ტერმინი საერთოდ სახელმწიფოს ნიშნავს, ხალხი, ყველა მოქალაქის გაერთიანებას.

იურიდიული ლექსიკონი

მქსპატრიაცია - მოქალაქეობის დაკარგვა. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა მოქალაქეობის შესახებ. (მაგ: აშშ.) მის იმ ნაწილში რომელსაც ეხება მოქალაქეობის დაკარგვა; დამყარებული თავისუფლების დოქტრინაზე. მისი არსებობა შედგება იმაში რომ მოქალაქის ნატურალიზაცია თან იწვევს პირველად ავტომატური მოქალაქეობის დაკარგვას.

მქსტრადიციაცია - ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოს-თვის გაცემული პირი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისთვის. თანამედროვე კონსტიტუციები და კანონები, როგორც წესი უსათუოდ კრძალავენ თავის მოქალაქეების გაცემას უცხოური ქვეყნებისთვის. უცხოელ პირების და მოქალაქეების გაცემა მოქალაქეობის გარეშე დაიშვება იმ შემთხვევაში, თუ გათვალისწინებულია საერთაშორისო შეთანხმებით, რომელიც აკავშირებს შესაბამის სახელმწიფოებს. საერთო პრინციპების თანახმად საერთაშორისო უფლება არ დაიშვება იმ სახელმწიფოებში, სადაც გაცემულ პირს შეიძლება ემოქრებოდეს სასიკვდილო განაჩენი ან წამება.

ვიზა - (ლათინურიდან visus - დანახული, ნანახი) 1) ნიშანი პასპორტში, რომელიც სახელმწიფოს აძლევს ნებართვას რათა შევიდეს, გავიდეს, იცხოვროს ან ისარგებლოს მისი ქვეყნიდან სხვა ქვეყანაში გადაადგილებით. გაცივმა განსაზღვრული დროით, 2) თანამდებობის პირის შესაბამისი წარწერა ნებისმიერ საბუთზე, რომელიც ადასტურებს მის ნამდვილობას ან მისდამი ძალის მინიჭებას.

იურისტი - (გერმანულიდან Jurist ლათინურიდან juris - უფლება) იურიდიული განათლების მქონე ადამიანი, სამართალმცოდნე; სამართლის სფეროში პრაქტიკული მოღვაწე.

იუსტიცია - (ლათინურიდან justitia - სამართლიანობა) 1) იგივეა რაც სასამართლო უწყება; 2) სასამართლო დაწესებულებების სისტემა, სასამართლო გამგეობა. სფეროსგან დამოკიდებულებაში სასამართლო უწყება განასხვავებს სისხლის სამართლის, სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ, კონსტიტუციურ, საერთაშორისო, საომარ, ელექტორალურ და სხვა იუსტიციის სახეობები.

კონსენსუსი - (ლათინურიდან consensus - თანხმობა, საერთო აზრი) საერთაშორისო კონფერენციებზე მიღებული გადაწყვეტილება ან თანხმობის ტექსტი, ფორმალური კენჭისყრის გარეშე თათბირებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს მონაწილეების საერთო თანხმობით, თუ ამის წინააღმდეგ არ გამოდის ფორუმის არც ერთი მონაწილე. მეთოდი მიღებულია გაეროს მიერ ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციებზე.

კონსტიტუცია - (ლათინურიდან *constitutio*) მატერიალური თვალსაზრისით წარმოადგენს დაწერილ აქტს, აქტების კრებულს ან კონსტიტუციურ ჩვეულებას, რომელიც პირველ რიგში არეგულირებს ადამიანისა და მოქალაქის უფლებებსა და თავისუფლებას, თანაბრად კი აწვევს ხალხის ძირითად წყობილებას, მართველობისა და ტერიტორიული წყობის ფორმას, ძირითად ორგანიზაციებს ცენტრალური და ადგილობრივი სახელისუფლო ორგანოსი, მათ კომპეტენტურობასა და ურთიერთდამოკიდებულებას, სახელწიფო სიმბოლიკასა დედაქალაქს. ფორმალური გაგებით წარმოადგენს ჯგუფს ან კანონების ჯგუფს, უმაღლესი იურიდიული ძალით უფლებამოსილი. კონსტიტუცია - უმაღლესი უფლებრივი ფორმაა, რომელშიც ოფიციალურად მიმაგრებულია ფასეულობები, ინსტიტუტები და ფორმები კონსტიტუციური წყობისა, სახელისუფლებო ორგანოთა ურთიერთობების და კავშირის უფლებრივი რეგულირება.

მოქალაქეობის არმქონე პირი - პირი, რომელიც არ იმყოფება მოცემული ქვეყნის მოქალაქე და არც რაიმე დამამტკიცებელი საბუთი გააჩნია სხვა ქვეყნის მოქალაქეობისა. მოქალაქეობა წარმოიქმნება მაშინ როდესაც პირი კარგავს მის მოქალაქეობას და არ იქნის ახალს. მოქალაქეობის არმქონე პირი სარგებლობს ნაციონალური რეჟიმით. მათაც, როგორც უცხოელებს არ გააჩნიათ პოლიტიკური უფლება.

მემკვიდრეობა - არსებობს მემკვიდრეობის ორი სახე: კანონით მემკვიდრეობა და ანდერძით მემკვიდრეობა. აქედან გამომდინარე, გარდაცვლილის (მამკვიდრებლის) ქონების მემკვიდრეობით სხვა პირებზე (მემკვიდრებზე) გადასვლა ხორციელდება კანონით ან ანდერძით, ანდა ორივე საფუძვლით.

მინდობილობა - გაცემა პირველი პირის მიერ მეორე პირისთვის, რათა იგი წარდგეს სამოქალაქო უფლების მქონე საბუთით მესამე პირთან.

მინათა მონიტორინგი - მინის ფონდის მდგომარეობის ზედამხედველობის სისტემა, რათა დროულად აღმოაჩინოს ცვლილებები, შეაფასოს ისინი, გააფრთხილოს ან მოაცილოს ნეგატიური შედეგების პროცესი. მონიტორინგის შემადგენელი ნაწილი ბუნებრივი მდგომარეობაა. მინათა მონიტორინგის ობიექტად იმყოფება ყველა მინა, მიუხედავად მიკერძოების ფორმის, მიზანმიმართულობისა და ხასიათისა. მინათა მონიტორინგს აქვს ქვესისტემები, რომელიც მიეკუთვნება მინის კატეგორიას: სასოფლო-სამეურნეო მინათა მონიტორინგის დანიშნულება, დასახლებული პუნქტების და ა.შ. ტერიტორიული კუთვნილების დამოკიდებულებისთვის ხორციელდება რეგიონალური ლოკალური მინათა მონიტორინგი.

იურიდიული ლექსიკონი

მონარქია - მართვლობის ფორმა, რომლის სახელმწიფოს მართველი-მონარქია. დღევანდელ დღეს მსოფლიოში შემორჩენილია ორი ისტორიული ტიპი. აბსოლუტური მონარქია და კონსტიტუციური მონარქია. კონსტიტუციური მონარქია არსებობს ორი სახის, მონარქის შეზღუდული განმასხვავებელი ხარისხის ძალაუფლება: ორმაგი მონარქია და საპარლამენტო მონარქია. განსაკუთრებული ნაირსახეობა მონარქიისა - არჩევითი, მონარქიისა და რესპუბლიკის შერწყმული ელემენტები. ამგვარი მონარქია არსებობს მალაიზიაში, სადაც სახელმწიფოს სათავეში იმყოფება მონარქი, არჩეული ხუთი წლით განსაკუთრებული თათბირით მონარქიული შტატების წარმომადგენლების მიერ.

მოძალაძე - უფლებამოსილი პირი, რომელიც სამართლებრივად ეკუთვნის სახელმწიფოს. რომელსაც აქვს უფლებამოსილება, მინიჭებული აქვს უფლებები, დამოუკიდებლობა განუკითხავია ვალდებულებებისგან. კონკრეტული ქვეყანა გამოირჩევა სხვა საერთაშორისო ქვეყნებისგან. პირი რომელსაც მოქალაქეობა არ გააჩნია ამ ქვეყანაზე მას მინიჭებული აქვს მხოლოდ პოლიტიკური უფლებები და თავისუფლებები.

მორატორიუმი - სახელმწიფოს მიერ მისი მოვალეობების გადავადება, კერძოდ საერთაშორისო შეთანხმებები, როგორც წესი ვადის დასრულებამდე ან ომის დასრულებამდე, სტიქიური მოვლენების, ამათუიმ საგანგებო მდგომარეობის. ვრცელდება ყველა მოვალეობაზე ან ზოგ მათგანზე. ტერმინი ასევე აღნიშნავს სახელმწიფოს უარს რაიმე ქმედებაზე.

მოსარჩელე - პირი, რომელიც მიმართავს სასამართლოს მისი დარღვეული უფლებების ან კანონიერი ინტერესების დაცვისთვის. პირი, რომლის სამოქალაქო პროცესში უფლებების დაცვისთვის აღძრულია სამოქალაქო საქმე.

ნაციონალიზაცია - სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლები, რომლის ძალაშიც ქონება, რომელიც იმყოფება კერძო საკუთრებაში, გადადის სახელმწიფო საკუთრებაში; სახელმწიფოს უფლება კერძო საკუთრების, უცხოელთა მფლობელობაშიც მყოფი, არის სუვერენული სახელმწიფოს უდავო პრეროგატივა. დემოკრატიულ ქვეყნებში ხორციელდება მხოლოდ კანონით და მფლობელის ადეკვატური კომპენსაციის პირობით.

ნატურალიზაცია (ფრანგულიდან naturaliser) - უცხოელის ინდივიდუალური მიღება მისი განცხადების საფუძველზე. საერთოდ შესაძლებელია, როდესაც პირი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ცხოვრობს მოცემულ სახელმწიფოში. ზოგ შემთხვევაში პირობის თანახმად

მოითხოვება სახელმწიფო ენის ოფიციალურ ცოდნა (მაგ: ლატვიასა და ესტონეთში), არსებობს ნაირსახეობა, შეუდარებელი რეპუტაცია და ა.შ. სახელმწიფოს რიგებში მყარდება შემსუბუქებული წესრიგი. პირებისთვის, რომლებსაც გააჩნიათ ეთნიკური ან ლინგვისტიკური კავშირი მოცემულ სახელმწიფოსთან.

ნოტა - (ლათინურიდან *notas* - ნერილი) ერთერთი ყველაზე ხშირად გამოყენებადი დიპლომატიური აქტი, დიპლომატიური მიმონერის საბუთი, ზოგ შემთხვევაში კი საერთაშორისი შეთანხმების ფორმა დაწერის ფორმით გათვლილია პირადი და ვერბალური ფორმით. პირადი, ან მიმონერთი შედგება ოფიციალურ ბლანკზე იმ ორგანოსი რომლისგანაც მიწერილია.

ნოტარიუსი - თანამდებობის პირი, სპეციალურად უფლებამოსილი განახორციელოს ნოტარიული მოქმედებები მისი პროფესიის გამოყენებით. ნოტარიუსის თანამდებობაზე ინიშნება მოქალაქე რომელსაც გააჩნია უმაღლესი იურიდიული განათლება, რომელმაც სტაჟირება გაიარა სახელმწიფო ნოტარიულ დაწესებულებაში ან კერძო ნოტარიული საქმიანობით დაკავებულ პირთან, რომელსაც ჩაბარებული აქვს საკვალიფიკაციო გამოცდა, მას აგრეთვე უნდა ჰქონდეს ნოტარიული საქმიანობისთვის გაცემული ლიცენზია.

პარიტეტი - (ლათინურიდან *paritas* - თანაბარუფლებიანობა) მხარეების თანაბარი წარმომადგენლობის პრინციპი. განსაკუთრებით გავრცელებულია შრომითი კონფლიქტების თანხმობრივი გადახედვის დროს. პარიტეტი აგრეთვე ნიშნავს თანაბარუფლებიანობას, თანაბარფასეულს, თანაბარ მდგომარეობას.

პერსონა ნონ გრატა - (ლათინურიდან *persona non grata*) დიპლომატიური უფლებით ნიშნავს არასასურველ პირს. გამოცხადება ამგვარ ფორმაში ხდება თუ ამა თუ იმ დიპლომატიური პირის და მისი ოჯახის ყოფნა ამ სახელმწიფოში არასასურველია. წარმოდგენილი სახელმწიფო ვალდებულია გამოიძახოს უკან მოცემული პირი გარკვეულ ვადებში, რომელიც მოცემულია განცხადებაში, ან გარკვეულ დროში. თუ პირი არ ტოვებს ქვეყანას ადგილობრივი ძალოვნები უფლებამოსილნი არიან მიიღონ გარკვეული ზომები.

პეტიცია - (ლათინურიდან - *petitio*) სახელმწიფო ორგანოში წერილობით გაგზავნილი კოლექტიური მოთხოვნა.

პლიურალიზმი - (ლათინურიდან *pluralis* - მრავლობითი) პოლიტიკურ უფლებრივ თეორიაში გაგება, რომელიც ნიშნავს ერთ ფუნდამენტალურპრინციპულ ხელსაწყოს მოქალაქეობრივ და უფლებრივ სახელმწიფოს, რომლის თანახმად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს

იურიდიული ლექსიკონი

ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების სუბიექტების და ფორმების ნაირსახეობა.

პრეამბულა - (ფრანგულიდან *preamble* - წინასიტყვაობა) საკანონმდებლო ან სხვა უფლებრივი აქტის შემავალი ან შესავალი ნაწილი, დეკლარაციის ან საერთაშორისო შეთანხმების, რომლის შინაარსიც პრინციპიალური მდგომარეობებია, აღძრული მოტივები, შესაბამისი აქტის გამომცემლობის მიზნები. იგი შეიცავს ნორმებს და მიზნებს და ნორმებს და პრინციპებს, რომელიც არ წარმოადგენენ იურიდიულ ძალას, მაგრამ შეუძლიათ სხვა უფლებამოსილი აქტების გათვალისწინება.

პრეზუმცია - (ლათინურიდან - *praesumptio*) ვარაუდი, აღიარებით დამონმებული, მანამ სანამ არ იქნება ნაჩვენები საწინააღმდეგო. სამართალში ცნობილია რამოდენიმე (პ): ავტორული პრეზუმცია, სამოქალაქო უფლებებში მევალის ბრალი, უდანაშაულობის პრეზუმცია სისხლის სამართლის საქმეში და სხვ.

პრივატიზაცია - (ლათინურიდან *privatus* - კერძო) კერძო პირთა და ორგანიზაციების მფლობელობაში გადასული მუნიციპალური ან სახელმწიფო ქონება გადახდით ან უსასყიდლოდ. ემთხვევა დენაციონალურ გაგებას.

რასიზმი და რასობრივი დისკრიმინაცია - ერთერთი საერთაშორისო უფლებების დარღვევა. რასიზმი და რასობრივი დისკრიმინაცია რთავს რასულ იდეოლოგიას, დაარსებას, რასობრივ გაგებებზე დაქვემდებარებული, დისკრიმინაციული მოქცევა, სტრუქტურული ორგანიზაცია და პროფესიონალური პრაქტიკა, რასულ არათანაბრობასთან მოყვანილი, აგრეთვე იდეა იმის შესახებ რომ ამგვარი ურთიერთობა ჯგუფებს შორის გამართლებულია მორალური და მეცნიერული თვალსაზრისით; ისახება დისკრიმინაციულ კანონმდებლობაში და პრაქტიკაში. რასიზმი თეორიას, მიმაგრებული სრულყოფილება ან არა სრულყოფილება ცალკეულ რასულ ან ეთნიკურ ჯგუფებს, წარმოდგენილი უფლება ერთი ჯგუფის გაღმერთების ან მათი გარიყვის შესახებ. რასული თეორიის სრულ მაგალითად შეიძლება წარმოიქმნას პოლიტიკური რასული დისკრიმინაცია, ნებისმიერ რასულ ნიშნებზე განსხვავებით, კანის ფერის, მოდგმის, ნაციონალური ან ეთნიკური წარმომავლობის, ადამიანის უფლებების დარღვევის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და სხვა თავისუფლებებით. საერთაშორისო კონვენცია ყველა რასული დისკრიმინაციის ლიკვიდაციის შესახებ 1966 წ. რასიზმს გამოაცხადა დანაშაულად.

რათიფიკაცია - (ძველ ლათინურიდან ratificatio, ლათინურიდან ratus - დამონმებული და facio - ვაკეთებ) 1) აღმასრულებელი ორგანოს მიერ საერთაშორისო შეთანხმება, მისი დასკვნა. ექვემდებარება ჩვეულებრივ მხოლოდ ძალიან მნიშვნელოვან შეთანხმებებს. უმეტეს სახელმწიფოთა კონსტიტუცია მიაკუთვნებს რატიფიკაციას სახელმწიფო მეთაურის კომპეტენციას ან უშუალოდ საკანონმდებლო ორგანოს კომპეტენციას. 2) დამონმება ფედერაციის სუბიექტების მიერ, რეფერენდუმით ან სპეციალურად გამოცხადებული ორგანოების მიერ ან კონსტიტუციის ტექსტთან დამატებით, მოცემული ქვეყნის პარლამენტის მიღებით. კონკრეტული პროცედურა იქმნება კონსტიტუციის მიერ.

რეაბილიტაცია - (ძველ ლათინურიდან rehabilitatio - განახლება) უფლებებში განახლება. პირთა რეაბილიტაცია ითვლება გამამართლებელი განაჩენის საქმის გადახედვის დროს, დასკვნას სისხლის სამართლის შეწყვეტაზე, მოვლენების უქონლობის გამო ან დანაშაულებების ან დაუმტკიცებლობის გამო, აგრეთვე დასკვნა საქმის შეწყვეტის ადმინისტრაციული უფლებების დარღვევის შესახებ. განსხვავებს შეიცავს რეაბილიტაცია, პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლთა და რეპრესირებულ ხალხთა რეაბილიტაცია. რეაბილიტირებული პირებს აუნაზღაურდებათ მათი დაკარგული უფლებები, საომარი და სპეციალური ნოდებები, მათ უბრუნდებათ სახელმწიფო ჯილდოები, მიეკუთვნებათ შეღავათები, მიეცემათ კომპენსაციები.

რეპატრიაცია - ქვეყანაში მოქალაქეობის, მუდმივი ცხოვრების, ან პირთა წარმომავლობის, სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მყოფ პირებისთვის, ხორციელდება ჩვეულებრივ საერთაშორისო მოლაპარაკებებზე დაყრდნობით, მაგრამ შესაძლებელია მოლაპარაკების გარეშე. ამ შემთხვევაში იგი უნდა იქნეს გათვალისწინებული დაინტერესებული სახელმწიფოს კანონით. იგი დაკავშირებულია მოქალაქეობის ცვლილებებთან, შეიძლება წარმოადგენდეს სხვა ნაირსახეობასაც.

რესტიტუცია - (ლათინურიდან restitutio - განახლება) 1) სამოქალაქო უფლებებში მხარეთა ზრდა მათთვის მიღებულ შეთანხმებაში თუ ის სიმართლეს არ შეესაბამება. მიღებული შედეგის დაბრუნებას შეუძლებლობას შემთხვევაში მისი ღირებულება ბრუნდება ფულის სახით, თუ შედეგების შეუსაბამლობა არ არის გათვალისწინებული კანონით. საერთო წესით არის ორმხრივი. 2) საერთაშორისო უფლებებში მატერიალური საერთაშორისო-უფლებრივი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობები, რომელმაც მოიმოქმედა აგრესური აქტი ან რაიმე სხვა საერთაშორისო ანტიუფლებრივი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა, მის უფლებებში დადებული ვალდებულებები მოაშოროს ან შეამციროს სხვა სახელმწიფოსთვის მიყენებული მატერიალური ზარალი, უწინდელი ქონების განახლებით, კერძოდ ქონების უკან დაბრუნებით.

სააპელაციო სასამართლო - სახელმწიფო რიგებში საქმის განხილვის სასამართლო ორგანო, რომლის მიხედვით გადაწყვეტილება და განჩინება ჯერ არ შესულა კანონიერ ძალაში. სააპელაციო სასამართლო ატარებს მტკიცებულებათა განმეორებით შესწავლას, ან უფლებამოსილია გაამყაროს ადრე გამოტანილი გადაწყვეტილება ან გამოიტანოს ახალი.

სააქციო საზოგადოება - სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით მდგარი საზოგადოება კაპიტალი, რომელიც დაყოფილია აქციების განსაზღვრულ რაოდენობაზე, აქციონერები პასუხს არ აგებენ მის აუცილებლობაზე, მაგრამ პასუხს აგებენ მის წაგებაზე, რომელიც დაკავშირებულია საზოგადოების მოღვაწეობასთან, მათ მფლობელობაში არსებულ აქციების საფასურის ფარგლებში. ერთერთი სამართლებრივ-საორგანიზაციო იურიდიულ პირთა ფორმა.

საჩივარი - მოსარჩლის სასამართლოსადმი მიმართვა, თხოვნით რათა მან გადახედოს მოპასუხესთან მატერიალურ უფლებრივ კამათს და დაიცვას სუბიექტური უფლება ან კანონიერი დაცვის ინტერესი.

საცნობრისის უფლება - საბუთი, სახელმწიფოში ცხოვრების უფლებით რომელიც გაეცემა უცხოელ მოქალაქეებს.

საგანგებო მდგომარეობა - კონსტიტუციური სამართლის ერთერთი ინსტიტუტი; განსაკუთრებული რეჟიმი სახელმწიფოსა და ხელისუფლების მოღვაწეობის, საწარმოების, ორგანიზაციების, სპეციალური კანონით დაშვებული შეზღუდული უფლებების და იურიდიული პირების თავისუფლება, აგრეთვე მათზე დაკისრებული მოვალეობები. საგანგებო მდგომარეობა შედის მსხვილ საზოგადოებრივ უწყსრიგობაში, შინაგან შეიარაღებულ კონფლიქტებში, აგრეთვე სტიქიურ მოვლენებში და ტექნოლოგიურ კატასტროფებში.

საკანონმდებლო ორგანო - ხელისუფლების დაყოფის თეორიასთან შეთანხმებით სამიდან ერთერთი მანონასწორებელი ხელისუფლება სახელმწიფოში. წარმოადგენს ჯგუფურ, უფლებამოსილ კანონების შექმნას, აგრეთვე სახელმწიფო ორგანოების სისტემას, რომელიც ახორციელებს ამ უფლებამოსილებას. დემოკრატიულ ქვეყნებში შეიძლება განხორციელდეს არა მხოლოდ კანონმდებლური ორგანოების მიერ, არამედ საარჩევნო კომისიის მიერ რეფერენდუმის გზით, ზოგ შემთხვევაში კი აღმასრულებელი ორგანოს მიერ.

ნა მოპასუხისა ბრალმდებლის მიმართ , რომელიც განცხადებულ იქნა სასამართლოს მიერ საერთო განხილვისათვის, მოპასუხის დაცვის საშუალება მის მიერ წაყენებული ბრალდების მიმართ. ინარმოება, თუ იგი მიზანმიმართულია პირველადი საჩივრისაკენ, აგრეთვე თუ პირველად საჩივარს შორის არის საერთო კავშირი, შემდგომში სწრაფი გადახედვას ხელს შეუწყობს სასამართლო პროცესს.

სასაჩივრი განცხადება - საჩივრის გამოხატვის ზერელე ფორმა. უნდა შეიცავდეს გარკვეულ რეკვიზიტებს: სასამართლოს დასახელება, მისამართი, მხარეთა დასახელება და მისამართები, რაზეა დაფუძნებული საჩივარი და მტკიცებულებები, საჩივრის შინაარსი და ღირებულება, მასთან დაქვემდებარებული საბუთები. განცხადების შეტანა ხდება მოპასუხეთა რაოდენობის წერილობითი ასლებით.

სასაჩივრო ვადის ამონაშრობა - საჩივრის უფლებამოსილი ვადის დაცვა. საერთო ვადა განისაზღვრება სამი წლით. სხვა სახის მოთხოვნებისთვის კანონით დაიშვებს სპეციალური ვადები, შემცირებული ან ხანგრძლივი. მათი ვადები არ შეიძლება იქნეს შეცვლილი მხარეთა შეთანხმებით.

სტატუსი - კვო (ლათინურიდან სტატუს ქუო) - საერთაშორისო უფლებებში მდგომარეობა, საერთაშორისო კავშირი რომელიდაც მხარეში ან სახელმწიფოების ურთიერთშეთანხმება, ამ მომენტისათვის არსებულ ან ოდესღაც არსებულ წარსულში. განაახლო ს.კ. შეინახო არსებული მდგომარეობა ან დაუბრუნდე იმას, რაც არსებობდა ადრე. ს.კ. (ანტი ბელლუმ) მდგომარეობა, ომამდე არსებული.

უძრავი ქონება - უძრავ ნივთებს მიეკუთვნება მიწის ნაკვეთი მასში არსებული ნიაღისეულით, მიწაზე აღმოჩენილი მცენარეები, ასევე შენობანაგებობანი, რომლებიც მყარად დგას მიწაზე.

ქარტია - (ბერძნულიდან chartes - ქალაქი, სიგელი) 1) პუბლიცისტური სამართლებრივი საბუთი პოლიტიკური ხასიათის მატარებელი. 2) საერთაშორისო სამართალში ჩვეულებრივ დეკლარაციის სინონიმი - საერთაშორისო აქტის ფორმულირებადი საერთო პრინციპები და მიზნები, ჩვეულებრივ არ გააჩნია აუცილებელი ძალა.

ქონება - ქონება, უძრავი ქონების სანინალმდეგო, მიწასთან არანაირ კავშირში მყოფი. მას ეხება ის საგნები, რომლებსაც თავად შეუძლიათ გადაადგილება. აგრეთვე ფული, სავალდებულო მოთხოვნის

იურიდიული ლექსიკონი

უფლება, ფასიანი ქაღალდები, სესხის მონუმობები, აღმასრულებელი საბუთები.

ქორწინება - ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი, თანაბარ-უფლებიანი კავშირი, რომელიც განაგებს მეუღლეებს შორის თანაბარ უფლებათა დაცვას და მათ პასუხისმგებლობას ერთმანეთის მიმართ, რომელიც ისახება სამოქალაქო რეესტრის მიერ გაცემულ აქტში.

შეთანხმება - სამოქალაქო უფლებით ორ ან რამოდენიმე პირს შორის დადებული შეთანხმება, დასკვნით მოქალაქის უფლებების შეცვლის ან საერთოდ შეწყვეტის შესახებ, გარიგების ნაირსახეობა. სამოქალაქო სამართალდამოკიდებულები, რომელიც წარმოიქმნა საბუთიდან, რომლის დასკვნაც შინაარსშია.

ჩუქება - ნოტარიულად დამონმებული იურიდიული საბუთი, ჩუქების სახით რეგლამენტირებული ქონება, უფლებები და ა.შ.

ცივილისტი - სამოქალაქო სამართლის სპეციალისტი.

КОНВЕНЦИЯ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД

Рим, 4 ноября 1950 года

Правительства, подписавшие настоящую Конвенцию, являющиеся членами Совета Европы,

принимая во внимание Всеобщую декларацию прав человека, провозглашенную Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций 10 декабря 1948 года,

учитывая, что эта Декларация имеет целью обеспечить всеобщее и эффективное признание и осуществление провозглашенных в ней прав,

считая, что целью Совета Европы является достижение большего единства между его членами и что одним из средств достижения этой цели является защита и развитие прав человека и основных свобод,

подтверждая свою глубокую приверженность основным свободам, которые являются основой справедливости и всеобщего мира и соблюдение которых наилучшим образом обеспечивается, с одной стороны, подлинно демократическим политическим режимом и, с другой стороны, всеобщим пониманием и соблюдением прав человека, которым они привержены,

преисполненные решимости, как Правительства европейских государств, движимые единым стремлением и имеющие общее наследие политических традиций, идеалов, свободы и верховенства права, сделать первые шаги на пути обеспечения коллективного осуществления некоторых из прав, изложенных во Всеобщей декларации,

согласились о нижеследующем:

Статья 1. Обязательство соблюдать права человека

Высокие Договаривающиеся Стороны обеспечивают каждому, находящемуся под их юрисдикцией, права и свободы, определенные в разделе I настоящей Конвенции.

РАЗДЕЛ I. ПРАВА И СВОБОДЫ

Статья 2. Право на жизнь

1. Право каждого лица на жизнь охраняется законом. Никто не может быть умышленно лишен жизни иначе как во исполнение смертного приговора, вынесенного судом за совершение преступления, в отношении которого законом предусмотрено такое наказание.

2. Лишение жизни не рассматривается как нарушение настоящей статьи, когда оно является результатом абсолютно необходимого применения силы:

а. для защиты любого лица от противоправного насилия;

**(текст настоящей Конвенции исправлен в соответствии с протоколом II)*

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

b. для осуществления законного задержания или предотвращения побега лица, заключенного под стражу на законных основаниях;

c. для подавления, в соответствии с законом, бунта или мятежа.

Статья 3. Запрещение пыток

Никто не должен подвергаться ни пыткам, ни бесчеловечному или унижающему достоинство обращению или наказанию.

Статья 4. Запрещение рабства и принудительного труда

1. Никто не должен содержаться в рабстве или подневольном состоянии.

2. Никто не должен привлекаться к принудительному или обязательному труду.

3. Для целей настоящей статьи термин “принудительный или обязательный труд” не включает в себя:

a. всякую работу, которую обычно должно выполнять лицо, находящееся в заключении согласно положениям статьи 5 настоящей Конвенции или условно освобожденное от такого заключения;

b. всякую службу военного характера, а в тех странах, в которых правомерным признается отказ от военной службы на основании убеждений, службу, назначенную вместо обязательной военной службы;

c. всякую службу, обязательную в случае чрезвычайного положения или бедствия, угрожающего жизни или благополучию населения;

d. всякую работу или службу, являющуюся частью обычных гражданских обязанностей.

Статья 5. Право на свободу и личную неприкосновенность

1. Каждый имеет право на свободу и личную неприкосновенность. Никто не может быть лишен свободы иначе как в следующих случаях и в порядке, установленном законом:

a. законное содержание под стражей лица, осужденного компетентным судом;

b. законное задержание или заключение под стражу (арест) лица за неисполнение вынесенного в соответствии с законом решения суда или с целью обеспечения исполнения любого обязательства, предписанного законом;

c. законное задержание или заключение под стражу лица, произведенное с тем, чтобы оно предстало перед компетентным органом по обоснованному подозрению в совершении правонарушения или в случае, когда имеются достаточные основания полагать, что необходимо предотвратить совершение им правонарушения или помешать ему скрыться после его совершения;

d. заключение под стражу несовершеннолетнего лица на основании законного постановления для воспитательного надзора или его законное заключение под стражу, произведенное с тем, чтобы оно предстало перед компетентным органом;

e. законное заключение под стражу лиц с целью предотвращения распро-

странения инфекционных заболеваний, а также законное заключение под стражу душевнобольных, алкоголиков, наркоманов или бродяг;

f. законное задержание или заключение под стражу лица с целью предотвращения его незаконного въезда в страну или лица, против которого принимаются меры по его высылке или выдаче.

2. Каждому арестованному незамедлительно сообщаются на понятном ему языке причины его ареста и любое предъявляемое ему обвинение.

3. Каждый задержанный или заключенный под стражу в соответствии с подпунктом (с) пункта 1 настоящей статьи незамедлительно доставляется к судье или к иному должностному лицу, наделенному, согласно закону, судебной властью, и имеет право на судебное разбирательство в течение разумного срока или на освобождение до суда. Освобождение может быть обусловлено предоставлением гарантий явки в суд.

4. Каждый, кто лишен свободы в результате ареста или заключения под стражу, имеет право на безотлагательное рассмотрение судом правомерности его заключения под стражу и на освобождение, если его заключение под стражу признано судом незаконным.

5. Каждый, кто стал жертвой ареста или заключения под стражу в нарушение положений настоящей статьи, имеет право на компенсацию.

Статья 6. Право на справедливое судебное разбирательство

1. Каждый в случае спора о его гражданских правах и обязанностях или при предъявлении ему любого уголовного обвинения имеет право на справедливое и публичное разбирательство дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона. Судебное решение объявляется публично, однако пресса и публика могут не допускаться на судебные заседания в течение всего процесса или его части по соображениям морали, общественного порядка или национальной безопасности в демократическом обществе, а также когда того требуют интересы несовершеннолетних или для защиты частной жизни сторон, или - в той мере, в какой это, по мнению суда, строго необходимо - при особых обстоятельствах, когда гласность нарушала бы интересы правосудия.

2. Каждый обвиняемый в совершении уголовного преступления считается невиновным, до тех пор пока его виновность не будет установлена законным порядком.

3. Каждый обвиняемый в совершении уголовного преступления имеет как минимум следующие права:

a. быть незамедлительно и подробно уведомленным на понятном ему языке о характере и основании предъявленного ему обвинения;

b. иметь достаточное время и возможности для подготовки своей защиты;

c. защищать себя лично или через посредство выбранного им самим защитника или, при недостатке у него средств для оплаты услуг защитника, пользоваться услугами назначенного ему защитника бесплатно, когда того требуют интересы правосудия;

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

d. допрашивать показывающих против него свидетелей или иметь право на то, чтобы эти свидетели были допрошены, и иметь право на вызов и допрос свидетелей в его пользу на тех же условиях, что и для свидетелей, показывающих против него;

e. пользоваться бесплатной помощью переводчика, если он не понимает языка, используемого в суде, или не говорит на этом языке.

Статья 7. Наказание исключительно на основании закона

1. Никто не может быть осужден за совершение какого-либо деяния или за бездействие, которое согласно действовавшему в момент его совершения национальному или международному праву не являлось уголовным преступлением. Не может также налагаться наказание более тяжкое, нежели то, которое подлежало применению в момент совершения уголовного преступления.

2. Настоящая статья не препятствует осуждению и наказанию любого лица за совершение какого-либо деяния или за бездействие, которое в момент его совершения являлось уголовным преступлением в соответствии с общими принципами права, признанными цивилизованными странами.

Статья 8. Право на уважение частной и семейной жизни

1. Каждый имеет право на уважение его личной и семейной жизни, его жилища и его корреспонденции.

2. Не допускается вмешательство со стороны публичных властей в осуществление этого права, за исключением случаев, когда такое вмешательство предусмотрено законом и необходимо в демократическом обществе в интересах национальной безопасности и общественного порядка, экономического благосостояния страны, в целях предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья или нравственности или защиты прав и свобод других лиц.

Статья 9. Свобода мысли, совести и религии

1. Каждый имеет право на свободу мысли, совести и религии; это право включает свободу менять свою религию или убеждения и свободу исповедовать свою религию или убеждения как индивидуально, так и сообща с другими, публичным или частным порядком в богослужении, обучении, отправлении религиозных и культовых обрядов.

2. Свобода исповедовать свою религию или убеждения подлежит лишь тем ограничениям, которые предусмотрены законом и необходимы в демократическом обществе в интересах общественной безопасности, для охраны общественного порядка, здоровья или нравственности или для защиты прав и свобод других лиц.

Статья 10. Свобода выражения мнения

1. Каждый имеет право свободно выражать свое мнение. Это право включает свободу придерживаться своего мнения и свободу получать и распространять информацию и идеи без какого-либо вмешательства со стороны публичных властей и независимо от государственных границ. Настоящая статья не

препятствует государствам осуществлять лицензирование радиовещательных, телевизионных или кинематографических предприятий.

2. Осуществление этих свобод, налагающее обязанности и ответственность, может быть сопряжено с определенными формальностями, условиями, ограничениями или санкциями, которые предусмотрены законом и необходимы в демократическом обществе в интересах национальной безопасности, территориальной целостности или общественного порядка, в целях предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья и нравственности, защиты репутации или прав других лиц, предотвращения разглашения информации, полученной конфиденциально, или обеспечения авторитета и беспристрастности правосудия.

Статья 11. Свобода собраний и объединений

1. Каждый имеет право на свободу мирных собраний и на свободу объединения с другими, включая право создавать профессиональные союзы и вступать в таковые для защиты своих интересов.

2. Осуществление этих прав не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые предусмотрены законом и необходимы в демократическом обществе в интересах национальной безопасности и общественного порядка, в целях предотвращения беспорядков и преступлений, для охраны здоровья и нравственности или защиты прав и свобод других лиц. Настоящая статья не препятствует введению законных ограничений на осуществление этих прав лицами, входящими в состав вооруженных сил, полиции или административных органов государства.

Статья 12. Право на вступление в брак

Мужчины и женщины, достигшие брачного возраста, имеют право вступать в брак и создавать семью в соответствии с национальным законодательством, регулирующим осуществление этого права.

Статья 13. Право на эффективные средства правовой защиты

Каждый, чьи права и свободы, признанные в настоящей Конвенции, нарушены, имеет право на эффективное средство правовой защиты в государственном органе, даже если это нарушение было совершено лицами, действовавшими в официальном качестве.

Статья 14. Запрещение дискриминации

Пользование правами и свободами, признанными в настоящей Конвенции, должно быть обеспечено без какой бы то ни было дискриминации по признаку пола, расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальным меньшинствам, имущественного положения, рождения или по любым иным признакам.

Статья 15. Отступление от соблюдения обязательств в чрезвычайных ситуациях

1. В случае войны или при иных чрезвычайных обстоятельствах, угрожающих жизни нации, любая из Высоких Договаривающихся Сторон может принимать меры в отступление от ее обязательств по настоящей Конвенции

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

только в той степени, в какой это обусловлено чрезвычайностью обстоятельств, при условии, что такие меры не противоречат другим ее обязательствам по международному праву.

2. Это положение не может служить основанием для какого бы то ни было отступления от положений статьи 2, за исключением случаев гибели людей в результате правомерных военных действий, или от положений статьи 3, пункта (1) статьи 4 и статьи 7.

3. Любая из Высоких Договаривающихся Сторон, использующая это право отступления, исчерпывающим образом информирует Генерального секретаря Совета Европы о введенных ею мерах и о причинах их принятия. Она также ставит в известность Генерального секретаря Совета Европы о дате прекращения действия таких мер и возобновлении осуществления положений Конвенции в полном объеме.

Статья 16. Ограничение на политическую деятельность иностранцев

Ничто в статьях 10, 11 и 14 не может рассматриваться как препятствие для Высоких Договаривающихся Сторон вводить ограничения на политическую деятельность иностранцев.

Статья 17. Запрещение злоупотреблений правами

Ничто в настоящей Конвенции не может толковаться как означающее, что какое-либо государство, какая-либо группа лиц или какое-либо лицо имеет право заниматься какой бы то ни было деятельностью или совершать какие бы то ни было действия, направленные на упразднение прав и свобод, признанных в настоящей Конвенции, или на их ограничение в большей мере, чем это предусматривается в Конвенции.

Статья 18. Пределы использования ограничений в отношении прав

Ограничения, допускаемые в настоящей Конвенции в отношении указанных прав и свобод, не должны применяться для иных целей, нежели те, для которых они были предусмотрены.

РАЗДЕЛ II. ЕВРОПЕЙСКИЙ СУД ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Статья 19. Учреждение Суда

В целях обеспечения соблюдения обязательств, принятых на себя Высокими Договаривающимися Сторонами по настоящей Конвенции и Протоколам к ней, учреждается Европейский суд по правам человека, далее именуемый "Суд". Он работает на постоянной основе.

Статья 20. Число судей

Число судей, входящих в состав Суда, равно числу Высоких Договаривающихся Сторон.

Статья 21. Предъявляемые к судьям требования

1. Судьи должны обладать самыми высокими моральными качествами и удовлетворять требованиям, предъявляемым при назначении на высокие судебные должности, или быть правоведами с общепризнанным авторитетом.

2. Судьи участвуют в работе Суда в личном качестве.

3. На протяжении всего срока пребывания в должности судьи не должны осуществлять никакой деятельности, несовместимой с их независимостью, беспристрастностью или с требованиями, вытекающими из характера их работы в течение полного рабочего дня. Все вопросы, возникающие в связи с применением положений настоящего пункта, решаются Судом.

Статья 22. Выборы судей

1. Судья от каждой из Высоких Договаривающихся Сторон избирается Парламентской ассамблеей большинством поданных за него голосов из списка, включающего трех кандидатов, представляемых этой Высокой Договаривающейся Стороной.

2. Аналогичная процедура действует при довыборах состава Суда в случае присоединения новых Высоких Договаривающихся Сторон, а также при заполнении открывающихся вакансий.

Статья 23. Срок полномочий

1. Судьи избираются сроком на шесть лет. Они могут быть переизбраны. Однако срок полномочий половины судей первого состава истекает через три года с момента избрания.

2. Судьи, чей срок полномочий истекает через первые три года, определяются Генеральным секретарем Совета Европы путем жребия сразу после их избрания.

3. В целях обеспечения, насколько это возможно, обновляемости состава Суда наполовину каждые три года Парламентская ассамблея может до проведения любых последующих выборов принять решение о том, что срок или сроки полномочий одного или нескольких избираемых судей будут иными, нежели шесть лет, но в любом случае не более девяти и не менее трех лет.

4. В случаях, когда речь идет о более чем одном сроке полномочий и Парламентская ассамблея применяет положения предыдущего пункта, определение сроков полномочий производится Генеральным секретарем Совета Европы путем жребия сразу после выборов.

5. Судья, избранный для замещения другого судьи, срок полномочий которого еще не истек, занимает этот пост на срок, оставшийся от срока полномочий его предшественника.

6. Срок полномочий Судей истекает по достижении ими 70 лет.

7. Судьи занимают свои посты вплоть до замены. Вместе с тем и после замены они продолжают рассматривать уже поступившие к ним дела.

Статья 24. Освобождение от должности

Судья может быть освобожден от должности только в случае, если прочие судьи большинством в две трети голосов принимают решение о том, что он перестает соответствовать предъявляемым требованиям.

Статья 25. Секретариат и правовые референты

У Суда имеется Секретариат, права, обязанности и организация которого определяются Регламентом Суда. Суд пользуется услугами правовых референтов.

Статья 26. Пленарные заседания Суда

На пленарных заседаниях Суд:

- a. избирает своего Председателя и одного или двух заместителей Председателя сроком на три года; они могут быть переизбраны;
- b. образует Палаты, создаваемые на определенный срок;
- c. избирает Председателей Палат Суда; они могут быть переизбраны;
- d. принимает Регламент Суда; и
- e. избирает Секретаря-канцлера Суда и одного или нескольких его заместителей.

Статья 27. Комитеты, Палаты и Большая Палата

1. Для рассмотрения переданных ему дел Суд образует комитеты в составе трех судей, Палаты в составе семи судей и Большую Палату в составе семнадцати судей. Палаты Суда на определенный срок образуют комитеты.

2. Судья, избранный от государства, являющегося стороной в деле, является ex officio членом Палаты и Большой Палаты; в случае отсутствия такого судьи или если он не может участвовать в заседании, данное государство назначает лицо, которое выступает в качестве судьи.

3. В состав Большой Палаты входят также Председатель Суда, заместители Председателя Суда, Председатели Палат и другие члены Суда, назначенные в соответствии с Регламентом Суда. В тех случаях, когда дело передается в Большую Палату в соответствии с положениями статьи 43, в ее заседаниях не должен участвовать ни один из судей Палаты, вынесшей постановление, за исключением Председателя этой Палаты и судьи от соответствующего государства, являющегося стороной в деле.

Статья 28. Объявления комитетов о неприемлемости жалобы (заявления)

Комитет единогласным решением может объявить неприемлемой индивидуальную жалобу, поданную в соответствии со статьей 34, или исключить ее из списка подлежащих рассмотрению дел, если такое решение может быть принято без дополнительного изучения жалобы. Это решение является окончательным.

Статья 29. Решения Палат о приемлемости жалобы и по существу дела

1. Если не было принято никакого решения, предусмотренного статьей 28, Палата выносит решение о приемлемости индивидуальной жалобы, поданной в соответствии со статьей 34, и по существу дела.

2. Палата выносит решение о приемлемости жалобы государства, поданной в соответствии со статьей 33, и по существу дела.

3. Решение о приемлемости жалобы выносится отдельно, если Суд, в порядке исключения, не примет решение об обратном.

Статья 30. Уступка юрисдикции в пользу Большой Палаты

Если дело, находящееся на рассмотрении Палаты, затрагивает серьезный вопрос, касающийся толкования положений Конвенции или Протоколов к ней,

или если решение вопроса может войти в противоречие с ранее вынесенным Судом постановлением, Палата может до вынесения своего постановления уступить юрисдикцию в пользу Большой Палаты, если ни одна из сторон не возражает против этого.

Статья 31. Полномочия Большой Палаты

Большая Палата:

а. выносит решения по жалобам, поданным в соответствии со статьей 33 или статьей 34, когда какая-либо из Палат уступила юрисдикцию на основании положений статьи 30 или когда дело направлено ей в соответствии с положениями статьи 43; и

б. рассматривает запросы о вынесении консультативных заключений, направленные в соответствии с положениями статьи 47.

Статья 32. Компетенция Суда

1. В ведении Суда находятся все вопросы, касающиеся толкования и применения положений Конвенции и Протоколов к ней, которые могут быть ему переданы в случаях, предусмотренных положениями статей 33, 34 и 47.

2. В случае спора относительно компетенции Суда по конкретному делу вопрос решает сам Суд.

Статья 33. Межгосударственные дела

Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может передать в Суд вопрос о любом предполагаемом нарушении положений Конвенции и Протоколов к ней другой Высокой Договаривающейся Стороной.

Статья 34. Индивидуальные жалобы

Суд может принимать жалобы от любого физического лица, любой неправительственной организации или любой группы частных лиц, которые утверждают, что явились жертвами нарушения одной из Высоких Договаривающихся Сторон их прав, признанных в настоящей Конвенции или в Протоколах к ней. Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются никоим образом не препятствовать эффективному осуществлению этого права.

Статья 35 Условия приемлемости

1. Суд может принимать дело к рассмотрению только после того, как были исчерпаны все внутренние средства правовой защиты, как это предусмотрено общепризнанными нормами международного права, и в течении шести месяцев с даты вынесения национальными органами окончательного решения по делу.

2. Суд не принимает к рассмотрению никакую индивидуальную жалобу, поданную в соответствии со статьей 34, если она:

а. является анонимной; или

б. является по существу аналогичной той, которая уже была рассмотрена Судом, или уже является предметом другой процедуры международного разбирательства или урегулирования, и если она не содержит новых относящихся к делу фактов.

3. Суд объявляет неприемлемой любую индивидуальную жалобу, поданную

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

в соответствии со статьей 34, если сочтет ее несовместимой с положениями настоящей Конвенции или Протоколов к ней, явно необоснованной или злоупотреблением правом подачи жалобы.

4. Суд отклоняет любую переданную ему жалобу, которую сочтет неприемлемой в соответствии с настоящей статьей. Он может сделать это на любой стадии разбирательства.

Статья 36. Участие третьей стороны

1. В отношении любого дела, находящегося на рассмотрении какой-либо из Палат или Большой Палаты, каждая Высокая Договаривающаяся Сторона, гражданин которой является заявителем, вправе представлять письменные замечания и принимать участие в слушаниях.

2. В интересах надлежащего отправления правосудия Председатель Суда может пригласить любую Высокую Договаривающуюся Сторону, не являющуюся стороной в деле, или любое заинтересованное лицо, не являющееся заявителем, представить письменные замечания или принять участие в слушаниях.

Статья 37 Прекращение производства по делу

1. Суд может на любой стадии разбирательства принять решение о прекращении производства по делу, если обстоятельства позволяют сделать вывод о том, что:

a. заявитель более не намерен добиваться рассмотрения своей жалобы; или

b. спор был урегулирован; или

c. по любой другой причине, установленной Судом, если дальнейшее рассмотрение жалобы является неоправданным.

Тем не менее Суд продолжает рассмотрение жалобы, если этого требует соблюдение прав человека, гарантированных настоящей Конвенцией и Протоколами к ней.

2. Суд может принять решение восстановить жалобу в списке подлежащих рассмотрению дел, если сочтет, что это оправдано обстоятельствами.

Статья 38. Процедура рассмотрения дела с участием заинтересованных сторон и процедура мирного соглашения

1. Если Суд объявляет жалобу приемлемой, он:

a. продолжает рассмотрение дела с участием представителей заинтересованных сторон и, если это необходимо, осуществляет исследование обстоятельств дела, для эффективного проведения которого заинтересованные государства создают все необходимые условия,

b. предоставляет себя в распоряжение заинтересованных сторон с целью заключения мирного соглашения по делу на основе соблюдения прав человека, признанных в настоящей Конвенции и Протоколах к ней.

2. Процедура предусмотренная подпунктом “b” пункта 1, носит конфиденциальный характер.

Статья 39 Заключение мирового соглашения

В случае заключения мирного соглашения Суд исключает дело из своего списка посредством вынесения постановления, в котором дается лишь краткое изложение фактов и достигнутого решения.

Статья 40. Открытые судебные заседания и доступ к документам

1. Если в силу исключительных обстоятельств Суд не примет иного решения, его заседания являются открытыми.

2. Доступ к документам, переданным на хранение в Секретариат, открыт для публики, если Председатель Суда не примет иного решения.

Статья 41. Справедливая компенсация

Если Суд объявляет, что имело место нарушение Конвенции или Протоколов к ней, а внутреннее право Высокой Договаривающейся Стороны допускает возможность лишь частичного устранения последствий этого нарушения, Суд, в случае необходимости, присуждает справедливую компенсацию потерпевшей стороне.

Статья 42 Постановления Палат

Постановления Палат становятся окончательными в соответствии с положениями пункта 2 статьи 44.

Статья 43. Передача дела в Большую Палату

1. В течение трех месяцев с даты вынесения Палатой постановления в исключительных случаях возможно обращение любой из сторон в деле о передаче его на рассмотрение Большой Палаты.

2. Коллегия в составе пяти членов Большой Палаты принимает обращение, если дело поднимает серьезный вопрос, касающийся толкования или применения положений настоящей Конвенции или Протоколов к ней, или другой серьезный вопрос общего характера.

3. Если Коллегия принимает обращение, то Большая Палата выносит по делу свое постановление.

Статья 44. Окончательные постановления

1. Постановление Большой Палаты является окончательным.

2. Постановление любой из Палат становится окончательным, если:

а. стороны не заявляют, что они будут просить о передаче дела в Большую Палату; или

б. по истечении трех месяцев с даты вынесения постановления не поступило обращения о передаче дела в Большую Палату; или

с. Коллегия Большой Палаты отклоняет обращение о передаче дела согласно статье 43.

3. Окончательное постановление подлежит публикации.

Статья 45. Мотивировка постановлений и решений

1. Постановления, а также решения о приемлемости или неприемлемости жалоб должны быть мотивированными.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

2. Если постановление в целом или частично не выражает единогласного мнения судей, то любой судья вправе представить свое особое мнение.

Статья 46. Обязательная сила и исполнение постановлений

1. Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются исполнять окончательные постановления Суда по делам, в которых они являются сторонами.

2. Окончательное постановление Суда направляется Комитету министров, который осуществляет надзор за его исполнением.

Статья 47. Консультативные заключения

1. Суд может по просьбе Комитета министров выносить консультативные заключения по юридическим вопросам, касающимся толкования положений Конвенции и Протоколов к ней.

2. Такие заключения не должны затрагивать ни вопросы, относящиеся к содержанию или объему прав или свобод, определенных в разделе I Конвенции и Протоколах к ней, ни другие вопросы, которые Суду или Комитету министров, возможно, потребовалось бы затронуть при рассмотрении какого-либо обращения, предусмотренного Конвенцией.

3. Решение Комитета министров запросить консультативное заключение Суда принимается большинством голосов представителей, имеющих право заседать в Комитете.

Статья 48. Компетенция Суда в отношении консультативных заключений

Вопрос о том, относится ли направленный Комитетом министров запрос о вынесении консультативного заключения к компетенции Суда, как она определена в статье 47, решает Суд.

Статья 49. Мотивировка консультативных заключений

1. Консультативные заключения Суда должны быть мотивированными.

2. Если консультативное заключение в целом или частично не выражает единогласного мнения судей, то любой судья вправе представить свое особое мнение.

3. Консультативное заключение Суда направляется Комитету министров.

Статья 50. Расходы на содержание Суда

Расходы, связанные с деятельностью Суда, несет Совет Европы.

Статья 51. Привилегии и иммунитеты Судей

Судьи при исполнении своих функций пользуются привилегиями и иммунитетами, предусмотренными статьей 40 Устава Совета Европы и в соглашениях, заключенных на ее основе.

РАЗДЕЛ III. РАЗЛИЧНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 52. Запросы Генерального секретаря

По получении просьбы от Генерального секретаря Совета Европы каждая Высокая Договаривающаяся Сторона представляет разъяснения относительно того, каким образом ее внутреннее право обеспечивает эффективное применение любого из положений настоящей Конвенции.

Статья 53. Гарантии в отношении признанных прав человека

Ничто в настоящей Конвенции не может быть истолковано как ограничение или умаление любого из прав человека и основных свобод, которые могут обеспечиваться законодательством любой Высокой Договаривающейся Стороны или любым иным соглашением, в котором она участвует.

Статья 54. Полномочия Комитета министров

Ничто в настоящей Конвенции не умаляет полномочий Комитета министров, которыми он наделен в силу Устава Совета Европы.

Статья 55. Отказ от иных средств урегулирования споров

Высокие Договаривающиеся Стороны согласны, если иное не установлено особым соглашением, не прибегать к действующим между ними договорам, конвенциям или декларациям при передаче на рассмотрение, путем направления заявления, спора по поводу толкования или применения положений настоящей Конвенции и не использовать иные средства урегулирования спора, чем предусмотренные настоящей Конвенцией.

Статья 56. Территориальная сфера действия

1. Любое государство при ратификации или впоследствии может заявить путем уведомления Генерального секретаря Совета Европы о том, что настоящая Конвенция, с учетом пункта 4 настоящей статьи, распространяется на все территории или на любую из них, за внешние сношения которых оно несет ответственность.

2. Действие Конвенции распространяется на территорию или территории, указанные в уведомлении, с тридцатого дня после получения Генеральным секретарем Совета Европы этого уведомления.

3. Положения настоящей Конвенции применяются на упомянутых территориях с надлежащим учетом местных условий.

4. Любое государство, которое сделало заявление в соответствии с пунктом 1 настоящей статьи, может впоследствии в любое время заявить, применительно к одной или нескольким территориям, указанным в этом заявлении о признании компетенции Суда принимать жалобы от физических лиц, неправительственных организаций или групп частных лиц, как это предусмотрено статьей 34 Конвенции.

Статья 57. Оговорки

1. Любое государство при подписании настоящей Конвенции или при сдаче им на хранение его ратификационной грамоты может сделать оговорку к любому конкретному положению Конвенции в отношении того, что тот или иной закон, действующий в это время на его территории, не соответствует этому положению. В соответствии с настоящей статьей оговорки общего характера не допускаются.

2. Любая оговорка, сделанная в соответствии с настоящей статьей, должна

содержать краткое изложение соответствующего закона.

Статья 58. Денонсация

1. Высокая Договаривающаяся Сторона может денонсировать настоящую Конвенцию только по истечении пяти лет с даты, когда она стала Стороной Конвенции, и по истечении шести месяцев после направления уведомления Генеральному секретарю Совета Европы, который информирует об этом другие Высокие Договаривающиеся Стороны.

2. Денонсация не освобождает соответствующую Высокую Договаривающуюся Сторону от ее обязательств по настоящей Конвенции в отношении любого действия, которое могло явиться нарушением таких обязательств и могло быть совершено ею до даты вступления денонсации в силу.

3. Любая Высокая Договаривающаяся Сторона, которая перестает быть членом Совета Европы, на тех же условиях перестает быть и Стороной настоящей Конвенции.

4. Конвенция может быть денонсирована в соответствии с положениями предыдущих пунктов в отношении любой территории, на которую распространялось ее действие согласно положениям статьи 56.

Статья 59. Подписание и ратификация

1. Настоящая Конвенция открыта для подписания государствами-членами Совета Европы. Она подлежит ратификации. Ратификационные грамоты сдаются на хранение Генеральному секретарю Совета Европы.

2. Настоящая Конвенция вступает в силу после сдачи на хранение десяти ратификационных грамот.

3. Для тех государств, которые ратифицируют Конвенцию впоследствии, она вступает в силу с даты сдачи ими на хранение их ратификационных грамот.

4. Генеральный секретарь Совета Европы уведомляет все государства-члены Совета Европы о вступлении Конвенции в силу, о Высоких Договаривающихся Сторонах, ратифицировавших ее, и о сдаче ратификационных грамот, которые могут быть получены впоследствии.

Совершено в Риме 4 ноября 1950 года на английском и французском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в единственном экземпляре, который хранится в архиве Совета Европы. Генеральный секретарь направляет заверенные копии всем подписавшим Конвенцию государствам.

**РАМОЧНАЯ КОНВЕНЦИЯ О ЗАЩИТЕ
НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ**

Страсбург, 1. II. 1995

Государства - члены Совета Европы и другие государства, подписавшие настоящую рамочную Конвенцию,

считая, что целью Совета Европы является достижение более тесного союза между его членами во имя защиты и развития идеалов и принципов, являющихся их общим достоянием,

считая, что одним из средств достижения этой цели является поддержание и дальнейшее осуществление прав человека и основных свобод,

желая развивать и претворять в жизнь положения Декларации глав государств и правительств государств - членов Совета Европы, принятой в Вене 9 октября 1993 года,

исполненные решимости защищать на своих соответствующих территориях существование национальных меньшинств,

считая, что потрясения, имевшие место в европейской истории, продемонстрировали, что защита национальных меньшинств необходима для стабильности, демократической безопасности и мира на европейском континенте,

считая, что плюралистическое и подлинно демократическое общество должно не только уважать этническую, культурную, языковую и религиозную самобытность любого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, но и создавать соответствующие условия, позволяющие выражать, сохранять и развивать эту самобытность,

считая, что создание обстановки терпимости и диалога необходимо для того, чтобы культурное разнообразие было источником и фактором обогащения, а не раскола каждого общества,

считая, что развитие терпимой и процветающей Европы зависит не только от сотрудничества между государствами, но и основывается на трансграничном сотрудничестве между местными и региональными властями при соблюдении конституционной и территориальной целостности каждого государства,

принимая во внимание Конвенцию о защите прав человека и основных свобод и Протоколы к ней,

принимая во внимание обязательства по защите национальных меньшинств, содержащиеся в конвенциях и декларациях Организации Объединенных Наций и в документах Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, в частности в Копенгагенском документе от 9 июня 1990 года,

исполненные решимости определить принципы, которые надлежит соблюдать, и обязательства, которые вытекают из них, с тем чтобы обеспечить

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

в государствах-членах и в других государствах, которые могут стать участниками настоящего документа, эффективную защиту национальных меньшинств и прав и свобод лиц, принадлежащих к ним, при соблюдении верховенства права и уважении территориальной целостности и государственного суверенитета,

исполненные решимости проводить в жизнь принципы, закрепленные в настоящей рамочной Конвенции, на основе национального законодательства и соответствующей государственной политики,

согласились о нижеследующем:

РАЗДЕЛ I

Статья 1

Защита национальных меньшинств и прав и свобод лиц, принадлежащих к этим меньшинствам, является неотъемлемой частью международной защиты прав человека и в качестве таковой является областью международного сотрудничества.

Статья 2

Положения настоящей рамочной Конвенции применяются добросовестно, в духе понимания и терпимости и с соблюдением принципов добрососедства, дружественных отношений и сотрудничества между государствами.

Статья 3

1. Любое лицо, принадлежащее к национальному меньшинству, имеет право свободного выбора рассматриваться или не рассматриваться таковым, и этот выбор или осуществление прав, которые связаны с этим выбором, не должны ущемлять данное лицо.

2. Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, могут осуществлять права и пользоваться свободами, вытекающими из принципов, закрепленных в настоящей рамочной Конвенции, индивидуально, а также вместе с другими лицами.

РАЗДЕЛ II

Статья 4

1. Стороны обязуются гарантировать любым лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, право на равенство перед законом и на равную защиту закона. В связи с этим любая дискриминация, основанная на принадлежности к национальному меньшинству, запрещается.

2. Стороны обязуются принимать в необходимых случаях надлежащие меры, с тем чтобы поощрять во всех областях экономической, социальной, политической и культурной жизни полное и действительное равенство между лицами, принадлежащими к национальному меньшинству, и лицами, принадлежащими к основной группе населения. В связи с этим Стороны должным образом учитывают особое положение лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам.

3. Меры, принимаемые в соответствии с положениями пункта, не рассматриваются как акт дискриминации.

Статья 5

1. Стороны обязуются содействовать созданию условий, необходимых для обеспечения лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, возможности поддерживать и развивать свою культуру, а также сохранять основные элементы их самобытности, а именно: религию, язык, традиции и культурное наследие.

2. Без ущерба для мер, предпринимаемых в развитие своей общей интеграционной политики, Стороны воздерживаются от любых политических и практических действий, имеющих целью ассимиляцию лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, вопреки их воле защищают этих лиц от любых действий, направленных на такую ассимиляцию.

Статья 6

1. Стороны поощряют дух терпимости и диалог между культурами, а также принимают эффективные меры по содействию взаимному уважению, взаимопониманию и сотрудничеству между всеми лицами, проживающими на их территории, независимо от их этнической, культурной, языковой или религиозной принадлежности, особенно в области образования, культуры и средств информации.

2. Стороны обязуются принимать все надлежащие меры для защиты лиц, которые могли бы стать жертвами угроз или актов дискриминации, враждебности или насилия по причине их этнической, культурной, языковой или религиозной принадлежности.

Статья 7

Стороны обеспечивают уважение прав каждого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, на свободу мирных собраний и свободу ассоциаций, свободу выражения мнения и свободу мысли, совести и религии.

Статья 8

Стороны обязуются признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право открыто исповедовать свою религию или выражать убеждения, а также право создавать религиозные учреждения, организации и ассоциации.

Статья 9

1. Стороны обязуются признавать, что право на свободу выражения мнения любого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, включает свободу придерживаться какого-либо мнения и свободу получать и обмениваться информацией или идеями на языке меньшинства без вмешательства со стороны публичной власти и независимо от границ. В рамках своих правовых систем Стороны обеспечивают, чтобы лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, не подвергались дискриминации в отношении доступа к средствам информации.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

2. Пункт не препятствует Сторонам вводить без какой-либо дискриминации и на основе объективных критериев лицензирование для предприятий радиовещания, телевизионного вещания или кинематографа.

3. Стороны не препятствуют созданию и использованию печатных средств информации лицами, принадлежащими к национальным меньшинствам. В рамках правовой основы радиовещания и телевизионного вещания они обеспечивают, насколько это возможно и с учетом положений пункта, лицам, принадлежащим к национальным меньшинствам, возможность создания и использования собственных средств информации.

4. В рамках своих правовых систем Стороны принимают надлежащие меры для облегчения доступа лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, к средствам информации в целях поощрения терпимости и обеспечения культурного плюрализма.

Статья 10

1. Стороны обязуются признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право свободно и беспрепятственно пользоваться языком своего меньшинства устно и письменно в частной жизни и в общественных местах.

2. В регионах со значительным или традиционным присутствием лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, если эти лица просят об этом и такие просьбы отвечают реальным потребностям, Стороны будут стремиться обеспечить, насколько это возможно, условия, позволяющие использовать язык меньшинства в отношениях между этими лицами и административными властями.

3. Стороны обязуются гарантировать право любого лица, принадлежащего к национальному меньшинству, получить в кратчайший срок на языке, который оно понимает, информацию о причинах его ареста, характере и причине любого выдвинутого против него обвинения, а также вести защиту на этом языке, получая для этого при необходимости бесплатную помощь переводчика.

Статья 11

1. Стороны обязуются признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право пользоваться своей фамилией, именем и отчеством на языке этого меньшинства, а также право на их официальное признание в соответствии с требованиями, закрепленными их правовыми системами.

2. Стороны обязуются признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право размещать в общественных местах вывески, надписи и другую информацию частного характера на языке своего меньшинства.

3. В районах традиционного проживания значительного числа лиц, принадлежащих к национальному меньшинству, Стороны в рамках своих

правовых систем, включая в случае необходимости соглашения с другими государствами, обеспечивают с учетом конкретных условий установку указателей традиционных местных названий, названий улиц и другой топографической информации для населения и на языке меньшинства, если в такой информации имеется достаточная потребность.

Статья 12

1. Стороны в случае необходимости принимают меры в области образования и научных исследований с целью улучшения знаний культуры, истории, языка и религии как своих национальных меньшинств, так и основной группы населения.

2. В этом контексте Стороны, в частности, создают надлежащие условия для подготовки преподавателей, обеспечения школьными учебниками и облегчения контактов между учащимися и преподавателями из различных общин.

3. Стороны обязуются обеспечивать равные возможности доступа к образованию на всех уровнях для лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам.

Статья 13

1. В рамках своих образовательных систем Стороны признают за лицами, принадлежащими к национальному меньшинству, право создавать и управлять своими собственными частными учреждениями в области образования.

2. Осуществление этого права не влечет никаких финансовых обязательств для Сторон.

Статья 14

1. Стороны обязуются признавать за любым лицом, принадлежащим к национальному меньшинству, право изучать язык своего меньшинства.

2. В регионах со значительным или традиционным присутствием лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, Стороны, насколько это возможно и в рамках своих образовательных систем, в случае достаточной потребности в этом стремятся обеспечить, что лица, принадлежащие к этим меньшинствам, имели надлежащие возможности изучать язык своего меньшинства или получать образование на этом языке.

3. Положения пункта настоящей статьи проводятся в жизнь без ущерба для обучения официальному языку или преподавания на этом языке.

Статья 15

Стороны обязуются создавать необходимые условия для эффективного участия лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, в культурной, общественной и экономической жизни, а также в ведении государственных дел, особенно тех, которые затрагивают их.

Статья 16

Стороны воздерживаются от принятия таких мер, которые, изменяя структурный состав населения в каком-либо регионе проживания лиц,

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

принадлежащих к национальным меньшинствам, имеют целью ущемление прав и свобод, вытекающих из принципов, изложенных в настоящей рамочной Конвенции.

Статья 17

1. Стороны обязуются не препятствовать осуществлению прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, устанавливать и поддерживать свободные и мирные трансграничные контакты с лицами, постоянно находящимися на территории других государств, в частности с лицами, с которыми они разделяют общее этническое, культурное, языковое или религиозное наследие.

2. Стороны обязуются не препятствовать осуществлению прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, участвовать в деятельности неправительственных организаций как на национальном, так и на международном уровне.

Статья 18

1. Стороны прилагают усилия к заключению в случае необходимости двусторонних и многосторонних соглашений с другими государствами, в частности с соседними государствами, для обеспечения защиты лиц, принадлежащих к соответствующим национальным меньшинствам.

2. В случае необходимости Стороны принимают меры, направленные на поощрение трансграничного сотрудничества.

Статья 19

1. Стороны обязуются соблюдать и претворять в жизнь принципы, содержащиеся в настоящей рамочной Конвенции, допуская в них при необходимости только те ограничения или отступления, которые предусмотрены в международно-правовых документах, в частности в Конвенции о защите прав человека и основных свобод, в той мере, в которой они касаются прав и свобод, вытекающих из указанных принципов.

РАЗДЕЛ III

Статья 20

При осуществлении прав и свобод, вытекающих из принципов, изложенных в настоящей рамочной Конвенции, любое лицо, принадлежащее к национальному меньшинству, соблюдает национальное законодательство и уважает права других лиц, в частности, права лиц, принадлежащих к основной группе населения или к другим национальным меньшинствам.

Статья 21

Ничто в настоящей рамочной Конвенции не может быть истолковано как подразумевающее какое-либо право любого отдельного лица заниматься какой-либо деятельностью или совершать какие-либо действия, противоречащие основополагающим принципам международного права, особенно принципам суверенного равенства, территориальной целостности и политической независимости государств.

Статья 22

Ничто в настоящей рамочной Конвенции не может быть истолковано как ограничивающее или ущемляющее какие-либо права человека и основные свободы, которые могли бы быть признаны в соответствии с законодательством любой Договаривающейся Стороны или любого другого Договора, участником которого является данная Сторона.

Статья 23

Права и свободы, вытекающие из принципов, изложенных в настоящей рамочной Конвенции, в той мере, в которой они являются предметом Конвенции о защите прав человека и основных свобод или протоколов к ней, понимаются как соответствующие положениям последних.

РАЗДЕЛ IV

Статья 24

1. Комитет министров Совета Европы уполномочен следить за осуществлением Договаривающимися Сторонами настоящей рамочной Конвенции.

2. Стороны, не являющиеся членами Совета Европы, участвуют в механизме осуществления Конвенции на условиях, которые предстоит определить.

Статья 25

1. В течение одного года после вступления в силу настоящей рамочной Конвенции в отношении какой-либо Договаривающейся Стороны последняя передает Генеральному секретарю Совета Европы полную информацию о законодательных и иных мерах, которые были приняты для осуществления принципов, изложенных в настоящей рамочной Конвенции.

2. Впоследствии каждая Сторона периодически и всякий раз, когда от Комитета министров поступает соответствующая просьба, передает Генеральному секретарю любую другую информацию, имеющую отношение к осуществлению настоящей рамочной Конвенции.

3. Генеральный секретарь направляет Комитету министров всю информацию, переданную в соответствии с положениями настоящей статьи.

Статья 26

1. При оценке адекватности мер, принимаемых какой-либо Стороной для осуществления принципов, изложенных в настоящей рамочной Конвенции, Комитету министров оказывается помощь консультативным комитетом, члены которого обладают признанной компетенции в области защиты национальных меньшинств.

2. Состав этого консультативного комитета, а также процедуры его работы определяются Комитетом министров в течение одного года после вступления в силу настоящей рамочной Конвенции.

РАЗДЕЛ V

Статья 27

Настоящая рамочная Конвенция открыта для подписания государствами-членами Совета Европы.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

До даты вступления Конвенции в силу она также открыта для подписания любым другим государством, которому Комитет министров предложил сделать это. Она подлежит ратификации, принятию или одобрению. Документы о ратификации, принятии или одобрении сдаются на хранение Генеральному секретарю Совета Европы.

Статья 28

1. Настоящая рамочная Конвенция вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении трех месяцев с даты, на которую двенадцать государств - членов Совета Европы выразят свое согласие быть связанными этой рамочной Конвенцией в соответствии с положениями статьи 27.

2. Для любого государства-члена, которое впоследствии выразит свое согласие быть связанным настоящей рамочной Конвенцией, последняя вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении трех месяцев с даты сдачи на хранение документа о ратификации, принятии или одобрении.

Статья 29

1. После вступления в силу настоящей рамочной Конвенции и после консультаций с договаривающимися государствами Комитет министров Совета Европы по решению, принимаемому большинством, как это предусмотрено в пункте (d) статьи 20 Устава Совета Европы может предложить присоединиться к настоящей рамочной Конвенции любому государству, не являющемуся членом Совета Европы, которое, получив предложение подписать ее в соответствии с положениями статьи 7, еще не сделало этого, а также любому другому государству, не являющемуся членом Совета.

2. Для любого присоединяющегося государства настоящая рамочная Конвенция вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении трех месяцев с даты передачи на хранение документа о присоединении Генеральному секретарю Совета Европы.

Статья 30

1. Любое государство в момент подписания или сдачи на хранение документа о ратификации, принятии, одобрении или присоединении может указать территорию или территории, за международные отношения которых она несет ответственность и к которым будет применяться настоящая рамочная Конвенция.

2. Любое государство может впоследствии в любой другой момент в заявлении на имя Генерального секретаря Совета Европы распространить применение настоящей рамочной Конвенции на любую другую территорию, указанную в этом заявлении. В отношении этой территории настоящая рамочная Конвенция вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении трех месяцев с даты получения такого заявления Генеральным секретарем.

3. Любое заявление, сделанное на основании положений двух предыдущих пунктов, может быть отозвано в отношении любой территории, указанной

в таком заявлении, путем уведомления, направляемого Генеральному секретарю. Такой отзыв вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении трех месяцев с даты получения такого уведомления Генеральным секретарем.

Статья 31

1. Любая Сторона может в любой момент денонсировать настоящую рамочную Конвенцию, направив уведомление Генеральному секретарю Совета Европы.

2. Такая денонсация вступает в силу в первый день месяца, следующего по истечении шести месяцев с даты получения такого уведомления Генеральным секретарем.

Статья 32

Генеральный секретарь Совета Европы уведомляет Государства-члены Совета Европы, другие государства, подписавшие настоящую рамочную Конвенцию, и все присоединившиеся к ней государства:

- a. о любом подписании;
- b. о сдаче на хранение любого документа о ратификации, принятии, одобрении или присоединении;
- c. о любой дате вступления в силу настоящей рамочной Конвенции в соответствии с ее статьями 8, 29 и 30;
- d. о любом другом акте, уведомлении или сообщении, имеющем отношение к настоящей рамочной Конвенции.

В удостоверение чего нижеподписавшиеся, будучи должным образом на то уполномоченные, подписали настоящую рамочную Конвенцию.

Совершено в Страсбурге 1 февраля 1995 года на английском и французском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в единственном экземпляре, который сдается на хранение в архив Совета Европы. Генеральный секретарь Совета Европы направит заверенные копии каждому Государству-члену Совета Европы, а также каждому Государству, которому предложено подписать настоящую рамочную Конвенцию или присоединиться к ней.

**ГААГСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
О ПРАВАХ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ
НА
ОБРАЗОВАНИЕ**

Октябрь 1996

Дух международных документов

1) Право представителей национальных меньшинств на сохранение своей самобытности может быть полностью реализовано только в том случае, если они получают должное знание родного языка во время образовательного процесса. В то же время представители национальных меньшинств ответственны за интегрирование в общество своего государства посредством приобретения достаточного знания государственного языка.

2) Применяя международные документы, которые могут быть на благо представителей национальных меньшинств, государства должны последовательно придерживаться основных принципов равенства и недопущения дискриминации.

3) Необходимо иметь в виду, что соответствующие международные обязательства представляют собой минимальные международные стандарты. Ограничительное толкование этих обязательств противоречило бы их духу и целям.

Меры и ресурсы

4) Государства должны действенно[OSCE1] подходить к проблеме прав меньшинств в области образования. При необходимости государства должны принимать особые меры, максимально используя доступные им средства и прибегая к международной помощи и сотрудничеству, особенно экономическому и техническому, для того, чтобы активно реализовать право меньшинств на образование на своем языке или изучение его.

Децентрализация и участие

5) Государства должны создавать условия, предоставляющие возможности организациям, которые представляют соответствующие национальные меньшинства, деятельно участвовать в разработке и осуществлении политики и программ, связанных с образованием для меньшинств.

6) Государства должны предоставить региональным и местным органам соответствующие полномочия в области образования для меньшинств, тем самым содействуя участию меньшинств в процессе формирования политики на региональном и(ли) местном уровне.

7) Государства должны принять меры, чтобы поощрять родительское участие и возможность выбора в образовательной системе на местном уровне, включая в области образования на языке меньшинств или обучения ему.

Общественные и частные учреждения

8) Согласно международному праву, представители национальных меньшинств, как и другие, имеют право создавать свои собственные частные образовательные учреждения и управлять ими в соответствии с местным законодательством. Эти учреждения могут включать школы с обучением на языке меньшинства.

9) Учитывая право представителей национальных меньшинств создавать собственные образовательные учреждения и управлять ими, государства не должны препятствовать обладанию этим правом путем обладания незаконными обременительными юридическими и административными требованиями, регулирующими создание этих учреждений и управление ими.

10) Частные образовательные учреждения, обучающие языку или на языке меньшинств, имеют право искать собственные источники средств без каких-либо препятствий или дискриминации, будь то из государственного бюджета, международных источников или частного сектора.

Образование для меньшинств на начальном и среднем уровнях

11) Первые годы обучения имеют решающее значение для развития ребенка. Согласно исследованиям в области образования, родной язык ребенка является идеальным средством обучения в дошкольный период и в детском саду. Государства должны по мере возможности создавать условия, позволяющие родителям иметь такой выбор.

12) Исследования также показывают, что учебная программа в начальной школе в идеале должна преподаваться на языке меньшинства. Язык меньшинства должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе. Официальный государственный язык также должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе, предпочтительно двуязычными учителями, которые хорошо понимают культурные и языковые особенности происхождения детей. К концу этого периода несколько практических или нетеоретических предметов должны преподаваться на государственном языке. По мере возможности, государства должны создавать условия, позволяющие родителям иметь такой выбор.

13) Значительная часть учебной программы в средней школе должна преподаваться на языке меньшинства. Язык меньшинства должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе. Государственный язык также должен преподаваться как учебный предмет на постоянной основе, предпочтительно двуязычными учителями, которые хорошо понимают культурные и языковые особенности происхождения детей. В течение этого периода число предметов, преподаваемых на государственном языке, должно постепенно увеличиваться. Согласно исследованиям, чем более постепенным будет это увеличение, тем лучше для ребенка.

14) Обеспечение начального и среднего уровня образования на языке меньшинств или обучения ему в значительной степени зависит от наличия учителей, прошедших подготовку по всем предметам на родном языке.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

Поэтому вытекающим последствием обязательства государств обеспечить соответствующие [OSCE2] возможности для образования на языке меньшинств или изучения его является необходимость предоставить достаточные благоприятные условия для соответствующей подготовки учителей и способствовать доступу к такой подготовке.

Обучение меньшинств в профессиональных училищах

15) Профессиональное обучение на языке меньшинства должно стать доступным по особым предметам, если представители данного национального меньшинства выразили желание и потребность в них и если такая потребность обоснована количеством желающих.

16) Учебные программы профессиональных училищ с обучением на родном языке должны быть составлены с гарантией того, что студенты по завершении этих программ смогут работать по полученной специальности как на родном, так и на государственном языке.

Высшее образование для меньшинств

17) Представители национальных меньшинств должны иметь доступ к высшему образованию на родном языке, если они выразили потребность в этом и если такая потребность обоснована количеством желающих. Высшее образование на языке меньшинств может быть сделано доступным путем создания необходимых условий в существующих структурах образования при условии, что они будут достаточно удовлетворять потребности представителей данного национального меньшинства. Представители национальных меньшинств могут также искать пути и средства для создания своих собственных учреждений высшего образования.

18) Если национальное меньшинство в недалеком прошлом содержало свои высшие учебные заведения и управляло ими, этот факт должен быть учтен при определении будущих моделей обеспечения.

Разработка учебных программ

19) Ввиду важности и значения, которые международные документы придают межкультурному образованию, освещению истории, культуры и традиций меньшинств, государственные образовательные ведомства обязаны гарантировать включение преподавания истории, культуры и традиций соответствующих национальных меньшинств в общие обязательные учебные программы. Поощрение представителей большинства к изучению языков национальных меньшинств, проживающих на территории данного государства, будет способствовать укреплению терпимости и многообразия культур в государстве.

20) Содержание учебных программ для представителей меньшинств должно разрабатываться при активном участии организаций, представляющих соответствующие меньшинства.

21) Государства должны содействовать созданию центров для разработки и аттестации учебных программ для национальных меньшинств. Эти центры

могут быть связаны с существующими учреждениями при условии, что они могут достаточно содействовать достижению целей, связанных с разработкой учебных программ.

ОСЛОВСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ О ПРАВАХ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В ОБЛАСТИ ЯЗЫКА

Февраль 1998

Наименования

1) Представители национальных меньшинств имеют право пользоваться своими личными именами на своем языке, в соответствии со своими традициями и системами языка. Они должны получить официальное признание и использоваться органами государственной власти.

2) Подобным образом, частные организации, такие как культурные ассоциации и предприятия, созданные представителями национальных меньшинств, должны иметь такое же право относительно их названий.

3) В районах проживания значительного числа представителей национальных меньшинств и при наличии достаточного спроса, органы государственной власти должны обеспечить меры для размещения, также на языке меньшинства, местных наименований, названий улиц и других топографических указателей для населения.

Религия

4) Каждому человеку должно быть дано право пользоваться языком(ами) на свой выбор в исповедовании и практиковании своей религии индивидуально или в сообществе с другими людьми.

5) Государство может потребовать касательно религиозных обрядов или актов, связанных также с гражданским статусом и которые имеют юридическую силу в данном государстве, чтобы сертификаты и документы, имеющие отношение к такому статусу, были сделаны также на официальном языке или языках государства. Государство может потребовать, чтобы записи гражданского состояния велись представителями религиозных властей также на официальном языке или языках государства.

Жизнь сообщества и негосударственной организации

6) Все лица, включая представителей национальных меньшинств, имеют право создавать свои негосударственные организации, ассоциации и учреждения и руководить ими. Эти организации могут пользоваться языком(ами) на свой выбор. Государство не может дискриминировать эти организации на

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

основе языка, а также незаконно ограничивать право этих организаций искать источники финансирования из государственного бюджета, международных источников или частного сектора.

7) Если государство активно поддерживает деятельность, среди прочих, в социальной, культурной и спортивной областях, справедливая доля всех ресурсов, выделенных государством, должна идти на поддержку подобной деятельности, предпринятой представителями национальных меньшинств. Государственная финансовая поддержка деятельности на языке(ах) представителей национальных меньшинств в таких областях должна предоставляться на не дискриминационной основе.

Средства информации

8) Представители национальных меньшинств имеют право создавать и поддерживать свои средства информации на языке меньшинства. Государственное регулирование средств вещания должно основываться на объективных и недискриминационных критериях и не должно использоваться для ограничения обладания меньшинствами прав.

9) Представители национальных меньшинств должны иметь доступ ко времени вещания на своем собственном языке в общественно финансируемых средствах информации. На национальном, региональном и местном уровнях объем и качество времени, отведенного вещанию на языке данного меньшинства, должны быть соразмерными численному количеству и степени концентрации национального меньшинства и соответствовать его положению и нуждам.

10) Независимый характер программ общественных и частных средств информации на языке(ах) национальных меньшинств должен охраняться. Редакционные советы общественных средств информации, следящие за содержанием и ориентацией программ, должны быть независимыми и включать представителей национальных меньшинств, сохраняющих на службе независимое положение.

11) Доступ к средствам информации из-за границы не должен незаконно ограничиваться. Такой доступ не должен оправдывать уменьшение времени вещания, отведенного меньшинству в общественно финансируемых средствах информации государства, где данные меньшинства проживают.

Экономическая жизнь

12) Все лица, включая представителей национальных меньшинств, имеют право осуществлять частное предпринимательство на языке или языках, ими выбранных. Государство может потребовать дополнительное использование официального языка или языков государства только при наличии законного общественного интереса, такого как связанного с защитой трудящихся или потребителей, или в отношениях между предприятием и органами государственных властей.

Административные власти и общественные службы

13) В регионах и местах проживания значительного количества представителей национальных меньшинств и там, где такое желание выражено,

представители национальных меньшинств должны иметь право получать от региональных и/или местных официальных учреждений гражданские документы и сертификаты как на официальном языке или языках государства, так и на языке данного национального меньшинства. Подобным образом региональные и/или местные официальные учреждения должны вести соответственные гражданские реестры также и на языке национального меньшинства.

14) Представители национальных меньшинств должны иметь соответствующие возможности использовать свой язык в отношениях с административными органами, особенно в регионах и местах, где ими выражено желание этого и где они находятся в значительном количестве. Подобным образом административные органы должны обеспечить, если только это возможно, общественными службами на языке национального меньшинства. С этой целью они должны принимать соответствующие политику и программы по найму и/или обучению.

15) В регионах и местах нахождения значительного количества представителей национальных меньшинств государство должно принимать меры для обеспечения использования избранными членами региональных и местных государственных органов также и языка национального меньшинства во время деятельности, связанной с этими органами.

Независимые национальные учреждения

16) Государства, в которых живут представители национальных меньшинств, должны гарантировать им, в дополнение к соответствующим судебным средствам, доступ к независимым национальным учреждениям, таким как омбудсмены или комиссии по правам человека, в случаях, когда они считают, что их права в области языка были нарушены.

Судебные власти

17) Все лица, включая представителей национальных меньшинств, имеют право быть уведомлены быстро, на языке, который они понимают, о причинах их ареста и/или задержания и о характере и основании любого обвинения против них, и защищать себя на этом языке, при необходимости с бесплатной помощью переводчика, до суда, во время суда и в процессе апелляции.

18) В регионах и местах нахождения представителей национальных меньшинств в значительном количестве и там, где было выражено желание этого, представители национальных меньшинств должны иметь право объясняться на своем языке в течение судебных процедур, при необходимости с бесплатной помощью переводчика.

19) В регионах и местах проживания значительного количества представителей национальных меньшинств и там, где такое желание выражено, государства должны уделять соответствующее внимание возможности осуществления всех судебных процедур, затрагивающих такие лица, на языке меньшинства.

Лишение свободы

20) Руководитель штрафного учреждения и другой персонал этого учреждения обязаны уметь говорить на языке или языках большинства заключенных, или на языке, понимаемом большинством их. Программы привлечения на службу и/или обучения должны быть направлены на достижение этой цели. Там, где необходимо, должны быть использованы услуги переводчика.

21) Представители национальных меньшинств, подвергшиеся аресту, имеют право использовать язык по своему выбору в отношениях с заключенными, а также с другими лицами. Если только возможно, власти должны принимать меры, гарантирующие заключенным возможность общаться на своем языке как устно, так и посредством личной переписки, в предписанных законом рамках. В связи с этим лицо, подвергнутое задержанию или заключению, должно в общем содержаться в месте задержания или заключения, вблизи к своему обычному месту жительства.

***ЛУНДСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ОБ ЭФФЕКТИВНОМ УЧАСТИИ
НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ***

Сентябрь 1999 года

I. Общие принципы

1. Эффективное участие национальных меньшинств в общественно-политической жизни является одной из важнейших составляющих мирного демократического общества. Накопленный в Европе и за ее пределами опыт показывает, что для стимулирования такого участия государствам нередко приходится создавать специальные механизмы, обеспечивающие интересы национальных меньшинств. Цель настоящих рекомендаций - облегчить вовлечение меньшинств в общегосударственную жизнь, позволяя им при этом сохранить свою самобытность и свои особенности и способствуя тем самым надлежащему управлению и обеспечению целостности государства.

2. Настоящие Рекомендации опираются на основополагающие принципы и нормы международного права, такие, как уважение человеческого достоинства, равенство прав и недискриминация, в их применении к праву национальных меньшинств на участие в общественно-политической жизни и к их другим политическим правам. Долг государств - уважать международно признанные права человека и верховенство закона, которые обеспечивают всестороннее развитие гражданского общества в обстановке терпимости,

мира и процветания.

3. В случае создания специальных институтов, обеспечивающих эффективное участие меньшинств в общественно-политической жизни - что может предполагать осуществление такими институтами властных функций или полномочий – эти институты должны уважать права всех лиц, затрагиваемых их деятельностью.

4. Помимо принадлежности к национальному меньшинству в распоряжении индивидуума есть и другие формы самоидентификации. Решение о принадлежности или непринадлежности того или иного лица к меньшинству или большинству принимается данным лицом самостоятельно и не может быть продиктовано извне. При этом такой выбор или отказ от такого выбора не должен приводить к какому-либо ущемлению интересов данного лица.

5. При формировании институтов и процедур согласно настоящим Рекомендациям следует уделять внимание не только содержанию, но и форме этого процесса. Для сохранения обстановки доверия процесс консультаций между государственными властями и меньшинствами должен быть открытым для широкого участия, транспарентным и основанным на принципе подотчетности. Государство должно поощрять содействие межкультурному взаимопониманию со стороны общественных средств массовой информации и освещение ими проблем меньшинств.

II. Участие в принятии решений

A) Механизмы на уровне центрального правительства

6. Государства должны предоставлять меньшинствам доступ к реальным рычагам влияния на уровне центрального правительства, - при необходимости путем создания для этого специальных механизмов. В зависимости от обстоятельств эти механизмы могут включать:

- специальные формы представительства национальных меньшинств, например, резервирование за ними определенного числа мест в одной или в обеих палатах парламента либо в парламентских комитетах, а также другие формы гарантированного участия в законодательном процессе;

- официальные или неофициальные договоренности о закреплении за представителями национальных меньшинств постов в кабинете министров, мест в верховном или конституционном суде либо в судах нижестоящих инстанций, а также в назначаемых совещательных органах или других органах высокого уровня;

- механизмы в рамках соответствующих министерств, обеспечивающие учет интересов меньшинств, например, путем назначения сотрудников по делам меньшинств или издания постоянно действующих инструкций; и

- специальные меры по привлечению представителей меньшинств на работу в государственные органы, а также предоставление услуг публичных учреждений на языке национального меньшинства.

В) Выборы

7. Опыт, накопленный в Европе и за ее пределами, свидетельствует о важной роли избирательного процесса в создании условий для участия меньшинств в политической жизни. Государства должны гарантировать право лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, на участие в государственных делах, включая право голоса и право баллотироваться на выборные должности на недискриминационной основе.

8. Формирование и деятельность политических партий должны регламентироваться в соответствии с международно-правовым принципом свободы ассоциации. Этот принцип включает свободу создания политических партий, объединяющих граждан по признакам принадлежности к той или иной общине, равно как и партий, не выражающих интересов только какой-либо одной отдельно взятой общины.

9. Избирательная система должна создавать условия для представленности меньшинств и реализации ими своего влияния.

– В случаях компактного проживания меньшинств их достаточное представительство может быть обеспечено путем создания одномандатных округов.

– Представленности меньшинств могут способствовать пропорциональные избирательные системы, при которых отводимая той или иной партии доля мест в законодательном собрании зависит от доли голосов, полученных ею на общенациональных выборах.

– Способствовать представленности меньшинств и расширению сотрудничества между общинами могут некоторые виды преференциального голосования, при которых избиратели располагают кандидатов в порядке своего предпочтения.

– Расширить участие национальных меньшинств в управлении страной можно путем снижения процентного барьера для прохождения в парламент.

10. Границы избирательных округов должны определяться так, чтобы это отвечало интересам справедливого представительства национальных меньшинств.

С) Механизмы регионального и местного уровня

11. Государствам следует принимать меры по расширению участия национальных меньшинств в общественно-политической жизни на региональном и местном уровне, подобные тому, о чем уже говорилось применительно к центральной власти (пункты 6-10). Следует обеспечивать, чтобы структура региональных и местных органов управления и применяемые ими процедуры принятия решений были транспарентными и доступными для населения и облегчали, таким образом, участие меньшинств.

Д) Совещательные и консультативные органы

12. Государствам следует в рамках соответствующих институциональных структур создавать консультативные или совещательные органы, способные

служить каналами для диалога между государственной властью и национальными меньшинствами. Эти органы могут иметь специализированные комитеты по таким вопросам, как обеспечение жильем, земельный фонд, образование, язык и культура. Членский состав этих органов должен отвечать их назначению и способствовать более эффективному выражению и обеспечению интересов меньшинств.

13. Указанные органы должны иметь возможность ставить вопросы перед руководством, готовить рекомендации, вырабатывать законодательные и иные предложения, следить за развитием ситуации и представлять комментарии к готовящимся решениям правительства, способным прямо или косвенно отразиться на положении меньшинств. Государственные власти должны регулярно консультироваться с этими органами относительно законодательных и административных мер в интересах решения актуальных для меньшинств вопросов и укрепления доверия. Эффективное функционирование этих органов будет требовать обеспечения их достаточными ресурсами.

III. Самоуправление

14. Для действенного участия меньшинств в общественно-политической жизни могут понадобиться механизмы нетерриториального либо территориального самоуправления – по отдельности или в их сочетании. На нужды, связанные с такими механизмами, государствам следует выделять достаточные ресурсы.

15. Обязательной предпосылкой успешного функционирования вышеупомянутых механизмов является признание как государственной властью, так и меньшинствами необходимости единых, централизованных решений в некоторых областях государственного управления, равно как и преимуществ сохранения многообразия в других областях.

– Функции, обычно относящиеся к компетенции центральных органов власти, включают оборону, внешние сношения, иммиграционный и таможенный режим, макроэкономическую и кредитно-денежную политику.

– Другие функции, включая перечисленные ниже, могут осуществляться меньшинствами или территориальными органами управления самостоятельно либо совместно с центральными властями.

– Распределение функций может быть асимметричным, в зависимости от различий в положении меньшинств в рамках одного и того же государства.

16. Институты самоуправления, будь то территориального или нетерриториального, должны основываться на демократических принципах, чтобы на деле выражать мнение соответствующих групп населения.

A) Нетерриториальные механизмы

17. Нетерриториальные формы самоуправления являются полезным средством сохранения и развития самобытности и культуры национальных меньшинств.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ДОКУМЕНТЫ

18. Вопросы, которые могут эффективнее всего решаться посредством таких механизмов, относятся к сфере образования, культуры, использования языков меньшинств, религии и другим областям, наиболее важным для самобытности и образа жизни, присущих национальным меньшинствам.

– Лица и группы имеют право по собственному усмотрению пользоваться своими именами и названиями на языке меньшинства, а также право на признание этих имен и названий официальными органами.

– С учетом того, что ответственность за установление стандартов в области образования несут органы государственной власти, организации меньшинств могут определять содержание учебных программ для преподавания языков соответствующих меньшинств, их культуры либо того и другого.

– Меньшинства могут выбирать и использовать собственную символику и другие формы культурного самовыражения.

В) Территориальные механизмы

19. Во всех демократических обществах имеются механизмы государственного управления различных территориальных уровней. Накопленный в Европе и за ее пределами опыт указывает на целесообразность передачи некоторых полномочий законодательной и исполнительной власти с центрального уровня на региональный, что не должно ограничиваться простой децентрализацией государственного аппарата и рассредоточением его функций по региональным или местным подразделениям. В свете принципа subsidiarity государствам следует в позитивном ключе рассматривать возможность такого территориального делегирования полномочий, включая конкретные функции самоуправления, – особенно в случаях, когда это расширяло бы возможности меньшинств по самостоятельному решению касающихся их вопросов.

20. Соответствующие органы местной, региональной или автономной администрации, сформированные с учетом исторической и территориальной специфики конкретных национальных меньшинств, могут в интересах более эффективного реагирования на проблемы этих меньшинств принимать на себя целый ряд функций.

– Функции, которые относятся в основном или в значительной мере к компетенции таких органов и в выполнении которых ими накоплен успешный опыт, распространяются на образование, культуру, использование языков меньшинств, охрану окружающей среды, местное планирование, освоение природных ресурсов, экономическое развитие, правоохранительную деятельность на местах, а также обеспечение жильем, здравоохранение и другие виды социального обслуживания.

– Функции, совместно осуществляемые центральными и региональными властями, касаются налогообложения, правосудия, развития туризма и транспорта.

21. Местные, региональные и автономные органы власти должны

уважать и обеспечивать права всех лиц, включая права любых меньшинств, проживающих на подведомственной им территории.

IV. Гарантии

А) Конституционные и правовые гарантии

22. Механизмы самоуправления должны определяться законом, и порядок их пересмотра должен, как правило, отличаться от используемого в отношении обычного законодательства. Механизмы, поощряющие участие меньшинств в принятии решений, могут определяться в законодательном порядке или иными соответствующими способами.

– Принятие или пересмотр механизмов, закрепляемых положениями конституции, обычно обуславливается требованием более высокой степени согласия среди законодателей или электората, чем в других случаях.

– Изменение механизмов самоуправления, учрежденных в законодательном порядке, часто требует утверждения квалифицированным большинством голосов в законодательном собрании, органах самоуправления или органах, представляющих национальные меньшинства, либо тех и других.

– Периодическое рассмотрение действия механизмов самоуправления и механизмов участия меньшинств в принятии решений нередко дает ценную возможность выяснить, нуждаются ли эти механизмы в пересмотре в свете накопленного опыта и изменившихся обстоятельств.

23. Может быть рассмотрен вопрос об использовании временных или поэтапных механизмов, позволяющих опробовать и развивать новые формы участия меньшинств. Такие механизмы могут создаваться в законодательном или в неформальном порядке на конкретный срок, который в зависимости от достигнутых успехов может продлеваться, пересматриваться или сокращаться.

В) Правовая защита

24. Для эффективного участия национальных меньшинств в общественно-политической жизни необходимы отлаженные каналы консультаций по предотвращению конфликтов и разрешению споров, а также возможность применения, в случае необходимости, разовых или альтернативных механизмов. К соответствующим методам относятся:

– разрешение конфликтов в судебном порядке, в частности, посредством обжалования законодательных или административных решений в судебных инстанциях, что требует наличия в государстве независимых, доступных для населения и беспристрастных судебных органов и уважения их решений; и

– дополнительные механизмы разрешения споров, такие, как переговоры, установление фактов, посредничество, арбитраж, омбудсмен по делам национальных меньшинств, а также специальные комиссии, способные выполнять задачи приема и рассмотрения жалоб по вопросам государственного управления.

ЕВРОПЕЙСКАЯ ХАРТИЯ О МЕСТНОМ САМОУПРАВЛЕНИИ

Страсбург, 15 октября 1985

Преамбула

Государства-члены Совета Европы, подписавшие настоящую Хартию, считая, что целью Совета Европы является достижение более прочного единства между его членами во имя торжества и защиты составляющих общее достояние идеалов и принципов;

считая, что заключение соглашений в области управления является одним из средств, служащих достижению этой цели;

считая, что органы местного самоуправления составляют одну из основ любого демократического строя;

считая, что право граждан участвовать в управлении государственными делами относится к общим для всех государств-членов Совета Европы демократическим принципам;

исходя из убеждения, что существование облеченных реальной властью органов местного самоуправления обеспечивает эффективное, и, одновременно, приближенное к гражданину управление;

сознавая, что защита и укрепление местного самоуправления в различных европейских странах представляют собой значительный вклад в построение Европы, основанной на принципах демократии и децентрализации власти;

утверждая, что это предполагает существование местных органов самоуправления, которые наделены уполномоченными для принятия решений органами, созданными демократическим путем, и которые имеют широкую автономию в отношении своей компетенции, порядка ее осуществления и необходимых для этого средств,

договорились о нижеследующем:

Статья 1

Стороны обязуются соблюдать следующие статьи в том порядке и в объеме, как это предусмотрено статьей 12 настоящей Хартии.

Часть 1

Статья 2. Конституционные и законодательные основы местного самоуправления

Принцип местного самоуправления должен быть признан в законодательстве страны, и, по возможности, в конституции страны.

Статья 3. Понятие местного самоуправления

1. Под местным самоуправлением понимается право и реальная способность органов самоуправления регламентировать значительную часть государственных дел и управлять ею, действуя в рамках закона, под свою

ответственность и в интересах местного населения.

2. Это право осуществляется советами или собраниями, состоящими из членов, избранных путем свободного, тайного, равного, прямого и всеобщего голосования. Советы или собрания могут располагать подотчетными и исполнительными органами. Это положение не исключает обращения к собраниям граждан, там где это допускается по закону.

Статья 4. Сфера компетенции местного самоуправления

1. Основные полномочия органов местного самоуправления устанавливаются конституцией или законом. Однако, положение не исключает предоставления органам местного самоуправления в соответствии с законом отдельных конкретных полномочий.

2. Органы местного самоуправления в пределах, установленных законом, обладают полной свободой действий для осуществления собственных инициатив по любому вопросу, который не исключен из их компетенции и не отнесен к компетенции другого органа власти.

3. Осуществление государственных полномочий, как правило, должно преимущественно возлагаться на органы власти, наиболее близкие к гражданам. Предоставление каких-либо из этих полномочий иному органу власти должно производиться с учетом объема и природы поставленной задачи, а так же требований эффективности и экономии.

4. Предоставляемые органам местного самоуправления полномочия должны быть, как правило, полными и исключительными. Они могут быть оспорены или ограничены иным органом власти, центральным или региональным, только в пределах, установленном законом.

5. При делегировании полномочий центральными и региональными органами местные органы самоуправления должны, насколько это возможно, обладать свободой приспособлять их осуществление к местным условиям.

6. В процессе планирования и принятия любых решений, непосредственно касающихся органов местного самоуправления, необходимо консультироваться с этими органами, насколько это возможно, делая это заблаговременно и в соответствующей форме.

Статья 5. Защита территориальных разграничений органов местного самоуправления

При любом изменении местных территориальных разграничений необходимо предварительно консультироваться с соответствующими органами местного самоуправления, возможно, там, где это позволяет закон, путем проведения референдума.

Статья 6. Соответствие административных структур средств задачам органов местного самоуправления

1. Местные органы власти должны иметь возможность, не нарушая более общих законодательных положений, сами определять свои внутренние административные структуры с тем, чтобы они отвечали местным

потребностям и обеспечивали эффективное управление.

2. Условия работы служащих органов местного самоуправления должны быть такими, чтобы возможно было обеспечивать подбор высококвалифицированных кадров, основанный на принципах учета опыта и компетентности; для этого необходимо обеспечить соответствующие условия профессиональной подготовки, оплаты и продвижения по службе.

Статья 7. Условия осуществления полномочий на местном уровне

1. Статус местных выборных лиц должен обеспечивать свободное осуществление их полномочий.

2. Статут местных выборных лиц должен позволять получать соответствующую денежную компенсацию расходов, понесенных в связи с осуществлением ими своих полномочий, а также, в случае необходимости, компенсации за упущенную выгоду или заработок и соответствующее социальное страхование.

3. Любые функции и деятельность, несовместимые с мандатом местного выборного лица, могут быть установлены только законом или основополагающими правовыми принципами.

Статья 8. Административный контроль за деятельностью органов местного самоуправления

1. Любой административный контроль над органами местного самоуправления может осуществляться только в формах и в случаях, предусмотренных конституцией или законом.

2. Любой административный контроль за деятельностью органов местного самоуправления, как правило, должен быть предназначен лишь для обеспечения соблюдения законности и конституционных принципов. Тем не менее, административный контроль может включать также контроль вышестоящих органов власти за надлежащим выполнением органами местного самоуправления делегированных им полномочий.

3. Административный контроль над органами местного самоуправления должен осуществляться таким образом, чтобы степень вмешательства контролирующего органа была соразмерна значимости интересов, которые это вмешательство имеет в виду защитить.

Статья 9. Источники финансирования органов местного самоуправления

1. Органы местного самоуправления имеют право, в рамках национальной экономической политики, на обладание достаточными собственными финансовыми средствами, которыми они могут свободно распоряжаться для осуществления своих функций.

2. Финансовые средства органов местного самоуправления должны быть соразмерны предоставленным им конституцией или законом полномочиям.

3. По меньшей мере часть финансовых средств органов местного самоуправления должна поступать за счет местных сборов и налогов, ставки

которых органы местного самоуправления вправе устанавливать в пределах определенных законом.

4. Финансовые системы, на которых основываются средства местных органов самоуправления, должны быть достаточно разнообразными и гибкими, чтобы следовать, насколько это реально возможно, за изменением издержек, возникающих при осуществлении компетенции местных органов.

5. Защита более слабых в плане финансов органов местного самоуправления требует ввода процедур финансового выравнивания или эквивалентных мер, предназначенных для корректировки результатов неравномерного распределения потенциальных источников финансирования местных органов и лежащих на них расходов. Такие процедуры или меры не должны ограничивать свободу выбора органов местного самоуправления в пределах их компетенции.

6. Порядок предоставления перераспределяемых средств необходимо должным образом согласовывать с органами местного самоуправления.

7. Предоставляемые местным органом самоуправления субсидии, по мере возможностей, не должны предназначаться на финансирование определенных проектов. Предоставление субсидий не должно идти в ущерб основной свободе выбора политики органов местного самоуправления в области их собственной компетенции.

8. Для финансирования расходов по капиталовложениям местные органы самоуправления должны, соблюдая законодательство, иметь доступ к национальному рынку ссудного капитала.

Статья 10. Право местных органов самоуправления на объединение

1. Местные органы самоуправления имеют право при осуществлении своих полномочий сотрудничать и, в пределах, установленных законом, объединяться с другими местными органами самоуправления для выполнения задач, представляющих общий интерес.

2. В каждом государстве должно быть признано право местных органов самоуправления вступать в объединение для защиты и продвижения общих интересов и в международное объединение органов местного самоуправления.

3. Местным органам самоуправления предоставляется право на условиях, которые могут быть установлены законом, сотрудничать с подобными органами других государств.

Статья 11. Правовая защита местного самоуправления

Органы местного самоуправления должны иметь право на судебную защиту для обеспечения свободного осуществления ими своих полномочий и соблюдения закрепленных конституцией и законодательством страны принципов местного самоуправления.

Часть 2. Особые положения

Статья 12. Обязательства

1. Каждая Сторона обязуется соблюдать по меньшей мере двадцать пунктов части 1 Хартии, в числе которых по меньшей мере десять должны быть выбраны из следующих пунктов:

- статья 2
- статья 3, пункты 1 и 2
- статья 4, пункты 1, 2, 4
- статья 5
- статья 7, пункт 1
- статья 8, пункт 2
- статья 9, пункты 1, 2 и 3
- статья 10, пункт 1
- статья 11.

2. В момент сдачи на хранение ратификационной грамоты, либо документа о принятии или одобрении Хартии каждое договаривающееся государство уведомляет Генерального Секретаря Совета Европы о пунктах, избранных в соответствии с положениями пункта 1 настоящей статьи.

3. В дальнейшем любая Сторона может в любое время уведомить Генерального Секретаря о том, что она обязуется соблюдать любой другой пункт настоящей Хартии, который она еще не приняла в соответствии с положениями пункта 1 настоящей статьи. Такие обязательства, принятые позднее, рассматриваются как основная часть ратификации, принятия или одобрения уведомляющей Стороны и вступают в силу с первого дня месяца, следующего за истечением трехмесячного срока с даты получения уведомления Генеральным Секретарем.

Статья 13. Органы местного самоуправления, на которые распространяется действие Хартии

Принципы местного самоуправления, содержащиеся в настоящей Хартии, распространяются на все существующие на территории Сторон категории органов местного самоуправления. Однако, в момент сдачи на хранение ратификационной грамоты, либо документа о принятии или одобрении каждая Сторона может указать те категории органов местного или регионального самоуправления, которыми ограничивается применение настоящей Хартии, или категории, которые она намерена исключить из сферы ее применения. Сторона может также путем последующего уведомления Генерального Секретаря Совета Европы распространить действие Хартии на другие категории местных и региональных органов власти.

Статья 14. Предоставление информации

Каждая сторона направляет Генеральному Секретарю Совета Европы всю необходимую информацию о законодательных положениях и иных мерах, предпринятых ею для того, чтобы соответствовать положениям настоящей

Хартии.

Часть 3.

Статья 15. Подписание, ратификация, вступление в силу

1. Настоящая Хартия открыта для подписания государствами-членами Совета Европы. Хартия подлежит ратификации, принятию или одобрению. Ратификационные грамоты, либо документы о принятии или одобрении сдаются на хранение Генеральному Секретарю Совета Европы.

2. Настоящая Хартия вступит в силу первого дня месяца, следующего за истечение трехмесячного срока после даты заявления четырьмя государствами-членами Совета Европы о своем согласии соблюдать Хартию в соответствии с положениями предыдущего пункта.

3. Для любого государства-члена Совета Европы, выразившего согласие присоединиться в Хартии впоследствии, Хартия вступит в силу первого дня месяца, следующего за истечением трехмесячного срока после даты сдачи на хранение ратификационной грамоты, документа о принятии или одобрении Хартии.

Статья 16. Территориальная оговорка

1. В момент подписания или сдачи на хранение ратификационной грамоты либо документа о принятии, одобрении или присоединении к Хартии, каждое государство может указать территорию или территории, к которым будет применяться настоящая Хартия.

2. Каждое государство может в дальнейшем в любой момент декларацией, направленной Генеральному Секретарю Совета Европы, распространить применение настоящей Хартии на любую другую территорию, указанную в декларации. В отношении этой территории Хартия вступает в силу первого дня месяца, следующего за истечением трехмесячного срока после даты получения уведомления Генеральным Секретарем.

Статья 17. Денонсация

1. Ни одна из Сторон не может денонсировать настоящую Хартию до истечения пятилетнего срока со дня ее вступления в силу для данной Стороны. За шесть месяцев Генеральному Секретарю Совета Европы направляется предварительное уведомление. Такая денонсация не влияет на действие Хартии для других Сторон, при условии, что их число никогда не будет меньше четырех.

Согласно положениям предыдущего пункта каждая их Сторон может денонсировать любой ранее принятый ею пункт Части 1 Хартии при том условии, что количество и категории пунктов, которые должна соблюдать эта сторона, соответствуют положениям пункта 1 Статьи 12. Каждая сторона, которая после денонсации одного из пунктов не соответствует более

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

требованиям пункта 1 Статьи 12, будет рассматриваться как денонсировавшая также Хартию в целом.

Статья 18. Уведомления

Генеральный Секретарь Совета Европы уведомляет государства-члены Совета о:

- а) любом подписании;
- б) сдаче на хранение любой ратификационной грамоты, либо документа о принятии или одобрении;
- в) любой дате вступления настоящей Хартии в силу, в соответствии со статьей 15;
- г) любом уведомлении, полученном в соответствии с положениями пунктов 2 и 3 статьи 12;
- д) любом уведомлении, полученном в соответствии с положениями статьи 13;
- е) любом другом акте, уведомлении или сообщении, относящимся к настоящей Хартии.

В удостоверение чего нижеподписавшиеся, будучи должным образом на то уполномочены, подписали настоящую Хартию.

Совершено в Страсбурге 15 октября 1985 года на французском и на английском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в одном экземпляре, который будет сдан на хранение в архив Совета Европы.

Генеральный Секретарь Совета Европы направляет должным образом заверенную копию каждому из государств-членов Совета Европы.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

Принята 24 августа 1995 года

Граждане Грузии, непоколебимой волей которых является утверждение демократического общественного строя, экономической свободы, социального и правового государства, обеспечение общепризнанных прав и свобод человека, укрепление государственной независимости и мирных отношений с другими народами, опираясь на многовековые традиции грузинской национальной государственности и основные принципы Конституции Грузии 1921 года, провозглашаем настоящую Конституцию.

Глава первая

Общие положения

Статья 1

1. Грузия - независимое, единое и неделимое государство, что подтверждено референдумом, проведенным 31 марта 1991 года на всей территории страны, включая Абхазскую АССР и бывшую Юго-Осетинскую автономную область, и Актом о восстановлении государственной независимости Грузии от 9 апреля 1991 года.

2. Формой политического устройства грузинского государства является - демократическая республика.

3. Наименование грузинского государства - "Грузия".

Статья 2

1. Территория грузинского государства определена по состоянию на 21 декабря 1991 года. Территориальная целостность и неприкосновенность государственных границ Грузии подтверждены Конституцией и законодательством Грузии, признаны мировым содружеством государств, а также международными организациями.

2. Запрещается отчуждение территории грузинского государства. Государственные границы могут быть изменены только на основе двустороннего соглашения с соседним государством.

3. Государственно-территориальное устройство Грузии будет определено конституционным законом на основе принципа разграничения полномочий после полного восстановления юрисдикции Грузии на всей территории страны.

4. Вопросы местного значения граждане Грузии решают посредством местного самоуправления без ущерба для государственного суверенитета. Должности руководителей представительных и исполнительных органов местного самоуправления являются выборными. Порядок создания, полномочия органов местного самоуправления и их отношения с государственными органами определяются органическим законом.

Статья 3

1. К исключительному ведению высших государственных органов Грузии относятся:

а) законодательство о гражданстве Грузии, правах и свободах человека, эмиграции и иммиграции, въезде и выезде, о временном или постоянном пребывании в Грузии граждан других государств и лиц без гражданства;

б) определение статуса, режим и охрана государственных границ, статус и охрана территориальных вод, воздушного пространства, континентального шельфа Грузии и особой экономической зоны;

в) оборона и безопасность государства, Вооруженные Силы, военная промышленность и торговля оружием;

г) вопросы войны и мира, установление правового режима чрезвычайного

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

и военного положения и его введение;

д) внешняя политика и международные отношения;

е) внешняя торговля, таможенный и тарифный режимы;

ж) государственные финансы и государственные займы; чеканка денег; банковское, кредитное, страховое и налоговое законодательство;

з) стандарты и эталоны; геодезия и картография; установление точного времени; государственная статистика;

и) единая энергетическая система и ее режим; связь; торговый флот; флаги судов; порты общегосударственного значения, аэропорты и аэродромы; контроль воздушного пространства, транзита и воздушного транспорта; регистрация воздушного транспорта; метеорологическая служба; система наблюдения за состоянием окружающей среды;

к) железные и автомобильные дороги общегосударственного значения;

л) рыболовство в океане и открытом море;

м) погранично-санитарный кордон;

н) законодательство о фармацевтических препаратах;

о) законодательство об аккредитации образовательных учреждений и академических степенях;

п) законодательство об интеллектуальной собственности;

р) законодательство о торговом, уголовном, гражданском, административном и трудовом праве, законодательство об исполнении наказаний и процессуальное законодательство;

с) криминальная полиция и следствие;

т) законодательство о земле, недрах и природных ресурсах.

2. Вопросы совместного ведения определяются особо.

3. Статус Аджарской Автономной Республики определяется Конституционным законом Грузии “О статусе Аджарской Автономной Республики”.

4. Статус Абхазской Автономной Республики определяется Конституционным законом Грузии “О статусе Абхазской Автономной Республики”.

Статья 4

1. После создания на всей территории Грузии надлежащих условий и формирования органов местного самоуправления Парламент Грузии будет состоять из двух палат - Совета Республики и Сената.

2. Совет Республики состоит из членов, избранных по пропорциональной системе выборов.

3. Сенат состоит из членов, избранных в Абхазской Автономной Республике, Аджарской Автономной Республике и других территориальных единицах Грузии, а также из назначенных Президентом Грузии пяти сенаторов.

4. Состав, полномочия и порядок выборов палат определяются органическим законом.

Статья 5

1. Источником государственной власти в Грузии является народ. Государственная власть осуществляется в пределах, установленных Конституцией Грузии.

2. Народ осуществляет свою власть посредством референдума, других форм непосредственной демократии и через своих представителей.

3. Никто не вправе узурпировать или незаконно захватить государственную власть.

4. Государственная власть осуществляется на основе принципа разделения властей.

Статья 6

1. Конституция Грузии - основной закон государства. Все другие правовые акты должны соответствовать Конституции.

2. Законодательство Грузии соответствует общепризнанным принципам и нормам международного права. Не противоречащие Конституции Грузии, Конституционному соглашению международные договоры или соглашения Грузии имеют преобладающую юридическую силу в отношении внутригосударственных нормативных актов.

Статья 7

Грузия признает и соблюдает общепризнанные права и свободы человека как непреходящие и высшие человеческие ценности. При осуществлении власти народ и государство ограничены этими правами и свободами как непосредственно действующим правом.

Статья 8

Государственным языком Грузии является грузинский, в Абхазской Автономной Республике - также абхазский.

Статья 9

1. Государство провозглашает полную свободу религиозных убеждений и вероисповедания, вместе с тем признает особую роль грузинской апостольской автокефальной православной церкви в истории Грузии и ее независимость от государства.

2. Отношения грузинского государства и грузинской апостольской автокефальной православной церкви определяются Конституционным соглашением. Конституционное соглашение должно полностью соответствовать общепризнанным принципам и нормам международного права, в частности в сфере прав и основных свобод человека.

Статья 10

Столицей Грузии является Тбилиси.

Статья 11

Государственные символы Грузии устанавливаются органическим законом.

Глава вторая

**Гражданство Грузии. Основные права
и свободы человека**

Статья 12

1. Гражданство Грузии приобретается по рождению и путем натурализации.

2. Гражданин Грузии не может одновременно являться гражданином другого государства, за исключением случаев, установленных настоящим пунктом. Президент Грузии может предоставить гражданство Грузии иностранному гражданину, который имеет особые заслуги перед Грузией или предоставление гражданства Грузии которому исходит из государственных интересов.

3. Порядок приобретения и утраты гражданства Грузии определяется органическим законом.

Статья 13

1. Грузия оказывает покровительство своим гражданам независимо от их местопребывания.

2. Лишение гражданства не допускается.

3. Выдворение из Грузии гражданина Грузии не допускается.

4. Не допускается выдача гражданина Грузии другому государству, кроме случаев, предусмотренных международными договорами. Решение о выдаче гражданина может быть обжаловано в суде.

Статья 14

Все люди от рождения свободны и равны перед законом независимо от расы, цвета кожи, языка, пола, религии, политических и иных взглядов, национальной, этнической и социальной принадлежности, происхождения, имущественного и сословного положения, места жительства.

Статья 15

1. Жизнь - неприкосновенное право человека, и оно защищено законом.

2. Смертная казнь запрещена.

Статья 16

Каждый имеет право на свободное развитие своей личности.

Статья 17

1. Честь и достоинство человека неприкосновенны.

2. Запрещаются пытка человека, негуманное, жестокое, унижающее его честь и достоинство обращение или наказание.

3. Не допускается физическое или психическое принуждение задержанного физического лица или физического лица, свобода которого ограничивается иным образом.

Статья 18

1. Свобода человека неприкосновенна.

2. Не допускается лишение или иное ограничение личной свободы без решения суда.

3. В предусмотренных законом случаях допускается задержание человека специально уполномоченными на то лицами. Задержанное или иным образом ограниченное в свободе лицо должно предстать по подсудности перед соответствующим судом не позднее 48 часов. Если в течение последующих 24 часов суд не примет решения об аресте или ином ограничении свободы, лицо незамедлительно должно быть освобождено.

4. Исключен

5. Задержанному или арестованному лицу сразу же разъясняются его права и основания ограничения свободы. С момента задержания или ареста лицо может потребовать помощи защитника, и это требование должно быть удовлетворено.

6. Срок задержания подозреваемого в совершении преступления лица не должен превышать 72 часов, а предварительное заключение обвиняемого - 9 месяцев.

7. Нарушение требования настоящей статьи карается по закону. Незаконно задержанное или арестованное лицо имеет право на компенсацию.

Статья 19

1. Каждому человеку гарантируется свобода слова, мнения, совести, вероисповедания и убеждений.

2. Запрещается преследование лица в связи с использованием им свободы слова, мнений, совести, вероисповедания и убеждений, а также принуждение человека высказать свое мнение по поводу этих свобод.

3. Запрещается ограничение перечисленных в данной статье свобод, если их проявление не ущемляет прав и свобод других лиц.

Статья 20

1. Личная жизнь каждого человека, его рабочее место, личные записи, переписка, переговоры по телефону или с использованием других технических средств, а также полученные с помощью технических средств уведомления неприкосновенны. Ограничение указанных прав допускается по решению суда или без него при возникновении установленной законом неотложной необходимости.

2. Никто не вправе войти в жилище и в другие владения вопреки воле их владельца, а также провести обыск без решения суда или при отсутствии предусмотренной законом неотложной необходимости.

Статья 21

1. Собственность и право наследования признаются и гарантируются. Запрещается отмена всеобщего права на приобретение, отчуждение или наследование собственности.

2. В определенных законом случаях и в установленном порядке для необходимых общественных нужд допускается ограничение указанных в пункте 1 прав.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

3. Лишение собственности для необходимых общественных нужд допускается в прямо предусмотренных законом случаях, по решению суда или при возникновении неотложной необходимости, установленной органическим законом, и только при соответствующем вознаграждении.

Статья 22

1. Каждый, кто законно находится в Грузии, имеет право на свободное передвижение по всей ее территории и свободный выбор места жительства.

2. Каждый, кто законно находится в Грузии, может свободно выезжать из Грузии. Гражданин Грузии вправе свободно въезжать в Грузию.

3. Ограничение прав, указанных в пунктах 1 и 2, допускается только в соответствии с законом, в целях обеспечения необходимой для существования демократического общества государственной или общественной безопасности, охраны здоровья, предотвращения преступности или осуществления правосудия.

Статья 23

1. Свобода интеллектуального творчества гарантируется. Право на интеллектуальную собственность неприкосновенно.

2. Не допускается вмешательство в творческий процесс, а также цензура в сфере творческой деятельности.

3. Не допускается наложение ареста и запрета на распространение произведений творчества, если их распространение не ущемляет законных прав других людей.

Статья 24

1. Каждый человек вправе свободно получать и распространять информацию, высказывать и распространять свои мнения в устной, письменной или иной форме.

2. Средства массовой информации свободны. Цензура запрещается.

3. Государство или отдельные лица не вправе монополизировать средства массовой информации или средства распространения информации.

4. Осуществление прав, перечисленных в пунктах 1 и 2 данной статьи, может ограничиваться законом условиями, необходимыми в демократическом обществе для обеспечения государственной или общественной безопасности, территориальной целостности, предотвращения преступности, защиты прав и достоинства других лиц, предотвращения распространения информации, признанной конфиденциальной или для обеспечения независимости и беспристрастности правосудия.

Статья 25

1. Все, кроме лиц, входящих в состав Вооруженных Сил и Министерства внутренних дел, имеют право без предварительного разрешения собираться публично и без оружия как в помещениях, так и под открытым небом.

2. Законом может быть установлено требование предварительного уведомления властей, если собрание или манифестация проводятся в местах движения транспорта или людей.

3. Власти могут прервать собрание или манифестацию только в случае, если они принимают противозаконный характер.

Статья 26

1. Все имеют право создавать общественные организации, в том числе профессиональные союзы, и объединяться в них.

2. В соответствии с органическим законом граждане Грузии имеют право создавать политические партии, иные политические объединения и принимать участие в их деятельности.

3. Не допускается создание и деятельность общественных и политических объединений, ставящих целью свержение или насильственное изменение конституционного строя Грузии, посягательство на независимость страны, нарушение ее территориальной целостности, либо ведущих пропаганду войны или насилия, разжигающих национальную, местническую, религиозную или социальную рознь.

4. Запрещается создание вооруженных формирований общественными и политическими объединениями.

5. Лица, зачисленные в личный состав Вооруженных Сил или органов внутренних дел, назначенные или избранные судьями или прокурорами, прекращают членство в политических объединениях.

6. Приостановление или запрещение деятельности общественных и политических объединений возможно только по решению суда в случаях и порядке, установленных органическим законом.

Статья 27

Государство правомочно установить ограничения политической деятельности иностранцев и лиц без гражданства.

Статья 28

1. Каждый гражданин Грузии, достигший 18 лет, имеет право участвовать в референдуме, выборах государственных органов и органов местного самоуправления. Обеспечивается свобода волеизъявления избирателей.

2. В выборах и референдуме не участвуют лица, признанные судом недееспособными или по приговору суда отбывающие наказание в учреждениях исполнения наказания.

Статья 29

1. Каждый гражданин Грузии имеет право занимать любую государственную должность, если он соответствует требованиям, установленным законодательством.

2. Условия государственной службы определяются законом.

Статья 30

1. Труд свободен.

2. Государство обязано содействовать развитию свободного предпринимательства и конкуренции. Запрещается монопольная деятельность, кроме допускаемых законом случаев. Права потребителей защищаются за коном.

3. В соответствии с международными соглашениями по труду государство защищает права граждан Грузии за границей.

4. Защита трудовых прав, справедливая оплата и безопасные, здоровые условия труда, условия труда несовершеннолетних и женщин определяются законом.

Статья 31

Государство заботится о равномерном социально-экономическом развитии всей территории страны. Законом установлены льготы, обеспечивающие социально-экономический прогресс высокогорных регионов.

Статья 32

Государство способствует трудоустройству граждан Грузии, оставшихся без работы. Условия обеспечения прожиточным минимумом и статус безработного определяются законом.

Статья 33

Признается право на забастовку. Порядок осуществления этого права определяется законом. Закон устанавливает также гарантии деятельности жизненно важных служб.

Статья 34

1. Государство способствует развитию культуры, создает условия для неограниченного участия граждан в культурной жизни, проявлению и обогащению культурной самобытности, признанию национальных и общечеловеческих ценностей и углублению международных культурных связей.

2. Каждый гражданин Грузии обязан заботиться о защите и сохранении культурного наследия. Культурное наследие охраняется законом.

Статья 35

1. Все имеют право на получение образования и выбор его формы.

2. Государство обеспечивает гармонизацию образовательной системы страны в международном образовательном пространстве.

3. Дошкольное воспитание в установленном законом порядке обеспечивается государством. Начальное и базовое образование обязательно. Общее образование в установленном законом порядке полностью финансируется государством. Граждане вправе в установленном законом порядке получать профессиональное и высшее образование при государственном финансировании.

4. Государство в определенном законом порядке поддерживает просветительные учреждения.

Статья 36

1. Брак как добровольный союз основывается на равноправии супругов.

2. Государство содействует благосостоянию семьи.

3. Права материнства и детства охраняются законом.

Статья 37

1. Каждый вправе пользоваться страхованием здоровья как доступным средством медицинской помощи. В установленном законом порядке при определенных условиях обеспечивается бесплатная медицинская помощь.

2. Государство контролирует все организации здравоохранения, производство лекарственных средств и торговлю ими.

3. Все имеют право жить в безвредной для здоровья окружающей среде, пользоваться природной и культурной средой. Все обязаны оберегать природную и культурную среду.

4. В целях создания безопасной для здоровья человека среды, в соответствии с экологическими и экономическими интересами общества, в интересах нынешнего и будущих поколений государство обеспечивает охрану окружающей среды и рациональное природопользование.

5. Человек имеет право на получение полной, объективной и своевременной информации о состоянии среды его обитания и условий труда.

Статья 38

1. Граждане Грузии равноправны в социальной, экономической, культурной и политической жизни независимо от их языка, национальной, этнической и религиозной принадлежности. В соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права они вправе свободно, без какой-либо дискриминации и вмешательства развивать собственную культуру, пользоваться родным языком в личной жизни и публично.

2. В соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права осуществление прав меньшинств не должно противоречить суверенитету, государственному устройству, территориальной целостности и политической независимости Грузии.

Статья 39

Конституция Грузии не отвергает других общепризнанных прав, свобод и гарантий человека и гражданина, которые в ней не упомянуты, но сами по себе вытекают из принципов настоящей Конституции.

Статья 40

1. Лицо считается невиновным, пока его виновность не будет доказана в установленном законом порядке и вступившим в законную силу обвинительным приговором суда.

2. Никто не обязан доказывать свою невиновность. Обязанность доказывания обвинения возлагается на обвинителя.

3. Постановление о привлечении лица к ответственности в качестве обвиняемого, обвинительное заключение и обвинительный приговор должны основываться только на достоверных доказательствах. Любое обвинение, не подтвержденное в установленном законом порядке, должно трактоваться в пользу обвиняемого.

Статья 41

1. Каждый гражданин Грузии имеет право в установленном законом порядке знакомиться с имеющейся о нем в государственных учреждениях информацией, а также официальными документами, если они не содержат

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

государственной, профессиональной или коммерческой тайны.

2. Никому не должна быть доступна имеющаяся в официальных учреждениях информация, связанная с состоянием здоровья человека, с его финансами или другими частными вопросами, без согласия самого лица, за исключением случаев, установленных законом, когда это необходимо для обеспечения государственной или общественной безопасности, охраны здоровья, а также соблюдения иных прав и свобод других лиц.

Статья 42

1. Каждый человек имеет право обратиться в суд за защитой своих прав и свобод.

2. Каждое лицо должно быть осуждено только судом, к юрисдикции которого относится его дело.

3. Право защиты гарантируется.

4. Никто не может быть осужден повторно за одно и то же преступление.

5. Никто не несет ответственности за деяние, которое в момент его совершения не считалось правонарушением. Закон, не смягчающий или не отменяющий ответственности, обратной силы не имеет.

6. Обвиняемый вправе потребовать, чтобы его свидетели были вызваны и допрошены в равных со свидетелями обвинения условиях.

7. Доказательства, полученные с нарушением закона, юридической силы не имеют.

8. Никто не обязан свидетельствовать против самого себя или своих близких, круг которых определяется законом.

9. За счет государственных средств в судебном порядке всем гарантируется полное возмещение ущерба, незаконно нанесенного государственными органами, органами самоуправления, а также их служащими.

Статья 43

1. На территории Грузии надзор за защитой прав и свобод личности осуществляет Народный Защитник Грузии, избираемый сроком на 5 лет большинством полного состава Парламента Грузии.

2. Народный Защитник вправе выявлять факты нарушения прав и свобод личности, сообщать об этом соответствующим органам и лицам. Создание препятствий деятельности Народного Защитника карается по закону.

3. Полномочия Народного Защитника Грузии определяются органическим законом.

Статья 44

1. Каждое лицо, проживающее в Грузии, обязано выполнять требования Конституции и законодательства Грузии.

2. Осуществление прав и свобод одних людей не должно нарушать права и свободы других.

Статья 45

Указанные в Конституции основные права и свободы человека, с учетом их содержания, распространяются также на юридических лиц.

Статья 46

1. Во время чрезвычайного или военного положения Президент Грузии вправе ограничить в стране или в какой-либо ее части права и свободы, перечисленные в статьях 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 33 и 41. Президент Грузии обязан не позднее 48 часов внести это решение на утверждение Парламента.

2. Если на всей территории страны введено чрезвычайное или военное положение, выборы Президента Грузии, Парламента Грузии, других представительных органов проводятся после отмены этого положения. В случае введения чрезвычайного положения в какой-либо части страны решение о проведении выборов на остальной её территории принимает Парламент Грузии.

Статья 47

1. Иностранцы граждане и лица без гражданства, проживающие в Грузии, имеют равные с гражданами Грузии права и обязанности, кроме случаев, предусмотренных Конституцией и законом.

2. В соответствии с общепризнанными нормами международного права, в установленном законом порядке Грузия предоставляет убежище иностранцам и лицам без гражданства.

3. Запрещается выдача другому государству беженцев, преследуемых за политические убеждения или за деяние, которое в соответствии с законодательством Грузии преступлением не считается.

Глава третья Парламент Грузии

Статья 48

Парламент Грузии является высшим представительным органом страны, который осуществляет законодательную власть, определяет основные направления внешней и внутренней политики страны, в установленных Конституцией пределах контролирует деятельность правительства и осуществляет другие полномочия.

Статья 49

1. Парламент состоит из 100 членов, избранных по пропорциональной системе, и 50 членов, избранных по мажоритарной системе на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права, при тайном голосовании, сроком на четыре года.

2. Членом Парламента может быть избран гражданин Грузии, достигший двадцатипятилетнего возраста, имеющий право избирать.

3. Внутренняя структура и порядок работы Парламента определяются Регламентом Парламента.

4. Сокращение предусмотренных для Парламента текущих расходов в Государственном бюджете Грузии по сравнению с размером бюджетных средств предыдущего года допускается только с предварительного согласия Парламента. Парламент сам принимает решение о распределении бюджетных средств, выделенных Парламенту в государственном бюджете.

Статья 50

1. Право участия в выборах имеет зарегистрированное в установленном законом порядке политическое объединение граждан, инициатива которого подтверждена подписями не менее пятидесяти тысяч избирателей, или имеющее к моменту назначения выборов своего представителя в Парламенте, а в выборах по мажоритарной системе - лицо, инициатива которого подтверждена не менее чем тысячей подписей, или которое по итогам последних выборов является членом Парламента.

2. Мандаты членов Парламента распределяются только между теми политическими объединениями и избирательными блоками, которые при выборах по пропорциональной системе получают не менее 7 процентов голосов избирателей, принявших участие в выборах.

2(1). Очередные выборы Парламента проводятся в октябре календарного года истечения срока полномочий Парламента. Дату выборов назначает Президент Грузии не позднее 60 дней до выборов.

3. Если срок выборов совпадает с чрезвычайным или военным положением, выборы проводятся на шестидесятый день после отмены этого положения. Дату выборов назначает Президент Грузии немедленно после отмены чрезвычайного или военного положения. В случае досрочного роспуска Парламента внеочередные выборы Парламента проводятся на шестидесятый день после введения в действие указа о досрочном роспуске Парламента, а дату внеочередных выборов Президент назначает с введением в действие указа о досрочном роспуске Парламента.

3(1). Парламент прекращает деятельность с вводом в действие указа Президента о роспуске Парламента. После ввода в действие указа Президента о роспуске Парламента до первого заседания вновь избранного Парламента распущенный Парламент собирается только в случае объявления Президентом чрезвычайного или военного положения или для решения вопроса об утверждении чрезвычайного или военного положения, либо продлении чрезвычайного и военного положения. Если Парламент не собрался в течение 5 дней или не утвердил (не продлил) действие указа Президента об объявлении (продлении) чрезвычайного положения, объявленное чрезвычайное положение отменяется. Военное положение должно быть отменено, если собравшийся Парламент в течение 48 часов не утверждает указ Президента об объявлении (продлении) военного положения. Сбор Парламента не влечет восстановления парламентских должностей и заработной платы членов Парламента. Парламент прекращает деятельность

с принятием решения по вышеуказанным вопросам.

4. Полномочия Парламента прекращаются с момента первого заседания вновь избранного Парламента.

5. Порядок избрания члена Парламента, а также недопустимость участия лица в выборах в качестве кандидата определяются Конституцией и органическим законом.

Статья 51

Первое заседание вновь избранного Парламента должно состояться в течение 20 дней со дня окончания выборов. Дату проведения первого заседания назначает Президент Грузии. Парламент приступает к работе в случае признания полномочий не менее двух третей его членов.

Статья 51-1

Парламент может быть распущен Президентом Грузии только в определенных Конституцией случаях, за исключением следующих:

- а) в течение шести месяцев после проведения выборов Парламента;
- б) при осуществлении Парламентом полномочий, определенных статьей 63 Конституции;
- в) во время действия чрезвычайного или военного положения;
- г) в течение последних 6 месяцев срока полномочий Президента Грузии.

Статья 52

1. Член Парламента Грузии является представителем всей Грузии, пользуется свободным мандатом, и его отзыв не допускается.

2. Задержание или арест, обыск жилища, машины, рабочего места, а также личный обыск члена Парламента допускаются лишь с согласия Парламента. Исключение составляет задержание на месте преступления, о чем незамедлительно сообщается Парламенту. В случае, если Парламент не даст своего согласия, задержанный или арестованный член Парламента должен быть немедленно освобожден.

3. Член Парламента вправе отказаться давать показания по фактам, которые были доверены ему как члену Парламента. Недопустимо наложение ареста на письменные материалы, связанные с этими фактами. Это право сохраняется за лицом и после прекращения его парламентских полномочий.

4. Член Парламента не несет уголовной ответственности за мнения и взгляды, высказанные им при исполнении своих обязанностей в Парламенте или за его пределами.

5. Обеспечиваются условия беспрепятственного осуществления членом Парламента своих полномочий. На основании заявления члена Парламента соответствующие государственные органы обеспечивают его личную безопасность.

6. Создание препятствий для осуществления членами Парламента своих полномочий карается законом.

Статья 53

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

1. Член Парламента не имеет права занимать какую-либо должность на государственной службе или заниматься предпринимательской деятельностью. Случаи недопущения совместительства определяет закон.

2. При нарушении требований, предусмотренных предыдущим пунктом, полномочия члена Парламента прекращаются.

3. Член Парламента получает установленное законом вознаграждение.

Статья 54

1. Вопрос о признании или досрочном прекращении полномочий члена Парламента решает Парламент. Это решение Парламента может быть обжаловано в Конституционном Суде.

2. Полномочия члена Парламента досрочно прекращаются:

- а) при сложении полномочий на основании личного заявления;
- б) при существовании вступившего в законную силу обвинительного приговора суда;
- в) при признании его судом недееспособным, без вести пропавшим или умершим;
- г) при занятии должности или осуществлении деятельности, не совместимой со статусом члена Парламента;
- д) в случае утраты гражданства Грузии;
- е) если член Парламента по не уважительной причине не участвовал в работе Парламента более четырех месяцев;
- ж) в случае смерти.

Статья 55

1. Парламент Грузии на срок своих полномочий в установленном Регламентом порядке тайным голосованием избирает Председателя Парламента Грузии и заместителей Председателя, в том числе - по одному заместителю из числа и по представлению членов Парламента, избранных от Абхазской Автономной Республики и Аджарской Автономной Республики.

2. Председатель Парламента руководит работой Парламента, обеспечивает свободное выражение мнений, подписывает принятые Парламентом акты, осуществляет другие предусмотренные Регламентом полномочия.

3. По поручению Председателя Парламента, в случае невозможности осуществления им своих полномочий, а также при его отстранении от должности обязанности Председателя исполняют его заместители.

4. Председатель Парламента в установленном Регламентом порядке осуществляет в здании Парламента все административные функции.

Статья 56

1. В целях предварительной подготовки законодательных вопросов, содействия исполнению решений, а также контроля за деятельностью правительства и иных подотчетных Парламенту органов, в Парламенте на срок его полномочий создаются комитеты.

2. В случаях, предусмотренных Конституцией Грузии и Регламентом, а также по требованию не менее одной четвертой членов Парламента в Парламенте создаются следственная или иные временные комиссии. Представительство парламентского большинства во временной комиссии не должно превышать половины общего числа членов комиссии.

3. По требованию следственной комиссии явка на ее заседание, а также представление необходимых для изучения вопроса документов обязательны.

Статья 57

1. Для организации работы Парламента создается Бюро Парламента, в состав которого входят Председатель Парламента Грузии, заместители Председателя, председатели парламентских комитетов и фракций.

2. Вопросы, связанные с назначением перечисленных в Конституции должностных лиц, на основании заключений соответствующих комитетов и в порядке, предусмотренном Регламентом, рассматриваются на Бюро Парламента. Заключение Бюро по этим вопросам представляется Президенту и Парламенту. Бюро принимает решения по организационным вопросам работы Парламента.

Статья 58

1. Члены Парламента могут объединяться в парламентских фракциях. Численность членов фракции не должна быть меньше семи человек.

2. Порядок образования и деятельности фракций, их полномочия определяются законом и Регламентом Парламента.

Статья 59

1. Член Парламента правомочен обратиться с вопросом к подотчетному Парламенту органу, правительству, члену правительства, мэру города, руководителям исполнительных органов территориальных единиц всех уровней, государственным учреждениям и получить от них ответ.

2. Группа членов Парламента в составе не менее десяти человек, парламентская фракция имеют право обратиться с запросом к подотчетному Парламенту органу, правительству, отдельному члену правительства, которые обязаны дать ответ на поставленный запрос на заседании Парламента. Ответ может стать предметом обсуждения Парламента.

3. Парламент правомочен большинством полного состава членов Парламента поставить перед премьер-министром вопрос должностной ответственности отдельного члена правительства. В случае, если премьер-министр не освободит от должности члена правительства, он в двухнедельный срок представляет Парламенту свое мотивированное решение.

Статья 60

1. Заседания Парламента проводятся публично. По решению большинства присутствующих при рассмотрении отдельных вопросов Парламент может объявить заседание или его часть закрытыми.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

2. Член правительства, избранное, назначенное или утвержденное Парламентом должностное лицо правомочно, а по требованию Парламента - обязаны присутствовать на заседаниях Парламента, его комитетов и комиссий, давать ответы на поставленные на заседаниях запросы и представлять отчеты о проделанной работе. По требованию этих должностных лиц они должны быть заслушаны Парламентом, комитетом или комиссией.

3. Голосование всегда открытое или поименное, кроме случаев, предусмотренных Конституцией и законом.

4. Протоколы заседаний Парламента, кроме не подлежащих огласке вопросов, публикуются в печатном органе Парламента.

Статья 61

1. Парламент Грузии собирается по собственному праву на очередные сессии дважды в год. Осенняя сессия открывается в первый вторник сентября и закрывается в третью пятницу декабря. Весенняя сессия открывается в первый вторник февраля и закрывается в последнюю пятницу июня.

2. Президент Грузии по требованию Председателя Парламента, не менее одной четвертой членов Парламента или по собственной инициативе в период между сессиями созывает внеочередную сессию Парламента, а в период работы очередной сессии - внеочередное заседание. Если в течение 48 часов с момента представления письменного требования президентский акт о созыве не издан, Парламент в соответствии со своим Регламентом обязан по собственному праву и в течение последующих 48 часов приступить к работе.

3. Внеочередное заседание Парламента проводится только в соответствии с заранее определенной повесткой дня и закрывается, когда все вопросы будут исчерпаны.

4. В течение 48 часов после объявления Президентом Грузии чрезвычайного или военного положения Парламент собирается по собственному праву, и его работа продолжается вплоть до отмены военного или чрезвычайного положения.

Статья 62

Решения Парламента по вопросам войны и мира, военного и чрезвычайного положения, а также по вопросам, предусмотренным статьей 46 Конституции, принимаются большинством голосов полного состава Парламента.

Статья 63

1. В случаях, предусмотренных пунктом 2 статьи 75, право возбудить вопрос об отрешении от должности Президента Грузии в порядке импичмента имеет не менее одной трети полного состава Парламента. Для получения заключения дело передается Верховному Суду или Конституционному Суду Грузии.

2. Если Верховный Суд своим заключением подтвердит наличие в деяниях Президента признаков состава преступления или Конституцион-

ный Суд - нарушение Конституции Грузии, после рассмотрения заключения Парламент большинством полного состава принимает решение о проведении голосования по вопросу об отрешении от должности Президента Грузии в порядке импичмента.

3. Президент считается отрешенным от должности в порядке импичмента, если это решение поддержано не менее чем двумя третями полного состава Парламента.

4. Если Парламент в тридцатидневный срок не примет решения, вопрос считается снятым с повестки дня и в течение последующего года не допускается предъявление обвинения по тем же основаниям.

5. Не допускается рассмотрение в Парламенте предъявленного Президенту обвинения или принятие решения об отрешении Президента от должности в период действия чрезвычайного и военного положения или во время войны.

Статья 64

1. Право возбуждения вопроса об отстранении от должности Председателя Верховного Суда, членов правительства - министров, Генерального Прокурора, Председателя Палаты Контроля и членов Совета Национального банка принадлежит не менее одной трети полного состава Парламента. Основанием для возбуждения преследования в порядке импичмента могут быть нарушение Конституции указанными выше должностными лицами, государственная измена или совершение иного преступления.

2. После получения заключения в порядке, предусмотренном пунктом 2 статьи 63, Парламент большинством полного состава правомочен принять решение об отстранении от должности перечисленных в пункте 1 настоящей статьи должностных лиц. На эти случаи распространяется также действие пункта 4 статьи 63.

Статья 65

1. Парламент Грузии большинством полного состава ратифицирует, денонсирует и отменяет международные договоры и соглашения.

2. Кроме международных договоров и соглашений, предусматривающих ратификацию, обязательна также ратификация тех международных договоров и соглашений, которые:

а) предусматривают вхождение Грузии в международные организации или межгосударственные союзы;

б) носят военный характер;

в) касаются территориальной целостности государства или изменения государственных границ;

г) связаны с получением или выделением государством кредитов;

д) требуют изменения внутригосударственного законодательства, принятия законов и имеющих силу закона актов, необходимых для выполнения международных обязательств.

3. Парламент должен быть информирован о заключении других меж-

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

дународных договоров и соглашений.

4. В случае внесения в Конституционный Суд конституционного иска или представления, ратификация международного договора или соглашения не допускается вплоть до вынесения решения Конституционным Судом.

Статья 66

1. Законопроект или постановление считаются принятыми Парламентом, если они поддержаны большинством присутствующих, но не менее чем одной третью полного состава Парламента, если Конституцией не определен иной порядок принятия законопроекта или постановления.

1-1. Конституционное соглашение считается утвержденным, если его поддержит не менее чем три пятых полного состава Парламента.

2. Проект органического закона считается принятым, если он поддержан более чем половиной списочного состава Парламента.

3. Согласие Парламента принимается в форме постановления, если иной порядок не определен Конституцией.

4. Порядок принятия иных решений определяется Регламентом Парламента.

Статья 67

1. Право законодательной инициативы принадлежит Президенту Грузии (лишь в исключительных случаях), правительству, члену Парламента, парламентской фракции, комитету Парламента, высшим представительным органам Абхазской Автономной Республики и Аджарской Автономной Республики, не менее чем 30000 избирателей.

2. Законопроект, представленный Президентом Грузии или правительством Грузии, по их же требованию Парламент рассматривает вне очереди.

3. Если правительство не представит в предусмотренный законом срок замечания в связи с рассматриваемым в Парламенте законопроектом, законопроект признается одобренным правительством.

Статья 68

1. Законопроект, принятый Парламентом, в 7-дневный срок передается Президенту Грузии.

2. Президент в течение 10 дней подписывает и публикует закон либо с мотивированными замечаниями возвращает в Парламент.

3. Если Президент возвратил законопроект, Парламент ставит на голосование замечания Президента. Для их принятия достаточно количества голосов, установленного статьей 66 Конституции для законопроектов такого рода. Если эти замечания приняты, окончательная редакция законопроекта передается Президенту, который в семидневный срок подписывает и публикует его.

4. Если Парламент не принял предложения Президента, ставится на голосование первоначальная редакция законопроекта. Закон или органи-

ческий закон считается принятым, если за него голосовало не менее трех пятых списочного состава Парламента. Поправки к Конституции считаются принятыми, если за них голосовало не менее двух третей полного состава Парламента.

5. Если в течение установленного срока Президент не опубликует закон, его подписывает и публикует Председатель Парламента.

6. Закон вступает в силу на пятнадцатый день с момента его опубликования в официальном органе, если не установлен иной срок.

Глава четвертая Президент Грузии

Статья 69

1. Президент Грузии является Главой Грузинского государства.
2. Президент Грузии направляет и осуществляет внутреннюю и внешнюю политику государства. Он обеспечивает единство и целостность страны, а также деятельность государственных органов в соответствии с Конституцией.
3. Президент Грузии является высшим представителем Грузии во внешних сношениях.

Статья 70

1. Президент Грузии избирается на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании сроком на пять лет. Одно и то же лицо может быть избрано Президентом только дважды подряд.
2. Президентом может быть избран обладающий избирательным правом гражданин Грузии по рождению, достигший 35 лет, проживший в Грузии не менее 15 лет и ко дню назначения выборов проживающий в Грузии.
3. Право выдвижения кандидатуры Президента имеют политическое объединение или инициативная группа. Выдвижение кандидатуры должно быть подтверждено подписями не менее пятидесяти тысяч избирателей.
4. Избранным считается кандидат, за которого проголосовало более половины участников выборов.
5. Если в первом туре выборов ни один из кандидатов не набрал необходимого количества голосов, через две недели после официального объявления результатов первого тура проводится второй тур выборов.
6. Во втором туре выборов голосование проводится по двум кандидатам, имеющим наилучшие результаты в первом туре. Избранным считается кандидат, получивший наибольшее количество голосов.
7. Если в первом туре выборов участвовал только один кандидат и тот не набрал необходимого количества голосов, или если во втором туре Президент не был избран, в течение двух месяцев со дня выборов проводятся повторные выборы.
8. В период военного или чрезвычайного положения выборы не проводятся.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

9. Очередные выборы Президента проводятся в октябре календарного года истечения срока полномочий Президента. Дату выборов назначает Президент Грузии не позднее 60 дней до выборов.

10. Порядок и условия, а также недопустимость участия в выборах в качестве кандидата, проведения выборов Президента определяются Конституцией и органическим законом.

Статья 71

При вступлении в должность вновь избранный Президент Грузии произносит программную речь и приносит следующую присягу: “Я, Президент Грузии, перед Богом и Народом заявляю, что буду защищать Конституцию Грузии, независимость, целостность и неделимость страны, добросовестно исполнять обязанности Президента, заботиться о безопасности и благосостоянии граждан моей страны, о возрождении могущества моего народа и Отечества”. Предусмотренный в первом пункте церемониал проводится в третье воскресенье со дня выборов Президента.

Статья 72

Президент Грузии не вправе занимать другую должность, кроме партийной, заниматься предпринимательской деятельностью, получать заработную плату или иной вид постоянного вознаграждения за какую-либо другую деятельность.

Статья 73

1. Президент Грузии:

а) заключает международные договоры и соглашения, ведет переговоры с иностранными государствами; с согласия Парламента назначает на должность послов и иных дипломатических представителей Грузии; принимает аккредитацию послов и иных дипломатических представителей иностранных государств и международных организаций;

а-1) от имени грузинского государства заключает Конституционное соглашение с грузинской апостольской автокефальной православной церковью;

б) назначает премьер-министра, дает согласие премьер-министру на назначение члена правительства - министра;

в) правомочен по собственной инициативе или в иных случаях, предусмотренных Конституцией, увольнять правительство в отставку, освобождать от должности министров обороны и внутренних дел Грузии;

г) принимает отставку правительства, члена правительства и других должностных лиц, определенных законом, правомочен возлагать исполнение обязанностей на правительство, члена правительства до назначения нового состава правительства или нового члена правительства;

д) дает согласие правительству на представление в Парламент проекта Государственного бюджета Грузии;

е) представляет Парламенту, назначает и освобождает от должности должностных лиц в случаях и порядке, определенных Конституцией или

законом;

ж) в случае вооруженного нападения на Грузию объявляет военное положение, при наличии соответствующих условий заключает мир и не позднее 48 часов вносит это решение на утверждение Парламента;

з) во время войны или массовых беспорядков, при посягательстве на территориальную целостность страны, в случае военного переворота или вооруженного восстания, экологической катастрофы и эпидемий, или в иных случаях, когда органы государственной власти лишены возможности нормально осуществлять свои конституционные полномочия, объявляет чрезвычайное положение на всей территории страны или в какой-либо ее части и не позднее 48 часов вносит это решение на утверждение в Парламент. Во время чрезвычайного положения издает имеющие силу закона декреты, действующие до окончания чрезвычайного положения; осуществляет чрезвычайные мероприятия. Декреты представляются в Парламент, когда он соберется на заседание. Чрезвычайные полномочия распространяются только на ту территорию, где по причинам, указанным в настоящем пункте, объявлено чрезвычайное положение;

и) вправе с согласия Парламента приостановить деятельность или распустить представительные органы самоуправления или территориальных единиц, если их действия создают угрозу для суверенитета, территориальной целостности страны, для осуществления государственными органами своих конституционных полномочий;

к) на основе Конституции и закона издает указы и распоряжения;

л) подписывает и публикует законы в порядке, определенном Конституцией;

м) решает вопросы гражданства, а также предоставления убежища;

н) присуждает государственные награды, присваивает высшие воинские, специальные и почетные звания, а также высшие дипломатические ранги;

о) осуществляет помилование осужденных;

п) распускает Парламент в случаях и порядке, установленных Конституцией;

р) исключен

с) после роспуска Парламента до первого сбора вновь избранного Парламента, в особых случаях правомочен издавать имеющий силу закона акт по налоговым и бюджетным вопросам - декрет, который утрачивает силу, если вновь избранный Парламент в течение одного месяца после первого сбора не утвердит его;

т) при наличии обстоятельств, предусмотренных подпунктами “а”-”г” статьи 511, в случае, если Парламент не выразит доверия составу правительства в срок, установленный Конституцией, правомочен назначить премьер-министра и дать ему согласие на назначение министров. В течение одного месяца после прекращения вышеуказанных обстоятельств Президент

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

повторно представляет Парламенту состав правительства для получения доверия.

2. В установленном законом порядке Президент назначает выборы Парламента и других представительных органов.

3. Президент Грузии правомочен приостанавливать или отменять акты правительства и учреждений исполнительной власти, если они противоречат Конституции Грузии, международным договорам и соглашениям, законам Грузии и нормативным актам Президента.

4. Президент является Верховным Главнокомандующим Военными Силами Грузии. Он назначает членов Совета Национальной Безопасности, назначает на должность и освобождает от должности начальника Объединенного штаба Вооруженных Сил Грузии, других военачальников.

5. Президент Грузии вправе обратиться с посланием к народу и Парламенту. Президент раз в год представляет Парламенту доклад по важнейшим вопросам положения страны.

6. Президент осуществляет другие установленные Конституцией и законом полномочия.

Статья 74

1. По требованию Парламента, не менее двухсот тысяч избирателей или по собственной инициативе Президент Грузии назначает референдум по вопросам, определенным Конституцией и органическим законом, в течение 30 дней со дня получения этого требования.

2. Не допускается проведение референдума для принятия или отмены закона, по вопросам амнистии или помилования, ратификации и денонсации международных договоров и соглашений, а также по вопросам, ущемляющим основные конституционные права и свободы человека.

3. Вопросы, связанные с назначением и проведением референдума, регулируются органическим законом.

Статья 75

1. Президент Грузии неприкосновенен. В период пребывания его в должности не допускается его арест или привлечение к уголовной ответственности.

2. В случае государственной измены, совершения других преступлений или нарушения Президентом Конституции Парламент может в порядке, установленном статьей 63 Конституции и органическим законом, отрешить от должности Президента Грузии, если:

а) нарушение Конституции подтверждено решением Конституционного Суда;

б) наличие признаков государственной измены или состава других преступлений подтверждено заключением Верховного Суда.

Статья 76

1. В случае невозможности исполнения Президентом Грузии своих пол-

номочий или досрочного прекращения полномочий Президента Грузии обязанности Президента Грузии исполняет Председатель Парламента, а в случае невозможности осуществления Председателем Парламента обязанностей Президента Грузии, а также при роспуске Парламента обязанности Президента Грузии исполняет премьер-министр. В период исполнения Председателем Парламента обязанностей Президента Грузии обязанности Председателя Парламента по поручению Председателя Парламента исполняет один из заместителей Председателя Парламента. В период исполнения премьер-министром обязанностей Президента Грузии обязанности премьер-министра исполняет член правительства, обладающий полномочиями вице-преьера.

2. Исполняющий обязанности Президента не правомочен пользоваться правами, предусмотренными подпунктами “в” и “и” пункта первого статьи 73 и пунктом первым статьи 74, а также распускать Парламент.

3. Выборы Президента проводятся в течение 45 дней с момента прекращения его полномочий, и их проведение обеспечивает Парламент.

Статья 76-1

Президент Грузии представляет Парламенту кандидатуру для назначения на должность Генерального прокурора Грузии. Полномочия и порядок деятельности прокуратуры Грузии определяются органическим законом.

Статья 77

В целях содействия осуществлению Президентом Грузии его полномочий создается Администрация Президента Грузии. Начальника Администрации Президента Грузии назначает на должность, освобождает от должности, определяет структуру и порядок деятельности Администрации Президент Грузии.

Глава четвертая (1) Правительство Грузии

Статья 78

1. Правительство в соответствии с законодательством Грузии обеспечивает осуществление исполнительной власти, внутренней и внешней политики страны. Правительство ответственно перед Президентом и Парламентом Грузии.

2. Правительство состоит из премьер-министра и министров. В составе правительства может быть Государственный министр (государственные министры). Премьер-министр возлагает на одного из членов правительства исполнение обязанностей вице-преьера. Правительство и члены правительства слагают полномочия перед Президентом Грузии.

3. Правительство на основании и во исполнение Конституции, законов Грузии и нормативных актов Президента Грузии принимает постановления

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

и распоряжения, которые подписывает премьер-министр.

4. Президент Грузии правомочен по особо важным государственным вопросам созывать заседание правительства и председательствовать на нем. Решение, принятое на заседании, оформляется актом Президента.

5. Структура, полномочия и порядок деятельности правительства определяются Конституцией и законом, проект которого правительство по согласованию с Президентом представляет Парламенту.

6. Правительство правомочно подать в отставку по собственному решению.

7. Полномочия правительства начинаются с назначением членов правительства в порядке и случаях, установленных Конституцией.

Статья 79

1. Председателем правительства является премьер-министр.

2. Премьер-министр определяет направления деятельности правительства, организует его деятельность, осуществляет координацию и контроль за деятельностью членов правительства, докладывает Президенту Грузии о деятельности правительства и ответствен за деятельность правительства перед Президентом и Парламентом Грузии.

3. Премьер-министр по требованию Парламента представляет ему отчет о ходе исполнения правительственной программы.

4. Премьер-министр в пределах своих полномочий издает индивидуальный правовой акт - приказ, а также осуществляет полные административные функции в здании правительства.

5. Премьер-министр с согласия Президента назначает других членов правительства, правомочен освобождать от должности членов правительства.

6. Премьер-министр в случаях и порядке, предусмотренных законом, назначает на должность и освобождает от должности других должностных лиц.

7. Отставка премьер-министра или прекращение его полномочий влечет прекращение полномочий других членов правительства. В случае отставки или освобождения от должности другого члена правительства премьер-министр с согласия Президента Грузии в двухнедельный срок назначает нового члена правительства.

Статья 80

1. После принесения присяги Президентом Грузии правительство слагает полномочия перед Президентом Грузии. Президент принимает сложение полномочий правительством и вправе поручить ему исполнение обязанностей до назначения нового состава правительства.

2. Президент Грузии в течение 7 дней после увольнения в отставку, отставки или сложения полномочий правительством в результате консультаций с парламентскими фракциями подбирает кандидатуру на должность премьер-министра, а кандидат на должность премьер-министра в 10-дневный

срок, по согласованию с Президентом Грузии подбирает кандидатуры членов правительства. В 3-дневный срок после завершения процедуры, предусмотренной первым предложением настоящего пункта, Президент Грузии представляет Парламенту состав правительства для получения доверия.

3. Парламент в недельный срок после представления Президентом Грузии состава правительства рассматривает и проводит голосование по вопросу выражения доверия составу правительства и правительственной программе. Для получения доверия Парламента необходима поддержка большинства полного состава Парламента. Члены правительства должны быть назначены в 3-дневный срок после выражения доверия. Парламент правомочен отказать в доверии составу правительства и в том же решении поставить вопрос об отводе отдельного члена правительства. В случае, если Президент поддержит решение Парламента об отводе, назначение лица, получившего отвод, в тот же состав правительства вместо освобожденного от должности или подавшего в отставку члена правительства не допускается.

4. Если состав правительства и его правительственная программа не получили доверия Парламента, Президент Грузии в недельный срок представляет Парламенту тот же или новый состав правительства. Парламент осуществляет процедуру, предусмотренную пунктом 3 настоящей статьи.

5. Если состав правительства и правительственная программа трижды подряд не получили доверия Парламента, Президент Грузии в 5-дневный срок выдвигает новую кандидатуру на должность премьер-министра или назначает премьер-министра без согласия Парламента, а премьер-министр также в 5-дневный срок назначает министров с согласия Президента Грузии. В этом случае Президент Грузии распускает Парламент и назначает внеочередные выборы.

6. При осуществлении процедур, определенных настоящей статьей, постановка вопроса об отрешении Президента Грузии от должности в порядке импичмента не допускается.

Статья 81

1. Парламент правомочен выразить недоверие правительству большинством полного состава. Право ставить вопрос о недоверии имеет не менее одной трети полного состава Парламента. После выражения недоверия правительству Президент увольняет правительство в отставку или не поддерживает решения Парламента. Если Парламент не ранее 90 и не позднее 100 дней вновь выразит недоверие правительству, Президент Грузии увольняет правительство в отставку или распускает Парламент и назначает внеочередные выборы. При наличии обстоятельств, предусмотренных подпунктами “а” - “г” статьи 511, повторное голосование по вопросу о недоверии должно проводиться в течение 15 дней по прекращении этих обстоятельств.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

2. Парламент правомочен постановлением ставить вопрос о безусловном недоверии правительству. Если не ранее 15 и не позднее 20 дней после принятия постановления Парламент большинством в три пятых полного состава выразит недоверие правительству, Президент принимает решение об отставке правительства. Если Парламенту не удастся выразить недоверие правительству, постановка вопроса о недоверии правительству в течение 6 последующих месяцев не допускается.

3. В случае отставки правительства в порядке, предусмотренном пунктом 2 настоящей статьи, Президент Грузии не правомочен назначать то же лицо или представлять ту же кандидатуру на должность премьер-министра в следующем составе правительства.

4. Премьер-министр правомочен ставить вопрос о доверии правительству в связи с законопроектом о государственном бюджете, проектом налогового кодекса, законопроектом о структуре, полномочиях и порядке деятельности правительства. Парламент выражает доверие правительству большинством своего полного состава. Если Парламент не выразит доверия правительству, Президент Грузии в течение одной недели увольняет правительство в отставку или распускает Парламент и назначает внеочередные выборы.

5. Голосование в связи с выражением доверия должно проводиться в течение 15 дней после постановки вопроса. Не проведение голосования в этот срок означает выражение доверия.

6. В случае выражения Парламентом доверия правительству соответствующий законопроект считается принятым.

7. При осуществлении процедур, предусмотренных настоящей статьей, постановка вопроса об отрешении Президента Грузии от должности в порядке импичмента не допускается.

Статья 81-1

1. После выражения Парламентом доверия правительству и его правительственной программе в случае обновления первоначального состава правительства на одну треть, но не менее чем на 5 членов Президент Грузии в недельный срок представляет Парламенту состав правительства для получения доверия.

2. Парламент выражает доверие составу правительства в порядке, установленном статьей 80 Конституции.

Статья 81-2

1. Министерства образуются в целях обеспечения государственного управления и осуществления государственной политики в определенных сферах государственной и общественной жизни.

2. Министерством руководит министр, который самостоятельно принимает решения по вопросам, отнесенным к его компетенции. Министр на основании закона Грузии, нормативного акта Президента или постановления правительства и во исполнение этих актов издает приказ.

3. Государственный министр назначается на должность в порядке, установленном Конституцией, для выполнения государственных задач особого значения.

4. Член правительства не вправе занимать иную должность, кроме партийной, создавать предприятие, осуществлять предпринимательскую деятельность, получать заработную плату за какую-либо иную деятельность, кроме научной, педагогической, творческой деятельности.

5. Член правительства правомочен подать в отставку.

Глава пятая **Судебная власть**

Статья 82

1. Судебная власть осуществляется посредством конституционного контроля, правосудия и в установленных законом иных формах.

2. Акты судебных органов обязательны для всех государственных органов и физических лиц на всей территории страны.

3. Судебная власть независима и осуществляется только судами.

4. Суды выносят решения от имени Грузии.

5. В общих судах дела рассматриваются присяжными заседателями в случаях и порядке, предусмотренных законом.

Статья 83

1. Конституционный Суд Грузии является судебным органом конституционного контроля. Полномочия, порядок создания и деятельность Конституционного Суда определяются Конституцией и органическим законом.

2. Правосудие осуществляется общими судами. Их система устанавливается органическим законом.

3. Учреждение военных судов допускается только в условиях войны и только в системе общих судов.

4. Создание чрезвычайных и специальных судов не допускается.

Статья 84

1. Судьи независимы в своей деятельности и подчиняются только Конституции и закону. Запрещается и карается по закону любое воздействие на судьбу или вмешательство в его деятельность с целью оказания влияния на принятие решения.

2. Отстранение судьи от рассмотрения дела, досрочное освобождение или перевод на другую должность допускаются только в определенных законом случаях.

3. Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному делу.

4. Недействительны любые акты, ограничивающие независимость судьи.

5. Отмена, изменение или приостановление решения суда могут быть осуществлены только судом в установленном законом порядке.

Статья 85

1. Разбирательство дела в суде открытое. Слушание дела в закрытом заседании допускается только в предусмотренных законом случаях. Решение суда объявляется публично.

2. Судопроизводство ведется на государственном языке. Лицу, не владеющему языком судопроизводства, предоставляется переводчик. В районах, где население не владеет государственным языком, обеспечивается решение вопросов, связанных с изучением государственного языка и судопроизводством.

3. Судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон.

Статья 86

1. Судьей может быть гражданин Грузии, достигший 28-летнего возраста, имеющий высшее юридическое образование и не менее чем 5-летний опыт работы по специальности.

2. Судья назначается или избирается на должность сроком не менее 10 лет. Порядок подбора, назначения и освобождения судей от должности определяется законом.

3. Должность судьи несовместима с любой другой должностью и оплачиваемой деятельностью, кроме педагогической и научной. Судья не может быть членом политической партии, участвовать в политической деятельности.

Статья 86-1

1. В целях назначения судей на должность, освобождения судей от должности и выполнения иных задач создается Высший совет юстиции Грузии.

2. Больше половины состава Высшего совета юстиции Грузии составляют члены, избранные органом самоуправления судей общих судов Грузии. В Высшем совете юстиции Грузии председательствует Председатель Верховного Суда Грузии.

3. Полномочия и порядок создания Высшего совета юстиции Грузии определяются органическим законом.

Статья 87

1. Судья неприкосновенен. Недопустимы привлечение его к уголовной ответственности, задержание, арест, личный обыск, обыск рабочего места, машины, жилища без согласия Председателя Верховного Суда Грузии. Исключение составляет задержание на месте преступления, о чем незамедлительно сообщается Председателю Верховного Суда Грузии. Если Председатель не даст своего согласия, задержанный или арестованный судья должен быть немедленно освобожден.

2. Государство обеспечивает безопасность судьи и его семьи.

Статья 88

1. Конституционный Суд Грузии осуществляет судебную власть в порядке

конституционного судопроизводства.

2. Конституционный Суд Грузии состоит из девяти судей - членов Конституционного Суда. Трех членов суда назначает Президент Грузии, трех членов избирает Парламент большинством не менее трех пятых списочного состава, трех членов назначает Верховный Суд. Срок полномочий членов Конституционного Суда - 10 лет. Конституционный Суд из своего состава сроком на 5 лет избирает Председателя Конституционного Суда. Не допускается избрание Председателем одного и того же лица более одного раза.

3. Членом Конституционного Суда не может быть лицо, ранее занимавшее эту должность.

4. Членом Конституционного Суда может быть гражданин Грузии, достигший 30-летнего возраста, имеющий высшее юридическое образование. Вопросы подбора, назначения и избрания членов Конституционного Суда, прекращения их полномочий, а также другие вопросы конституционного судопроизводства и судебной деятельности определяются законом.

5. Член Конституционного Суда неприкосновенен. Не допускается привлечение его к уголовной ответственности, задержание или арест, личный обыск, обыск его жилища, машины, рабочего места без согласия Конституционного Суда. Исключением является задержание на месте преступления, о чем незамедлительно сообщается Конституционному Суду. Если Конституционный Суд не даст согласия, задержанный или арестованный член Конституционного Суда немедленно должен быть освобожден.

Статья 89

1. Конституционный Суд Грузии на основании иска или представления Президента Грузии, правительства, не менее одной пятой членов Парламента, суда, высших представительных органов Абхазской Автономной Республики и Аджарской Автономной Республики, Народного Защитника и гражданина Грузии в порядке, установленном органическим законом:

а) принимает решения по вопросам соответствия Конституции конституционного соглашения, закона, нормативных актов Президента, правительства, высших органов власти Абхазской Автономной Республики и Аджарской Автономной Республики;

б) рассматривает споры по разграничению компетенции между государственными органами;

в) рассматривает вопросы конституционности создания и деятельности политических объединений граждан;

г) рассматривает споры, связанные с конституционностью норм регулирующих референдум и выборы, а также выборов (референдума), проведенных или подлежащих проведению на основе этих норм;

д) рассматривает вопросы конституционности международных договоров и соглашений;

е) на основании иска лица рассматривает конституционность нормативных актов применительно к основным правам и свободам человека, признанным

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

главой второй Конституции Грузии;

е(1) рассматривает споры о нарушениях Конституционного закона Грузии “О статусе Аджарской Автономной Республики”;

ж) осуществляет другие полномочия, определенные Конституцией Грузии и органическим законом.

2. Решение Конституционного Суда окончательно. Нормативный акт или его часть, признанные неконституционными, утрачивают юридическую силу с момента опубликования соответствующего решения Конституционного Суда.

Статья 90

1. Верховный Суд Грузии является высшим кассационным судом.

2. Председателя Верховного Суда Грузии и судей Верховного Суда по представлению Президента Грузии, большинством списочного состава сроком не менее чем на 10 лет избирает Парламент.

3. Правомочия, организация и порядок деятельности Верховного Суда, порядок досрочного прекращения полномочий членов Верховного Суда Грузии определяются законом.

4. Председатель и члены Верховного Суда Грузии неприкосновенны. Привлечение к уголовной ответственности, задержание или арест, личный обыск, обыск жилища, машины, рабочего места Председателя и членов Верховного Суда допускаются только с согласия Парламента. Исключения составляют только случаи задержания на месте преступления, о чем незамедлительно должно быть сообщено Парламенту. Если Парламент не даст согласия, задержанный или арестованный немедленно должен быть освобожден.

Статья 91 Исключена

Глава шестая

Государственные финансы и контроль

Статья 92

1. Парламент Грузии большинством списочного состава ежегодно принимает закон о Государственном бюджете, который подписывает Президент Грузии.

2. Порядок составления и принятия Государственного бюджета Грузии определяется законом.

Статья 93

1. Только правительство Грузии правомочно после согласования с комитетами Парламента основных данных и направлений с согласия Президента Грузии представлять Парламенту проект государственного бюджета.

2. Правительство представляет Парламенту проект бюджета на будущий год не позднее трех месяцев до истечения бюджетного года. Правительство вместе с проектом бюджета представляет доклад о ходе исполнения бюджет-

та текущего года. Правительство представляет Парламенту на утверждение отчет об исполнении государственного бюджета не позднее трех месяцев по истечении бюджетного года. Если Парламент в случае неисполнения государственного бюджета не утвердит отчет об исполнении государственного бюджета, Президент Грузии рассматривает вопрос об ответственности правительства и в течение одного месяца сообщает Парламенту о своем обоснованном решении.

3. В случаях, предусмотренных подпунктами “а” - “г” статьи 511 Конституции, при неутверждении государственного бюджета Парламентом в сроки, установленные Конституцией, государственный бюджет декретом утверждает Президент.

4. Без согласия правительства не допускается внесение изменения в проект бюджета. Правительство может потребовать от Парламента произвести дополнительные расходы, указав источник их покрытия.

5. Парламент правомочен контролировать законность расходования средств государственного бюджета правительством и в случае выявления нарушений обращаться к Президенту Грузии с требованием о приостановлении расходования бюджетных средств. В случае подтверждения незаконного расходования бюджетных средств Президент принимает соответствующее решение.

6. Если Парламент не смог принять в течение трех месяцев представленный бюджет с соблюдением порядка, установленного пунктом 2 настоящей статьи, Президент Грузии правомочен принять решение об отставке правительства или распустить Парламент и назначить внеочередные выборы.

7. При роспуске Парламента в случае неутверждения государственного бюджета Президент утверждает государственный бюджет декретом и после признания полномочий вновь избранного Парламента в месячный срок представляет ему бюджет на утверждение.

8. Законопроект, который влечет увеличение расходов, сокращение доходов государственного бюджета текущего года или взятие государством новых финансовых обязательств, Парламент может принять только после получения согласия правительства, а вышеуказанные законопроекты, связанные со следующим финансовым годом, - в пределах основных параметров государственного бюджета, согласованных правительством с Парламентом.

Статья 94

1. Все обязаны платить налоги и сборы в количестве и в порядке, установленном законом.

2. Структура и порядок введения налогов и сборов устанавливаются только законом.

3. Освобождение от уплаты налогов, а также выплаты из государственной казны допускаются только на основании закона.

Статья 95

1. Функционирование денежно-кредитной системы Грузии обеспечивает

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

Национальный банк Грузии.

2. Национальный банк Грузии разрабатывает и осуществляет денежно-кредитную и валютную политику в соответствии с основными направлениями, определяемыми Парламентом.

3. Национальный банк является банком банков, банкиром и фискальным агентом правительства Грузии.

4. Национальный банк независим в своей деятельности. Права и обязанности, порядок деятельности и гарантии независимости Национального банка определяются органическим законом.

5. Наименование денег и денежные единицы определяются законом. Право эмиссии денег имеет только Национальный банк Грузии.

Статья 96

1. Высшим органом Национального банка Грузии является Совет Национального банка, членов которого по представлению Президента Грузии на семилетний срок большинством списочного состава избирает Парламент. Освобождение членов Совета от должности допускается только по решению Парламента в соответствии со статьей 64.

2. Президента Национального банка по представлению Совета Национального банка назначает из членов Совета банка и освобождает от должности Президент Грузии.

3. Национальный банк подотчетен Парламенту и ежегодно представляет ему отчет о своей деятельности.

Статья 97

1. Надзор за использованием и расходованием государственных средств и других материальных ценностей государства осуществляет Палата Контроля Грузии. Она вправе проверять деятельность других государственных органов финансово-хозяйственного контроля, представлять Парламенту предложения по совершенствованию налогового законодательства.

2. Палата Контроля независима в своей деятельности. Она подотчетна Парламенту. Председателя Палаты Контроля на 5-летний срок по представлению Председателя Парламента большинством списочного состава избирает Парламент Грузии. Основания и порядок его освобождения от должности определяются Конституцией и законом.

3. Два раза в год – при обсуждении предварительного и окончательного отчетов об исполнении бюджета – Палата Контроля представляет Парламенту доклад в связи с отчетом правительства, а один раз в год - отчет о своей деятельности.

4. Полномочия, организация, порядок деятельности и гарантии независимости Палаты Контроля определяются законом.

5. Другие органы государственного контроля создаются в соответствии с законом.

Оборона государства

Статья 98

1. Оборонительная война - суверенное право Грузии.
2. В целях защиты независимости, суверенитета и территориальной целостности страны, а также для выполнения международных обязательств Грузия имеет Вооруженные Силы.
3. Виды и состав Вооруженных Сил определяются законом. Структуру Вооруженных Сил утверждает Президент Грузии, а численность – Парламент большинством списочного состава по представлению Совета Национальной Безопасности.

Статья 99

1. Для организации военного строительства и обороны страны создается Совет Национальной Безопасности, возглавляемый Президентом Грузии.
2. Состав, полномочия и порядок деятельности Совета Национальной Безопасности определяются органическим законом.

Статья 100

1. Решение об использовании Военных Сил принимает Президент Грузии и в течение 48 часов вносит в Парламент на утверждение. При этом использование Военных Сил для выполнения международных обязательств без согласия Парламента Грузии не допускается.
2. В целях обороны государства в особых и предусмотренных законом случаях решение о вводе в страну, использовании и перемещении военных сил другого государства принимает Президент Грузии. Решение незамедлительно представляется на утверждение Парламенту и вступает в силу после получения согласия Парламента.

Статья 101

1. Защита Грузии - долг каждого ее гражданина.
2. Защита страны и несение воинской обязанности являются долгом всех годных для этого граждан Грузии. Форма исполнения воинской обязанности устанавливается законом.

Глава восьмая

Пересмотр Конституции

Статья 102

1. Право внесения законопроекта об общем или частичном пересмотре Конституции имеют:
 - а) Президент Грузии;
 - б) более половины общего числа членов Парламента;
 - в) не менее двухсот тысяч избирателей.
2. Законопроект о пересмотре Конституции представляется Парламенту Грузии, который публикует его для всенародного обсуждения. Обсуждение законопроекта в Парламенте начинается спустя месяц после его опубликования.

КОНСТИТУЦИЯ ГРУЗИИ

3. Законопроект о пересмотре Конституции считается одобренным, если он поддержан не менее чем двумя третями полного состава Парламента Грузии.

4. Закон о пересмотре Конституции подписывает и публикует Президент Грузии в порядке, установленном статьей 68 Конституции.

Статья 103

Объявление чрезвычайного или военного положения влечет приостановление пересмотра Конституции до отмены чрезвычайного или военного положения.

Глава девятая

Переходные положения

Статья 104

1. Конституция Грузии вступает в силу со дня признания полномочий вновь избранных Президента Грузии и Парламента.

2. Статьи 49, 50 и 70 Конституции вступают в силу со дня ее опубликования.

Статья 104-1

1. Пункт первый статьи 49 и пункт первый статьи 58 Конституции ввести в действие с внесением соответствующих изменений и дополнений в Органический закон Грузии “Избирательный кодекс Грузии”.

2. Состав Парламента, избранного в 2004 году, до прекращения его полномочий, а также число членов Парламента, необходимое для создания фракции, определяются в соответствии с законодательством, действовавшим при выборах этого Парламента.

3. Очередные выборы избранных в 2004 году Президента Грузии и Парламента Грузии провести с 1 октября 2008 года до 31 декабря 2008 года. Дату выборов назначает Президент Грузии.

Статья 105

1. Право участия в выборах 1995 года имеют зарегистрированные в установленном законом порядке политические объединения граждан, инициатива которых подтверждена подписями не менее чем пятидесяти тысяч избирателей, или имеющими ко дню принятия Конституции своего представителя в Парламенте.

2. Выборы по пропорциональной системе проводятся по единым партийным спискам.

3. Политические объединения, избирательные блоки вправе представить в мажоритарном избирательном округе кандидата в члены Парламента, который одновременно выдвинут и по партийному списку.

4. Избранным в мажоритарном избирательном округе считается кандидат, получивший наибольшее количество голосов, но не менее одной трети участвовавших в голосовании избирателей.

5. Если ни один из кандидатов не получил необходимого количества голосов в первом туре, проводится второй тур, в котором принимают участие два кандидата, имеющие наилучшие результаты. Избранным считается кандидат, получивший наибольшее количество голосов.

6. Настоящая статья Конституции вступает в силу с момента опубликования Конституции и действует вплоть до признания полномочий вновь избранного Парламента.

Статья 106

1. После вступления Конституции в силу действуют только правовые акты или их части, не противоречащие Конституции.

2. В течение двух лет после вступления Конституции в силу Президент Грузии и Парламент Грузии обеспечивают государственную регистрацию нормативных актов, принятых до вступления в силу Конституции, приведение их в соответствие с Конституцией и законами.

3. В течение двух лет после вступления Конституции в силу Парламент Грузии должен принять предусмотренные Конституцией органические законы или подтвердить правомерность существующих в этой сфере нормативных актов.

Статья 107

1. До принятия соответствующего Конституции органического закона о судеустройстве остается в силе действующее законодательство.

2. Пункты 2 и 3 статьи 18 Конституции вступают в силу после принятия соответствующих уголовно-процессуальных законодательных актов.

3. Органический закон о Конституционном Суде должен быть принят до 1 февраля 1996 года.

Статья 108

При полном восстановлении юрисдикции Грузии на всей ее территории внесение соответствующих изменений или дополнений в пункт 2 статьи 102 Конституции в порядке исключения допускается без опубликования законопроекта для всенародного обсуждения.

Статья 109

1. Принятую в соответствующем порядке Конституцию подписывает и публикует Глава грузинского государства.

2. Члены Парламента и Конституционной комиссии Грузии подписываются под текстом Конституции. В течение не менее одного года со дня вступления в силу, текст Конституции должен открыто храниться во всех местных государственных органах Грузии, чтобы население могло ознакомиться с его содержанием.

ИНТЕГРАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ ЧЕРЕЗ МНОГОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Документ по стратегии (проект)

Введение

Одним из наиболее важных показателей прогресса в направлении гражданской интеграции национальных меньшинств является знание государственного языка. Существует прямая связь между умением говорить на государственном языке и степенью интегрированности в гражданское общество и рынок труда. Однако при этом существует определенный риск того, что распространение государственного языка может восприниматься и расцениваться национальными меньшинствами как политика, направленная на их ассимиляцию, и приводить, таким образом, к их неприятию данной политики. Поэтому важно, чтобы содействие распространению государственного языка осуществлялось бы параллельно с мероприятиями по обеспечению и реализации прав меньшинств, с тем, чтобы лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, имели бы возможность осознать, что они действительно имеют равные возможности, в том числе и возможность получения образования на родном языке. Таким образом, многоязычное образование рассматривается как эффективный инструмент политики интеграции, позволяющий общинам, принадлежащим к этническим или языковым меньшинствам, иметь более широкие возможности для овладения государственным языком и при этом обеспечивающий общинам меньшинств возможность полноценного общения и функционирования с использованием собственного языка.

Цели политики

Система образования играет важную роль в реализации задачи интеграции национальных меньшинств в обществе. Интеграция национальных меньшинств требует понимания ими государственного языка, а также сохранения собственной языковой и культурной самобытности. Система образования призвана обеспечить ознакомление с и привитие общечеловеческих и национальных ценностей, а также возможности для обеспечения интеркультурного образования и сохранения культурной самобытности меньшинств.

В контексте многоязычного образования в качестве языков обучения в классе используется несколько языков – два или более. Имея доступ к образованию на родном языке, учащиеся имеют возможность полноцен-

ного развития своего интеллектуального потенциала. При этом они также получают все необходимые языковые навыки и на других, важных для них языках. Однако самым важным преимуществом многоязычного образования является то, что оно способствует развитию навыков межкультурного общения и толерантности, что в свою очередь способствует формированию мирного гражданского общества в странах, где проживают представители различных этнических групп.

В связи с этим, многоязычное образование в Грузии призвано обеспечить достижение следующих основных целей:

- Способствовать тому, чтобы система образования стала бы основным инструментом интеграции национальных меньшинств в обществе;
- Способствовать тому, чтобы система образования стала бы основным инструментом для формирования ценностей толерантности и гражданского общества;
- Обеспечить достаточную степень владения грузинским языком для всех лиц, проживающих в Грузии с тем, чтобы обеспечить для них возможность активного участия в общественной и политической жизни страны и успешной интеграции на рынке труда;
- Обеспечить разработку и реализацию образовательных программ для меньшинств, которые соответствовали бы вышеуказанным целям и способствовали бы при этом сохранению культурной и языковой самобытности национальных меньшинств и их интеграции в грузинском обществе.

Правовая основа

Закон о государственном образовании представляет собой правовую основу для разработки и реализации программ многоязычного образования в Грузии. Согласно статье 4.3 Закона о государственном образовании, граждане Грузии, для которых грузинский не является родным языком, имеют право получить полноценное образование на своем родном языке в государственной школе в соответствии с учебной программой, разработанный на основании закона. В таких государственных школах изучение государственного языка является обязательным. В школах Абхазской Автономной Республики обязательным является изучение обоих государственных языков (грузинского и абхазского). Далее, согласно разделу 4 указанной статьи, в некоторых случаях, регулируемых международными договорами и соглашениями, заключенными Грузией, допускается также преподавание на иностранных языках. В таких государственных школах обязательным предметом является государственный язык. В школах Абхазской Автономной Республики обязательным является изучение обоих государственных языков (грузинского и абхазского).

Обоснованность сохранения и ценность языкового многообразия является вопросом, пользующимся все возрастающим вниманием в международных

ПРОЕКТ

договорах и других документах, вырабатываемых самими различными организациями: Организацией Объединенных Наций и связанными с ней учреждениями, Советом Европы и Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ). Особо следует отметить Декларацию ООН о правах лиц, принадлежащих к национальным или этническим, религиозным и языковым меньшинствам (1992 г.), Документ Копенгагенского совещания Конференции КБСЕ по человеческому измерению (1990 г.), Рамочную конвенцию Совета Европы о защите прав национальных меньшинств (1994 г.) и Европейскую хартию о региональных языках и языках меньшинств (1992 г.).

Европейская рамочная конвенция о защите прав национальных меньшинств (1994 г.), которая была ратифицирована Парламентом Грузии 13 октября 2005 г., обеспечивает правовые гарантии для полной интеграции меньшинств, в том числе и для их интеграции через систему образования и на конституционной основе гарантирует их право на получение образования на языках меньшинств.

Принципы, лежащие в основе политики

Политика многоязычного образования должна строиться на следующих базовых принципах:

- **Принцип доступности**

Многоязычное образование одинаково доступно для всех участников; все школы, независимо от используемого ими языка обучения, имеют право разрабатывать и осуществлять программы многоязычного образования с учетом своих ресурсов и потребностей учащихся и их родителей. Доступ к многоязычному образованию также включает в себя доступ к внеклассным мероприятиям, социально-культурным и иным мероприятиям, призванным способствовать многоязычному образованию и социальной интеграции.

- **Принцип интеграции**

Многоязычное образование организуется в государстве на базе средних учебных заведений.

- **Принцип участия**

Представители национальных меньшинств, равно как и более широкие слои общества, должны активно участвовать в выработке и реализации политики многоязычного образования.

- **Принцип последовательности и преемственности**

Многоязычное образование в средней школе должно стать неотъемлемой частью всей системы образования - начиная с дошкольного образования и кончая профессиональным и высшим образованием – и обеспечивать участникам возможность перехода к следующей ступени образования.

- **Принцип институционального сотрудничества и отчетности**

Многоязычное образование должно представлять собой часть национальной программы интеграции и предусматривать равное участие и сотрудничество соответствующих организаций и учреждений в процессе реализации политики.

Определение проблем

Краткий обзор текущих мероприятий по содействию многоязычному образованию

В рамках общей образовательной политики в отношении национальных меньшинств Министерство образования и науки Грузии осуществляет управление рядом краткосрочных и долгосрочных программ. Основная цель этих программ состоит в содействии гражданской интеграции учащихся негрузинских школ посредством повышения уровня обучения государственному языку и языкам национальных меньшинств. В целом, программы нацелены на повышение уровня управления и финансирования школ и обеспечение высокого качества обучения. Что касается образования для меньшинств, то вышеуказанные инициативы распространяются в равной степени и на негрузинские школы.

Большая часть этих программ нацелена на: 1) разработку учебной программы как по государственному языку, так и по языкам меньшинств; 2) повышение квалификации и профессиональный рост преподавателей; 3) оказание помощи школам национальных меньшинств; 4) содействие более оперативному овладению государственным языком.

В целом, программы, ориентированные на выработку новой учебной программы, ее пилотирование и внедрение в процесс школьного обучения, внесли значительный вклад в разработку системы общих образовательных стандартов и их повсеместного внедрения в школах. Разработка новых учебников в соответствии с национальной учебной программой способствовала расширению возможностей для повышения качества преподавания и обучения во всех школах.

Учитывая недостаточный уровень владения грузинским языком среди учащихся и преподавателей негрузинских школ, необходимой задачей для оказания таким школам содействия по внедрению новой учебной программы представляется перевод учебников и национальной учебной программы, а также различных вспомогательных материалов. Хотя высказывались некоторые критические замечания по поводу новых учебников по грамматике грузинского языка, грузинской литературе, истории и географии Грузии, тем не менее, сам факт наличия этих учебников, а также перевода большей их части расценивается школами и педагогами как положительный. Однако остаются некоторые проблемы в связи с качеством учебников, а также их стоимости как для школ, так и для учащихся. Помощь, оказанная со стороны государства негрузинским школам, которая предполагала без-

ПРОЕКТ

возмездное предоставление учебников, оказалась недостаточной для того, чтобы в полной мере удовлетворить потребность на них, поэтому процесс перехода к обучению по новой программе с использованием новых учебников осуществляется медленно. Перевод учебников на языки меньшинств, будучи необходимой мерой для внедрения единой учебной программы во всех школах, сам по себе не может рассматриваться как эффективная мера для повышения уровня владения государственным языком.

Хотя многие педагоги прошли специальную подготовку, преподаватели грузинского языка пока не владеют в достаточной мере методикой и практическими навыками преподавания грузинского языка как второго языка. Это объясняет общую неудовлетворенность рядом инициатив (например, программой «Будущее начинается сегодня»), поскольку педагоги не имели необходимых навыков преподавания второго языка, не владея языком учащихся. С аналогичными проблемами сталкиваются и преподаватели грузинских школ, где возросло количество учащихся из числа представителей национальных меньшинств, и где языком обучения является грузинский язык. Этим школам не уделялось достаточного внимания в силу того, что большинство стратегий было ориентировано на конкретные регионы проживания этнических меньшинств. Таким образом, для стратегий, ориентированных на повышение уровня квалификации педагогов, характерно отсутствие системного подхода, и они не отвечают потребностям педагогов в плане специальной подготовки, которые связаны с задачей интеграции в образовательной системе учащихся из числа представителей меньшинств.

Благодаря осуществленным государством программам поддержки отмечаются некоторые позитивные сдвиги в плане отношения меньшинств к изучению государственного языка и, в целом, к осуществляемым в сфере образования реформам. Например, «Программа партнерства школ» получила очень положительную оценку со стороны бенефициаров, как способствующая улучшению и укреплению межкультурных и межэтнических отношений и повышению уровня владения государственным языком среди национальных меньшинств. Однако такие программы остаются недостаточными для выполнения поставленных перед ними задач, в особенности в регионах компактного проживания меньшинств, где возможно использование грузинского языка, а также степень доступности к средствам массовой информации на грузинском языке (газетам, телевидению и т.д.) весьма ограничены.

Основным предметом заботы в связи с вышеуказанными инициативами является обеспечение их устойчивости и стабильности. Важно, чтобы государство и далее бы оказывало поддержку успешным программам, включая разработанные в их рамках пособия и материалы, а также накопленный опыт, и чтобы они и далее учитывались бы Министерством образования и

науки в процессе стратегического планирования с тем, чтобы обеспечить их дальнейшее развитие и внедрение в масштабах страны. Это в первую очередь означает институционализацию некоторых инициатив, а также разработку соответствующей стратегии, которая обеспечит их широкое распространение и внедрение. В связи с этим следует отметить, что концентрация внимания лишь на нескольких целевых группах (например, педагогах из школ меньшинств) или отсутствие увязки между различными направлениями (например, усилия по содействию овладению государственным языком в отрыве от усилий по овладению языками меньшинств) может привести к неэффективному использованию как финансовых, так и людских ресурсов.

Подытоживая сказанное, можно сделать вывод о том, что вышеуказанные инициативы и стратегии их осуществления способствовали созданию необходимых условий для более широкого внедрения многоязычного образования в образовательную систему Грузии и формированию положительного отношения к перспективе реализации данной задачи.

Учитывая опыт, накопленный в ходе реализации предшествующих инициатив, а также имеющиеся ресурсы, Министерство образования и науки считает себя ответственным за дальнейшую разработку политики и стратегии в области многоязычного образования с тем, чтобы обеспечить более системный подход к задаче интеграции национальных меньшинств через многоязычное образование и сформировать необходимый потенциал (системный, организационный и кадровый) для содействия внедрению многоязычного образования на национальном и региональном уровнях.

Потенциальные риски на пути реализации политики многоязычного образования

Успех в деле разработки и реализации политики в области многоязычного образования в значительной степени зависит от четкого определения функций и обязанностей, а также от активных усилий по формированию соответствующего потенциала внутри организаций, которые будут непосредственно участвовать в осуществлении намеченной политики (Программа интеграции – Министерство образования и науки, Национальный центр учебных программ и оценки, Национальный центр аккредитации, образовательные ресурс-центры в регионах Грузии). Помимо создания ответственной структуры, имеющей соответствующее финансирование и укомплектованной соответствующим персоналом, процесс укрепления кадрового потенциала (тренинги) может потребовать значительных ресурсов, в том числе и привлечения внешней технической помощи и экспертного опыта, который может отсутствовать в самом министерстве.

Представляется, что кампании по связям с общественностью оказались недостаточными для повышения осведомленности общества по вопросам

ПРОЕКТ

политики интеграции и многоязычного образования, в том числе и в регионах проживания национальных меньшинств. Отсутствие информации (в особенности, на языках меньшинств), а также недостаточный уровень сотрудничества с местными общинами может поставить под угрозу перспективы реализации политики многоязычного образования. Этническим меньшинствам следует разъяснять, что многоязычное образование ни в коей мере не ограничивает их право на получение полноценного образования на своем родном языке.

Концентрированность исключительно на негрузинских школах в процессе осуществления реформы по внедрению многоязычного образования может ограничить влияние данной стратегии на интеграцию меньшинств; методы многоязычного образования должны широко применяться в негрузинских школах, однако при этом необходимо сделать привлекательными для детей из среды национальных меньшинств грузинские школы. Это, помимо прочего, означает, что школы должны с большим вниманием отнестись к потребностям и интересам детей из среды меньшинств и их родителей в отношении языков, а также в отношении их культурной и религиозной самобытности. В настоящее время вопросы, относящиеся к сфере культурных особенностей и потребностей меньшинств, в системе аккредитации/оценки школ не рассматриваются.

Реализация политики в области многоязычного образования посредством централизованной системы сертификации учителей и аккредитации школ, а также лицензирование программ повышения профессиональной квалификации преподавателей требуют разработки эффективной системы мониторинга. Однако в настоящее время система регистрации педагогов лишь находится в стадии своего формирования в рамках Центра профессионального развития учителей. Существующая система управления сектором образования пока не способна обеспечить абсолютно достоверные данные, которые позволили бы осуществлять мониторинг системы образования. Кроме того, данные о школах меньшинств являются весьма скудными. Имеются определенные данные, полученные в результате исследований, однако процессы принятия решений и планирования пока не основываются на регулярном анализе данных, и этот фактор может препятствовать получению своевременной и достоверной информации об эффективности осуществляемых мероприятий. Отсутствие данных о педагогах и учащихся может поставить под угрозу эффективное планирование политики в области многоязычного образования.

Недостаточность ресурсов, а также очень медленно идущий процесс разработки необходимых учебников и методических материалов на языках меньшинств может привести к формированию отрицательного отношения к мероприятиям, предусматриваемым политикой в области многоязычного

образования, и ограничить их эффективность.

Внедрение многоязычного образования в школах потребует дополнительного финансирования и кадровых ресурсов (дополнительные часы обучения, кадры, разработка учебных программ и обучающих пособий), которыми большинство школ в настоящее время не располагают. Нынешняя система финансирования школ, т.е. система ваучеров, никоим образом не стимулирует школы к тому, чтобы начать внедрение многоязычного образования, поскольку оно не рассматривается в качестве критерия для обеспечения их устойчивого финансирования со стороны государства. Для того, чтобы содействовать реформе по внедрению многоязычного образования в школах, может потребоваться дополнительное финансирование (например, на зарплату педагогов), во всяком случае, в течение переходного периода.

Задачи политики

Министерство образования и науки сосредоточит свою работу на следующих общих стратегических задачах, которые связаны с образованием и интеграцией детей и учащихся из среды этнических меньшинств:

Стратегическая задача #1: Обеспечить право равного доступа к качественному образованию для детей и учащихся из среды этнических меньшинств.

Стратегическая задача #2: Способствовать сохранению и развитию культурной и языковой самобытности детей и учащихся из среды этнических меньшинств.

Стратегическая задача #3: Расширить доступ для учащихся и студентов из среды этнических меньшинств к высшему образованию и создать необходимые предпосылки для их успешной интеграции в политическую и общественную жизнь страны, а также для их интеграции на рынке труда.

Стратегическая задача #4: Способствовать культурному многообразию и содействовать достижению взаимопонимания между различными этносами через образование и развитие детей и учащихся в атмосфере взаимного уважения, толерантности и понимания.

Стратегическая задача #5: Создать такую среду преподавания и обучения в школах, которая будет более чутко реагировать на потребности местных общин и учитывать приоритеты политической и социальной реформы.

Стратегическая задача #6: Обеспечить более широкое участие и отчетность всех заинтересованных сторон с тем, чтобы содействовать формированию соответствующего отношения общества и создать системы социальной поддержки, которая будет работать на благо реализации настоящей стратегии.

ПРОЕКТ

Указанные общие стратегические цели будут реализованы через мероприятия по следующим направлениям:

Направление #1: Обеспечение правовых гарантий для реализации политики посредством внесения изменений и поправок в законодательство. Решение этой задачи достигается через:

- Разработку положений для содействия внедрению политики в области многоязычного образования;
- Разработку программ многоязычного образования и механизма их утверждения;
- Включение требований, касающихся многоязычного образования, в систему аккредитации учителей;
- Включение требований, касающихся многоязычного образования, в систему аккредитации школ;

Направление #2: Укрепление институционального потенциала государственных структур системы образования посредством создания соответствующего организационно-административного механизма в Министерстве образования и науки, который обеспечит горизонтальную и вертикальную координацию мероприятий, проводимых в рамках настоящей политики между государственными учреждениями, участвующими в управлении и мониторинге государственной системы образования. Решение этой задачи достигается через:

- Создание организационно-кадрового потенциала внутри Министерства образования и науки для внедрения многоязычного образования;
- Разработку механизма реализации политики в области многоязычного образования и обеспечения соответствующей отчетности;
- Создание системы мониторинга политики в области многоязычного образования.

Направление #3: Обеспечение необходимых условий и образовательных ресурсов для реализации процесса интеграции детей и учащихся из среды этнических меньшинств и развития их культурной самобытности. Это может также включать в себя изменения в школьной программе и содержании обучения. Решение этой задачи достигается через:

- Разработку и внедрение соответствующей учебной программы;
- Разработку соответствующей системы оценки;
- Включение требований по многоязычному образованию в национальную стандартизированную систему оценки;
- Составление учебников и создание других ресурсов для содействия внедрению многоязычного образования в школах.

Направление #4: Обеспечение необходимых педагогических и административных кадров для реализации программ многоязычного и интеркультурного образования. Решение этой задачи достигается через:

- Подготовку педагогов для реализации программ многоязычного и интеркультурного образования на базе педагогического образования и в рамках системы профессионального развития;

- Подготовку администрации школ по вопросам разработки и реализации программ многоязычного образования;

- Создание экспертного потенциала в региональных образовательных ресурс-центрах для обеспечения поддержки тем школам, которые реализуют у себя программы многоязычного образования.

Направление #5: Обеспечение эффективных финансовых механизмов для реализации целей данной стратегии в увязке с существующей системой ваучеров, а также надлежащим финансовым анализом и планированием необходимых финансовых средств для внедрения многоязычного и интеркультурного образования. Решение этой задачи достигается через:

- Пересмотр и изменение существующей системы финансирования школ с целью стимулировать разработку и реализацию программ по многоязычному образованию в школах;

- Выделение дополнительных финансовых средств на переходный период – разработка и пилотирование программ по многоязычному образованию;

- Выделение финансовых средств специально для разработки и реализации программ профессиональной подготовки преподавателей для внедрения многоязычного образования;

- Выделение финансовых средств специально для разработки учебной программы и учебных ресурсов.

Направление #6: Вовлечение гражданских (неправительственных) организаций, представляющих национальные меньшинства в процесс разработки и реализации политики по внедрению многоязычного образования и процесс мониторинга программ по многоязычному образованию, а также их воздействия на социальную интеграцию этнических меньшинств. Решение этой задачи достигается через:

- Укрепление существующих механизмов участия и их дальнейшее развитие с учетом рекомендаций организаций, представляющих национальные меньшинства (Совет меньшинств и другие организации);

- Создание механизма отчетности перед обществом о ходе реализации политики в области многоязычного образования и достигнутых результатах;

- Организацию кампаний по повышению осведомленности общества.

Направление #7: Привлечение детей и учащихся из среды этнических меньшинств к участию во внеклассных формах образования и обучения. Решение этой задачи достигается через:

- Разработку внеклассных мероприятий на уровне государства и школы, способствующих внедрению многоязычного и интеркультурного обра-

зования;

- Создание системы поддержки на уровне государства и школы (система предоставления грантов на осуществление проектов, стипендии и т.д.) для содействия внедрению многоязычного образования.

Подробное описание мероприятий, а также ожидаемые результаты и индикаторы эффективности включены в План реализации стратегии.

Ожидаемые результаты

Результаты по реализации политики

Ожидается, что реализация политики в области многоязычного образования приведет к следующим результатам:

1. Расширение доступа национальных меньшинств к качественному среднему образованию на языках национальных меньшинств;
2. Рост числа студентов из среды национальных меньшинств в высших учебных заведениях;
3. Более высокий уровень владения государственным языком;
4. Более совершенное управление школами, что способствует учету потребностей общин и индивидуальных учащихся и содействует решению задач политической и социальной реформы;
5. Расширение национального экспертного потенциала в сфере многоязычного и интеркультурного образования;
6. Более позитивная среда обучения в школах, где обучаются представители разных национальностей;
7. Более позитивное отношение со стороны национальных меньшинств к вопросу социальной интеграции в обществе;
8. Более активное участие национальных меньшинств в процессе реформы.

Индикаторы эффективности реализации политики

Достигнутые в ходе реализации политики результаты будут оцениваться посредством количественных и качественных индикаторов.

Индикаторы на входе (на этапе до начала реализации):

- Виды многоязычной практики в школах (IN1);
- Число программ по многоязычному образованию, реализуемых в школах (IN2);
- Число учителей, прошедших подготовку по многоязычному образованию (IN3);
- Объем финансовых средств для внедрения многоязычного образования (IN4);
- Формирование кадрового потенциала для внедрения многоязычного образования (IN5).

Индикаторы по результатам:

На национальном уровне –

- Повышение спроса со стороны школ, желающих включиться в программы многоязычного образования (ON1);
- Участие в программах многоязычного образования (по регионам) (ON2);
- Оценки студентов по национальным экзаменам (ON3);
- Участие в программах высшего образования (ON4);
- Количество вузовских программ подготовки учителей по многоязычному образованию (ON5);
- Потребность в обучении государственному языку для преподавателей школ и студентов из среды меньшинств (число преподавателей и студентов, уровень уверенности во владении языком) (ON6);
- Число взрослых граждан, изучающих язык (государственный язык) (ON7);
- Улучшение в сфере управления школами в части решения вопросов, связанных с образованием представителей национальных меньшинств (ON8);
- Усиление национального экспертного потенциала (эксперты в организациях, занимающихся реализацией политики в сфере многоязычного образования, местные эксперты) (ON9);
- Политика в области многоязычного образования принимается целевыми группами и обществом в целом (ON10).

На уровне школы -

- Многоязычное образование включено в системы аккредитации и оценки качества школ (OS1);
- Показатели успеваемости студентов, в том числе по государственному языку и языкам меньшинств (OS2);
- Число студентов, обучающихся в рамках программ высшего образования (OS3);
- Уровень удовлетворенности учащихся средних школ и студентов, а также их родителей, образовательными программами (OS4);
- Улучшение в части управления кадровыми ресурсами (более высокая степень участия и инициативности) (OS5);
- Улучшение в части финансового управления (способность к привлечению дополнительных ресурсов и их управлению) (OS6).

В таблице 1 представлено описание показателей эффективности реализации стратегии и их связь с результатами по реализации стратегии.

Ожидается, что реализация политики в области многоязычного образования будет оказывать косвенное влияние и на другие направления политики, осуществляемые в рамках общего процесса реформирования. Это, в частности, касается:

- Улучшения показателей эффективности деятельности местных органов самоуправления и местных исполнительных органов путем создания более

ПРОЕКТ

Таблица 1: Индикаторы эффективности реализации стратегии

Индикаторы эффективности	Описание	Связь с результатами по реализации стратегии
Индикаторы на входе (на этапе до начала реализации стратегии)		
IN 1 - Виды многоязычной практики в школах	Данный показатель отражает разнообразие моделей многоязычного образования (видов программ), реализуемых в школах	1,8
IN 2 - Число программ по многоязычному образованию, реализуемых в школах	Данный показатель отражает число программ многоязычного образования, реализуемых в школах (% по моделям)	1,8
IN 3 - Число учителей, прошедших подготовку по многоязычному образованию	Данный показатель отражает число (%) учителей, прошедших курсы повышения квалификации по многоязычному образованию	1,4
IN 4 - Объем финансовых средств для внедрения многоязычного образования	Данный показатель отражает объем средств, выделяемых из государственного и иного бюджета (по категориям) на нужды многоязычного образования	4
IN 5 - Формирование кадрового потенциала для внедрения многоязычного образования	Данный показатель отражает число работников (не из числа учителей - т.е. администраторов, экспертов, инструкторов и т.д.), прошедших подготовку для внедрения многоязычного образования	5
Индикаторы по результатам (национальный уровень)		
ON 1 - Повышение спроса со стороны школ, желающих включиться в программы многоязычного образования	Данный показатель отражает рост числа школ (%), заявивших о желании включиться в реализацию программ многоязычного образования	8
ON 2 - Участие в программах многоязычного образования (по регионам)	Данный показатель отражает число школ, реализующих программы многоязычного образования (% школ по регионам)	4,8
ON 3 - Оценки студентов по национальным экзаменам	Данный показатель отражает результаты сдачи студентами единых национальных экзаменов	3
ON 4 - Участие в программах высшего образования	Данный показатель отражает число студентов (% национальных меньшинств), поступивших в вузы	2
ON 5 - Количество вузовских программ подготовки учителей по многоязычному образованию	Данный показатель отражает число программ по многоязычному образованию в рамках вузовской подготовки учителей (виды программ, их уровень)	5
ON 6 - Потребность в обучении государственному языку для преподавателей школ и студентов из среды меньшинств (число преподавателей и студентов, уровень уверенности во владении языком)	Данный показатель отражает число педагогов и студентов, желающих выучить государственный язык, а также их собственную оценку степени владения языком	3

ON 7- Число взрослых граждан, изучающих язык (государственный язык)	Данный показатель отражает число взрослых, обучающихся на курсах по изучению государственного языка (как государственных, так и частных)	3
ON 8 – Улучшение в сфере управления школами в части решения вопросов, связанных с образованием представителей национальных меньшинств	Данный показатель отражает количество директоров школ и других работников из числа административного персонала, которые прошли курс подготовки по управлению программами многоязычного образования в школах	4
ON 9 - Усиление национального экспертного потенциала в области многоязычного образования	Данный показатель отражает число экспертов и др., прошедших специальную подготовку в области многоязычного образования	5
ON 10- Политика в области многоязычного образования принимается целевыми группами и обществом в целом	Данный показатель отражает уровень удовлетворенности среди различных целевых групп в связи с результатами реализации политики	7
Индикаторы по результатам (уровень школы)		
OS 1 - Многоязычное образование включено в системы аккредитации и оценки качества школ	Данный показатель отражает число школ, удовлетворяющих требованиям школьной аккредитации в части многоязычного образования (%)	4,1
OS 2 - Показатели успеваемости студентов, в том числе по государственному языку и языкам меньшинств	Данный показатель отражает результаты оценки уровня знаний студентов по государственному языку и языкам меньшинств (оценка в школе, результаты национальной централизованной оценки уровня знаний)	3
OS 3 - Число студентов, обучающихся в рамках программ высшего образования	Данный показатель отражает число выпускников школ (в том числе и студентов из среды меньшинств), поступивших в вузы	2
OS 4 - Уровень удовлетворенности учащихся средних школ и студентов, а также их родителей образовательными программами	Данный показатель отражает уровень удовлетворенности (%) со стороны родителей и учеников в связи с образовательной программой преподаваемой в школе (исследование уровня удовлетворенности учеников/студентов и их родителей как часть процесса аккредитации/оценки школ)	6
OS 5 - Улучшение в части управления кадровыми ресурсами (более высокая степень участия и инициативности)	Данный показатель отражает число учителей и других работников из числа школьного персонала, которые принимают участие в проектах сотрудничества между школами (на районном, региональном или национальном уровнях) (%)	4,8
OS 6 - Улучшение в части финансового управления (способность к привлечению дополнительных ресурсов и их управлению)	Данный показатель отражает увеличение (%) объема финансовых средств, ежегодно расходовемых школой на многоязычное образование	4

ПРОЕКТ

благоприятной среды, способствующей развертыванию демократического процесса на местах и улучшению работы местных органов власти;

- Обеспечения занятости и снижения уровня бедности.

Мониторинг и оценка политики

Организации, ответственные за мониторинг и оценку политики

Ответственность за общий мониторинг и оценку политики в области многоязычного образования и осуществление плана ее реализации возлагается на Программу интеграции, осуществляемую Департаментом программ Министерства образования и науки. Программа интеграции будет осуществлять мониторинг реализации политики с использованием набора показателей, разработанных на начальном этапе и включенных в план по реализации политики/стратегии. Кроме того, Программа интеграции будет отвечать за разработку и внедрение механизма отчетности с тем, чтобы обеспечить участие заинтересованных сторон в выработке, реализации и контроле программ в области многоязычного образования и их воздействия на социальную интеграцию этнических меньшинств.

Для обеспечения своевременного планирования и принятия решений, связанных с реализацией мероприятий, предусмотренных настоящим стратегическим документом, будет создана рабочая группа экспертов из числа сотрудников Департамента программ Министерства образования и науки, Национального центра учебных программ и оценки, Центра профессионального развития учителей и Национального центра аккредитации.

Аналитический департамент Министерства образования обеспечит через службу информации (EMIS) сбор информации, необходимой для предоставления данных, требуемых для разработки показателей/индикаторов эффективности реализации политики. Для получения информации, необходимой для осуществления мониторинга и оценки, будут использованы следующие источники данных:

- Данные о регистрации и сертификации учителей;
- Данные об аккредитации и оценке школ;
- Результаты национальной оценки уровня знаний учащихся средних школ и студентов;
- Обзор государственного бюджета;
- Данные о приеме студентов в высшие учебные заведения;
- Информация о профессиональном развитии и повышении уровня квалификации педагогов;
- Результаты опросов общественного мнения, другие исследования;
- Другие данные, имеющиеся в распоряжении Министерства образования и науки и других организациях, задействованных в процессе реализации политики по внедрению многоязычного образования.

Школы будут отвечать за проведение мониторинга и оценки реализации политики с использованием набора стандартов и показателей/индикаторов, включенных в Правила по аккредитации школ. Информация о результатах реализации программ многоязычного образования будет включаться в ежегодный отчет школы с изложением оценки собственной деятельности.

Национальный центр аккредитации будет обеспечивать оценку хода реализации программ многоязычного образования в школах как часть процесса аккредитации.

Ответственность перед общественностью

Министерство образования и науки отвечает на общее руководство процессом реализации политики и обеспечит возможность прямого участия этнических меньшинств в процессе мониторинга и оценки через механизм, предусмотренный в «Меморандуме о взаимопонимании и сотрудничестве между Советом по толерантности и интеграции при Президенте Грузии и Советом этнических меньшинств при Аппарате Омбудсмана Грузии» (ратифицирован 28 июня 2008 г.).

Положения Меморандума обеспечивают сотрудничество между Советом, действующим при Президенте, и Советом этнических меньшинств по вопросам защиты прав меньшинств в Грузии. На основе Меморандума будет обеспечен механизм для осуществления мониторинга и оценки со стороны представителей этнических меньшинств. Такой механизм будет включать в себя публичные дискуссии, выработку рекомендаций и на основе этого – внесение необходимых изменений в план реализации политики и стратегии в области многоязычного образования.

Программа интеграции, функционирующая в рамках Департамента программ Министерства образования, будет отвечать за создание системы мониторинга, организацию оценок и предоставление отчетности. Программа интеграции будет также отвечать за подготовку ежегодного отчета о ходе реализации стратегии и его представление Совету по толерантности и интеграции при Президенте Грузии и Совету этнических меньшинств при Аппарате Омбудсмана Грузии. Кроме того, она будет отвечать за сбор и анализ мнений и комментариев и пересмотр плана реализации стратегии/политики.

Первый отчет о ходе реализации политики будет подготовлен программой интеграции в 2010 году, после чего такой отчет будет составляться ежегодно.

Промежуточная оценка осуществляемых в рамках политики направлений может быть проведена в начале 2013 года, а заключительная оценка планируется на 2015 год. Для обеспечения устойчивости и преемственности рекомендуется далее проводить оценку реализации политики раз в три года

ПРОЕКТ

и на основании результатов, полученных в ходе предшествующей оценки, видоизменять, в случае необходимости, набор индикаторов и описание результатов, ожидаемых в связи с реализацией последующих мероприятий. Кроме того, после завершения первого цикла программ многоязычного образования (12 лет), рекомендуется провести долгосрочную оценку политики, т.е. анализ воздействия проводимой политики на целевые группы,

НАЦИОНАЛЬНАЯ КОНЦЕПЦИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ И ГРАЖДАНСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Проект

Введение

Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции была разработана в соответствии с Указом¹ Президента Грузии от 8 августа 2005 года. С целью достижения широкого общественного консенсуса, в процессе разработки документа было обеспечено участие всех заинтересованных лиц, в том числе различных политических, социальных, религиозных и этнических групп.

Основной целью Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции является то, чтобы способствовать строительству демократического, консолидированного и основанного на общих ценностях гражданского общества, которое источником своего могущества считает многообразие, и каждого гражданина обеспечивает возможностями сохранения собственной идентичности и развития.

Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции обеспечивает государственную стратегию и задачи по шести основным направлениям: верховенство закона, образование и государственный язык, СМИ и доступность информации, политическая интеграция и гражданское участие, экономическая и региональная интеграция, культура и сохранение самобытности.

Осуществление Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции не ограничивается лишь теми регионами, где традиционно в большом количестве проживают этнические меньшинства. Хотя, особая

¹ «О разработке Национальной концепции терпимости и гражданской интеграции и Плана действий», №639.

помощь будет оказываться регионам, которые нуждаются в осуществлении специфической политики гражданской интеграции. Действие Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции в полной мере распространится в отношении абхазов и осетин, проживающих на всей территории Грузии, а после восстановления территориальной целостности, также и в Абхазии и Цхинвальском регионе.

Главным источником осуществления Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции является Государственный бюджет и помощь от международных донорских организаций.

Правовые основы

Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции основывается на Конституции Грузии, которая признает равноправие всех людей перед законом независимо от расы, цвета кожи, языка, религии, национальной и этнической принадлежности², а также право развивать свою культуру свободно, безо всякой дискриминации, и пользоваться родным языком в частной жизни и публично³.

Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции также основывается на следующих международных соглашениях и рекомендациях, к которым Грузия присоединилась или присоединится в будущем:

- Всеобщая декларация прав человека ООН;
- Международная конвенция о принятии мер по пресечению преступления геноцида и наказании за геноцид;
- Международный пакт о гражданских и политических правах;
- Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах;
- Международная конвенция о дискриминации в сфере труда и занятости;
- Европейская конвенция по культуре;
- Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации;
- Международная конвенция о предотвращении преступления апартеида и наказания за него;
- Европейская конвенция о защите основных прав и свобод человека;
- Европейская хартия о местном самоуправлении;
- Европейская конвенция по руководству о трансграничном сотрудничестве между административно-территориальными единицами или органами власти;
- Европейская хартия о региональных языках и языках меньшинств;

² Статья 14.

³ Статья 38.

ПРОЕКТ

- Гаагские рекомендации по правам на образование национальных меньшинств;
- Рекомендации Осло по языковым правам национальных меньшинств;
- Лундские рекомендации об эффективном участии национальных меньшинств в общественной жизни.

Цели

Целями национальной концепции толерантности и гражданской интеграции являются:

- Создание среды толерантности и взаимного уважения между проживающими в Грузии этническими, культурными, языковыми и религиозными группами.
- Обеспечение всех граждан Грузии равными возможностями пользоваться гражданскими, политическими, экономическими и социальными правами вне зависимости от этнической, культурной, языковой или религиозной принадлежности.
- Создание необходимых условий для эффективного участия меньшинств в политической, социальной, экономической и культурной жизни Грузии.
- Обеспечение для представителей меньшинств равной доступности всех ступеней образования, прав на получение образования на собственном языке и коммуникацию.

Поддержка развития культуры меньшинств, основных элементов их самобытности, в частности, сохранение религии, языка, традиций и культурного наследия.

Принципы

Принципами Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции являются:

- Равноправие всех граждан Грузии, анитдискриминация и укрепление традиций толерантности.
- Соблюдение баланса между гражданской интеграцией и защитой идентичности меньшинств, добровольность гражданской интеграции и недопустимость насильственной ассимиляции.
- Право представителей меньшинств свободно выбирать, должен ли распространяться в их отношении статус представителей этнических меньшинств, и будут ли они пользоваться правами, связанными с этим статусом.
- Право представителей меньшинств пользоваться правами и свободами, установленными Конституцией и законодательством Грузии, как на индивидуальной основе, так и вместе с другими.
- Эффективное участие представителей меньшинств в принятии всех тех решений, которые напрямую или косвенно затрагивают защиту и развитие

их идентичности.

- Частичное делегирование общественными организациями государственных функций, связанных с исполнением Национальной концепцией толерантности и гражданской интеграции.

Верховенство закона

Верховенство закона является одним из стратегических направлений Национальной концепции толерантности и гражданской интеграции, которое подразумевает создание эффективных механизмов против дискриминации на этнической, религиозной, культурной или языковой почве. В частности, оно обеспечивает наличие соответствующего законодательства и должных процедур для идентификации антидискриминационных требований и быстрого реагирования на них через суд или с помощью других механизмов.

Задачи

1. Гармонизация законодательства Грузии с международными обязательствами Грузии.
2. Обеспечение эффективной доступности системы правосудия для меньшинств.
3. Усиление и эффективное исполнение антидискриминационного законодательства и внутриведомственных процедур в публичных службах.
4. Повышение сознательности публичных служащих по правам меньшинств и антидискриминационному законодательству.
5. Эффективное расследование преступлений, совершенных на расовой, религиозной, национальной или этнической почве.

Образование и государственный язык

Одним из серьезных вызовов для гражданской интеграции является незнание государственного языка этническими меньшинствами, что в значительной степени затрудняет их занятость на публичной службе или участие в политической, экономической и общественной жизни страны. Одной из основных целей начатой с 2004 года реформы в сфере образования является повышение уровня владения государственным языком среди этнических меньшинств. Полноценное обучение государственного языка и реализация полученного знания являются долгосрочной перспективой. Хотя, на начальном этапе необходимо провести такие специфические мероприятия, которые, несмотря на низкое качество владения государственным языком, обеспечат участие меньшинств в политической, экономической и общественной жизни страны, и повысят их мотивацию владеть грузинским языком.

Задачи

ПРОЕКТ

1. Улучшение со стороны государства качества обслуживания в дошкольном образовании.
2. Поддержка обучения государственному языку.
3. Поддержка со стороны государства обучения языкам меньшинств.
4. Поддержка получения образования представителями меньшинств на собственном языке.
5. Популяризация языков меньшинств, как ценности.
6. Обеспечение возможности получения представителями меньшинств частного образования.
7. Обеспечение доступности получения представителями меньшинств высшего и профессионального образования.
8. Стимулирование занятости путем поддержки профессионального обучения.

СМИ и доступность информации

С точки зрения информированности этнических меньшинств существенный шаг был сделан Общественным вещателем, в эфире которого с 2005 года выходят информационные выпуски на языках этнических меньшинств (на абхазском, осетинском, армянском, азербайджанском и русском). Согласно последним законодательным изменениям, не менее 25% программного бюджета Общественного вещателя должны быть израсходованы на трансляцию подготовленных на языках меньшинств программ. С учетом низкого уровня владения государственным языком и, в основном, грузиноязычного вещания грузинских вещательных медиа-средств, важно проведение специфичных мероприятий для обеспечения должной информированности этнических меньшинств.

Задачи

1. Обеспечение доступности национального и соответствующего общинного вещания в регионах, в которых традиционно проживают в большом количестве этнические меньшинства.
2. Обеспечение доступности вещательных программ на языках меньшинств.
3. Обеспечение освещения меньшинств в вещательных программах и участия представителей меньшинств.
4. Поддержка развития электронных и печатных СМИ на языках меньшинств.
5. Поддержка внедрения толерантности и культурного плюрализма в СМИ.

Политическая интеграция и гражданское участие

С целью повышения уровня политической интеграции и гражданского участия меньшинств за последние годы проводятся тренинги по повышению квалификации публичных служащих для представителей этнических

ких меньшинств. В регионах, традиционно населенных большим числом этнических меньшинств, происходит их стимулирование при рекрутировании на публичную службу; избирательные материалы и бюллетени печатаются на языках меньшинств, и создана конкурентная среда для проведения предвыборной компании политическими партиями. Активное подключение этнических меньшинств к общественно-политической жизни по большей части будет зависеть от повышения уровня владения государственным языком и от стимулирования представителей этнических меньшинств на начальном этапе со стороны государства, чтобы они начали работу на публичной службе.

Задачи

1. Обеспечение равного представительства этнических меньшинств в избирательных государственных органах избирательного права.
2. Улучшение участия меньшинств в процессе принятия решений.

Социальная и региональная интеграция

За последние годы были предприняты существенные шаги для обеспечения полноценного участия меньшинств в социально-экономической жизни страны. В государственных структурах искоренена коррупция, в традиционно населенных большим числом меньшинств регионах осуществлены проекты по масштабной реабилитации инфраструктуры, а после закрытия российской военной базы началось осуществление программы по закупке у местного населения сельскохозяйственной продукции для грузинской армии. В регионе Квемо Картли также начался процесс распределения земель среди местного населения.

Задачи

1. Развитие инфраструктуры и поддержка занятости в населенных традиционно большим количеством этнических меньшинств регионах.
2. Профессиональная переподготовка меньшинств с учетом структурных изменений экономики и рыночных требований.
3. Обеспечение равных возможностей для занятости на публичной службе.
4. Поддержка социальной и региональной мобильности меньшинств.
5. Осуществление государством программ по социальной защите.

Культура и сохранение самобытности

Государством были предприняты определенные шаги для поддержки участия меньшинств в культурной жизни страны и их культурного наследия. Хотя, достижение успеха в данной сфере по большей части будет зависеть от тесного сотрудничества между государством и бизнес-сектором.

Задачи

1. Поддержка формирования гражданской сознательности.
2. Поддержка сохранения культурной самобытности меньшинств и защита культурного наследия.
3. Поддержка межкультурного диалога и связей, повышение общественной сознательности по различным культурным традициям.
4. Поддержка участия меньшинств в культурной жизни Грузии.
5. Демонстрация культуры и истории меньшинств в качестве культурной ценности страны.

ЮРИДИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

АДВОКАТ (лат. advocatus, от advoco - приглашаю) - юрист, оказывающий профессиональную правовую помощь физическим и юридическим лицам (посредством консультаций, представительства их интересов в суде), защиту обвиняемого.

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ - ответственность физических и юридических лиц за совершение административного правонарушения; одна из форм юридической ответственности, менее строгая, чем уголовная ответственность.

АКТ (от лат. actus - действие, actum - документ) - 1) поступок, действие; 2) официальный документ. Юридический А. издается государственным органом, должностным лицом в пределах их компетенции в установленной законом форме (закон, указ, постановление и т. д.) и имеет обязательную силу.

АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО - по гражданскому законодательству общество, уставный капитал которого разделен на определенное число акций; участники А. о. (акционеры) не отвечают по его обязательствам и несут риск убытков, связанных с деятельностью общества, в пределах стоимости принадлежащих им акций. Одна из организационно-правовых форм юридических лиц.:

АПЕЛЛЯЦИОННЫЙ СУД - в ряде государств судебный орган по пересмотру дел, решения и приговоры по которым еще не вступили в законную силу. А. с. проводит повторное исследование доказательств и вправе либо утвердить ранее вынесенное решение, либо вынести новое.

АПЕЛЛЯЦИЯ (от лат. appellatio - обращение) - в ряде государств одна из форм обжалования судебного постановления (как по уголовному, так и по гражданскому делу). Термин имеет двойное значение: обращение к вышестоящему (апелляционному) суду с целью пересмотра решения или приговора нижестоящего суда; жалоба в вышестоящий суд, в которой мотивированно излагается ходатайство об исправлении или отмене акта нижестоящего суда.

БРАК - в семейном праве добровольный, равноправный союз женщины и мужчины, заключаемый для создания семьи и порождающий взаимные права и обязанности супругов. Б. заключается в органах записи актов гражданского состояния.

ВИД НА ЖИТЕЛЬСТВО - документ, выдаваемый иностранным гражданам или апатридам на право проживания в данном государстве.

ВИЗА (от лат. visus - увиденный, просмотренный) - 1) отметка в паспорте, означающая специальное разрешение государства на въезд, выезд, проживание или проезд иностранца через его территорию. Выдается на определенный срок; 2) надпись соответствующего должностного лица на каком-либо документе, удостоверяющая его подлинность или придающая ему силу.

ВСТРЕЧНЫЙ ИСК - самостоятельное исковое требование ответчика к истцу, заявленное в суде или арбитражном суде в возникшем уже процессе для совместного рассмотрения с первоначальным иском; средство защиты ответчика против предъявленного к нему иска. В. и. принимается к производству, если он направлен к зачету первоначального иска, если удовлетворение В. и. исключает (полностью или частично) удовлетворение первоначального иска, а также если между В. и. и первоначальным иском имеется взаимная связь и их совместное рассмотрение ускорит судебное разбирательство.

ГЕНОЦИД - действия, направленные на полное или частичное уничтожение национальной, этнической, расовой или религиозной группы путем убийства членов этой группы, причинения тяжкого вреда их здоровью, насильственного воспрепятствования деторождению, принудительной передачи детей, насильственного переселения либо иного создания жизненных условий, рассчитанных на физическое уничтожение членов этой группы.

ГРАЖДАНИН - лицо, принадлежащее на правовой основе к определен-

ному государству. Г. имеет определенную правоспособность, наделен правами, свободами и обременен обязанностями. По своему правовому положению Г. конкретного государства отличаются от иностранных Г. и лиц без гражданства, находящихся на территории этого государства. В частности, только Г. принадлежат политические права и свободы.

ДАРСТВЕННАЯ - юридический нотариально заверенный документ, регламентирующий принесение в дар имущества, ценностей, прав и т.д.

ДВИЖИМОСТЬ - имущество, в противоположность недвижимости, не связанное с землей, не прикрепленное к ней. К Д. относятся вещи, которые могут сами передвигаться (животные). Д. являются также деньги, обязательные права требования, ценные бумаги, долговые свидетельства (закладные), исполнительные листы.

ДЕМОКРАТИЯ (гр. *demokratia* - власть народа, от *demos* - народ и *kratos* - власть) - в современном понимании форма государственного устройства, основанная на признании таких принципов, как верховенство конституции и законов, народовластие и политический плюрализм, свобода и равенство граждан, неотчуждаемость прав человека.

ДИСКРИМИНАЦИЯ (от лат. *discriminatio* - различение) - общеправовой термин, обозначающий обычно ущемление прав государства, юридических или физических лиц (по сравнению с другими государствами, юридическими или физическими лицами). Д. во всех формах запрещается внутренним правом демократических государств, а также международным правом.

ДОВЕРЕННОСТЬ - в гражданском праве письменное уполномочие, выдаваемое одним лицом другому для представительства перед третьими лицами.

ДОГОВОР - в гражданском праве соглашение двух или нескольких лиц об установлении, изменении или прекращении гражданских прав и обязанностей, разновидность сделки. Гражданское правоотношение, возникшее из Д., и документ, в котором изложено содержание Д., заключенного в письменной форме.

ЗАВЕЩАНИЕ - распоряжение гражданина своим имуществом на случай смерти, а также сам документ, которым оно оформляется. В соответствии с ГК каждый гражданин может оставить по З. все свое имущество или часть его (не исключая предметов обычной домашней обстановки и обихода) одному или

нескольким лицам, как входящим, так и не входящим в круг наследников по закону, а также государству или отдельным юридическим лицам. З. должно быть составлено письменно с указанием места и времени его составления, собственноручно подписано завещателем и нотариально удостоверено.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ ВЛАСТЬ - в соответствии с теорией разделения властей одна из трех уравновешивающих друг друга властей в государстве. Представляет собой совокупность полномочий по изданию законов, а также систему государственных органов, реализующих эти полномочия. В демократических государствах З. в. может осуществляться не только специальными законодательными органами (парламентами, законодательными органами субъектов федерации), но и непосредственно избирательным корпусом путем референдума, а в некоторых случаях и органами исполнительной власти в порядке делегированного или чрезвычайного законодательства.

ИСК - в процессуальном смысле обращение истца (предполагаемого носителя субъективного материального права) к суду с просьбой рассмотреть материально-правовой спор с ответчиком (предполагаемым носителем субъективной обязанности) и защитить нарушенное субъективное право или охраняемый законом интерес.

ИСКОВАЯ ДАВНОСТЬ - срок для защиты права по иску. Общий срок И. д. устанавливается в три года. Для отдельных видов требований законом могут устанавливаться специальные сроки И. д., сокращенные или более длительные. Сроки И. д. и порядок их исчисления не могут быть изменены соглашением сторон.

ИСКОВОЕ ЗАЯВЛЕНИЕ - внешняя форма выражения иска; должно содержать определенные реквизиты: наименование суда, куда оно адресовано, наименование и адреса сторон, фактические основания иска и подтверждающие доказательства, содержание и цену иска, перечень прилагаемых документов. Заявление подается с копиями по числу ответчиков.

ИСТЕЦ - лицо, которое обратилось в суд, арбитражный суд или третейский суд за защитой своего нарушенного или оспариваемого права или охраняемого законом интереса. В гражданском процессе И. - лицо, в защиту прав которого возбуждено гражданское дело.

КОНСЕНСУС (лат. consensus - согласие, общее мнение) - принятие решения или текста договора на международных конференциях, совеща-

ниях и в международных организациях на основе общего согласия участников без формального голосования, если против этого не выступает ни один из участников данного форума. Метод К. принят в ряде органов ООН и проводимых в рамках ООН международных конференций.

КОНСТИТУЦИЯ (от лат. *constitutio* - установление, устройство) - в материальном смысле представляет собой писанный акт, совокупность актов или конституционных обычаев, которые прежде всего провозглашают и гарантируют права и свободы человека и гражданина, а равно определяют основы общественного строя, форму правления и территориального устройства, основы организации центральных и местных органов власти, их компетенцию и взаимоотношения, государственную символику и столицу; в формальном смысле представляет собой закон или группу законов, обладающих высшей юридической силой. К. - наивысшая правовая форма, в которой официально закрепляются ценности, институты и нормы конституционного строя, основы государственно-правового регулирования качественных общественных связей и отношений государственной власти.

ЛИЦО БЕЗ ГРАЖДАНСТВА (апатрид) - лицо, не являющееся гражданином данной страны и не обладающее доказательствами его принадлежности к гражданству какого-либо иностранного государства. Безгражданство возникает в случаях, когда лицо утрачивает свое гражданство и не приобретает нового. Л. без г. (как и иностранные граждане), пользуются национальным режимом. В то же время они, как и иностранцы, не имеют некоторых политических прав (напр., избирательных).

МОНАРХИЯ (гр. *monarchia* - единовластие) - форма правления, при которой главой государства является монарх. В современном мире сохраняются два исторических типа М. - абсолютная монархия и конституционная монархия. Последняя существует в двух видах, различающихся степенью ограничения власти монарха: дуалистическая монархия и парламентарная монархия. Особая разновидность М. - выборная, сочетающая элементы М. и республики. Такая М. существует ныне в Малайзии, где главой государства является монарх, избираемый на пять лет особым совещанием из представителей монархических штатов, входящих в федерацию.

МОНИТОРИНГ ЗЕМЕЛЬ - система наблюдений за состоянием земельного фонда, чтобы своевременно выявить изменения, оценить их, предупредить или устранить последствия негативных процессов. Составная часть мониторинга за состоянием природной среды. Объектом М.з. являются все земли страны, независимо от форм собственности, целевого назначения и характера использования. М.з. имеет подсистемы, соответствующие кате-

гориям земель: М.з. сельскохозяйственного назначения, М.з. населенных пунктов и т.д. В зависимости от территориального охвата осуществляется федеральный, региональный и локальный М.з.

МОРАТОРИЙ (от лат. moratorium - замедляющий, отсрочивающий) - отсрочка исполнения государством своих обязательств, в частности по международным договорам, как правило, на определенный срок или до окончания войны, стихийных бедствий, иных чрезвычайных событий. Распространяется на все обязательства (общий М.) или на некоторые из них. Термин М. нередко означает и отказ государства от совершения каких-либо действий (напр., мораторий на проведение ядерных испытаний).

НАСЛЕДОВАНИЕ - переход прав и обязанностей умершего (наследодателя) к его наследникам. Отношения по Н. регулируются в ГК. Н. осуществляется по закону и по завещанию. Н. по закону имеет место, когда и поскольку оно не изменено завещанием. Если нет наследников ни по закону, ни по завещанию, либо ни один из наследников не принял наследства, либо все они лишены наследства, имущество умершего по праву Н. переходит к государству. Н. осуществляется наследниками в порядке очередности.

НАТУРАЛИЗАЦИЯ (от фр. naturaliser) - индивидуальный прием в гражданство иностранца по его заявлению. Обычно Н. возможна после более или менее длительного проживания иностранца на территории данного государства. Иногда в качестве условия для Н. требуется владение официальным языком государства (напр., в Латвии, Эстонии), наличие средств к существованию, безупречная репутация и т. п. В ряде государств устанавливается (помимо общего) облегченный порядок Н. для лиц, имеющих этническую или лингвистическую связь с данным государством (напр., облегченная Н. всех португалоязычных иностранцев в Бразилии). Нередко круг прав у натурализованных граждан несколько уже, чем у прирожденных (так, в США и Эстонии президентом государства может быть только гражданин по рождению).

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯ - мера социально-экономической политики государства, в силу которой имущество, находящееся в частной собственности, передается в собственность государства; одно из оснований прекращения права собственности. Право государства на Н. частной собственности, в том числе и принадлежащей иностранцам, является бесспорной прерогативой суверенного государства. В демократических государствах Н. производится только на основании закона и при условии адекватной компенсации собственнику национализируемого имущества.

НАЦИЯ (лат. natio - племя, народ) - 1) в теории права - историческая

общность людей, складывающаяся в процессе формирования общности их территории, экономических связей, языка, некоторых особенностей культуры и характера, которые составляют ее признаки. В некоторых случаях синонимом Н. является понятие народ; 2) в конституционном праве англо- и романоязычных стран - термин, обычно имеющий значения государство, общество, совокупность всех граждан.

НЕДВИЖИМОСТЬ (недвижимые вещи) - по гражданскому законодательству земельные участки, участки недр, обособленные водные объекты и все, что прочно связано с землей, т. е. объекты, перемещение которых без несоразмерного ущерба их назначению невозможно, в т. ч. леса, многолетние насаждения, здания, сооружения. Законом к Н. может быть отнесено и иное имущество. Французское право исходит из более широкой концепции Н. (ст. 517-526 ФГК). К Н. по самой их природе отнесены земля и связанные с ней строения, урожай на корню, леса и т. д. К Н. по их назначению закон и практика относят машины, инструменты и сырье, используемые на предприятии, сельскохозяйственные орудия и скот в имении и т. д., хотя по своей природе они являются движимыми. Если эти объекты выделяются из состава имения, то они рассматриваются как движимость. И наконец, под понятие Н. попадают установленные на землю вещные права - сервитут, узуфрукт, ипотека.

НОТА (лат. notas - записка, письмо) - один из наиболее часто используемых письменных дипломатических актов, документ дипломатической переписки, а в некоторых случаях - и форма заключения международного договора (осуществляемая посредством обмена нотами). По форме написания Н. подразделяются на личные и вербальные (см. Вербальная нота). Личная, или подписная, Н. составляется на официальном нотном бланке того органа внешних сношений, от которого исходит.

НОТАРИУС - должностное лицо, специально уполномоченное совершать нотариальные действия в качестве предмета своей профессии. На должность Н. назначается гражданин, имеющий высшее юридическое образование, прошедший стажировку в государственной нотариальной конторе или у Н., занимающегося частной практикой, сдавший квалификационный экзамен, имеющий лицензию на право нотариальной деятельности.

ПАРИТЕТ (от лат. paritas - равенство) - принцип равного представительства сторон. Наиболее распространен при согласительном рассмотрении трудовых конфликтов в арбитражах. П. также означает равенство, равноправие, равноценность, равное положение.

ПЕРСОНА НОН ГРАТА (лат. - persona non grata) - по дипломатичес-

кому праву означает нежелательное лицо. Объявление П. н. г. - заявление государства в той или иной форме о том, что дальнейшее пребывание на его территории данного дипломата, члена его семьи или какого-либо другого сотрудника дипломатического представительства нежелательно. Представляемое государство обязано отозвать соответствующее лицо в срок, указанный в заявлении, или (если определенный срок не установлен) в разумное время. Если лицо не покидает страну, то местные власти могут прибегнуть к депорту.

ПЕТИЦИЯ (лат. *petitio*) - коллективное прошение, подаваемое в письменном виде в органы государственной власти.

ПЛЮРАЛИЗМ (от лат. *pluralis* - множественный) - в политико-правовой теории понятие, означающее один из фундаментальных принципов устройства гражданского общества и правового государства, согласно которому должно обеспечиваться многообразие форм и субъектов экономической, политической и культурной жизни.

ПРЕАМБУЛА (фр. *preambule* - предисловие) - вводная или вступительная часть законодательного или иного правового акта, декларации или международного договора, в которой обычно излагаются принципиальные положения, побудительные мотивы, цели издания соответствующего акта. П. содержит нормы-цели и нормы-принципы, которые не обладают непосредственной юридической силой, но могут учитываться правоприменителем при толковании других норм акта.

ПРЕЗУМПЦИЯ (лат. *praesumptio*) - предположение, признаваемое достоверным, пока не будет доказано обратное. В праве известно несколько П. : презумпция авторства, презумпция вины должника в гражданском праве, презумпция невиновности в уголовном праве и др.

ПРИВАТИЗАЦИЯ (от лат. *privatus* - частный) - передача государственного или муниципального имущества за плату либо безвозмездно в собственность частных лиц и организаций. Совпадает с понятием денационализации.

РАСИЗМ И РАСОВАЯ ДИСКРИМИНАЦИЯ - одно из правонарушений международных. Р. и р. д. включают расистскую идеологию, установки, основанные на расовых предрассудках, дискриминационное поведение, структурную организацию и институционализированную практику, приводящие к расовому неравенству, а также идею о том, что подобные отношения между группами оправданы с моральной и научной точек зрения; проявляются в дискриминационных законодательстве и практике. Расизм -

теория, приписывающая превосходство или неполноценность отдельным расовым либо этническим группам, обосновывающая право одних людей господствовать над другими или отвергать их. Осуществление расистских теорий на практике выражается в политике расовой дискриминации, т.е. любом различии (исключении, ограничении или предпочтении), основанном на признаках расы, цвета кожи, родового, национального или этнического происхождения, нарушающем права человека и основные свободы в политической, экономической, социальной, культурной и других областях общественной жизни. Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации 1966 г. объявила преступлением Р. и р. д.

РАТИФИКАЦИЯ (позднелат. ratificatio, от лат. ratus - утвержденный и facio - делаю) - 1) утверждение верховным органом государственной власти данной страны международного договора, заключенного ее уполномоченным. Р. подлежат обычно лишь наиболее важные договоры. Конституции большинства государств относят право Р. к компетенции главы государства (с санкции высшего законодательного органа или без таковой) либо непосредственно к компетенции высшего законодательного органа; 2) утверждение субъектами федерации, референдумом или специально созываемыми органами изменений либо дополнений к тексту конституции, принятых парламентом данной страны. Конкретная процедура (или альтернативные процедуры) Р. устанавливаются конституцией.

РЕАБИЛИТАЦИЯ (от позднелат. rehabilitatio - восстановление) - восстановление в правах. Р. лица считается вынесение оправдательного приговора при пересмотре дела, постановление (определение) о прекращении уголовного дела за отсутствием события или состава преступления либо за недоказанностью участия в преступлении, а также постановление о прекращении дела об административном правонарушении. Ряд особенностей имеет Р. жертв политических репрессий и реабилитация репрессированных народов. Реабилитированные лица восстанавливаются в утраченных ими правах, воинских и специальных званиях, им возвращаются государственные награды, предоставляются льготы, выплачиваются компенсации в порядке, устанавливаемом вышеуказанным .

РЕПАТРИАЦИЯ - возвращение в страну гражданства, постоянного проживания или происхождения лиц, оказавшихся (в силу различных обстоятельств) на территории другого государства. Осуществляется обычно на основе международных договоров (напр., Р. военнопленных), но возможна и внедоговорная Р. В этом случае она должна быть предусмотрена законом или заинтересованного государства (государств). Р., связанная с изменением (приобретением) гражданства, может представлять собой разновидность

оптации.

РЕСТИТУЦИЯ (лат. restitutio - восстановление) - 1) в гражданском праве возврат сторонами всего полученного ими по сделке в случае признания ее недействительной. При невозможности возвратить полученное в натуре возмещается его стоимость в деньгах, если иные последствия недействительности сделки не предусмотрены в законе. Общим правилом является двусторонняя Р.; 2) в международном праве вид материальной международно-правовой ответственности государства, совершившего акт агрессии или иное международно-противоправное деяние, заключающееся в его обязанности устранить или уменьшить причиненный другому государству материальный ущерб, восстановив прежнее состояние, в частности путем возврата имущества, разграбленного и незаконно вывезенного с оккупированной территории.

СТАТУС-КВО (лат. status quo) - в международном праве положение в какой-то области международных связей или во взаимоотношениях государств, существующее в данный момент или существовавшее в какое-либо время в прошлом. Поддерживать или восстановить С.-к. - сохранять существующее положение или вернуться к тому, что существовало ранее. С.-к. анте беллум (лат. ante bellum) - положение, существовавшее до начала войны.

ХАРТИЯ (от гр. chartes - бумага, грамота) 1) документ публично-правового и политического характера; 2) в международном праве обычно синоним декларации - формулирующий общие принципы и цели международный акт, обычно не имеющий обязательной силы (напр.. Европейская хартия местного самоуправления, принятая Советом Европы 15 октября 1985 г).

ЦИВИЛИСТ - специалист по гражданскому праву.

ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ - один из институтов конституционного права; особый режим деятельности органов государственной власти и управления, предприятий, учреждений и организаций, допускающий установленные специальным законом ограничения прав и свобод граждан и прав юридических лиц, а также возложение на них дополнительных обязанностей. Ч. п. вводится в случае крупных общественных беспорядков, внутренних вооруженных конфликтов, а также стихийных бедствий и технологических катастроф.

ЭКСПАТРИАЦИЯ - утрата гражданства. Законодательство о гражданстве некоторых государств (напр., США) в той его части, которая касается утраты гражданства; основана на доктрине свободы Э. . Ее сущность состоит в том, что натурализация гражданина влечет за собой автоматическую утрату им

первоначального гражданства.

ЭКСТРАДИЦИЯ (лат. extraditio) - выдача одним государством другому лица для привлечения к уголовной ответственности. Современные конституции и законы, как правило, безоговорочно запрещают выдачу своих граждан иностранному государству (напр., Конституция Грузии). Выдача иностранных граждан и лиц без гражданства допускается обычно только в случаях, предусмотренных международным договором, связывающим соответствующие государства. Согласно общепризнанным принципам международного права Э. не допускается в те государства, где выдаваемому лицу может угрожать смертная казнь или применение пыток.

ЮРИСТ (нем. Jurist от лат. juris - право) - человек с юридическим образованием, правовед, практический деятель в области права.

ЮСТИЦИЯ (лат. justitia - справедливость) - 1) то же, что и правосудие; 2) система судебных учреждений, судебное ведомство. В зависимости от вида и сферы судопроизводства различают уголовную, гражданскую, административную, конституционную, международную, военную, электоральную, ювенальную и другие виды Ю.

Regional və ya azlıq dilləri haqqında Avropa Xərtiyəsi Strasburq, 6.11.1992

Prezimitə

Bu Xərtiyəyə imzalamış Avropa Qitəsinin ümumi olan dövlətləri,
Avropa Qitəsinin məqsədləri üçün özələn prosesində onların (ümumi) amalı olan biryə
və prinsiplərin qorunub saxlanması və inkişafı naminə dəfisi bu XRTK ətraf edilməsində
görünür .

İstəyi boyunca (b) gəlmək tələbatı olan Avropa tərali regional və ya azlıq dillərinin
mühafizəsinə Avropa İttifaqı əməkdaşlığı və əsasən mədəniyyətinin qorunub
saxlanması və inkişafına imkan yaratdığına nəzərə alınaraq ;

regional və ya azlıq dillərlərinin qorunub saxlanması və inkişafı baxımında istifadə etmək hüququnun
BMT-nin müddi və özəl hüquqlar haqqında bəyannaməyə gətirilən prinsiplərlərin və
Avropa Qitəsinin İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Mühafizəsi Haqqında
Konvensiyaların qorunub saxlanması hüquqlarına nəzərə alınaraq;

ATOT, əsasən də 1975-ci il Helsinki bəyannaməsinin yekun bəndində və 1990-cı il
Kopenhagen qərarlərinin sonadək qorunub saxlanması gətirilmiş qisimlərinə nəzərə alınaraq;

çox dilliyin və bəzi azlıq dillərinin mədəniyyətlərində əhəmiyyətli qeyd edərək,
ə əsasən, regional və ya azlıq dillərinin mühafizəsinin nəzəri dillərə əsas
qorunub saxlanması və onların inkişafına imkan verən digər qorunub saxlamaq qorunub saxlamaq

Avropanın müxtəlif ölkələrində və regionlarında regional və ya azlıq dillərinin
mühafizəsinin və inkişafının müddətli və əsasən mədəniyyətinin qorunub saxlanması
prinsipləri və mədəniyyət mədəniyyətinə qorunub saxlanması yeri Avropa qorunub saxlanması
məqsətləri baxımında dəfisi alınaraq;

Avropa İttifaqının hər bir regionuna məxsus spesifik xüsusiyyətlər və tərali əsasən
nəzəri baxaraq,
əsasən, regional və ya azlıq dillərinin qorunub saxlanması ;

I bölmə – Ümumi müddəalar

Maddə 1. – Faydalar

Müvafiq Konvensiyaların məqsətləri:

a. regional və ya azlıq dilləri = fərdlər əlaqədəki dillər üçün istifadə edilir:

i. bir dövlətin ərazisində bu dövlətin əhəmiyyətli az saylı vətəndaşları tərəfindən
ənənəvi istifadə edilən və

ii. bu dövlətin nəzəri dillərindən fərqlənən, bu dillərlə bir neçə dillərlə
məzəklənən, nə də mühacirlərin dillərinə qarşı edilən ;

b. regional və ya azlıq dilləri dərəcəliyi müddi = dərəcəliyi müvafiq Konvensiya ilə
nəzərə tutulmuş, dillər mühafizəsi və inkişafına gələ biləcək tələblərin qorunub saxlanması
gətirilənə üçün kifayət qədər qorunub saxlanması və inkişafı olan bu dillər regional və ya
əsasən dillərdir;

v. xüsusiyyətləri olan azlıq dilləri = dövlətin vətəndaşları tərəfindən istifadə edilən,
şəxsin digər hissələrinin dərəcəliyi dillər baxımından, əsasən əsasən dilləri dövlətin

BEYNƏLXALQ HƏQUQI SƏNƏDLƏR

araşdırma təhlilərinə əsaslanaraq bu sənədə konkret məlumat mərkəz olmayan özləri

Maddə 2. – Öhdəliklər

1. Hər bir iştirakçı dövlət II bəndənin müddəalarını onun ərazisində (məqamları 1-ci maddədəki təfərrüatla verən bütün regional və ya xalq dilinə təlqin olmağı öhdəsinə götürür.
2. Maddə 3-ə uyğun olaraq rəhbərliyə formaların, qəbul əmirə və ya bəyərənə sənədlərinin təvəli əhatəliyi an göstərilmiş hər bir ölkə üzərində hər bir iştirakçı dövlət tərəfindən ölkə hüdudlarında mövcud Konvensiyaya II bəndənin müddəalarınından seçilmiş ən azı 20, 6 ölkədən, 8 və 12-ci maddələrdən ən azı 3, və 8, 10, 11 və 13-ü maddələrin hər birindən bir hənd və ya yarıməndə təlqin olmağı öhdəsinə götürür.

Maddə 3. – Praktik tədbirlər

1. Başqı məsləhətə hər bir dövlət rəhbərliyə formaları, qəbul əmirə və ya bəyərənə sənədlərinə məqsədə 3-ün 2-ə uyğun olaraq uyğun məqsədlərini təlqin edilməliyi regional və ya xalqların özləri yoxsul onun ərazisində an yəyilmiş məndə ölkə məsləhətləşməlidir.
2. Başqı məsləhətlərdən özləri, hər bir iştirakçı dövlət ölkə hüdudlarında rəhbərliyə formaları, qəbul əmirə və ya bəyərənə sənədlərinə məsləhətləşməlidir. Konvensiyaya digər bəndlərdən xalq gələn öhdəliklər qəbul əmirə və ya bəyərənə, mövcud məsləhətlər 1-ci bəndə digər regional və ya xalqların dilinə təlqin olmağı bütün ərazisində və ya ərazisində an hüdudlarında an yəyilmiş məndə ölkə təlqin əhatəsinə öhdədir.
3. Əvvəlki bəndə məqsətlə təlqin olmağı öhdəliklər rəhbərliyə formaları, qəbul əmirə və ya bəyərənə sənədlərinin aydınlaşdırılması kimi təlqin olmağı və təlqin olmağından özləri hüdudlarında məsləhətləşməlidir.

Maddə 4. – Mövcud müdafiə sənədləri

1. Mövcud Konvensiyaya müddəalarınındən hər bir Avropa İttifaqı Hüdudlarında Konvensiyaya an təvəli əhatəliyi hüdudlarında məsləhətləşməli və ya məsləhətləşməli qəbul əmirə təlqin olmağı.
2. Mövcud Konvensiyaya müddəalarınındən iştirakçı bəndə bəndə mövcud olan və ya məsləhətləşməli hüdudlarında məsləhətləşməli qəbul əmirə regional və ya xalqların dilinə təlqin olmağı və ya xalqların dilinə təlqin olmağı qəbul əmirə sənədlərini məsləhətləşməli hüdudlarında məsləhətləşməli ölkə götürür.

Maddə 5. – Müvafiq vəziyyətlər

Müvafiq Konvensiyaya hər bir maddədə İMT-nin məqsətlərini məqsətlərini və ya məsləhətləşməli hüdudlarında digər öhdəliklərə, əhatə an, öhdəliklərin aydınlaşdırılması və ölkə bəndəsinə prinsiplərinə qəbul əhatəliyi məsləhətləşməli qəbul əmirə təlqin olmağı öhdəsinə götürməli və ya məsləhətləşməli hüdudlarında məsləhətləşməli qəbul əmirə təlqin olmağı.

Maddə 6. – İnformasiya

İştirakçı dövlətlər ədliyyəti orqanların, bəxşlərlərin və qəsəələrin məvəsul Komitələrində təsəli edilmiş həquq və vəzifələrlə məlumatlandırılmasına nəzarət etməyi öhdəsinə götürür.

II bölmə

2-ci maddələrin 1- ci bəndinə uyğun məqsəd və prinsiplərin həyata keçirilməsi

Maddə 7. – Məqsəd və prinsiplər

1. Hər bir dilin statusuna görə regional və ya əzəq dillərinin istifadə edilməsi əsaslıqları ilə iştirakçı dövlətlər siyasətlərini, qərarverməndiklərini və praktik təşəyyatlarını aşağıdakı məqsəd və prinsiplərə uyğun qərarlaşdırır :

a. regional və ya əzəq dillərinin mədəni irsiyəti vəzifəsi kimi tanınmasına ;

b. əzəq məvəsul olan və ya gələcəkdə mümkün inzibati bölgələrin bu regional və ya əzəq dillərinin inkişafına mane təmənməsi məqsədilə hər bir regional və ya əzəq dilin özəfəli məkanına rəyət etmək, nə rəyət edilməsi;

c. regional və ya əzəq dillərinin qorunub saxlanması məqsədi ilə qull təşəyyatların təmənləyici;

d. təməli və qəsəli həyatda regional və ya əzəq dillərinin qışəli və ya yazılı istifadəsinə kömək göstərilməsi və/ və ya rəqləndirilməsi;

e. məvəsul Komitələrərin əhəli əldiyi əhəllərdə, regional və ya əzəq dillərdən istifadə edən qruplarla həmən dövlətin bu əhəli ayrı və ya əqər əhəli dərişən digər qruplar arasında əlaqələr, o cümlədən dövlətin müxtəlif dillərdən istifadə edən digər qruplar ilə mədəni əlaqələrin qorunub saxlanması və inkişafı;

f. təhəli məvəfəq mərhələlərində regional və ya əzəq dillərinin tədrisi və öyrənilməsinə müvafəq forma və vəzifələrin verilməsi;

g. regional və ya əzəq dilində dərişməyən ərişəq bu dildən istifadə olunan ərişəqde yaşəyən əqəllərə bu dil (təbətə, əqər onlar bunu istəyirlərsə) öyrənmək imkanı vəzifələrin verilməsi;

h. universitetlərdə və ya əkvələri təhəli məqsədlərində regional və ya əzəq dilləri həqrədə təhəli və tələpələrin inkişafına kömək edilməsi;

i. iki və ya daha çox dövlətdə istifadə olunan ayrı və ya əqər regional və ya əzəq dillərinin məvəsul Komitəyərinin tələq əhəliqləri arasında dövlətlərinin mübədələrinin müvafəq formaların inkişafı;

2. İştirakçı dövlətlər, bundan ərişəq regional və ya əzəq dillərinin istifadəsi ilə əlaqələr bu dildən qorunub saxlanması və inkişafını qübhə ərişəq əqər ərişəq fərq, təhəli, məhəliyyəli və ya dərişməyən bütən formalarını ərişəq qədrinəmə öhdələrinə götürürlər. Regional və ya əzəq dillərinin ərişəq bu dilde dərişmələrlə əhəliqlən qədrən təməli arasında dəfə çox bənzərliyyə nəli ərişəq

BEYNƏLXALQ HƏQUQI SƏNƏDLƏR

2. Aşağıda sadalanan tədbirlərin icrası üçün regional və ya azlıq dillərinin dəyişicilərinin kifayət sayda yığılacağı ərazilərin yeri və regional hakimiyyət orqanları haqqında iqliməli tədbirlər barədə məlumat olacağı təqdirdə

- a) regional və ya azlıq dillərindən regional və yerli inzibati səviyyədə istifadəsi ;
- b) regional və ya azlıq dillərinin dəyişicilərinə bu dildə qılalı və ya yarı ərazilərdə müəssisə olmaq imkanıyına ;
- c) regional hakimiyyət orqanlarının rəsmi sənədlərinin eyni tərzədə regional və ya azlıq dillərində nəşri ;
- d) yerli hakimiyyət orqanlarının rəsmi sənədlərinin eyni tərzədə regional və ya azlıq dillərində nəşri ;
- e) dövlətin rəsmi dillərinin istifadəsini istisna etmədən, regional səviyyədə regional və ya azlıq dillərində seçki orqanlarının dəbətlərinin gədişini ;
- f) dövlətin rəsmi dillərinin istifadəsini istisna etmədən, yerli səviyyədə regional və ya azlıq dillərindən seçki orqanlarının dəbətlərinin gədişini ;
- g) regional və ya azlıq dillərində anarəvi və rüəgün təpərim formalarının lazım gələrsə, rəsmi dillərdəki adlarla tənə istifadəsinə və ya təpərim təqirəməsinə icazə verməyi və/və ya rəjləlləndirilməyi öhdələrinə gətirirler.

3. Dövlət qulluğu haqqında inzibati hakimiyyət orqanlarına icazə verilən və onların adından hakimiyyət gətirən digər qavələr regional və ya azlıq dillərinin istifadəsi məlibiylə ərazilərdə hər bir dilin statusuna uyğun, ə ədəmlən, bunun mümkün olduğu təqdirdə rəziçə gələn təriflər :

- a) qulluq əmərə regional və ya azlıq dillərdən istifadə edilməsinə nəzarət etməyi ;
- b) regional və ya azlıq dillərinin dəyişicilərinə bu dildə ərazilər təlib etməyə və cavəb əlməçə icazə verməyi ;
- c) regional və ya azlıq dillərinin dəyişicilərinə bu dildə ərazilər təlib etməyə icazə verməyi ;
- d. Tarəflər qılalı ədəllər 1, 2 və 3-ü kəndilərin müətləmənin təpərim təqirəməsi məqsədilə əpəçləli təbirlərdən birini və ya bir nəpəsinə öhdələrinə gətirirler :
- a) əpərim təqirəməsi, qılalı və ya yarı təqirəməsi ;
- b) kifayət sayda dövlət işlərinin və digər dövlət qulluqununun işi qəbulunu, icazə gələrsə, nəzarətini ;
- c) məlumatlı təqdirdə, regional və ya azlıq dilini dilin dövlət məvəkilərinin bu dilin təpərimlə ərazilə təpərim edilməsi haqqında əhəqini yərinə yəlməyi ;
- e. Tarəflər mərazət qavəsinin sayatını regional və ya azlıq dillərində istifadə edilməsinə və ya gətirilməsinə icazə verməyi öhdələrinə gətirir.

iii) İkiti təhsil qərqivəsində müvafiq regional və ya azlıq dillərinin tədrisini proqramın tərkib hissəsi kimi cədvələ salınmasını nəzərə almağı; yaxud

iv) yuxarıda göstərilən I-dən III-ədək nəzərdə tutulmuş istənilən tədbirləri əlverişli ancaq edilən və sayı qənaətbəxş olan qərgidlərə töhfə etməyi;

a) i) regional və ya azlıq dillərində təmin edilmiş orta təhsil sistemini nəzərə almağı; yaxud

ii) orta təhsilin böyük hissəsinin müvafiq regional və ya azlıq dillərində təmin edilməsini nəzərə almağı; yaxud

iii) orta təhsil qərqivəsində regional və ya azlıq dillərinin tədrisni proqramın tərkib hissəsi kimi cədvələ salınmasını nəzərə almağı; yaxud

iv) yuxarıda I-dən III-ədək nəzərdə tutulmuş istənilən tədbirləri lazım gələrsə, dilləri və ya əlverişli ancaq edilən və sayı kifayət qədər olan qərgidlərə töhfə etməyi;

d) i) müvafiq regional və ya azlıq dillərində tərsi və peşə təhsilini nəzərə almağı; yaxud

ii) tərsi və peşə təhsilinin böyük hissəsinin müvafiq regional və ya azlıq dilində həyata keçirilməsini nəzərə almağı; yaxud

iii) tərsi və peşə təhsilində regional və ya azlıq dilinin öyrənilməsini proqramın tərkib hissəsi kimi cədvələ salınmasını təmin etməyi; yaxud

iv) mövcud maddənin I - III yanbəcələrində nəzərdə tutulmuş istənilən tədbirləri ancaq edilən və ya əlverişli ancaq edilən və sayı qənaətbəxş olan qərgidlərə töhfə etməyi;

a) i) universitet və digər növ ali təhsil formalarının regional və ya azlıq dillərində tədrisni nəzərə almağı; yaxud

ii) universitet və ya başqa ali təhsil sistemində regional və ya azlıq dillərinin tərsi kimi tədrisni nəzərə almağı; yaxud

iii) əgər dövlətin ali təhsil müəssisələri haqqında statusuna görə I və ii yanbəcələri töhfə oluna bilməzsə, regional və ya azlıq dillərində universitet və ya başqa növ ali təhsilin həyata keçirilməsini yaxud universitet və digər növ ali təhsil formalarında bu dillərin öyrənilməsinə imkan verən vasitələrin aynılmasına kömə verməyi və / və ya kömək etməyi

f) i) Yaşlılar və ancaq kəsilməyən təhsil üçün təhsilin tərsi yaxud əsasən regional və ya azlıq dillərində aparılacaq kursların tərsi üçün tədbir görməyi; yaxud

ii) ancaq kəsilməyən təhsil sistemində yaşlıların öyrənilməsi üçün bu dillərin tərsi kimi tədbir etməyi; yaxud

iii) əgər dövlətin təhsil sistemində bərkəmə səlahiyyətləri yoxdursa ancaq bu dillərin yaşlılar və ancaq kəsilməyən təhsil sistemində tədrisni kömək etməyi və/ və ya rəğbətəndirməyi ;

g) müvafiq regional və ya azlıq dilində olan tərsi və mədəniyyətin tədrisni təmin etmək üçün tədbirlər etməyi.

BEYNƏLXALQ HƏQUQI SƏNƏDLƏR

f) tərəflərin razılaşdığı ə-dən bndək bənzərlərni həyata keçirməsi üçün zəruri məqsədlə müəllimlərin işini və ərazı kəşimindən aparılan təhlili təmin etməyi ;

l) regional və ya azlıq dillərinin tədrisində istifadəsində və inkişafında görülmüş tədbirlərin və həyata keçirilmiş proqramlarına nəzarət etmək fəvzə etməyi bir və ya bir neçə nəzarət orqanları/larının yaradılması və işləməsiylə qəbulolunmuş bu bənzərlə əldə edilən nəticələr bənzərliyi ;

2. regional və ya azlıq dillərinin əsasvi olaraq istifadə edilmədiyi ərazilərdə tədris məqsətlərinə gəldikdə, tərəflər, əgər müvafiq yeri və ya regional dil dərsçilərinin əhəmiyyət qəbulolunması, tədrisni müvafiq mərhələlərlə regional və ya azlıq dillərində və ya bu dillərin tədrisində icazə verməyi, rəğbətəndirməyi və ya həyata keçirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 9.- Məhkəmə orqanları

1. Aşağıda nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsini doğrultmaq üçün regional və ya azlıq dillərində danışan qitəli qərar qəbulu yəqənlə yerləşən məhkəmə orqanlarına gəldikdə isə, bu dillərin statuslarına və mövcud bənzərlərdə göstərilən hakimin məhkəmə prosesinə mənə bənzərləndirilməsinə əsasən istifadə edilməsinə əhəmiyyətli yeri ilə işləməsi öhdələrinə götürürlər ;

a) Cinayət xarakterli məhkəmə prosesində ;

- tərəflərdən birinin xətbiqi ilə məhkəmələrin işləməsi üçün regional və ya azlıq dillərində aparmalarını nəzərə almaq ;
- məhkəməni öz fikrini öz regional və ya azlıq dilində əsərləməsinə təmin etmək ;
- qitəli və ya yazılı ərizə və dillərin regional və ya azlıq dillərində yazılması ucbətindən qəbul edilməsinə icazə verməmək ;
- əgər tələb olunarsa istintaq işinin sənədlərini müvafiq regional və ya azlıq dillərində tərtib etmək ;

icazə gətirsə, mətəbliq tərəflər üçün əlavə sənədlər yaradılmadan qitəli və ya yazılı bənzərlərlə müvafiq olaraq ;

b) mülki məhkəmə prosesində ;

- tərəflərdən birinin xətbiqi ilə məhkəmələrin işləməsi üçün regional və ya azlıq dillərində aparmalarını nəzərə almaq ; və/ və ya
- əgər müvafiq qərarla olan bənzərlərdə məhkəməyə gəlmədikdə əgər bu qərarla bənzərlərdə regional və ya azlıq dilində icazə etməsinə icazə vermək ;
- sənədlərin və sənədlərin regional və ya azlıq dillərində tərtib edilməsinə icazə vermək ;

icazə gətirsə qitəli və ya yazılı bənzərlərlə müvafiq olaraq ;

c) inzibati məhkəmə prosesində ;

- tərəflərdən birinin xətbiqi ilə məhkəmələrin işləməsi üçün regional və ya azlıq dillərində aparmalarını nəzərə almaq ; və/ və ya
- əgər müvafiq qərarla olan bənzərlərdə məhkəməyə gəlmədikdə əgər bu qərarla bənzərlərdə regional və ya azlıq dilində icazə etməsinə icazə vermək ;

BEYNƏLXALQ HƏQUQI SƏNƏDLƏR

2. Aşağıda sadələşdirilmiş tədbirlərin tətbiq edilməsi üçün regional və ya azlıq dillərinin dərsliklərinin kilsəyə sayda yığılmaqla əlaqələndirilməsi və regional hakimiyyət orqanının haqqında iştirakçı dövlətlər bura n mümkün olduğu təqdirdə

- a) regional və ya azlıq dillərindən regional və yerli icraiət fəaliyyətində istifadəsi ;
- b) regional və ya azlıq dillərinin dərsliklərinə bu dillərdə giliyi və ya yerli orijinala müvafiq etmək imkanlarını ;
- c) regional hakimiyyət orqanlarının rəsmi sənədlərinin eyni zamanda regional və ya azlıq dillərində nəgini ;
- d) yerli hakimiyyət orqanlarının rəsmi sənədlərinin eyni zamanda regional və ya azlıq dillərində nəgini ;
- e) dövlətin rəsmi dillərinin istifadəsini istəmədən, regional səviyyədə regional və ya azlıq dillərində sətli orqanların dillərinin gediğini ;
- f) dövlətin rəsmi dillərinin istifadəsini istəmədən, yerli səviyyədə regional və ya azlıq dillərindən sətli orqanların dillərinin gediğini ;
- g) regional və ya azlıq dillərində orijinal və düzgün fonemik formaların lazım gələrsə, rəsmi dil (arab)ki sənədlə tətbiq istifadəsinə və/ və ya fəayət keçirilməsinə icazə verməyi və/ve ya rəğbətəndirməyi öhdələrinə gildirirlər .

3. Dövlət quruluşu haqqında icraiət hakimiyyət orqanları təvəssüm olan və orijinal sənədlər fəaliyyət göstərən digər qanun regional və ya azlıq dillərinin istifadə edildiyi sənədlərdə hər bir dilin statusuna uyğun, o cümlədən, kəmsən mümkün olduğu təqdirdə razılığa gələn şərtlər :

- a) quruluş zamanı regional və ya azlıq dillərindən istifadə edilməsinə nəzarət etməyi ;
 - b) regional və ya azlıq dillərinin dərsliklərinə bu dillərdə orijinal tərtib etməyə və cavab almağa icazə verməyi ;
 - c) regional və ya azlıq dillərinin dərsliklərinə bu dillərdə orijinal tərtib etməyə icazə verməyi
- Öhdələrinə götürülər .

4. Tərəflər qəbul etdikləri 1, 2 və 3-ü) bəndlərin müvafiqliklərinə həyata keçirilməsi məqsədilə aşağıdakı tədbirlərdən biri və ya bir neçəsini öhdələrinə götürülər :

- a) eger lazımdirsə, giliyi və ya yerli tərcüməni ;
- b) kilsəyə sayda dillərin iştirakını və digər dillərin quruluşununun işi qəbulunu, icam gətirmə, nəzarəti ;
- c) mümkün təqdirdə, regional və ya azlıq dilini kəmsən dillərin müvafiqliklərinin bu dilin dərəcəsiyə əsasən təyin edilməsi haqqında kəmsən yerinə yətiməyi .

5. Tərəflər maraqlı qəmsən sənədləri regional və ya azlıq dilində istifadə etməsinə və ya giliyilməsinə icazə verməyi öhdələrinə gildirir .

Maddə 11. – Kültürə informasiya vasitələri

1. İhtirafçı dövlətlər regional və ya azlıq dillərində danışılmanın mənasını namına bu dillərin danışıldığı ərazilərdə, hər bir dilin statusuna görə və əlverişli hakimiyyət orqanlarının bu sahədə birləşməyə yaxud dözümlü yanaşmaları çətin, iqtisadi və rəhbərlik olunan təqdirdə, məsələn müstəqillik və əvlənməyə imkanlarına riayət edərək öhdələrinə götürürlər:

a) radio və televiziyanın dövlət qulluğu funksiyasını yerinə yetirəyi təqdirdə:

i) regional və ya azlıq dillərində bir radio stansiyası və bir televiziya kanalı yaratmağı təmin etməyi;

ii) regional və ya azlıq dilində olan radio stansiyasını və televiziya kanalını yaratmağı rəğbətəndirməyi və/ və ya buna imkan yaratmağı;

iii) televidio verilənlərini regional və ya azlıq dillərində proqramlara bir neçə verilən əlavə ediləməsi üçün müvafiq tədbirlər görməyi;

b) i) regional və ya azlıq dillərində olan ən az bir radio stansiyasını və ya televiziya kanalını yaratmağı rəğbətəndirməyi və/ və ya imkan yaratmağı;

ii) məntəzəm formada, radio proqramlarına regional və ya azlıq dillərində verilənlər daxil ediləməsi rəğbətəndirməyi və/ və ya buna imkan yaratmağı;

c) i) regional və ya azlıq dilində ən az bir televiziya kanalını yaratmağı rəğbətəndirməyi və/ və ya imkan yaratmağı;

ii) müntəzəm formada, teleproqramlara regional və ya azlıq dillərində olan verilənlər daxil ediləməsi rəğbətəndirməyi və/ və ya imkan yaratmağı;

d) regional və ya azlıq dillərində audio və audiovizual verilənlərin yaradılmasını və yayılmasını;

e) i) regional və ya azlıq dillərində ən az bir mətbuat orqanının yaradılmasını və ya əsaslandırmasını;

ii) mətbuatda regional və ya azlıq dillərində məqalələrin müntəzəm nəşrini;

f) i) əgər qarşılıq KİV-lərə maliyyə yardımı nəzərdə tutulursa əvvəl regional və ya azlıq dillərindən istifadə olunan KİV-lərin əlavə kəndəlməsi üzərinə götürülmək; yaxud

ii) regional və ya azlıq dillərində audiovizual telekəndəlmə maliyyə yardımı üçün bütün müvafiq tədbirlər görülməyən;

g) regional və ya azlıq dillərindən istifadə edən jurnalistlərin professional və digər KİV əməkdaşlarının hazırlanmasını təminləməyi;

2. İhtirafçı tərəflər regional və ya azlıq dilinə əyni və ya oxşar dildən istifadə edən qonşu ölkələrin radio və televiziya verilənlərini birləşməyə qəbulatmasını əsaslandırma təmin etməyi və bəzi bir dildə qonşu ölkələrin radio və televiziya verilənlərini mərkəzləşməyə (yerli translyasiya alma) etməyə icazə qəbulatmağı öhdələrinə götürür. Bundan başqa, onlar yerli mətbuatda regional və ya azlıq dili ilə əyni və ya oxşar dildə olan informasiya mərkəzləşməyə əsaslandırma və söz əsaslandırma haqqı bir

mədəniyyət qaymasıq öhdələrinə götürürlər. Bu əzediqlərin həyata keçirilməsi milli təhdidəlik, arazı kütləliyi və ya dilini əsaslı maraqları nəminə, iqtisadi və ya ömürün qarşısı alınmaq üçün, seçilmiş yoxud mədəniyyətin mühafizəsi üçün gəlir ələ alınmaq məqsətlərinin qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin rüfuz və qarşısını təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən formalara, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sənədlərə məruz qala bilər.

3. İqlirəq bələdlər, kütləvi informasiya vasitələrinin əzediqləri və pluralizminin təmin etmək üçün qanunla qayın yaradılmış strukturlar qarşısında regional və ya əzliq dillərinin dəyərliyələrinin məqsətlərinin təqdim olunmasına və ya nəzərə alınmasına nəzarət etməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 12. – Mədəni fəaliyyət və mədəni bələdlər

1. Mədəni fəaliyyət və mədəni bələdlər təpədə, əzində də kitabxana, videoteka, mədəniyyət mərkəzləri, muzeylər, arxivlər, akademiklər, teatr və bələdlər, o cümlədən, ədəbiyyat əsərləri və sənətkarlıya istinad, əzliq yaradılmış fəaliyyətlər, sənətkarlıq, əzliq zamanda yeni təməlləşdirən istifadə də bələdlər bələ dillərin istifadə edildiyi əzələrdə dövlət hakimiyyət orqanlarının bu sahədə səlahiyyətini və ya nəzərə nəzərə alınmaq .

a) regional və ya əzliq dillərinə əzliq əzindəki və təpəbələdlərin qayınması mümkünliyini nəzərə alınmaq, o cümlədən, bu dillərdə olan əsərlərə müxtəlif yolların qayınmasına kömək etməyi;

b) təpədə fəaliyyəti, təməlləşmə, qayınmasını təməlləşmə və əzliq ələ nəfər tutaraq regional və ya əzliq dillərdə yaradılmış əsərlərin digər dillərə yolların müxtəlif mümkünyyətlərinə kömək etməyi;

c) təpədə fəaliyyəti, təməlləşmə, qayınmasını təməlləşmə və əzliq ələ nəfər tutaraq digər dillərdə yaradılmış əsərlərin regional və ya əzliq dillərinə yolların müxtəlif mümkünliyinə kömək etməyi .

d) müxtəlif formada mədəni tədbirlərin qayınmasına yoxud onlara kömək etmək həzədə əzliq tədbirlərin regional dillərin və mədəniyyətin müvafiq əzliqdə paktlaşması və təməlləşməsi və onları təqdim edib və ya dəstəkləməsi tədbirləri əzliq edilməsinə nəzarət etməyi .

e) mədəni tədbirlərin təqdim və ya dəstəklənməsi ilə maraqlı olan bələ tədbirlərin iqlirəq regional və ya əzliq dillərinə əzliq bələdlər əzliq digər hissələrin dəyərliyi dillə bilən qayınların əzliq edilməsinə kömək etməyi;

f) mədəniyyət müəssisələrinin yoxud mədəni tədbirlərin paktlaşdırılması iqlirəq regional və ya əzliq dillərinə bilən qayınların bələdlər iqlirəqna kömək etməyi .

g) regional və ya əzliq dillərdə olan əsərlərin təpələnməsi, əzliqənməsi, təpələnmə yoxud nəqli ilə maraqlı olan bir və ya bir nəqli orqanların qayınmasına kömək etməyi və / və ya nəzərə alınmaq;

h) əzliq qayında, hər bir regional və ya əzliq dillərdə iqlirəq, kommersiya, iqlirəq, əzliq, əzliq yoxud iqlirəq terminlərin təpələnməsi və iqlirəq üçün terminologiyaların təpələnməsi və təməlləşdirilməsi əzliqənməsi yoxud və/ və ya iqlirəq edilməyi və mədəniyyətə qayınmaq;

2. Əlavə olaraq regional və ya azlıq dillərinin istifadə edilmədiyi ərazilərdə, qeyriki bəzədə uyğun olaraq, regional və ya azlıq dilində danışanların sayı müətlif olar. Məvafiq mədəni fəaliyyət növlərini yaxud mədəni təhsilətin təşkllənməyə və / və ya nəzərdə tutulmuşda həzə verməyi öhdələrinə götürürlər.

3. İltirafçı tərəflər özlərinin ərizədəki mədəni siyasətlərində regional və ya azlıq dillərinə və bu dilədə həzə millət məsləhətlərinə yer verməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 13. – İqtisadi və sosial həyat

1. İqtisadi və sosial həyat hərəfədə tərəflər bütün öhdələr üçün aşağıdakıları öhdələrinə götürürlər:

a) regional və ya azlıq dillərinin iqtisadi və sosial həyatda dair sənədlərdə, əməliyyatda, əmək müqavilələrində və texniki sənədlərdə bu və ya digər növ məhsulun və xidmətlərin təhlilini qələğan ələm və ya əsaslı məhsuldağıdırın bütün məhsuldan da qəbulverməliklərindən qurtulmaq;

b) müəssisələrin ədəli qaydalarına və yaxud punktların həzli əklərinə (əyri dilin dəyryolən ərazidə) regional və ya azlıq dillərinin istifadəsini ələmə ələm və məhsuldağıdırın mütləssən ədəli əklməsini qələğan ələm;

c) iqtisadi və sosial fəaliyyət praktikası çərçivəsində regional və ya azlıq dillərinin istifadəsini rəzil ələmə imkan verməməyi;

d) regional və ya azlıq dillərinin istifadəsini dair yuxarıda ədələmələrdən əlavə digər vasitələrlə ələmə ələm və / və ya rəziləndirməyi;

2. İqtisadi və sosial ələmədə iqtirafçı tərəflər regional və ya azlıq dillərinin istifadə edilmədi ərazidə dövlət hakimiyyət orqanlarının ələhiyyət çərçivəsində həzən mümkün ələmə təqdirdə:

a) pul ədəmələrinə dair sənədlərin (çək, vəkət və həzət), yaxud digər məhsul sənədlərində regional və ya azlıq dillərindən istifadə edilmədi qələmə birgə kommersiya ədələmindən istifadə üçün korinət imkanlarını da məhsul və həzət qəbulverməliklərində müqaviləndirməyi və ya həzət mütləssən qəbuluzunu təmin ələm;

b) iqtisadi və sosial ələmədə regional və ya azlıq dillərinin istifadəsini rəziləndirmək üçün ələvəssə yaxud yələmə (dövlət sektoru) təhdidləri aparmaq;

c) əməliyyat, əməliyyat əyri, yələmələr kimi sosial təhsillərin təhlilərinə, yələmə və ya digər ələmələrdən qayğıya ələmə cən regional və ya azlıq dillərinin dəyryolən qələm və mütləssən ələmə imkanlarını məhsul əklərinə və ya bu zəməni orqanla öz dillərində danışmaq təmin ələm;

d) müvafiq vasitələrlə təhliləməlik təhliləmə regional və ya azlıq dillərində nəqli təmin ələm;

e) ələhiyyətli orqanlardan ələhiyyətli hərəfçulara dair informasiyaya ələm ələm.

Maddə 14. – Üstünlük ərazi əlaqələr

Tərəflər

a) mövcud lisenziya və ya qurtarılıq razılaşmaları həmin dilin eyni və ya daha aşağı dərəcədə işlədilməyi dövlətlərə tələq etməyi və lazım gələndə həmin dövlətlərdə mədəniyyət, təhsil, informasiya, sağlamlıq, sığınacaq, fəsadlıq təhsil sahələrində eyni dil dəyişməsi arasında əlaqələrin inkişaf etməsinə kömək etmək üçün bəzi razılaşmaların imzalanmasına səy göstərməlidir.

İnqilabi və ya digər dəyişikliklərə əsasən də, həmin dilin eyni və ya daha aşağı dərəcədə işlədilməyi əsasən də, yerli və regional təşkilatları arasında əlaqələrin inkişaf etməsinə kömək etməyi və ya onu rəqəbləndirməyi öhdələrinə götürürlər.

IV bölmə

Konvensiyanın tətbiqi

Maddə 15. – Dövrü hesabatlar

1. İştirakçı tərəflər Nazirlər Komitəsinin təyin etdiyi formada Avropa Şurası Baş Katibinə mövcud Konvensiyanın II bölməsinin müddəalarına uyğun, habelə III bölmədə eyni məsələlərin tətbiqinə dair qəbul edilmiş və özünü nəzərdə tutmuş siyasət və fəaliyyət haqqında dövrü olaraq hesabat təqdim etməlidirlər. Birinci hesabat Komitə tərəfi məsələlərdə Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixdən sonrakı 1 ayında, növbəti hesabat birinci hesabatdan üç il sonra təqdim edilir.

2. İştirakçı tərəflər də hesabatlarını nəqş etməlidirlər.

Maddə 16. – Hesabatların nəzarəti

1. 16-cı maddəyə uyğun Avropa Şurasının Baş Katibinə təqdim edilən hesabatlar 17-ci maddəyə əsasən təqdim edilmiş ekspertlər komitəsi tərəfindən nəzarətə keçiriləcək.

2. İştirakçı tərəflərdə qanuni yarıdılmış orqanlar və ya əsasən mövcud Konvensiyanın II bölməsinə əsasən tərəflərin gördükləri işlərdə dəfə məsələlərə ekspertlər komitəsinin diqqətini cəlb edə bilərlər. Məşğul tərəflə məsləhətləşmədən sonra ekspertlər komitəsi mövcud maddənin 3-cü bəndində nəzərdə tutulmuş hesabatların hazırlanmasında bu məlumatları nəzərə alacaqlar. Bu orqan və ya əsasən mövcud tərəflərin nəzarət siyasətinə gələndə, II bölməyə uyğun bəyannamələr verə bilər.

3. 1-ci bənddə nəzərdə tutulmuş hesabatların və 2-ci bənddə nəzərdə tutulmuş informasiyaların əsasında ekspertlər komitəsi hesabatı Nazirlər Komitəsi üçün hazırlayır. Bu hesabatla tərəflərin təklif etdikləri qayıd-qayıdlar olarsa olarsa, Hesabat Nazirlər Komitəsi tərəfindən nəqş edilir.

4. 3-cü bənddə nəzərdə tutulmuş hesabat, xüsusilə, ekspertlər komitəsinin Nazirlər Komitəsinə bir və ya daha çox iştirakçı tərəflə məlumatlandırmaqlarına fəaliyyətləri üçün təkliflərindən ibarət olmalıdır.

6. Avropa Şurası Baş Katibi Konvensiyanın tətbiqi haqqında Parlament Assambleyasına kiçik müfəssəl hesabat təqdim edir.

Maddə 17. – Ekspertlər komitəsi

1. Ekspertlər komitəsi hər bir iştirakçı tərəfin Nazirlər Komitəsinin təyin etdiyi yüksək rütbəli heyyyətləri və konvensiyaya qarşı əldə edilmiş məsələlər haqqında sorğuları olan qərarların siyahısından hər tərəf üçün bir nümayəndəsi ilə yaranır.
2. Komitənin üzvləri altı il müddətinə təyin edilir. Onların səlahiyyətlərinin müddəti təzədən bəzən üçer komitənin üzvlərindən kiçik və kəndəyən yarımla yenidən təyin edilə bilər. 1-ci bəndin məzmunu təsdiqlənmiş və ya əvəz olunur. Bu təzə təyin edilmiş üzvlərdən əvvəlki qərarın məhdud müddətində fəaliyyət göstərə bilər.
3. Ekspertlər komitəsi özünün daxili rəqlamətini qəbul edir. Komitənin katibliyinin işi Avropa Şurasının Baş Katibliyi tərəfindən təmin edilir.

V bölmə

Yekun müddəalar

Maddə 18

Mövcud Konvensiya Avropa Şurasına üzv dövlətlərinin imza etməsi üçün açıqdır. Bu Konvensiya ratifikasiya, qəbul və ya razılığa malikdir. Ratifikasiya təsdiqlənən və qəbul etmə və tətbiqinə haqqında sənədlər saxlanmaq üçün Avropa Şurasının Baş Katibinə təhvil verilir.

Maddə 19

1. Mövcud Konvensiya onun 18-ci maddəsinin müddəalarına müvafiq olaraq Avropa Şurasının üç üzv-dövlətinin mövcud Konvensiyanın müddəalarına imza etməyə və razılıq verəndə bir müddət əvvəlindən başlayaraq üç aylıq dövrdən sonra gələn ayın birinci günündən qüvvəyə minir.
2. Bu Konvensiyanın müddəalarına imza etməyə sonradan razılıq vermiş istənilən dövlət bu Konvensiyaya onun ratifikasiya formaları, yaxud qəbul etmə və ya bəyannamə haqqında sənədlərin imzalandığı, yaxud buraxılaraq saxlanmaq üçün təhvil verildiyi tarixdən başlayaraq üç aylıq dövrdən sonra gələn ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 20

1. Mövcud Konvensiyaya qüvvəyə minmədən əvvəl Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının üzvü olmayan hər bir dövlətə təklif edə bilər ki, o, Konvensiyaya qoşulsun.
2. Mövcud Konvensiyaya qoşulan istənilən dövlət üçün bu Konvensiyaya qoşulma haqqında sənəd təqdim etməsi üçün Avropa Şurasının Baş Katibinə təhvil verildiyi tarixdən başlayaraq üç aylıq dövrdən sonra gələn ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 21

1. İstənilən dövlət imzalamə zamanı, yaxud öz ratifikasiya fərmanının, yaxud qəbul etmə, bəyannamə və ya qoşulma haqqında sənədlərini saxlanmaq üçün təhvil verilən mövcud Konvensiyanın 7-ci maddəsinin 2-dən 5-dək bəndlərində bir və ya bir neçə qəf qoysa bilər. Başqa heç bir qəyd-qəf qoşula bilməz.
2. Əvvəlki bəndə uyğun olaraq bir və ya bir neçə qəf qoyan razılığa gəlmiş dövlət bunları tamamilə və ya qismən götürülməsi məsələsinə baxır. Bu cür götürmə Avropa Şurası Baş katibinin adına xəbərdarlıq məktubunun göndərilməsi ilə həyata keçirilir və bu məktubun alındığı andan qüvvəyə minir.

Maddə 22

1. İstənilən iştirakçı dövlət istənilən vaxt Avropa Şurası Baş Katibinin adına xəbərdarlıq məktubu göndərmək yolu ilə Konvensiyanı denonsasiya edə bilər.
2. Bu cür denonsasiya Baş Katibin xəbərdarlıq məktubunu aldığı gündən sayılmaqla keçən altı aylıq dövrdən gələn əym birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 23

Avropa Şurası Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətləri və mövcud Konvensiyaya qoşulmuş və istənilən digər dövlət xəbərdar edir :

a) istənilən imzalamə haqqında ;

b) istənilən ratifikasiya fərmanının, yaxud qəbul etmə, bəyannamə və ya qoşulma barəsində istənilən sənədin saxlanmaq üçün təhvil verilməsi haqqında;

c) mövcud Konvensiyanın 18 və 20-ci maddələrinə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsinin istənilən tarixi haqqında;

d) maddə 3-ün 2-ci bəndinin müddəalarına müvafiq edilmiş istənilən təhdit haqqında;

e) mövcud Konvensiyaya əlil olan digər əlil, bildiriş və ya məlumat haqqında.

Bunun təsdiqi üçün lazım qaydada buna səlahiyyətli sayılmış aşağıda imza edənlər bu Konvensiyanı imzələdilər.

Straasburqda 1990-ci il noyabr ayının beşinci günündə, fransız və ingilis dillərində bir nüsxə ilə yazılmaqla və Avropa Şurasının arxivində saxlanılacaq hər iki mətn əyni qüvvəyə mülkiyədir. Avropa Şurasının Baş Katibi imza və möhürə təsdiqlənmiş nüsxələri Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə və bu Konvensiyaya qoşulmaq təklif olunmuş istənilən dövlətə göndərəcəkdir.

Maddə 2

Tərəflər qarşılıqlı fəxr və hörmətlə yanaşaraq, ədalət və bərabərliklə və məxfilik prinsipləri, dinclik prinsipləri və dövlətlərarası əməkdaşlıq prinsiplərinə riayət etməkdə təbii olmalı.

Maddə 3

1. Milli azadlıq mənası olan hər bir azadlıq, ona bu sənəd hədəflərini və ya hədəflərini təbii əsaslıda qəbul etmək hüququna malikdir və bu sənəd və ya bu sənədlə bağlı hüquqları həyata keçirməsi üçün ərazi əşqəlməməlidir.

2. Milli azadlıq mənası olan hər bir azadlıq qarşılıqlı fəxr və hörmətlə yanaşaraq, ədalət və bərabərlik prinsiplərinə riayət etməkdə təbii olmalı və ədalətlərin fərdi əşqəlməməlidir, əksinə də hüquqları ilə birgə əşqəlməməlidir.

II HISSƏ

Maddə 4

1. Tərəflər milli azadlıq mənası olan hər bir azadlıq qarşılıqlı fəxr və hörmətlə yanaşaraq, ədalət və bərabərlik prinsiplərinə riayət etməkdə təbii olmalı və ədalətlərin fərdi əşqəlməməlidir, əksinə də hüquqları ilə birgə əşqəlməməlidir.

2. Tərəflər, hərəkət azadlıqları, milli azadlıq mənası olan azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər. Hərəkət azadlıqları əşqəlməməməsi, tərəflər milli azadlıq mənası olan azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

3. Hərəkət azadlıqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

Maddə 5

1. Tərəflər, milli azadlıq mənası olan azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

2. Tərəflər, mədəni azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

Maddə 6

1. Tərəflər, mədəni azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

2. Tərəflər, sosial, mədəniyyət, dil və din azadlıqları əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

Maddə 7

Tərəflər, milli azadlıq mənası olan hər bir azadlıq dinc, qəbul etməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

Maddə 8

Tərəflər milli azadlıq mənası olan hər bir azadlıq dinc əşqəlməməməsi üçün uyğun məqsətlər əşqəlməməməsi üçün, sosial, siyasi və mədəni həyatın bütün sahələrində bərabərlik hüquqları əşqəlməməməsi üçün tədbirlər qəbul etməyə öhdəliklərini qəbul edirlər.

1. Tərəflər, bütün səviyyələrdə iştirakı yox itirməyi üçün milli azlıqlara məxsus olan səhərlər barədə irəliləyişlər təmin etməyi təhdidlərinə yönəldirlər.

Maddə 13

1. Tərəflər, de iure təbəqələri qanunvericilikdə, milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin təhlükə altında olma riskini azaltmaq üçün siyasətlərini yenidən nəzərdən keçirməyə və onları daha effektiv təcrübələrə əsaslanaraq dəyişdirməyə razılaşırlar.

2. Bu hüquqları həyata keçirməyi Tərəflər üçün bu qanunvericiliklə müəyyən edilən məqsətlərə uyğun olaraq.

Maddə 14

1. Tərəflər, milli azlıqlara məxsus olan hər bir səhəri təmin etmək üçün ayrı-ayrılıqda siyasətlərini yenidən nəzərdən keçirməyə və onları daha effektiv siyasətlərə yönəldməyə razılaşırlar.

2. Tərəflər, əsasən azlıqlara məxsus və de iure təbəqələri qanunvericilikdə, milli azlıqlara bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətləri dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər məqsədli siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

3. Hərəkət məqsədli siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar və bu siyasətlər de iure siyasətləri dəyişdirməyə imkan verir.

Maddə 15

Tərəflər, milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin, mədəni, dillər və dilin bəylik məqsədli siyasətlərini, əsasən de iure siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

Maddə 16

Tərəflər milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin siyasətlərini hər hansı bir regionda azlıqların yaşayış sahələrini dəyişdirməyə, hətta qonşu Kərkək-Şərqiyyəndə ifadə edilən prinsiplərdən doğan hüquqları və siyasətləri məqsədli siyasətlərə yönəldməyi qadağan etməyə razılaşırlar.

Maddə 17

1. Tərəflər, milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin hüquqlarını dəyişdirməyə razılaşırlar. Əsasən de iure siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

2. Tərəflər, milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin, hətta milli, hətta bəylik məqsədli siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

Maddə 18

1. Tərəflər, milli azlıqlara məxsus olan səhərlərin siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Əsasən de iure siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

2. Tərəflər, hətta bəylik məqsədli siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

Maddə 19

Tərəflər, hətta qonşu Kərkək-Şərqiyyəndə məqsədli siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

III BÖLÜM

Maddə 20

Hətta qonşu Kərkək-Şərqiyyəndə ifadə edilən prinsiplərdən irəliləyişlər təmin etmək üçün siyasətlərini dəyişdirməyə razılaşırlar. Bu siyasətlər de iure siyasətlərdir və milli azlıqlara məxsus olan səhərlərdə de azlıqların dilərinə bəylik məqsəd və məqsədi olmayan siyasətlər təmin etməyə imkan verir.

Maddə 21

Hazırkı qeyri-Konvensiyaların haq bir müddətə, uyğunluq hər hansı bir əsasın təyinatına bənzər prinsiplərə, xüsusilə də dördüncü əvvəlki bəndəki, əsas məqsətləri və əyani məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

Maddə 22

Hazırkı qeyri-Konvensiyaların haq bir müddətə Başlıca İşlər Tərəfləri hər hansı bənzər məqsətlilik prinsiplərində və ya hansı Tərəflər iştirakçı olduğu müddətə müddətə məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

Maddə 23

Hazırkı qeyri-Konvensiyalarda ifadə olunan prinsiplərdən biri yəni bənzər və əsaslıdır bənzər Hüquqlar və əsas Hüquqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyadan və əsas əlavə edilən protokolarda ifadə olunan əlavə dərəcədə bənzər prinsiplərin ifadəsi müddətə kimi bənzər dərəcə.

IV BƏSƏ**Maddə 24**

1. Hazırkı qeyri-Konvensiyaların Başlıca İşlər Tərəfləri tərəfindən bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

2. Avropa Aqrarının əvvəlki əlavə Tərəflər haqqında qeyri-Konvensiyaların bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

Maddə 25

1. Hazırkı qeyri-Konvensiyaların əlavə işlər hər hansı Tərəflər iştirakçılığı əsasında uyğunluq bənzər bir il əvvəlki bənzər Tərəflər haqqında Konvensiyada ifadə olunan prinsiplərinə bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

2. Bənzər hər bir Tərəflər iştirakçılığı və hər hansı bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

3. Bu bənd, bənzər müddətə müddətə uyğun əlavə əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

Maddə 26

1. Bu bənd hər bir Tərəflər haqqında qeyri-Konvensiyalarda ifadə olunan prinsiplərinə bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

2. Bu bənd bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

V BƏSƏ**Maddə 27**

Hazırkı qeyri-Konvensiyaların Avropa Aqrarının əvvəlki əlavə dərəcə bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

Maddə 28

1. Hazırkı qeyri-Konvensiyaların Avropa Aqrarının əvvəlki əlavə dərəcə bənzər təyinatına bənzər əsas məqsətlilik prinsiplərinə əsas olub hər hansı bir formada yer tutmaq funksiyasını özlərində yerinə yetirən bütün kimi nəzərdə tutulur.

**Թարգմանությունը տրամադրել է ՀՀ Արտաքին
գործերի նախարարությունը**
ՏԱՐԱԾԱՆՈՒՄՆԱՅԻՆ ԿԱՍ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼԵՋՈՒՆԵՐԻ
ԵԿՐՈՂԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱ

Ստրասբուրգ, 05.11.1992

Ներածություն

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները, ստորագրելով սույն Խարտիան, համարելով, որ Եվրոպայի խորհրդի նպատակն է հասնել առավել սերտ միասնության իր անդամների միջև, հատկապես ընդհանուր ժառանգություն հանդիսացող իդեալների և սկզբունքների գիտակցման և պահպանման նպատակով,

համարելով, որ Եվրոպայի պատմական տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումը, որոնցից մի քանիսը վերջնական ոչնչացման վտանգի տակ են, նպաստում է Եվրոպայի մշակութային հարստության և ավանդույթների պահպանմանը և զարգացմանը,

համարելով, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի գործածումը անձնական և հասարակական կյանքում մարդու անօտարելի իրավունքն է, համաձայն քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների վերաձեռյալ Միավորված ազգերի կազմակերպության միջազգային դաշնագրում ամրագրված սկզբունքներին և համաձայն Եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության վերաձեռյալ կոնվենցիայի ոգուն,

հաշվի առնելով ԵԱՀԽ շրջանակներում իրականացված աշխատանքը, մասնավորապես 1975 թվականի Հելսինկիի Վերջնական ակտն ու 1990 թվականին Կոպենհագենի հանդիպման փաստաթուղթը,

չեչտելով մշակութային կապերի, ինչպես նաև Ջազմալեզվության կարևորությունը և համարելով, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումն ու նրանց ցուցաբերվող աջակցությունը պետք է չվնասեն պաշտոնական լեզուներին և չխոչընդոտեն դրանք սովորելու անհրաժեշտությանը,

գիտակցելով, որ Եվրոպայի տարբեր երկրներում և շրջաններում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումն ու զարգացումը կարևոր ավանդ են հանդիսանում Եվրոպայի կառուցման գործում, որն իր հեղթին հիմնված է ժողովրդավարության սկզբունքների և մշակութային Ջազմազանության վրա՝ ազգային ինքնիշխանության և տարածքային ամձողջականության շրջանակներում,

հաշվի առնելով Եվրոպական պետությունների տարբեր շրջաններում առկա առանձնահատուկ պայմանները և համապատասխան սովորույթները,

համաձայնեցին հետևյալի մասին.

Մաս I. Ընդհանուր դրույթներ

Հոդված 1. Սահմանումներ

Սույն Խարտիայի նպատակների համար՝

ա/ «տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ» հասկացությունը վերաձերում է այն լեզուներին, որոնք

i. ավանդական ձևով գործածվում են պետության տվյալ տարածքում այդ պետության քաղաքացիների կողմից, որոնք քանակապես ավելի փոքր խումբ են կազմում, քան տվյալ պետության Ջնակչության մնացած մասը, և

ii. տարբերվում են այդ պետության պաշտոնական լեզվից (լեզուներից) և չեն ~~ընդգրկում~~ ո՛չ պետության պաշտոնական լեզվի (լեզուների) Ջարձառները, ո՛չ է՛

միզրանտների լեզուները,

Ձ/ «տարածք, որտեղ գործածվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն» նշանակում է՝ այն աշխարհագրական շրջանը, որտեղ տվյալ լեզուն հանդես է գալիս իձրև արտահայտման միջոց մի շարք անձանց այնպիսի քանակի համար, որն արդարացնում է սույն Խարտիայում նախատեսված տարձեր պաշտպանողական և աջակցող միջոցների ընդունումը,

զ/ «ոչ տարածքային լեզուներ» նշանակում է՝ այն լեզուները, որոնք գործածվում են պետության քաղաքացիների կողմից և տարձերվում են տվյալ պետության Ձնակչության մնացած մասի կողմից գործածվող լեզվից կամ լեզուներից, Ձայց որոնք, չնայած գործածվում են այդ պետության տարածքում ավանդականորեն, չեն կարող նույնացվել այդ երկրի որևէ տարածքի հետ:

Հոդված 2. Պարտավորություններ

1. Յուրաքանչյուր Կողմ պարտավորվում է կիրառել 2-րդ մասի կետերը իր տարածքում գործող Ձոլոր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ, որոնք համապատասխանում են 1-ին հոդվածի սահմանմանը:

2. 3-րդ հոդվածի համաձայն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման ժամանակ սահմանված յուրաքանչյուր լեզվի առնչությամբ յուրաքանչյուր Կողմ պարտավորվում է կիրառել Խարտիայի III մասի կետերից ընտրված ամենաքիչը 35 կետեր կամ ենթակետեր՝ ներառյալ առնվազն 3-ը, ընտրված 8-րդ և 12-րդ հոդվածներից, և 1-ական յուրաքանչյուր 9-րդ, 10-րդ, 11-րդ, 13-րդ հոդվածներից:

Հոդված 3. Գործնական պայմանավորվածություններ

1. Յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթղթում նշում է յուրաքանչյուր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուն, կամ պաշտոնական լեզուն, որն ավելի քիչ է գործածվում իր տարածքի ամբողջ կամ որևէ մի մասում, որի նկատմամբ կկիրառվեն 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն ընտրված կետերը:

2. Ցանկացած Կողմ հետագայում կարող է ծանուցել գլխավոր քարտուղարին, որ ինքը ընդունում է Խարտիայի որևէ այլ կետի դրույթներից Ձխող պարտավորությունները, որոնք դեռ նշված չեն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթղթում, կամ որ ինքը կկիրառի սույն հոդվածի 1-ին կետը այլ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կամ այլ պաշտոնական լեզուների նկատմամբ, որոնք ավելի քիչ են գործածվում իր տարածքի ամբողջ կամ որևէ մի մասում:

3. Վերոհիշյալ կետում սահմանված պարտավորությունները կկազմեն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման անՁաժամելի մասը և, ծանուցման ժամկետից սկսած, կունենան միևնույն ուժը:

Հոդված 4. Պահպանության գոյություն ունեցող ռեժիմները

1. Սույն Խարտիայում ոչինչ չպետք է մեկնաՁանվի որպես Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի կողմից երաշխավորված որևէ իրավունքի սահմանափակում կամ ոտնահարում:

2. Սույն Խարտիայի կետերը չպետք է վնասեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կարգավիձակին վերաՁերող ավելի Ձարենպաստ կետերին կամ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավական ռեժիմին, որը կարող է գոյություն ունենալ Կողմերից որևէ մեկում կամ էլ առկա է երկկողմանի կամ Ձազմակողմանի միջազգային համաձայնագրերով:

Հոդված 5. Առկա պարտավորություններ

Սույն Խարտիայում ոչինչ չի կարող մեկնաՁանվել որպես այնպիսի գործունեությամբ Ձջաղվելու կամ այնպիսի գործունեություն ծավալելու իրավունք, որը հակասում է

ՄԱԿ-ի կանոն-նադրության նպատակներին կամ, միջազգային իրավունքի համաձայն, այլ պարտավորություններին՝ ներառյալ պետությունների ինքնիշխանության և տարածքային ամենողջակամության սկզբունքը:

Հոդված 6. Տեղեկատվություն

Կողմերը պարտավորվում են հետևել, որ շահագրգիռ մարմինները, կազմակերպությունները և անձինք տեղեկացվեն Խարտիայով սահմանված իրավունքների և պարտավորությունների մասին:

Մաս II. 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն հետապնդվող նպատակներն ու սկզբունքները

Հոդված 7. Նպատակներ և սկզբունքներ

1. Որոշակի տարածքներում գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ և յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակին համաձայն՝ Կողմերը կհիմնեն իրենց քաղաքականությունը, օրենսդրությունը և փորձառությունը հետևյալ նպատակների և սկզբունքների վրա.

ա/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ճանաչումը որպես մշակութային հարստության արտահայտություն,

բ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության յուրաքանչյուր լեզվի աշխարհագրական տարածքի ընդունումը՝ երաշխավորելու համար, որ առկա կամ նոր վարչական ջաժանումները չեն խոչընդոտում տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզվի զարգացմանը,

գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին աջակցելու համար վճռական գործողություններին դիմելու անհրաժեշտությունը՝ դրանք պաշտպանելու համար,

դ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածման հեշտացումը և/կամ խրախուսումը ջանավոր և գրավոր խոսքի մեջ, հասարակական կամ անձնական կյանքում, ե/ սույն Խարտիայում ընդգրկված ջնազավառներում կապերի պահպանումն ու զարգացումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ գործածող խմբերի և միանման կամ նույնանման ձևով լեզուն գործածող պետության այլ խմբերի միջև, ինչպես նաև մշակութային կապերի հաստատումը այդ պետության մյուս խմբերի միջև, որոնք գործածում են տարբեր լեզուներ,

զ/ համապատասխան մեթոդների և միջոցների ապահովումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների դասավանդման և ուսուցման համար՝ Չլորի համապատասխան փուլերում,

է/ պայմանների ապահովում, որոնք հնարավորություն կտան տվյալ տարածքում ապրող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով չխոսողներին (որտեղ այդ լեզուն գործածվում է) ցանկության դեպքում սովորել այն,

ը/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսումնասիրման և հետազոտման խթանումը համալսարաններում կամ համարժեք ուսումնական հաստատություններում,

թ/ սույն Խարտիայում ընդգրկված ջնազավառներում ազգամիջյան համապատասխան ձևերի փոխանակման խթանում՝ երկու կամ ավելի պետություններում միանման կամ նույնանման ձևով գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների համար:

2. Կողմերը պարտավորվում են վերացնել (եթե դեռ չի արվել) ցանկացած չարդարացված տարբերություն, ջաջառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն, որոնք վերաբերում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի գործածմանը և ուղղված են տվյալ լեզվի պահպանումն ու զարգացումը վնասելուն կամ

վտանգելուն: Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ հատուկ միջոցառումների ընդունումը, որը նպատակաուղղված է՝ աջակցելու իրավահավասարությանը այս լեզուները գործածողների և մնացած Ձևակերպան միջև, կամ որը պատշաճորեն հաշվի է առնում նրանց հատուկ պայմանները, չի համարվի խտրականության ակտ ավելի լայնորեն գործածվող լեզուներ գործածողների նկատմամբ:

3. Կողմերը պարտավորվում են համապատասխան միջոցներով աջակցել փոխադարձ ըմբռնմանը երկրի Չոլոր լեզվական խմբերի միջև և, մասնավորապես, իրենց երկրներում կրթության և ուսուցման նպատակների մեջ ներառել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ հարգանքը, փոխըմբռնումը և հանդուրժողականությունը, ինչպես նաև խրախուսել զանգվածային լրատվամիջոցներին հետապնդելու միևնույն նպատակները:

4. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ իրենց քաղաքականությունը որոշելիս Կողմերը պետք է հաշվի առնեն այդ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները: Անհրաժեշտության դեպքում նրանք խրախուսվում են՝ ստեղծելու մարմիններ՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին առնչվող Չոլոր խնդիրների մասին իշխանություններին խորհուրդ տալու նպատակով:

5. Կողմերը պարտավորվում են, *mutatis mutandis*, կիրառել վերոհիշյալ 1-4-րդ կետերում թվարկված սկզբունքները ոչ տարածքային լեզուների նկատմամբ: Սակայն, քանի որ խոսքը այս լեզուների մասին է, սույն խարտիան ուժի մեջ մտցնելու համար ձեռնարկվող միջոցառումների Ձևույթն ու գործունեության շրջանակը պետք է որոշվի ձկուն ձևով՝ հաշվի առնելով նաև տվյալ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները և հարգելով նրանց սովորություններն ու առանձնահատկությունները:

Մաս III. Հասարակական կյանքում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածմանը ուղղված միջոցառումները՝ համաձայն 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետում ընդգրկված պարտավորությունների

Հոդված 8. Կրթություն

1. Կրթության կապակցությամբ այն տարածքներում, որտեղ այսպիսի լեզուները գործածվում են՝ համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակին և առանց վնասելու պետության պաշտոնական լեզվի կամ լեզուների ուսուցմանը, Կողմերը պարտավորվում են.

ա/ i. մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթությունը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուներով,

iii. կիրառել վերոհիշյալ i և ii կետերում նշված նախաձեռնված միջոցառումներից որևէ մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է ձավարար, կամ

iv. եթե պետական մարմինները նախադպրոցական կրթության Ձևագավառում չունեն անմիջական իրավասություն՝ աջակցելու i-iii կետերում նշված միջոցառումների կիրառմանը և/կամ խրախուսելու այն,

Ձ/ i. մատչելի դարձնել տարրական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ii. մատչելի դարձնել տարրական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

iii. տարրական կրթության շրջանակներում ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անձաժամելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է Ջավարար,

գ/ i. մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. միջնակարգ կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անձաժամելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է Ջավարար,

դ/ i. մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. տեխնիկական և մասնագիտական կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անձաժամելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է Ջավարար,

ե/ i. մատչելի դարձնել համալսարանական կամ այլ Ջարձրագույն կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. ստեղծել հնարավորություններ` ուսուցանելու այդ լեզուները որպես համալսարանական և այլ Ջարձրագույն կրթական հաստատությունների ուսուցանվող առարկաներ, կամ

iii. Ջարձրագույն կրթական հաստատությունների կապակցությամբ, եթե պետության ստանձնած դերի պատճառով i և ii ենթակետերը չեն կարող կիրառվել, ապա աջակցել և/կամ թույլ տալ համալսարանի կամ Ջարձրագույն կրթական այլ ձևերի տրամադրումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով կամ հնարավորությունների տրամադրումը այս լեզուների ուսուցման համար` որպես համալսարանական կամ Ջարձրագույն կրթական հաստատությունների առարկաներ,

զ/ i. կազմակերպել չափահասների կամ շարունակական կրթության դասընթացներ, որոնք հիմնականում կամ անձողջովին ուսուցանվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. առաջարկել նման լեզուներ` որպես չափահասների կամ շարունակական կրթության առարկաներ, կամ

iii. եթե պետական մարմինները չունենան անմիջական իրավասություն չափահասների կրթության ոլորտում, ապա աջակցել նշված լեզուների առաջարկմանը կամ խրախուսել դրանց` որպես շարունակական կրթության առարկաների,

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՎԹԵՐ

է/ ձեռնարկել միջոցառումներ՝ երաշխավորելու համար պատմության և մշակույթի ուսուցումը տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուներով,

ը/ ապահովել ուսուցիչների հիմնական և հետագա վերապատրաստումը՝ Կողմի կողմից ընդունված «ա»-ից մինչև «է» կետերը իրականացնելու նպատակով,

ի. հիմնել վերահսկող մարմին կամ մարմիններ, որոնք պատասխանատու կլինեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ուսուցման հաստատմանը կամ զարգացմանը ուղղված՝ ձեռնարկված միջոցների և ծեռք Ջերված առաջընթացի վերահսկման համար և իրենց հայտնաձերումների մասին պարզերական հաշվետվությունների պատրաստման համար, որոնք կներկայացվեն հասարակությանը:

2. Կրթության կապակցությամբ և տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները ավանդաձևար օգտագործող տարածքներից Ջացի այլ տարածքների առնչությամբ Կողմերը պարտավորվում են (եթե տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների թիվը արդարացված է) թույլ տալ, աջակցել կամ ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի կամ լեզվով ուսուցանումը կրթության Ջողոր համապատասխան փուլերում:

Հողված 9. Դատական մարմիններ

1. Այն դատական տարածքների առնչությամբ, որտեղ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող Ջնակիչների թիվը համապատասխանում է ներքոնշյալ միջոցառումներին՝ համաձայն այս լեզուներից յուրաքանչյուրի դերի, և այն պայմանով, որ սույն կետով տրամադրված հնարավորությունների օգտագործումը դատավորի կողմից չի համարվում պատշաճ արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտող, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ քրեական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատարանները վարեն գործը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և/կամ

ii. երաշխավորել մեղադրյալին, որ նա իրավունք կունենա գործածելու իր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուն, և/կամ

iii. ապահովել, որ հարցումները և ապացույցները (գրավոր թե Ջանավոր) չպետք է Ջացառապես անընդունելի համարվեն, որովհետև դրանք ձևակերպվել են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և/կամ

iv. հարցման հիման վրա՝ իրավական գործերի հետ կապված փաստաթղթեր տրամադրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

եթե անհրաժեշտ է, թարգմանիչների և թարգմանությունների միջոցով ջներառելով լրացուցիչ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար,

Ջ/ քաղաքացիական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատարանները գործը վարեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, կամ

ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ

iii. թույլատրել, որ փաստաթղթերը և վկայությունները տպվեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանիչների և թարգմանությունների օգնությամբ,

գ/ դատարաններում վարչական գործերի վերաՋերյալ դատական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատավորները դատը վարեն տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար

լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ

iii. թույլատրել, որ փաստաթղթերը և վկայությունները տրամադրվեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանիչների և թարգմանությունների օգնությամբ,

դ/ քայլեր ձեռնարկել՝ երաշխավորելու, որ վերոհիշյալ «Ձ» և «գ» կետերի i և iii ենթակետերի կիրառումը և անհրաժեշտության դեպքում թարգմանությունների ու թարգմանիչների օգնության դիմելը չի ներառի հավելյալ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար:

2. Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ չմերժել իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

Ձ/ չմերժել կողմերի միջև իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և ապահովել, որ նրանք ի վիճակի լինեն շահագրգիռ 3-րդ կողմերի օգնությամբ դիմելու, որոնք չեն հանդիսանում տվյալ լեզուն օգտագործողներ, այն պայմանով, որ փաստաթղթերի Ձովանդակությունը նրանց կմեկնաձևանվի դրանք վկայակոչող անձի (անձանց) կողմից, կամ

գ/ չմերժել կողմերի միջև իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

3. Կողմերը պարտավորվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով մատչելի դարձնել ազգային օրենքով սահմանված ամենակարևոր տեքստերը. հատկապես այն տեքստերը, որոնք վերաձերում են այս լեզուներով խոսողներին (եթե նրանք այլ կերպ չեն սահմանում):

Հոդված 10. Վարչական մարմիններ և հասարակական ծառայություններ

1. Պետության վարչական տարածքների ներսում, որտեղ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող Ձնակչության քանակը արդարացում է ներքոնշյալ միջոցները, և, համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի վիճակի, Կողմերը հնարավորության սահմաններում պարտավորվում են.

ա/ i. երաշխավորել, որ վարչական մարմինները կգործածեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, կամ

ii. երաշխավորել, որ հասարակության հետ հարաձերություն ունեցող պետական ծառայողները, իրենց դիմող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող անձանց հետ փոխհարաձերության մեջ մտնելով, կխոսեն նույն լեզվով, կամ iii. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները կկարողանան Ձանավոր կամ գրավոր հայտեր ներկայացնել և ստանալ պատասխանը այդ լեզուներով, կամ

iv. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները կկարողանան գրավոր կամ Ձանավոր հայտեր ներկայացնել այդ լեզուներով, կամ

v. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները իրավասու կլինեն փաստաթղթեր ներկայացնել այդ լեզուներով,

Ձ/ լայնորեն կիրառվող վարչական տեքստերը և ձևերը մատչելի դարձնել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող Ձնակչության համար կամ ներկայացնել դրանք երկլեզու տարձերակներով,

գ/ թույլատրել վարչական մարմիններին փաստաթղթեր կազմել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

2. Տեղական և մարզային մարմինների առնչությամբ, որոնց տարածքում Ջնակվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող Ջնակչության քանակը արդարացում է ներքոնշյալ միջոցները, Կողմերը պարտավորվում են թույլատրել և/կամ խրախուսել.

ա/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը մարզային կամ տեղական իշխանությունների սահմաններում,

Ձ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հնարավորություն տալ գրավոր կամ Ջանավոր կերպով հայտ ներկայացնել այդ լեզուներով,

գ/ մարզային իշխանությունների կողմից իրենց պաշտոնական փաստաթղթերի հրատարակումը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

դ/ տեղական իշխանությունների կողմից իրենց պաշտոնական փաստաթղթերի հրատարակումը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ե/ մարզային իշխանությունների կողմից տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը իրենց ժողովների ընթացքում (քննարկումների ժամանակ), սակայն առանց Ջացառելու պետության պաշտոնապես ընդունված լեզվի (լեզուների) գործածումը,

զ/ տեղական իշխանությունների կողմից տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը իրենց ժողովների ընթացքում (քննարկումների ժամանակ), սակայն առանց Ջացառելու պետության պաշտոնապես ընդունված լեզվի (լեզուների) գործածումը,

է/ անհրաժեշտության դեպքում՝ տեղաբնակների ճշգրիտ կամ ավանդական ձևերի կիրառումը կամ ընդունումը տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուներով՝ պաշտոնական լեզվով (լեզուներով) ընդունված անունների հետ միասին:

3. Վարչական մարմինների կամ նրանց անունից գործող այլ անձանց պետական ծառայությունների առնչությամբ այն տարածքում, որտեղ գործածվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի դիրքի, Կողմերը հնարավորության սահմաններում պարտավորվում են.

ա/ երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները կօգտագործվեն ծառայությունների մատուցման ժամանակ, կամ

Ձ/ թույլատրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին՝ հարցում ներկայացնել և ստանալ պատասխանը այդ լեզուներով, կամ

գ/ թույլատրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հարցում ներկայացնել այդ լեզուներով:

4. Կողմերի կողմից ընդունված 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերի դրույթներն ուժի մեջ մտցնելու համար նրանք պարտավորվում են ձեռնարկել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը.

ա/ գրավոր կամ Ջանավոր թարգմանություններ ըստ պահանջի,

Ձ/ հավաքագրել և անհրաժեշտության դեպքում ուսուցանել պահանջվող պաշտոնյաներին և այլ պետական ծառայողներին,

գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին տիրապետող

պետական ծառայողների կողմից հնարավորության սահմաններում Ձավարարել հարցումներն այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուն գործածվում է:

5. Համապատասխան հարցում ստանալու դեպքում Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ ազգանունների ընդունումը կամ օգտագործումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

Հոդված 11. Լրատվամիջոցներ

1. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների համար այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուները գործածվում են, յուրաքանչյուր լեզվի դիրքին համաձայն և այնքանով, որքանով պետական մարմինները ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այս ոլորտում, և հարգելով լրատվամիջոցների անկախության և ինքնավարության սկզբունքը, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ այնքանով, որքանով ռադիոն և հեռուստատեսությունը կատարում են հասարակական ծառայության առաքելություն

i. երաշխավորել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի և մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի և մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. ապահովել համապատասխան որոշումներ, որպեսզի հաղորդավարները առաջարկեն ծրագրեր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

Ձ/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել ռադիոծրագրերի կանոնավոր հեռարձակումը տարածա-շրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

գ/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել կանոնավոր հեռուստաօրագրերի հեռարձակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

դ/ աջակցել և/կամ հեշտացնել տեսողական և տեսալսողական աշխատանքների արտա-դրությունը և տարածումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ե/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ թերթի ստեղծումը և/կամ պահպանումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել թերթերի հոդվածների կանոնավոր հրատարակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

զ/ i. ծածկել այն լրատվամիջոցների հավելյալ ծախսերը, որոնք օգտագործում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն, չնայած որ օրենքը սովորաձևար ապահովում է ֆինանսական աջակցություն տվյալ լրատվամիջոցներին, կամ

ii. կիրառել գոյություն ունեցող միջոցները տեսալսողական արտադրանքների ֆինանսական աջակցության համար տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով.

է/ աջակցել այն լրագրողների և լրատվամիջոցների այլ անձնակազմերի ուսուցմանը, որոնք գործածում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները:

2. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել ռադիոյի և հեռուստատեսության հեռար-ձակումների անմիջական ստացման ազատությունը հարևան երկրներից այն

լեզվով, որը օգտագործվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական լեզվով, և չհակասակվել տվյալ լեզվով ռադիո և հեռուստատեսային հաղորդումների վերահաղորդումներին հարևան երկրներից:

Այսուհետև նրանք պարտավորվում են երաշխավորել, որ ոչ մի սահմանափակում չի լինի գրավոր մանուկում խուփքի ազատության և տեղեկատվության ազատ շրջանառության հետ կապված՝ այն լեզվով, որը գործածվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական ձևով:

Կերոհիշյալ ազատությունների իրականացումը (եթև այն իրականացվում է պատասխանատվությամբ և պարտավորություններով) կարող է ենթակա լինել նման ձևականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ տուգանքների, որոնք սահմանված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անվտանգության, անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության և Ջարքերի պաշտպանության, այլոց համաձայի կամ իրավունքների պաշտպանության, գաղտնի տեղեկության պրտահոսքի կանխման կամ դատավորների հեղինակության և անկողմնակալության պահպանման նպատակով:

3. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների շահերը ներկայացված են կամ հաշվի են առնվում օրենքի համաձայն ստեղծված մարմինների կողմից, որոնք պատասխանատվություն են կրում լրատվամիջոցների ազատության և Ջազմակարծության երաշխավորման համար: Հոդված 12. Մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ

1. Այն տարածքում, որտեղ նման լեզուները գործածվում են, և այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այդ Ջնազմվառում, հատկապես գրադարանների, տեսագրադարանների, մշակութային կենտրոնների, թանգարանների, արխիվների, ակադեմիաների, թատրոնների և կինոթատրոնների, ինչպես նաև գրական աշխատությունների և կինոնկարների արտադրության, մայրենի լեզվով մշակութային գործունեության, փառատոների և մշակութային արդյունաՋերությունների, ներառյալ, inter alia, նոր տեխնոլոգիաների կիրառման առնչությամբ, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ խրախուսել արտահայտման ձևերին և նախաձեռնություններին, որոնք Ջնորոշ են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին, ինչպես նաև զարգացնել տարՋեր միջոցներ՝ այդ լեզուներով արտադրվող աշխատանքները մատչելի դարձնելու համար,

Ջ/ զարգացնել այլ լեզուներով տարՋեր միջոցներ՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ստեղծագործությունները մատչելի դարձնելու համար աջակցելով և զարգացնելով թարգմանչական գործը, ֆիլմերի կրկնօրինակումը, հետհամաժամանակացումը և ենթավերնագրերի հետ կապված գործունեությունը,

գ/ խթանել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ստեղծագործությունների մատչելիությունը աջակցելով և զարգացնելով թարգմանչական գործը, ֆիլմերի կրկնօրինակումները, հետհամաժամանակացումը և ենթավերնագրերի հետ կապված գործունեությունը,

դ/ երաշխավորել, որ տարՋեր տեսակի մշակութային գործունեության կազմակերպման և աջակցման համար պատասխանատու մարմինները համապատասխան թույլտվություն կտան, որպեսզի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների և մշակույթի գիտենալը և գործածումը միավորվեն այն նախաձեռնություններին, որոնք ձեռնարկվում են նրանց կողմից, կամ որոնք համար նրանք աջակցություն են տրամադրում,

ե/ ձեռնարկել միջոցներ երաշխավորելու, որ մշակութային գործունեությունների

կազմա-կերպման համար պատասխանատու կամ նրանց աջակցող մարմինները իրենց տրամադրության տակ կունենան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին, ինչպես նաև մնացած Ձևակերպության լեզվին (լեզուներին) տիրապետող անձնակազմ,

զ/ աջակցել տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների ներկայացուցիչների ուղղակի մասնակցությունը մշակութային գործունեության իրականացման և պլանավորման գործում,

է/ խթանել և/կամ հեշտացնել այն մարմնի կամ մարմինների ստեղծումը, որոնք պատասխանատու կլինեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով արտադրված աշխատանքների հավաքման, կրկնօրինակման, ներկայացման կամ հրատարակման համար,

ը/ անհրաժեշտության դեպքում ստեղծել և/կամ խթանել ու ֆինանսավորել թարգմանչական և տերմինաբանական հետազոտական ծառայությունները, մասնավորապես, յուրաքանչյուր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվում վարչական, առևտրական, տնտեսական, հասարակական, տեխնիկական կամ իրավական տերմինաբանության պահպանման և զարգացման նկատառումով:

2. Տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուները ավանդականորեն գործածող տարածքներից տարբեր տարածքների առնչությամբ Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ, աջակցել և/կամ ապահովել համապատասխան մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ, նախորդ կետի համաձայն, եթե տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների թիվը ճավարար է:

3. Իրենց մշակութային քաղաքականությունը արտասահմանում վարելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և նրանցով արտահայտված մշակույթները:

Հոդված 13 . Տնտեսական և հասարակական կյանք

1. Տնտեսական և հասարակական գործունեության Ձևագավառում ամօրոջ երկրի տարածքում Կողմերը պարտավորվում են.

ա/ իրենց օրենսդրությունից հանել որևէ կետ, որն առանց արդարացվող պատճառների արգելում կամ սահմանափակում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի օգտագործումը տնտեսական կամ հասարակական կյանքին վերաբերող փաստաթղթերում, մասնավորապես՝ աշխատանքի ընդունման պայմանագրերում և տեխնիկական փաստաթղթերում, ինչպիսիք են հրահանգները ապրանքների կամ սարքավորումների օգտագործման համար,

Ձ/ արգելել ընկերությունների ներքին կանոնակարգերում և մասնավոր փաստաթղթերում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը (առնվազն նույն լեզուն գործածողների մոտ) չընդունող կամ սահմանափակող որևէ կետ մտցնելը,

գ/ ընդդիմանալ տնտեսական կամ հասարակական գործունեության հետ կապված՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը խոչընդոտող պրակտիկային,

դ/ հեշտացնել և/կամ աջակցել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը վերոնշյալ ենթակետերում սահմանված միջոցներից ճացի այլ միջոցներով:

2. Տնտեսական և հասարակական գործունեության առնչությամբ, այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները օգտագործող տարածքում հնարավորության դեպքում Կողմերը պարտավորվում են.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՎԹԵՐ

ա/ իրենց ֆինանսական և Ջանկային կանոնակարգերում ներառել այնպիսի դրույթներ, որոնք առևտրական աշխատանքի հետ համատեղելի ընթացակարգային մեթոդներով թույլ են տալիս տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը վճարման ձևերի (չեկեր) կամ այլ ֆինանսական փաստաթղթերի կազմման ժամանակ, կամ, հնարավորության դեպքում, երաշխավորել նման դրույթների իրականացումը,

Ձ/ տնտեսական և հասարակական հատվածներում իրենց անմիջական (պետական հատված) հսկողության տակ կազմակերպել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը խթանող գործունեությունները,

գ/ երաշխավորել, որ հասարակական խնամքի հիմնարկությունները (ինչպիսիք են հիվանդանոցները, ծերանոցները, հանրակացարանները) հնարավորություն կտան ընդունել և խնամել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող անձանց, որոնք խնամքի կարիք ունեն վատառողջության, ծերության կամ այլ պատճառներով,

դ/ համապատասխան միջոցներով երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով նույնպես կկազմվեն անվտանգության հրահանգներ,

ե/ մատչելի դարձնել իրավասու պետական մարմինների կողմից սպառողների իրավունք-ների վերաձերյալ տրված տեղեկությունը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

Հոդված 14 . Միջահամանային փոխանակումներ

Կողմերը պարտավորվում են

ա/ կիրառել գոյություն ունեցող երկկողմանի և Ջազմակողմանի համաձայնագրեր, որոնք իրենց կկապեն այն պետությունների հետ, որտեղ այդ լեզուն գործածվում է նույնատիպ և նույնական ձևով, կամ, եթե անհրաժեշտ է, կնքել նման համաձայնագրեր՝ այդ պետություններում միևնույն լեզվով խոսողների միջև կապերի հաստատմանը նպաստելու նպատակով՝ մշակութային, կրթական, տեղեկատվական, մասնագիտական ուսուցման և մշտական կրթության Ջնագավառներում,

Ձ/ ի շահ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների՝ հետազոտել և/կամ խթանել միջահամանային համագործակցությունը, մասնավորապես, մարզային կամ տեղական իշխանությունների միջև, որոնց տարածքում գործում է միևնույն լեզուն նմանատիպ կամ նույնական ձևով:

Մաս IV. Խարտիայի կիրառությունը

Հոդված 15. Պարձերական զեկույցներ

1. Կողմերը պետք է Նախարարների կոմիտեի կողմից սահմանված կարգով Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին պարձերաձար զեկույցներ ներկայացնեն սույն Խարտիայի II մասի համաձայն իրենց վարած քաղաքականության և այն միջոցառումների մասին, որոնք ձեռնարկվել են նրանց կողմից ընդունված III մասի դրույթների կիրառման համար: Առաջին զեկույցը պետք է ներկայացվի շահագրգիռ Կողմի նկատմամբ Խարտիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, մյուս զեկույցները՝ առաջին զեկույցից հետո՝ 3 տարին մեկ:

2. Կողմերը պետք է հրապարակեն իրենց զեկույցները:

Հոդված 16. Չեկույցների քննում

1. 15-րդ հոդվածի համաձայն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ներկայացված զեկույցները պետք է քննվեն 17-րդ հոդվածի համաձայն հաստատված փորձագետների կոմիտեի կողմից:

2. Որևէ Կողմում օրինականորեն հաստատված մարմինները կամ ընկերակցությունները կարող են փորձագետների կոմիտեի ուշադրությունը հրավիրել սույն Խարտիայի III

մասի համաձայն տվյալ Կողմի նախաձեռնած պարտավորությունների հետ կապված հարցերի վրա: Շահագրգիռ Կողմի հետ խորհրդակցելուց հետո փորձագետների կոմիտեն կարող է ներքոնշյալ երրորդ կետում սահմանված զեկույցը կազմելիս հաշվի առնել այդ տեղեկությունները: Այս մարմինները կան ընկերակցությունները կարող են հաշվետվություններ ներկայացնել II մասի համաձայն Կողմի վարած քաղաքականության վերաձերյալ:

3. Առաջին կետում նշված զեկույցների և 2-րդ կետում նշված տեղեկատվության հիման վրա փորձագետների կոմիտեն պետք է պատրաստի հաշվետվություն Նախարարների կոմիտեի համար: Ջեկույցը կուղեկցվի մեկնաձևանություններով, որոնք պետք է կատարեն Կողմերը, և որոնք կարող են հրապարակվել Նախարարների կոմիտեի կողմից:

4. 3-րդ կետում նշված զեկույցը պետք է մանրամասնորեն պարունակի փորձագետների կոմիտեի կողմից Նախարարների կոմիտեին ուղղված առաջարկությունները՝ վերջինիս կողմից մեկ կամ մի քանի Կողմերին տրվող հանձնարարականների պատրաստման համար:

5. Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը երկայնյա մանրամասն հաշվետվություն պետք է ներկայացնի Խորհրդարանական ասամբլեային Խարտիայի կիրառման վերաձերյալ:

Հոդված 17. Փորձագետների կոմիտե

1. Փորձագետների կոմիտեն պետք է ընդգրկի յուրաքանչյուր Կողմից մեկ անդամ, որը պետք է նշանակվի Նախարարների կոմիտեի կողմից, Խարտիայի հետ կապված գործերում նկատելի իրազեկություն և գերազանց ազնվություն ունեցող անդամների ցանկից, որոնց առաջադրում է շահագրգիռ Կողմը:

2. Կոմիտեի անդամները պետք է նշանակվեն վեց տարի ժամկետով և պետք է ունենան վերանշանակվելու իրավունք: Այն անդամը, որն ի վիճակի չէ աշխատելու մինչև իր պաշտոնի ժամկետի ավարտը, կփոխարինվի առաջին կետում նշված ընթացակարգին համապատասխան, իսկ փոխարինող անդամը պետք է ավարտի իր նախորդի պաշտոնի սահմանված ժամկետը:

3. Փորձագետների կոմիտեն պետք է ընդունի ընթացակարգային կանոններ: Կոմիտեի քարտուղարությունը պետք է ապահովվի Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարի կողմից:

Սաս V. Եզրափակիչ դրույթներ

Հոդված 18.

Խարտիան Ջաջ է Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների ստորագրման համար: Այն ենթակա է վավերացման, ընդունման կամ հաստատման: Վավերագրերը, ընդունման կամ հաստատման մասին փաստաթղթերը պետք է ի պահ տրվեն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 19

1. Սույն Խարտիան ուժի մեջ է մտնում Եվրոպայի խորհրդի հինգ անդամ պետությունների՝ 18-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն Խարտիային հետևելու մասին համաձայնություն տալուց հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

2. Ցանկացած անդամ պետության համար, որը համաձայնություն է տվել միանալու Խարտիային հետագայում, Խարտիան ուժի մեջ է մտնում վավերագիրը, ընդունման կամ հաստատման մասին փաստաթուղթը ի պահ տալուց հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

Հոդված 20

1. Սույն Խարտիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն կարող է հրավիրել Եվրոպայի խորհրդի ցանկացած ոչ անդամ պետության՝

միանալու սույն խարտիային:

2. Յուրաքանչյուր միացող պետության նկատմամբ խարտիան ուժի մեջ է մտնում Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին միանալու մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու օրվանից հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

Հոդված 21

1. Յուրաքանչյուր պետություն կարող է ստորագրման ժամանակ կամ վավերագիրը, ընդունման, հաստատման կամ միանալու մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու ժամանակ կատարել մեկ կամ ավել վերապահում սույն խարտիայի 7-րդ հոդվածի 2-ից 5-րդ կետերի կապակցությամբ: Այլ վերապահումներ չեն կարող կատարվել:

2. Նախորդ կետի համաձայն վերապահում կատարած յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն կարող է ամենողջովին կամ մասամբ հետ վերցնել այն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցման միջոցով: Հետ վերցնելը ուժի մեջ է մտնում նման ծանուցումը գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրվանից:

Հոդված 22

1. Յուրաքանչյուր Կողմ ցանկացած ժամանակ կարող է չեղյալ համարել սույն խարտիան Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցման միջոցով:

2. Նման չեղյալ հայտարարումը ուժի մեջ կմտնի ծանուցումը գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրվանից վեցամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 23

Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը ծանուցում է խորհրդի անդամ պետություններին և խարտիային միացած յուրաքանչյուր պետության՝

ա/ ցանկացած ստորագրության մասին,

Ձ/ վավերագրի, ընդունման, հաստատման կամ միացման մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու մասին,

զ/ 19-րդ և 20-րդ հոդվածների համաձայն սույն խարտիան ուժի մեջ մտնելու յուրաքանչյուր ամսաթվի մասին,

դ/ 3-րդ հոդվածի, 2-րդ կետի դրույթների համաձայն յուրաքանչյուր ծանուցման մասին,

ե/ սույն խարտիային առնչվող այլ ակտի, ծանուցման կամ հաղորդման մասին:

Ի վկայումն վերոհիշյալի՝ ներքոստորագրյալները, պատշաճ կերպով լիազորված լինելով, ստորագրեցին սույն խարտիան:

Կատարված է 1992 թ. նոյեմբերի 5-ին Ստրաստուրգում, մեկ օրինակով, անգլերեն և ֆրանսերեն, ընդ որում երկու տեքստերն էլ հավասարազոր են, որոնք ի պահ կտրվեն Եվրոպայի խորհրդի արխիվներին: Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը հաստատված պատճենները ուղարկում է Եվրոպայի խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ պետության և յուրաքանչյուր պետության, որը հրավիրվել է՝ միանալու սույն խարտիային:

ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ստրասնուրգ, փետրվար 1995թ.
ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՊԵՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱ
ԵՎ
ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Եվրոպայի Խորհրդի շրջանակներում, Ազգային Փոքրամասնությունների իրավունքների Պաշտպանության Հատուկ Կոմիտեի կողմից՝ Նախարարների Կոմիտեի լիազորությամբ, մշակված «Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին» շրջանակային Կոնվենցիան, ընդունվել է Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների Կոմիտեի կողմից 1994թ. նոյեմբերի 10-ին: Այն Ջազ էր Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների ստորագրման համար 1995թ. փետրվարի 1-ից: Անդամ չհանդիսացող պետությունները Նախարարների Կոմիտեի կողմից կարող են իրավիճակը սույն փաստաթղթին մասնակից դառնալու համար:

Հրատարակված սույն փաստաթուղթը ներառում է «Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին» շրջանակային Կոնվենցիայի տեքստը, ինչպես նաև Ջազատրական գեկույցը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱ

Սույն Շրջանակային Կոնվենցիան ստորագրած Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրները և այլ պետությունները,

Հաշվի առնելով, որ Եվրոպայի Խորհրդի նպատակն է իր անդամ-երկրների ավելի սերտ միության հասնելը՝ նրանց ընդհանուր հարստություն համարվող իդեալների և սկզբունքների պաշտպանության և զարգացման նպատակով,

Հաշվի առնելով, որ այդ նպատակին հասնելու միջոցներից մեկը մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պահպանումն է, հետագա իրականացումն է,

Ցանկանալով զարգացնել և կյանքի կոչել Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների Պետությունների և Կառավարությունների Ղեկավարների՝ 1993թ. հոկտեմբերի 9-ին ընդունված Վիեննայի Հռչակագրի դրույթները,

Իրենց համապատասխան տարածքներում ազգային փոքրամասնությունների գոյությունը պաշտպանելու վճռականությամբ լեցուն,

Հաշվի առնելով, որ Եվրոպայի պատմության մեջ եղած ցնցումները ցույց են տվել, որ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը անհրաժեշտ է Եվրոպական մայրցամաքում կայունության, ժողովրդավարական անվտանգության և խաղաղության համար,

Հաշվի առնելով, որ Ջազակարծիք և իսկապես ժողովրդավարական հասարակությունը պարտավոր է ոչ միայն հարգել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի էթնիկական, մշակութային, լեզվական և կրոնական ինքնությունը, այլև ստեղծել համապատասխան պայմաններ, որոնք թույլ կտան արտահայտել, պահպանել և զարգացնել այդ ինքնությունը,

Հաշվի առնելով, որ հանդուրժողականության և երկխոսության մթնոլորտի ստեղծումն անհրաժեշտ է, որպեսզի մշակութային Ջազմագանությունը լինի յուրաքանչյուր հասարակության հարստացման և ոչ թե պառակտման աղջյուր և գործոն,

Հաշվի առնելով, որ հանդուրժող և Ջազակաճող Եվրոպայի զարգացումը կախված

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՎԹԵՐ

է ոչ միայն երկրների միջև համագործակցությունից, այլև պահանջում է տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների միջսահմանային համագործակցություն՝ յուրաքանչյուր պետության սահմանադրությունն ու տարածքային ամբողջականությունը հարգելու պայմանով.

Ելնելով «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայից և դրա Արձանագրություններից,

Ելնելով Միավորված Ազգերի Կազմակերպության կոնվենցիաներում և հռչակագրերում, ինչպես նաև Եվրոպայի Անվտանգության և

Համագործակցության Խորհրդի Կոնվենցիայի փաստաթղթերում, մասնավորապես, 1990թ. հունիսի 29-ի Կոպենհագենի փաստաթղթում, ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության ջնազավառում ստանձնած պարտավորություններից,

Վճռականությամբ լեցուն որոշելու այն սկզբունքները, որոնց պետք է հետևել, և դրանցից Ձխող պարտականությունները՝ անդամ-երկրներում և այլ պետություններում, որոնք կարող են դառնալ սույն փաստաթղթի մասնակիցներ, ազգային փոքրամասնությունների և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների պրոյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար հարգելով օրենքի գերակայությունը, պետությունների տարածքային ամբողջականությունը և ինքնիշխանությունը,

Սույն շրջանակային Կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքները, ազգային օրենսդրության և համապատասխան պետական քաղաքականության հիման վրա, կյանքի կոչելու վճռականությամբ լի,

Համաձայնվեցին հետևյալի շուրջ.

Բաժին I

Հոդված 1

Ազգային փոքրամասնությունների և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության անձաժամ մասն է և, որպես այդպիսին, հանդիսանում է միջազգային համագործակցության ջնազավառ:

Հոդված 2

Սույն շրջանակային Կոնվենցիայի դրույթները պետք է կիրառվեն Ջարեխիլձ կերպով, ընձռնման և հանդուրժողականության ոգով և Ջարիդրացիության, պետությունների միջև Ջարեկանական հարաՋերությունների և համագործակցության սկզբունքներին համապատասխան:

Հոդված 3

1. Ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ, պետք է ունենա այդպիսին համարվելու կամ չհամարվելու, ազատ ընտրության իրավունք և այդ ընտրությունը կամ այն իրավունքների իրականացումը, որ կապված են այդ ընտրության հետ, չպետք է տվյալ անձին դնեն անՋարենպաստ պայմաններում:

2. Ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձիք, անհատապես, ինչպես նաև մյուսների հետ խմՋերով, կարող են իրականացնել իրավունքներ և օգտվել ազատություններից, որոնք Ջխում են սույն շրջանակային Կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքներից: Բաժին II

Հոդված 4

1. Կողմերը պարտավորվում են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար երաշխավորել օրենքի առջև հավասարությունը և օրենքով հավասար պաշտպանությունը: Այդ առումով, արգելվում է ազգային փոքրամասնության պատկանելիության վրա հիմնված ցանկացած խտրականություն:

2. Կողմերը պարտավորվում են, անհրաժեշտ դեպքերում, ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որպեսզի տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական և մշակութային կյանքի Ջոլոր Ջնազավառնեում, աջակցեն ազգային փոքրամասնությանը և Ջնակչության մեծամասնությանը պատկանող անձանց միջև լիակատար և իրական հավասարությունը: Այս նպատակով, Կողմերը ըստ պատշաճի պետք է հաշվի առնեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց առանձնահատուկ պայմանները:

3. Երկրորդ կետի դրույթներին համապատասխան ընդունված միջոցները չպետք է համարվեն խտրականություն:

Հոդված 5

1. Կողմերը պարտավորվում են նպաստել ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար այնպիսի պայմանների ստեղծմանը, որոնք նրանց անհրաժեշտ են իրենց մշակույթը պահպանելու և զարգացնելու, ինչպես նաև ինքնության հիմնական տարրերը կրողը, լեզուն, ավանդույթները և մշակութային ժառանգությունը պահպանելու համար:

2. Իրենց ընդհանուր ինտեգրացիոն քաղաքականության իրականացման համար ձեռնարկվող միջոցներից ոչ ի վնաս, Կողմերը պետք է ձեռնպահ մնան ցանկացած քաղաքական կամ գործնական գործողություններից, որոնք հետապնդում են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց, հակառակ նրանց կամքի, միաձուլելու նպատակ և պետք է այդ անձանց պաշտպանեն ցանկացած գործողություններից, որոնք ուղղված են այդպիսի միաձուլման:

Հոդված 6

1. Կողմերը պետք է խրախուսեն հանդուրժողականության և մշակույթների միջև երկխոսության մթնոլորտը, և պետք է արդյունավետ քայլեր ձեռնարկեն իրենց տարածքներում Ջնակվող Ջոլոր անձանց միջև, անկախ նրանց էթնիկական, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելիությունից, փոխադարձ հարգանքը, փոխըմձնումը և համագործակցությունը խթանելու համար, մասնավորապես, կրթության, մշակույթի և լրատվական միջոցների Ջնազավառնեում:

2. Կողմերը պարտավորվում են ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ այն անձանց պաշտպանելու համար, ովքեր կարող են իրենց էթնիկական, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելության պատճառով դառնալ սպառնալիքների, խտրականության, թշնամական կամ Ջռի գործողությունների զոհ:

Հոդված 7

Կողմերը պետք է ապահովեն ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի խաղաղ հանրահավաքների, միությունների մեջ ընդգրկվելու, խոսքի, մտքի, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունքների հարգումը:

Հոդված 8

Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի սեփական կրոնը կամ հավատը Ջացահայտ դավանելու, ինչպես նաև կրոնական հաստատություններ, կազմակերպություններ և ընկերություններ ստեղծելու իրավունքը:

Հոդված 9

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի իր կարծիքն արտահայտելու իրավունքը ներառում է կարծիքներ ունենալու և փոքրամասնության լեզվով տեղեկատվություն և գաղափարներ ստանալու և հաղորդելու ազատությունը՝ անկախ պետական իշխանությունների միջամտությունից և սահմաններից: Իրենց իրավական համակարգի շրջանակներում, Կողմերը պետք

է ապահովեն, որպեսզի լրատվական միջոցների մատչելիության հարցում ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձիք չենթարկվեն խտրականության:

2. Առաջին կետը չիարգելում, որպեսզի Կողմերը, հնչուն ռադիոյի և հեռուստահեռարձակման կամ կինամատուցման ֆինանսավորման համար արտոնագրում պահանջեն առանց որևէ խտրականության և օձեկտիվ չափանիշների հիման վրա:

3. Կողմերը չպետք է արգելեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց կողմից տպագիր մամուլի միջոցների ստեղծումն ու օգտագործումը: Հնչուն ռադիոյի և հեռուստահեռարձակման իրավական դաշտի շրջանակներում, որքանով, որ դա հնարավոր է, և հաշվի առնելով 1-ին կետի դրույթները, Կողմերը, ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար, պետք է երաշխավորեն լրատվական սեփական միջոցների ստեղծման և օգտագործման հնարավորությունը: 4. Իրենց իրավական համակարգերի շրջանակներում, Կողմերը պետք է համապատասխան /ադեկվատ/ միջոցներ ձեռնարկեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար լրատվական միջոցների մատչելիությունը դյուրացնելու, ինչպես նաև հանդուրժողականությունը խրախուսելու և մշակութային Ջազմակարծությունը ապահովելու համար:

Հոդված 10

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ, անձնական կյանքում և հասարակական վայրերում, իր փոքրամասնության լեզվից, Ջանավոր և գրավոր, անարգել օտվելու իրավունք ունի:

2. Ավանդապես կամ զգալի քանակությամբ ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանցով Ջնակեցված վայրերում, եթե այդ անձինք խնդրել են, և այնտեղ, որտեղ այդպիսի խնդրանքը համապատասխանում է իրական կարիքներին, Կողմերը, որքանով որ հնարավոր է, պետք է ձգտեն ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք հնարավորություն կտան այդ անձանց և վարչական իշխանությունների միջև հարաձեռնություններում օգտագործել փոքրամասնության լեզուն:

3. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի իրավունքը, ամենակարճ ժամկետներում, իրեն հասկանալի լեզվով, տեղեկություն ստանալ իր ձերձակալության պատճառների, իր դեմ հարուցված մեղադրանքների Ջնույթի և պատճառների մասին, ինչպես նաև իր պաշտպանությունը իրականացնել այդ լեզվով, դրա համար անհրաժեշտության դեպքում ստանալով թարգմանչի անվճար ծառայություն:

Հոդված 11

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ ունի իր անունը, ազգանունը և հայրանունը փոքրամասնության լեզվով օգտագործելու, ինչպես նաև դրանց պաշտոնական ճանաչման իրավունք՝ տվյալ երկրի իրավական պահանջներին համապատասխան:

2. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ, իր փոքրամասնության լեզվով, հասարակության համար տեսանելի, մասնավոր Ջնույթի նշումներ, գրություններ և այլ տեղեկատվություն տեղադրելու իրավունք ունի:

3. Ազգային փոքրամասնության պատկանող անձանց զգալի թվաքանակով ավանդապես Ջնակեցված տարածքներում, Կողմերը, իրենց իրավական համակարգերի շրջանակներում, անհրաժեշտության դեպքում նաև ներառյալ այլ պետությունների հետ կնքված համաձայնագրերը, ինչպես նաև հաշվի առնելով կոնկրետ պայմանները, պետք է ապահովեն ավանդական տեղական անվանումների, փողոցների անվանումների, ինչպես նաև Ջնակչության համար նախատեսված տեղագրական այլ նշումների, փոքրամասնության լեզվով, ցուցանակների տեղադրումը, երձ այդպիսի նշումների Ջավարար կարիք կա:

Հոդված 12

1. Կողմերը, անհրաժեշտության դեպքում, կրթության և գիտական ուսումնասիրությունների Ձևագրվառում, պետք է միջոցներ ձեռնարկեն իրենց ազգային փոքրամասնությունների և Ձևակալության մեծամասնության մշակույթի, պատմության, լեզվի և կրոնի վերաձերյալ գիտելիքներն ամրապնդելու համար:

2. Այս կրոնաբնույթում, Կողմերը, մասնավորապես պետք է ադեկվատ հնարավորություններ տրամադրեն ուսուցիչների պատրաստման, դպրոցական դասագրքերով ապահովման համար և դյուրացնեն շփումները տարբեր համայնքների ուսանողների և ուսուցիչների միջև:

3. Կողմերը պարտավորվում են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար, Ջոլոր մակարդակներով, ապահովել կրթության մատչելիության հավասար հնարավորություններ:

Հոդված 13

1. Իրենց կրթական համակարգերի շրջանակներում, Կողմերը պետք է ձևաչեն, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող անձիք իրավունք ունեն ստեղծել և ղեկավարել իրենց սեփական մասնավոր կրթական և վերապատրաստման հաստատությունները:

2. Այս իրավունքի իրագործումը Կողմերի վրա ոչ մի ֆինանսական պարտավորություններ չի դնում:

Հոդված 14

1. Կողմերը պարտավորվում են ձևաչել ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձի իրավունքը՝ սովորելու իր փոքրամասնության լեզուն:

2. Ավանդաձևար կամ զգալի քանակությամբ ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանցով Ձևակեցված տարածքներում, Ձավարար կարիքի դեպքում, Կողմերը, հնարավորությունների սահմաններում և իրենց կրթական համակարգերի շրջանակներում, պետք է երաշխավորեն, ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար, իրենց լեզուն ուսումնասիրելու կամ այդ լեզվով կրթություն ստանալու ադեկվատ հնարավորություններ: 3. Սույն հոդվածի 2-րդ պարբերության դրույթները չպետք է իրագործվեն ի վնաս պաշտոնական լեզվի ուսուցմանը և դասավանդմանը:

Հոդված 15

Կողմերը պետք է անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց արդյունավետ մասնակցությունը մշակութային, հասարակական և տնտեսական կյանքում, ինչպես նաև պետական գործունեության մեջ, մասնավորապես, իրենց առնչվող հարցերում, ապահովելու համար:

Հոդված 16

Կողմերը պետք է ձեռնպահ մնան այնպիսի միջոցներից, որոնք փոխում են Ձևակալության կառուցվածքային կազմը այն տարածքներում, որոնք Ձևակեցված են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանցով և նպատակ ունեն սահմանափակել սույն շրջանակային Կոնվենցիայի սկզբունքներից Ջխող իրավունքները և ազատությունները:

Հոդված 17

1. Կողմերը պարտավորվում են չխոչընդոտել ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց իրավունքը՝ հաստատել և պահպանել ազատ և խաղաղ միջապահմանային շփումներ այլ պետություններում օրինական կերպով գտնվող անձանց հետ, մասնավորապես նրանց հետ, ովքեր ունեն ընդհանուր էթնիկական ինքնություն, լեզվական, կրոնական կամ մշակութային ընդհանուր ժառանգություն:

2. Կողմերը պարտավորվում են չխոչընդոտել ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց՝ ոչ-կառավարական կազմակերպությունների գործունեությանը, ազգային և միջազգային մակարդակներով, մասնակցելու իրավունքը:

Հոդված 18

1. Համապատասխան ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց պաշտպանությունն ապահովելու համար, Կողմերը, անհրաժեշտության դեպքում, պետք է ջանք գործադրեն, այլ պետությունների, մասնավորապես, հարևան երկրների հետ, երկկողմ և Ջազմակողմ համաձայնագրեր կնքելու համար:

2. Կողմերը, անհրաժեշտության դեպքում, պետք է միջոցներ ձեռնարկեն միջապահմանային համագործակցությունը խրախուսելու համար:

Հոդված 19

Կողմերը պարտավորվում են հարգել և կիրառել սույն շրջանակային Կոնվենցիայի սկզբունքները, անհրաժեշտության դեպքում, կատարելով միայն այնպիսի սահմանափակումներ և Ջացառություններ, որոնք նախատեսված են միջազգային իրավական փաստաթղթերում, մասնավորապես, «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում, այնքանով, որքանով որ դրանք վերաբերում են նշված սկզբունքներից Ձխող իրավունքներին և ազատություններին:

ԲԱԺԻՆ III

Հոդված 20

Սույն շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքներից Ձխող իրավունքների և ազատությունների իրագործման ժամանակ, ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ պետք է հարգի ազգային օրենսդրությունը և մյուսների իրավունքները, մասնավորապես, Ձնակչության մեծամասնության և այլ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները:

Հոդված 21

Ոչինչ սույն շրջանակային Կոնվենցիայում չի կարող մեկնաձևանվել որպես ցանկացած անհատի որևէ ենթադրվող գործունեությանձ զՋաղվելու կամ ինչ որ գործողություններ կատարելու իրավունք, որը հակասում է միջազգային իրավունքի, մասնավորապես, ինքնիշխան հավասարության, տարածքային ամՁողջականության և պետությունների քաղաքական անկախության սկզբունքներին:

Հոդված 22

Ոչինչ սույն շրջանակային Կոնվենցիայում չի կարող մեկնաձևանվել որպես Պայմանավորվող Կողմերից յուրաքանչյուրի օրենքներով կամ որևէ այլ համաձայնագրով, որին այդ Կողմը մասնակից է, երաշխավորվող մարդու իրավունքների կամ հիմնական ազատությունների սահմանափակում կամ նվազեցում:

Հոդված 23

Սույն շրջանակային Կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքներից Ձխող ազատությունները և իրավունքները, այնքանով, որքանով որ հանդիսանում են «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի կամ դրա Արձանագրությունների առարկա, պետք է հասկացվեն որպես վերջինիս համապատասխան դրույթներ:

ԲԱԺԻՆ IV

Հոդված 24

1. Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների Կոմիտեն լիազորված է հետևել Պայմանավորվող պետությունների կողմից սույն շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործմանը: 2. Կողմերը, որոնք չեն հանդիսանում Եվրոպայի Խորհրդի անդամ, կոնվենցիայի իրագործման մեխանիզմին կմասնակցեն համաձայն այն պայմանների, որոնք պետք է սահմանվեն:

Հոդված 25

1. Որևէ Պայմանավորվող Կողմի նկատմամՁ սույն շրջանակային Կոնվենցիայի ուժի

մեջ մտնելուց հետո, մեկ տարվա ընթացքում, վերջինս Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին պետք է փոխանցի օրենսդրական և այլ միջոցառումների մասին համալիր տեղեկատվություն, որոնք ընդունվել և ձեռնարկվել են սույն շրջանակային Կոնվենցիայից Ձխող սկզբունքները իրականացնելու համար:

2. Հետագայում յուրաքանչյուր Կողմ պարզերազար և ամեն անգամ, երբ Նախարարների Կոմիտեի կողմից կստանա համապատասխան խնդրանք, Գլխավոր քարտուղարին պետք է ներկայացնի ցանկացած այլ տեղեկատվություն, կապված սույն շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործման հետ:

3. Սույն հոդվածի դրույթների համաձայն ստացված ամենուրեք տեղեկատվությունը, Գլխավոր քարտուղարը պետք է փոխանցի Նախարարների Կոմիտեին:

Հոդված 26

1. Սույն շրջանակային Կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքների իրականացման համար Կողմերից որևէ մեկի ընդունած միջոցառումների նույնականության գնահատման ժամանակ, Նախարարների Կոմիտեին պետք է օժանդակի Խորհրդակցական Կոմիտեն, որի անդամները պետք է ձանաչված իրազեկություն ունենան ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության Ձնագավառում:

2. Խորհրդակցական Կոմիտեի կազմավորման կարգը, ինչպես նաև աշխատանքային ընթացակարգը, պետք է սահմանվեն Նախարարների Կոմիտեի կողմից, սույն շրջանակային կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո, մեկ տարվա ընթացքում:

ԲԱԺԻՆ V

Հոդված 27

Սույն շրջանակային Կոնվենցիան Ջաց է Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների ստորագրման համար: Մինչև Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելը, այն Ջաց է նաև ցանակացած այն պետության ստորագրման համար, ում կիրավորի ստորագրել Նախարարների Կոմիտեն: Կոնվենցիան ենթակա է վավերացման, ընդունման կամ հավանության: Վավերացման, ընդունման կամ հավանության վերաձերյալ փաստաթղթերը պետք է ի պահ տրվեն Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին: Հոդված 28

1. Սույն շրջանակային Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի այն օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը, երբ սույն շրջանակային Կոնվենցիայի 27-րդ հոդվածի դրույթներին համաձայն, Եվրոպայի Խորհրդի տասներկու անդամ-երկրները կարտահայտեն իրենց համաձայնությունը սույն Կոնվենցիան իրենց համար պարտադիր լինելու մասին:

2. Յուրաքանչյուր անդամ-երկրի համար, որը հետագայում կարտահայտի իր համաձայնությունը սույն շրջանակային Կոնվենցիան իր համար պարտադիր լինելու մասին, Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթուղթը ի պահ հանձնելու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 29

1. Սույն շրջանակային Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց, և պայմանավորվող պետությունների հետ անցկացված խորհրդատվություններից հետո, Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների Կոմիտեի որոշմամբ, որը համաձայն Եվրոպայի Խորհրդի Կանոնադրության 20-րդ հոդվածի d-կետի, ընդունվում է մեծամասնությամբ, Նախարարների Կոմիտեն Եվրոպայի Խորհրդի անդամ չհանդիսացող յուրաքանչյուր պետության կարող է առաջարկել միանալ սույն շրջանակային Կոնվենցիային, որը համաձայն 27-րդ հոդվածի դրույթների իրավիճակ է ստորագրելու այն, Ջայց չի ստորագրել, ինչպես նաև որևէ այլ անդամ չհանդիսացող պետության:

2. Յուրաքանչյուր միացած պետության համար սույն շրջանակային Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի միացման փաստաթուղթը Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 30

1. Յուրաքանչյուր պետություն ստորագրման կամ վավերացման պահին, ինչպես նաև ընդունման և միանալու փաստաթուղթը ի պահ հանձնելու ժամանակ, կարող է նշել տարածքը կամ տարածքները, որոնց սահմաններում նա պատասխանատվություն է կրում միջազգային հարաձեռնությունների և սույն Կոնվենցիայի կիրառման համար:

2. Յուրաքանչյուր պետություն կարող է հետագայում ցանկացած պահի Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ուղղված հայտարարությամբ տարածել սույն շրջանակային Կոնվենցիայի կիրառումը որևէ ուրիշ, հայտարարության մեջ նշված, տարածքի վրա: Այս տարածքների վերաձեռյալ սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի այդ հայտարարությունը Գլխավոր քարտուղարի կողմից ստանալու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը: 3. Նախորդ երկու կետերի դրույթների հիման վրա արված ցանկացած հայտարարություն կարող է հետ վերցվել, Գլխավոր քարտուղարին ուղղված ծանուցագրի միջոցով, այդպիսի հայտարարության մեջ նշված ցանկացած տարածքի վերաձեռյալ: Այդպիսի հետ կանչումը ուժի մեջ կմտնի Գլխավոր քարտուղարի կողմից ծանուցագիրը ստանալու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 31

1. Յուրաքանչյուր կողմ, ցանկացած պահի, կարող է չեղյալ հայտարարել սույն շրջանակային Կոնվենցիան ծանուցագիր հղելով Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին:

2. Այդպիսի չեղյալ հայտարարումը /դեմոնստրացիան/ ուժի մեջ կմտնի Գլխավոր քարտուղարի կողմից ծանուցագիրը ստանալու օրից վեցամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 32

Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը պետք է տեղեկացնի Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրներին, սույն շրջանակային Կոնվենցիան ստորագրած մյուս պետություններին և սույն Կոնվենցիային միացած յուրաքանչյուր պետության

- a. ցանկացած ստորագրման մասին;
- b. վավերացման, ընդունման, հավանության կամ միանալու վերաձեռյալ յուրաքանչյուր փաստաթղթի ի պահ հանձնելու մասին;
- c. շրջանակային Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելու ցանկացած օրվա մասին, համաձայն Կոնվենցիայի 28, 29 և 30 հոդվածներին:
- d. սույն շրջանակային Կոնվենցիային վերաձեռող ցանկացած այլ ակտի, ծանուցագրի կամ հաղորդագրության մասին:

Ի հավաստուն վերոհիշյալի, ներքոստորագրյալները, լինելով պատշաճ կերպով լիազորված, ստորագրեցին սույն շրջանակային Կոնվենցիան:

Կատարված է Ստրասբուրգում 1995թ, փետրվարի 1-ին, անգլերեն և ֆրանսերեն լեզուներով, երկու տեքստներն էլ հավասարազոր են, և մեկական տարբերակով հանձնվում են ի պահ Եվրոպայի Խորհրդի արխիվ: Եվրոպայի Խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը հաստատված պատճենները պետք է փոխանցի Եվրոպայի Խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ-երկրի, ինչպես նաև յուրաքանչյուր պետության, որին կառաջարկվի ստորագրել կամ միանալ սույն շրջանակային Կոնվենցիային:

სასარგებლო ვებ-გვერდები

1. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია – www.un.org
2. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისარი – www.unhchr.ch
3. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია განათლების, მეცნიერების და კულტურის საკითხთა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია (UNESCO) – www.unesco.org
4. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდო (UNICEF) – www.unicef.org
5. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამა – www.undp.org
6. მსოფლიო ჯანმრთელობის დაცვის ორგანიზაცია – www.who.int/home-page
7. დაგი ხამერშედის ბიბლიოთეკა – www.un.org/depts/dhl
8. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი – www.icrc.org
9. ევროპის საბჭო – www.coe.int
10. ევროპის საბჭოს ხელშეკრულებების სრული სია - <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=RUS>
11. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო – www.echr.coe.int
12. ევროპის უსაფრთხოების და თამამშრომლობის ორგანიზაცია – www.osce.org
13. საქართველოს პარლამენტი - www.parliament.ge

ПОЛЕЗНЫЕ ВЕБ-САЙТЫ

1. Организация Объединенных Наций – www.un.org
2. Верховный Комиссар Организации Объединенных Наций по правам человека – www.unhchr.ch
3. Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры (UNESCO) – www.unesco.org
4. Детский Фонд Организации Объединенных Наций (UNICEF) – www.unicef.org
5. Программа развития Организаций Объединенных Наций – www.undp.org
6. Всемирная Организация Здравоохранения – www.who.int/home-page
7. Библиотека Дага Хаммершельда – www.un.org/depts/dhl
8. Международный Комитет Красного Креста – www.icrc.org
9. Совет Европы – www.coe.int
10. Полный список договоров Совета Европы - <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=RUS>
11. Европейский суд по правам человека – www.echr.coe.int
12. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе – www.osce.org
13. Парламент Грузии - www.parliament.ge

მოცემულ წიგნში გამოყენებულია მასალები წიგნიდან “ადამიანის უფლებები და საერთაშორისო დოკუმენტების კრებული” (ადამიანის უფლებათა ჰელსინკის ფონდი, ვარშავა 2002წ.), საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტროს მიერ მომზადებულ პროექტს “ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაცია მულტილინგვური განათლების საშუალებით” და საქართველოს ადმინისტრაციასთან არსებული სამოქალაქო ინტეგრაციისა და შემწყნარებლობის საბჭოს მიერ მომზადებული “შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფცია”.

В книге использованы материалы из Сборника международных документов по правам человека (Хельсинский фонд по правам человека, Варшава, 2002), проект по стратегии Министерства образования и науки Грузии «Интеграция национальных меньшинств через многоязычное образование» и подготовленная советом толерантности и гражданской интеграции при администрации Грузии «Национальная концепция толерантности и гражданской интеграции».

გამოვხატავთ მადლიერებას ჩვენ მეგობრებს აზერბაიჯანიდან და სომხეთიდან მოცემული კრებულის შექმნაში – ქნ ვაფა სალუხოვას (ქალთა თანადგომის საზოგადოებრივი ორგანიზაციის “თამიზ დუნია“-ს თავმჯდომარის მოადგილეს) და ქნ სუსანა კაზარიანს (არასამთავრობო ორგანიზაციის “ქალები განვითარებისათვის” განათლების კომიტეტის ხელმძღვანელს).

Выражаем благодарность за помощь в создании данного сборника нашим друзьям из Азербайджана и Армении – Вафе Салеховой (заместитель председателя общественной организации помощи Женщинам «Тамиз Дунйа» («Чистый Мир»)) и Сусанне Казарян (руководитель комитета образования неправительственной организации «Женщины во имя развития»).

გამომცემელი:

საქართველოს საერთაშორისო ახალგაზრდული ასოციაცია

წიგნზე მუშაობდნენ:

ედგარი ბითბუნოვი, კობა ბოჭორიშვილი, ირინა სოროკინა, ემა

ახტიანი, სულეიმან სულეიმანოვი.

Издатель:

Международная ассоциация молодежи Грузии

Над книгой работали:

Эдгар Битбунов, Коба Бочоришвили, Ирина Сорокина, Эмма Ахтян,

Сулейман Сулейманов.